Ionel Teodoreanu

IONEL TEODOREANU

OPERE ALESE

I

Studiu introductiv,
ediție îngrijită,
note și comentarii
de
ICOLAE CIOBANU

ACADEMIA
BIBLIOTECA
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ULIȚA COPILĂRIEI
LA MEDELENI 1

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA PENTRU LITERATURĂ
București 1968

ACADEMIA
BIBLIOTECA
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DRUMUL CREAȚIEI LUI IONEL TEODOREANU

În comparație cu mulți dintre contemporanii săi, autorul trilogiei *La Medeleni* are parte de ceea ce numim de obicei un debut matur. Faptul se soldează cu un brusc și ieșit din comun — cel puțin pentru literatura română, pînă la acea dată — succes de librărie și de public, succes care, pur și simplu, face din tînărul autor, cum s-a spus adesea, un răsfățat al sorții, chiar din momentul editării celor două prime opere ale sale: *Ulița copilăriei* (1923) și *La Medeleni* (vol. 1, 1925; vol. II, 1926; vol. III, 1927). Odată constituită această platformă, timp de aproximativ un sfert de veac, scriitorul, extrem de productiv, într-un fel, nu se dezminte în acest sens, dovada cea mai bună oferindu-ne-o atît lunga listă de titluri însumate de opera sa, cît și nenumăratele ediții pe care aceasta le cunoaște de-a lungul anilor.

Așadar, Ionel Teodoreanu — cel puțin în ce-i privește pe cititori — n-a avut motive spre a se plînge de ingratitudinea contemporanilor, scontînd, ca altădată Stendhal, succesul operei sale într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

De altfel, acesta pare a fi unul din motivele care au făcut ca rezervele criticii, multe pe cît de grave tot pe atît de întemeiate, să aibă un prea redus ecou în conștiința scriitorului, în sensul că, de la o etapă la alta, Ionel Teodoreanu, aproape imperturbabil, și-a urmat vocația, ascultînd, fidel și cu seninătate, de vocea lăuntrică a inspirației spontane, cea din urmă, la rîndul ei, fiind cînd generoasă, cînd înșelătoare.

Cu sau fără voia sa, în cel mai scurt timp, Ionel Teodoreanu devine un scriitor *la modă*. În treacăt fie spus, e greu de gîndit că ar exista cel puțin un autor, fie el genial, de mare talent, mediocru sau de-a dreptul nul, care să nu nutrească în tainițele sufletului său dorința tiranică de a deveni un scriitor *la modă*. Cu precizarea, evident, că, de la caz la caz, noțiunii respective i se acordă foarte diferite accepțiuni.

În măsura în care prozatorul nostru a răspuns solicitudinilor unui public de calitate, capabil să recepteze adevăratele valori artistice, dincolo de zborul înalt sau mai puțin înalt al inspirației, opera sa se înscrie în sfera permanențelor prozei românești, realizînd în traiectoria acesteia un moment distinct, imperios necesar de a fi examinat și definit.

*

În conștiința critică a vremii, Ionel Teodoreanu s-a impus în primul rînd ca un evocator al copilăriei și al adolescenței. La aceasta a contribuit, fără îndoială, nu atît rapiditatea cu care apar primele volume ale scriitorului, cît mai ales noutatea artistică a acestora.

În fond, prin *Ulița copilăriei*, *La Medeleni*, *Bal mascat* și *Prăvale-Baba*, alături de care trebuie amintit (chiar dacă îl vom discuta în alt context, mai spre sfîrșit) volumul I din *Tudor Ceaur Alcaz*, prozatorul recuperează în bună măsură, la nivelul epicii de ficțiune (povestirea, nuvela și romanul), o temă de largă circulație în alte literaturi și care, la noi, fusese cu totul vitregită pînă atunci. Dacă ne gîndim bine, pînă la apariția lui Ionel Teodoreanu, proza românească dispunea de prea puține cuceriri notorii în stare să impună o tradiție distinctă într-o asemenea direcție. În mare, mai ales copilăria și adolescența, în proza noastră pînă la Ionel Teodoreanu, pătrunseseră din două perspective: una care s-ar putea numi de structură vădit memorialistică, deci o proză a amintirilor directe („scrisorile" patruzecioptiștilor Alecsandri, Costache Negruzzi și Ion Ghica, pe de o parte, iar pe de alta, genialele *Amintiri din copilărie* ale lui Creangă) și alta constînd, în genere, din schițe și povestiri, deci o proză de invenție,

în care personajele, copii și adolescenți, cu rare excepții, servesc în chip vădit unor scopuri ce țin de investigația socială, îndeosebi critica educației deficitare în școală și în familie, cum se întîmplă la Caragiale, Delavrancea sau Vlahuță, în multe din narațiunile lor scurte. Cu excepția lui Creangă, și într-un caz și într-altul, copilăria și adolescența, la scriitorii amintiți, în ultimă instanță serveau unor teze care din capul locului plasau tema respectivă într-un context de probleme de interes general. În felul acesta, orice s-ar spune, personajele acestor vîrste nu mai pot fi urmărite, cu totul din interiorul psihologiei lor aparte, în sensul realizării unui examen atent și metodic al acesteia, privită oarecum în sine. Chiar dacă, în chip deliberat, Alecsandri, Negruzzi sau Ghica doresc să vorbească despre propria lor copilărie și adolescență, faptul se produce nu fără o evidentă derogare de la legile autenticității originare. Ei nu-și propun să reînvie copilăria și adolescența așa cum au fost ele întru totul, cu prețul unui efort de totală uitare de sine și de reintegrare a maturului în spiritualitatea indicibilă a acestor vîrste. Ca în atîtea alte împrejurări proprii literaturii memorialistice, cei trei clasici patruzecioptiști, la o vîrstă matură sau venerabilă, serioși și gravi, detașați și chiar maliționși, își amintesc cu o nostalgie cenzurată de ceea ce li s-a întîmplat altădată și, eventual, reflectă asupra felului lor de a fi cu atît amar de ani în urmă. Singurul care face dovada unei geniale capacități de uitare în vîrstă, care reușește complet să uite de sine și, ca atare, să redevină copil și adolescent este Creangă. Dar *Amintirile* lui Creangă sînt, cum s-a spus adesea, *un caz*, ele reprezintă un fenomen cu totul ieșit din comun, mecanismul lor fenomenologic fiind inexplicabil și literatura universală aproape că nu mai dispune de un exemplu similar pe o asemenea direcție a *structurilor* artistice. Fiind, așadar, vorba de un unicat, este de la sine înțeles că opera lui Creangă nu are cum face școală — nu este în măsură să deschidă drumuri pe care să se meargă fructuos și creator de la o generație la alta. Tentativele unora de a continua în mod direct pe povestitorul humulestean, se știe, au eșuat fără întîrziere tocmai din această cauză.

În literatura română, lui Ionel Teodoreanu îi revine un important merit. El este unul dintre acei scriitori care plasează în însuși

miezul psihologic al fenomenului, la nivelul prozei de invenție și de creație cu adevărat modernă, literatura inspirată de vîrsta copilăriei, a adolescenței și a primei tinereți. Această mutație se produce de pe terenul literaturii amintirilor directe și al retrospectivelor cvasifictive, după cum și de pe acela al epicii în care vîrstele respective constituie doar punctele de plecare în vederea unor investigații în problematica socială generală a unui anumit timp istoric. Dincolo de valoare artistică intrinsecă, opera lui Ionel Teodoreanu impune în sfera genului un stil și o viziune nouă, izvorîte în egală măsură dintr-o sensibilitate artistică profund originală și dintr-o concepție estetică aflată în deplin acord cu exigențele prozei moderne.

★

Amintite în treacăt, *Jucării pentru Lily*, primele manifestări tipărite ale scriitorului au fost trecute cu vederea de mai toți acei care s-au ocupat de începuturile literare ale lui Ionel Teodoreanu. Menționate în cronicile și articolele despre *Ulița copilăriei* și *La Medeleni* încă de la început, aceste veritabile poeme în proză au fost socotite fie „un fel de acomodare preliminară a instrumentului"[1], cum se exprima Ibrăileanu, fie „simple arpegii metaforice"[2], cum zicea E. Lovinescu. Ov.S. Crohmălniceanu[3] — preluînd direct afirmațiile celor de mai sus — le numește „scurte notații metaforice în spiritul fanteziilor lui Anghel și apropiate ca factură de *Istoriile naturale* ale lui Jules Renard". În sfîrșit, pentru Marin Bucur, *Jucăriile pentru Lily* sînt „scurte însemnări gratuite, polarizînd în jurul unui motiv, de multe ori banal, puzderie de metafore"[4].

Fără a infirma întru totul opiniile critice citate (cu excepția ultimei!), aceste încercări de debut invită totuși la un examen

[1] *Viața nouă*, nr. 9, 1923, în cronica literară, semnată de G. Ibrăileanu, despre *La Medeleni*, cronică ce va trece în *G. Ibrăileanu, Scriitori români și străini*, *Viața românească*, Iași, 1926.

[2] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, IV, *Evoluția prozei literare*, „Ancora", 1928, cap. XIII, *Contribuția „Vieții românești"*, p.143 și p. 390–403.

[3] Ov. S. Crohmălniceanu, *Curs de istorie a literaturii române între cele două războaie mondiale*, Ed.didactică și pedagogică, 1964, p. 484–493.

[4] Marin Bucur, *Ionel Teodoreanu*, *Viața românească*, nr. 6–7, 1964.

mai atent. Prin structura lor, ele dezvăluie încă de pe acum cîte ceva din sensibilitatea artistică a lui Ionel Teodoreanu, constituie un prim contact cu tipul de proză pe care îl va practica scriitorul în viitor atît în direcția problematicii, cît și în ceea ce privește stilul. Mai mult chiar, selectate, aceste scrieri credem că pot interesa și astăzi pe micii cititori într-o culegere însoțită de bune ilustrații.

Pasul de la prozele din *Însemnări literare* la *Ulița copilăriei*, deși explicabil, este cu totul surprinzător prin rezultatele obținute. Ceea ce în *Jucării* ținea de exprimarea spontană a unor senzații incerte, tulburi, la modul direct, al confesiunii lirice și al transferului metaforic proaspăt, în prima carte a scriitorului cunoaște un evident efort de interpretare și de organizare artistică. Zvîcnirile lirice din *Jucării* sînt orientate spre o proză de ficțiune, mai mult sau mai puțin transpusă în narațiune, spre o proză străbătută de idei artistice particularizate, de sine stătătoare, și populată de personaje diferențiate, avînd o existență psihologică obiectivă, de tipuri literare propriu-zise. Acum, pentru prima oară în cariera sa, scriitorul se aventurează pe tărîmurile creației epice autentice, procedînd la operația osmotică a asimilării lirismului și senzitivului de către construcția narativă în sine, cu exigențele și valorile ei implicate, la urma urmei, autonome.

Cu *Ulița copilăriei*, la un nivel de o originalitate pregnantă și de o maturitate artistică surprinzătoare, cu totul ieșită din comun, se conturează însăși personalitatea creatoare a lui Ionel Teodoreanu. Un nou „prozator artistic", cum va zice Tudor Vianu[1], își deschide drum în cîmpul epicii românești. Viziunea e aceea a unui narator cu evidente aplecări structurale spre decantarea poematică, ceea ce, cu toate fluctuațiile și cu toate încercările de depășire și de autocenzură, îl va urmări pe Ionel Teodoreanu de-a lungul întregii sale cariere literare.

Rădăcini în tradiția națională pe această cale? Există fără îndoială, și Pompiliu Constantinescu, care spune lucruri esențiale despre această operă, nu întîrzie să le sesizeze de îndată, scriind: „Originală prin fondul exploatat, proza lirică a d-lui Teodoreanu

[1] Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, Ed. Contemporană, 1941, p.368–372.

amintește încă o pronunțată înrudire cu Delavrancea: atmosfera idilică, cu inflexiuni molcome de sentimentalism călduț și sugestii de basm popular, siluete de copilași răsfățați și naivi — ne recheamă pe autorul *Bunicului* și al lui *Irinel*"[1]... La rîndul său, E. Lovinescu, deși întîmpină nefavorabil volumul, imputîndu-i lipsa de conciziune, plasează pe „Veniaminul literaturii moldovene" — cum îl califică el pe Ionel Teodoreanu — în următorul context al literaturii momentului: „Tînărul prozator (cu *Ulița copilăriei*, n.n.) se inseriază în linia poeților imagiști de după război, Demostene Botez, Lucian Blaga, Camil Baltazar, Ilarie Voronca etc."[2].

Evident — în treacăt fie spus —, astăzi e greu să admiți că poeți care au cunoscut evoluții atît de diferite, inclusiv în planul viziunii și al stilului, cum sînt cei citați, mai pot fi circumscriși formulei imagismului poetic cu speranța că astfel ei vor fi definiți într-adevăr numai prin aceasta. Nu-i mai puțin adevărat însă că, în ce-l privește pe Ionel Teodoreanu, distincția respectivă este caracterizantă pentru însăși substanța operei întregi a scriitorului și, ca atare, ea se cere a fi reținută.

Și mai atent la nuanțe, G. Călinescu, în caracterizarea sa, trece dincolo de filiațiile posibile, relevînd tocmai marca originalității de care, incontestabil, dau dovadă cele patru povestiri din *Ulița copilăriei:* „Dacă exterior, această literatură lirică și imagistică trăind aproape exclusiv din evocarea vîrstei infantile duce în chip vădit la Jules Renard, la Anghel și Delavrancea, ea rămîne foarte personală prin tinerețea ei, autentică memorie a copilăriei"[3]. Reținînd și el structura de poem lirico-epic a scrierilor („un soi

[1] *Mișcarea literară*, 26 septembrie 1925, la rubrica „Medalioane", publică articolul *Ionel Teodoreanu*, semnat de Pompiliu Constantinescu. Medalionul, care de fapt se referă la *Ulița copilăriei*, va fi reluat de critic, ca o primă secvență a articolului *Ionel Teodoreanu* din *Opere și autori*, „Ancora", 1928, p.87 și urm. De altminteri, nu e lipsit de interes să semnalăm aici că despre Ionel Teodoreanu Pompiliu Constantinescu amintește și cu cîteva luni mai înainte, într-un medalion consacrat lui Cezar Petrescu (*Mișcarea literară*, din 16 mai 1925), scriind: „Între prozatorii de după război, la care ne e teamă încă să alăturăm pe supărător de manieristul, dar personalul Ionel Teodoreanu, d-l Cezar Petrescu e cel mai de frunte talent".

[2] E. Lovinescu, *op. cit.*, p.143 și urm.

[3] G.Călinescu, *Istoria literaturii române*, Ed. Fundațiilor, 1941, p. 666.

de poeme în proză și de însemnări cam vaporoase și dezordonate, dar nu mai puțin suave"), criticul arată, în continuare, că „autorul reconstruiește în ton idilic acea vîrstă a exuberanței pe care adultul o uită de obicei ușor". De aceea, după G.Călinescu, „poemele prezintă interes psihologic tocmai prin puterea de a fixa o experiență pe care toți o pierd"[1].

În sfîrșit, să mai menționăm încă una din vocile critice autorizate ale vremii, care nu ezită să-și afirme, cu un entuziasm deschis, adeziunea la volumul tînărului debutant. Este vorba de G. Bogdan-Duică, al cărui articol[2] despre *Ulița copilăriei*, cel puțin pentru moment, dezminte categoric ideea unora după care harnicul literat transilvănean ar fi fost un spirit înecat în prejudecăți, total nereceptiv la nou. După G. Bogdan-Duică, cele patru povestiri sînt „de-o rară vioiciune a închipuirii, de o precumpănitoare delicatețe". Cît despre formula narativă, criticul vorbește „de o tehnică proprie, care este în parte o înlăturare a frazei construite logic, complet și o preferire a adecvării ei la lirismul fenomenului descris!"

Interesantă este și o altă observație cuprinsă în recenzia din revista *Societatea de mîine*, anume, autorul așază prima carte a lui Ionel Teodoreanu sub semnul literaturii pastorale, citînd exemplul clasic al romanului lui Bernardin de Saint-Pierre: „De la *Paul și Virginia* pînă astăzi cîte opere distinse de acest fel s-ar putea cita? Puține, iar de cele ce-au impresionat puternic, chiar foarte puține. I.T., din care povestea — caldă și cel puțin o dată chiar fiziologic fierbinte — s-a desfășurat însoțită de toate podoabele naturii înflorite, este dintre cei ce impresionează și sechestrează toată curiozitatea cititorului."

Într-adevăr, observația este profundă, fiindcă proza lirică a lui Ionel Teodoreanu, ca viziune și problematică, și după *Ulița copilăriei*, va învedera frecvent trăsături ce duc cu gîndul la un

[1] De notat că aceste aprecieri călinesciene apar mai întîi în articolul *Ionel Teodoreanu*, publicat în *Gîndirea*, nr.6 din 1928, pentru ca apoi, restructurat și completat, să devină capitolul din *Istoria literaturii române*, ceea ce probează, la acea dată, primirea cvasiunanim favorabilă de care s-a bucurat volumul în anii de după apariția lui.

[2] G.Bogdan-Duică, în *Societatea de mîine*, I, nr.9, 8 iunie 1924, p.194, la rubrica „Discuții literare", recenzia despre *Ulița copilăriei*.

romantism de tip pastoral, plasat în chip neașteptat în cadrele spiritualității moderne.

Exceptînd prima piesă a volumului, *Bunicii*, care, parte integrantă din opera de memorialist a scriitorului, face corp comun cu secvențele din cartea *În casa bunicilor*, *Ulița copilăriei* cuprinde patru povestiri, care, deși cu subiecte și personaje diferite, alcătuiesc, în cele din urmă, un tot. Fiecare din ele relevă o fațetă esențială a temei generale.

Narațiunea care împrumută titlul întregului volum, *Ulița copilăriei*, e de fapt un adevărat poem-parabolă, în care destinul uman, în generalitatea sa, este scrutat din perspectiva devenirii insului pe axa cunoașterii de sine, cu prețul desprinderii din faza genuină, paradisiacă a existenței: copilăria. Interesantă este împrejurarea că, deși punctul de pornire, evitîndu-se chiar mistificările, îl constituie însăși realitatea obiectivă (destinul tragic al lui Puiu, fratele prozatorului, mort, abia ieșit din adolescență, într-o luptă aviatică în Franța, unde se înrolase ca voluntar în timpul celui dintîi război mondial), povestirea ia din capul locului o turnură simbolică, prin apariția în prim plan a unui personaj de o asemenea factură: ulița. Cu vibrația-i lirică atît de autentică, pătruns de o sinceră efuziune, prozatorul vorbește despre ulița copilăriei sale ca despre o ființă dragă, care l-a însoțit afectuos și atent pe Puiu în atît de minusculii și totuși atît de giganticii primi pași pe drumul vieții. „Portretul" uliței este pe cît de distinct tot pe atît de metaforic alcătuit încă din primele rînduri. Ea e „firavă și goală", „făcută doar din pămînt și pietre", „atît de pustnică", încît „a strîns pios tăcerea aruncată de celelalte uliți și s-a dat la o parte de ele". Cît despre grija celor în drept pentru buna ei stare, aceasta e ca și inexistentă, drept care ulița „se slujește singură. Își toarnă apă de ploaie prin uluce; își potrivește părul cu vrăbii; și chipul ei firesc e." În sfîrșit, ca să ne însușim o imagine completă, mai aflăm că, spre deosebire de celelalte uliți, aceasta, în umila ei existență, n-a primit nici cel puțin un nume, ceea ce, ca o compensație, ca o răsplată afectivă, peste timp i-a conferit un nume *sui generis*: *Ulița copilăriei*.

În drumul său spre viață, copilul e tot mai mult legat de ulița, ea însăși simbolul respectivului drum. Ca o carte cu imagini

nemaiîntîlnite, ulița întîmpină pe micul om cu surprize de natură să-l uluiască la tot pasul și, în același timp, să-l pună în legătură cu lumea înconjurătoare. După prima „pribegie" („putea păși singur prin cerdac: era întîia pribegie") urmează pășirea în lumea necunoscută a ogrăzii. Odată ajuns aici, „ulița îl privea înduioșată pe sub poartă, făcîndu-i semne cu portița: îl chema la ea". Trecerea în uliță (alegoria e limpede!) n-a fost de loc ușoară, căci eroul „era prea mare pentru a se mulțumi cu ograda, dar prea mic pentru a se încumeta pe uliță". Cînd, în cele din urmă, trecerea s-a produs totuși, bucuria vajnicului explorator n-a fost mică și de scurtă durată. Cartea despre care vorbeam, cu imaginile ei nemaiîntîlnite, îl farmecă pentru totdeauna. Prin darurile ei, ulița se relevă ca un cosmos în miniatură, în fața căruia copilul se uimește necontenit, cercetîndu-l și, într-un fel al său, însușindu-și-l. Vietățile pămîntului (hulubi, melci), întinsul nesfîrșit al cerului albastru, lumina soarelui, scurgerea anotimpurilor, toate i se relevă, pentru întîia oară, aici. Însoțită de uliță, „copilăria lui creștea spre viață ca zborul unei ciocîrlii spre soare", cum se exprimă prozatorul poet.

Finalul narațiunii-poem, precipitat, e acela al unei elegii tragice, nerefuzîndu-se totuși o anumită undă de optimism grav. Iată cele două secvențe finale, pe care le citățm în întregime:

a XIII-a

„Vestea se prăbuși în noi ca o ciocîrlie fulgerată de soare; la fel pierise copilul, între străini.

Ulița știu. Căci peste puțin, poarta ogrăzii s-a deschis larg, așa cum deschide bocetul o gură de om. Bunicul, în coșciug, își urma nepotul.

Curînd, cei rămași părăseam căsuța; fugeam de acolo."

a XIV-a

„Trecu vremea, trecu...

Și într-o zi, eu — cel sortit să fiu cel de pe urmă din copiii de odinioară — m-am pornit spre ulița părăsită, să împărtășim împreună spovedaniile unui trecut atît de scump nouă. Și n-am găsit-o!

O viață întreagă o știusem de veghe la poarta casei, acum nu mai era. Plecase după morminte.

Și-n locul ei era o altă uliță, pe brațele căreia rîdeau alți copii."

Universul infantil și adolescentin, de la o compunere poematic-simbolică, precum cea de mai sus, în celelalte piese ale volumului, este integrat într-o proză nu mai puțin poetică, dar în care, pe neașteptate, lirismul și sugestia se însoțesc cu intuițiile psihologice deosebit de nuanțate, surprinse, nealterat, în starea lor pură. Îndeosebi *Vacanța cea mare* și *Cel din urmă basm* impresionează puternic pe cititor, putîndu-se afirma pe drept că ele „închid calitățile cele mai prețioase"[1] ale culegerii. De fapt, „*Vacanța* și *Cel din urmă basm* sînt refrenul aceluiași poem, deosebirea între ele stă numai în nuanțe. Dinu e același cu Ștefănel, mai senzual și mai îndrăzneț însă, pubertatea lui fiind mai aproape de ecloziune; Ștefănel e mai timid și se mistuie lăuntric, nutrind în neantul stărilor sufletești o tendință numai embrionară: două discrete ipostaze ale unui singur sentiment. Tot astfel, perversitatea Ioanei, în care mai stăruie un amurg de adolescență întîrziată, ce vrea să evadeze din lanțurile unei căsnicii prozaice, e un revers al Soniei, mai puțin femeie, dormitînd încă în pragul nubilității, care trece peste strunele vieții, ca o adiere înfiorătoare."[2]

Cele două nuvele, din perspectiva deschisă de cei doi adolescenți, Dinu și Ștefănel, ambii personaje centrale, dezvăluie una din ideile constante și revelatoare sub semnul căreia este investigat și evocat universul copilăriei și al adolescenței în scrisul lui Teodoreanu: pornirea instinctivă, subconștientă a eroului de a se emancipa din sfera psihologică a vîrstei sale, tînjind spre ceea ce, deocamdată, este propriu doar vieții celor mai mari decît el.

Pus față în față cu nostalgia devorantă a personajelor mature după cele dintîi vîrste ale existenței, acest mobil, cum vom mai vedea, constituie, ca să spunem așa, în cea mai mare parte, Scyla și Carybda, paradoxul psihologic al tipologiei umane plăsmuite de scriitor.

[1] Pompiliu Constantinescu, *op. cit.*, p.87 și urm.

[2] *Idem.*

Aspirația subconștientă de a fi și ei oameni mari, la Dinu și la Ștefănel, se consumă în sfera erosului. Sub acest raport, prozatorul surprinde magistral avatarurile, uneori de-a dreptul imponderabile, ale primei crize de creștere, atît la unul, cît și la celălalt.

Ștefănel *(Cel din urmă basm)* trăiește prima sa „dramă" sentimentală la un mod în care totul se petrece la hotarele dintre real și închipuire. Timiditatea sa, despre care vorbea Pompiliu Constantinescu, rezultă nu atît dintr-o anumită structură temperamentală și caracterologică aparte, cît mai ales din totala sa inexperiență, din desăvîrșita sa ingenuitate în acest domeniu, ceea ce duce la o supremă absență a simțului realității și la o înclinare firească spre idealizare, la treapta basmului și a feeriei, a tot ce i se întîmplă legat de prezența tulburătoare a Soniei. Emanciparea, evadarea din vîrstă, psihologic, ia o asemenea turnură curioasă, de convertire (se înțelege, fictivă) a concretului prezent într-o stare de spirit și într-un sistem de relații care, tot mai evident, tind să-și piardă baza de susținere.

Înotînd într-o stare de semitrezie, în propriile gînduri și senzații, Ștefănel, melancolic, pătruns de fiorul unei triste incerte, descoperă că are și el, de acum, un trecut al său, cu care simte nevoia să dialogheze, să se confrunte. Bineînțeles, aceasta la modul proiectării realității în simbol, în metafora mirifică, elemente ce punctează, ca adevărate intermezzo-uri lirice, întreaga narațiune. Din această pricină, așa cum se va întîmpla cu majoritatea romanelor lui Ionel Teodoreanu, pînă la un punct, nuvela aceasta, mai mult decît *Vacanța cea mare*, respinge tentația criticului de a o renara, conform spiritului său, în decursul analizei.

Dacă Ștefănel traduce, pentru prima dată în epica lui Ionel Teodoreanu, ipostaza apolinică a erosului adolescentin, oarecum prin contrast, Dinu, din *Vacanța cea mare*, exprimă reversul aceluiași fenomen, fațeta dionisiacă, aspect care, la rîndul lui, nu va sta mai puțin în atenția scriitorului. Mai mult decît atît, pe această cale, unghiul de observație va alterna continuu, cîteodată fuzionînd, între cele două extreme, în așa măsură că însăși judecata critică privind autenticitatea și realismul investigației psi-

hologice și al demonstrației narativ-descriptive se va fixa pe axa respectivă deseori.

Evident, lucrurile nu trebuie forțate prea mult, dar e limpede că, spre deosebire de Ștefănel, Dinu știe mult mai exact ce vrea în jocul cu Ioana. Mai mult decît asta, adolescentul se angajează cu bună-știință în acest joc și contribuie la desfășurarea lui cu o anume perversitate masculină, cînd candid inconștientă, cînd instinctiv senzuală.

Semnificativ este și faptul că, în timp ce Ștefănel refuză multă vreme, cu o ostentație ingenuă, să recunoască ce i se întîmplă, Dinu, de o bărbăție juvenilă, nu ezită să-și clameze cu bucurie, voluptos, sentimentul: „Ioana! Mi-e dragă Ioana!"

Nu-i vorbă că și alegerea partenerelor celor doi eroi este exact pe măsura firii lor, a structurii lor de caracter. Sonia, obiectul adorației lui Ștefănel, e o tînără abia ieșită din adolescență și care, de o pudoare feciorelnică, refuză cu tact, dar și înfiorată, jocul, adoptînd, cum va face și Olguța în *La Medeleni*, postura fetei băiețoi. Ioana, senzuală și inițiată, mînată chiar de un anumit spirit revendicativ generat de căsătoria-i nepotrivită, caută parcă primejdia, se complace în joc și cu o abilitate specifică își încurajează adoratorul pînă la limitele cele mai primejdioase, riscante ca o muchie de cuțit, ale aventurii. În ultima instanță, de-abia se mai poate opri din voluptosu-i joc. Ea deschide drumul unui întreg șir de personaje feminine din proza lui Ionel Teodoreanu: Adina Stephano, Rodica și Ioana Pallă din *La Medeleni*, Gabriela din *Lorelei*, Tia din *Golia*, Nina din *Tudor Ceaur Alcaz*.

Dar, în ciuda îndrăznelii și a precocității sale, Dinu, în cele din urmă, nu dezminte nici el o teză atît de scumpă autorului cum este aceea potrivit căreia, oricîte plăceri și bucurii ar implica, depășirea copilăriei este echivalentă cu prima mare lovitură pe care omul, în inegalabila sa candoare și independență naturală — am zice rousseau-istă —, o primește de la viața socială. Întoarcerea la școală, după încheierea vacanței celei mari, cu scepticismul produs de intrarea în disciplina uniformizantă a vieții de elev, în contrast cu libertatea idilico-pastorală de acasă, tocmai aceasta vrea să sugereze.

Dincolo însă de oricare alte implicații, nuvelele *Ultimul basm* și *Vacanța cea mare* sînt adevărate micromonografii epico-lirice ale acelui sentiment pe care, folosindu-ne de titlul unei cunoscute poeme a lui Arghezi, l-am putea numi al stării de lingoare erotică masculină.

Eroii lui Ionel Teodoreanu sînt frați buni întru suferință și bucurie cu eroina din poema argheziană; ei n-ar putea rămîne nicicum indiferenți la „descîntecul" suratei lor:

Fata noastră e bolnavă,
Fata mea și-a dorului.
În vîrful piciorului
A-nțepat-o cu otravă
Spinul prins de crini și laur.

Mai puțin bucata *Ș-atunci...* (de un dramatism exterior, axată pe un conflict fals, ostentativ grav, și, de aceea, neizbutită), *Ulița copilăriei*, a cărei valoare artistică e neîndoielnică, constituie în același timp o îmbietoare intrare în opera de romancier a lui Ionel Teodoreanu. Sesizînd legătura cu următoarea lucrare a scriitorului, G. Ibrăileanu spunea că prozele din *Ulița copilăriei* sînt preludiile *Medelenilor* și că „sînt, într-un sens, ca *Oamenii din Dublin* ai lui James Joyce față de *Ulysse*"[1].

Spre a releva și mai apăsat ideea că *La Medeleni* este un roman ale cărui personaje poartă pregnant însemnele unor determinări de natură socială și istorică, G. Ibrăileanu scria:

„*Medelenii* sînt, *în sfîrșit (s.a.)*, burghezia noastră așezată superioară. De unde urmează că, deși perfect individualizate, tipurile din roman au totuși o pecetie: spiritul *Medeleni*". Astfel, continuă criticul, de pildă „Dănuț și Olguța fac parte din *Medeleni*, fiecare în felul său, cu totul al său. În definiția lor, genul proxim e medelenismul și diferența specifică sînt temperamentele lor"[2].

A încerca să descifrăm sensurile „medelenismului" este, de fapt, echivalent cu a releva însuși sistemul de gîndire etico-estetic și social al autorului, pe de o parte, și relațiile dintre substanța

[1] G. Ibrăileanu, *op.cit.*, p. 176.
[2] *Idem*, p. 187.

și problematica romanului cu realitate umană, istoricește determinată, de la care pornește, pe de alta.

„Medelenismul", în acest fel, se cuvine a fi privit ca o metaforă-simbol deosebit de complexă și de bogată în înțelesuri.

Trecînd chiar dincolo de învelișul său metaforic, „medelenismul" ne apare în cele din urmă ca un concept, în care sînt implicate sensurile ce izvorăsc dintr-un anume mod de a privi viața în determinările ei etern umane și, totodată, concret istorice, cu tot ceea ce decurge de aici în plan etic și, într-un sens mai larg, spiritual. Într-un cuvînt, e vorba de un concept de natură existențială. Se înțelege că aceste formulări sînt rezultatul unor deducții favorizate de studiul atent al operei literare în discuție. Ionel Teodoreanu, în general, nu s-a prea angajat direct la eforturi cu caracter pur teoretic, privind fondul ideologic, filozofic și social al operei sale, precum un Camil Petrescu, de pildă. În scrierile sale de oarecare factură eseistică (capitolul *Octava* din *În casa bunicilor*, unele fragmente din *Iarbă*, *Masa umbrelor*), în măsura în care se ocupă de probleme literare, acestea vizează în esență aspecte ce țin de stil și compoziție, se referă la modul de organizare a materialului într-o construcție epică etc. Și, din acest motiv, e bine să fim cît se poate de precauți cu generalizările pe care le facem. Cu toate acestea, chiar dacă autorul nu se explică deschis, așa cum am fi dorit (nu e singurul care ne pune într-o asemenea „încurcătură" !), spiritul operei sale, după cum și o seamă de date privind „biografia" acestora îndreptățesc efortul unor delimitări mai mult sau mai puțin tranșante.

Se știe că scriitorul a fost încă de la începuturile sale literare strîns legat de cercul *Vieții românești*, nutrind față de corifeii săi o neascunsă afecțiune și admirație. Dată fiind această împrejurare cu totul importantă, e cel puțin simplist să decretezi fără ezitare că Ionel Teodoreanu „nu are nici o contingență literară de structură cu ideologia *Vieții românești*"[1].

Să reținem deocamdată această formulare a lui E. Lovinescu, total nedreaptă în ceea ce privește judecata de valoare (în acest sens, vom mai reveni), dar nu lipsită de interes, în contextul dis-

[1] Marin Bucur, *loc. cit.*, p. 390.

cuției de față: „Fără să fie rural — zice deci criticul — primul volum din *La Medeleni* este, totuși, atît de patriarhal, atît de voluntar și de teoretic moldovean, încît, oricare i-ar fi notele diferențiale, se încadrează în sămănătorismul pur al bătrînilor lui Sadoveanu și Em. Gârleanu"[1].

Ca în atîtea locuri din opera sa[2], din păcate și în legătură cu Ionel Teodoreanu, criticul de la *Sburătorul* se dovedește complet nereceptiv, căci antidogmatismul său programatic — unul din punctele de sprijin ale metodei critice impresioniste —, paradoxal, dă naștere la un dogmatism *sui generis*, de tip lovinescian. În felul acesta, referindu-ne doar la proză, de multe ori, ceea ce nu se încadrează în concepția sa despre epic, derivată din teoria sincronismului, este respins *de plano* de către E. Lovinescu; este nu numai cazul lui Ionel Teodoreanu (îndeosebi volumul I din *La Medeleni*), dar și al lui Sadoveanu, într-o anumită măsură, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, George Călinescu, D.D. Pătrășcanu și alții.

Totuși, dincolo de aprecierea de valoare, în sine nejustă, nu putem să nu reținem intuiția de principiu a lui Lovinescu în legătură cu plasarea scrierii lui Ionel Teodoreanu sub semnul uneia din cele mai de anvergură tendințe în proza momentului respectiv. Criticul numește această tendință semănătorism de nuanță moldoveană, avînd în vedere, între alții, pe Sadoveanu și Gârleanu. Fie și numai alăturarea celor două nume este semnificativă pentru înțelegerea mult prea „globală", nediferențiată, a fenomenului semănătorist, sub semnul căruia, la un moment dat, E. Lovinescu e tentat să plaseze, cu cîteva excepții, întreaga epică românească de inspirație rurală, în primul rînd, și o bună parte a poeziei din primele decenii ale veacului nostru[3]. Important este însă să reținem că, în ciuda unor eronate judecăți, ce țin de domeniul ideologiei literare, criticul încadrează epica lui Ionel Teodoreanu la

[1] E.Lovinescu, *op. cit.*, p. 145.

[2] Vezi, în această privință, și Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Editura pentru literatură, 1965, p. 301—315.

[3] Structura volumului I din *Critice*, de pildă, este semnificativă; *Istoria mișcării „Sămănătorului"* (N.Iorga, Oct. Goga, M. Sadoveanu, Em. Gârleanu, St. O. Iosif, Il. Chendi, I. Agârbiceanu, C.Sandu-Aldea, Corneliu Moldovanu etc.).

capitolul *Contribuția „Vieții românești"* în *Istoria literaturii române contemporane*, IV, motivînd aceasta tocmai prin aprecierile citate mai sus.

Evident, nu-i vorba de a situa pe Ionel Teodoreanu în unghiul ideologic-estetic al *Vieții românești* — în speță, al poporanismului — din perspectiva raportării tranșante a operei scriitorului la anumite teze social-politice, economice și filozofice foarte limpede formulate, de un conținut și o axă programatică indiscutabile. Opera scriitorului, în acest sens, e departe de a face dovada unei aderări directe, în accepția tezistă a cuvîntului, la ideologia poporanistă, cu repercusiunile ei în plan estetic. Sub acest raport, lucrurile nu pot fi în nici un caz judecate în chip asemănător cu felul în care este privită, pe drept, situația unor prozatori precum Jean Bart, I.I. Mironescu sau Spiridon Popescu, în a căror operă tezismul este adesea cu totul evident. Totodată, mai trebuie reținut că sub aspectul esteticii literare, al concepției despre literatură, poporanismul *Vieții românești* (aceasta cu atît mai mult în anii de după cel dintîi război mondial), se știe, este departe de a se suprapune cu cel social-politic și economic al lui Constantin Stere.[1]

Romanul *La Medeleni* își probează evident adeziunea la ceea ce am putea numi spiritualitatea specifică a *Vieții românești* pe diverse direcții. Una dintre acestea, și cea mai importantă, decurgînd din dezideratul de bază al grupării, o formează tocmai plasarea pe firul tradiției. Aceasta se petrece nu atît în sensul continuării unor formule stilistice promovate de înaintași — s-a văzut cum stau lucrurile din acest punct de vedere — cît mai ales în raport cu înțelegerea aparte a legăturilor dintre prezent și trecut. Romantic și liric, prin *La Medeleni*, Ionel Teodoreanu realizează un amplu și tulburător poem narativ, a cărui idee artistică centrală se convertește într-o atotcuprinzătoare și nuanțată elegie, iscată, în egală măsură, de sentimentul nostalgic al trecerii vîrstelor de aur ale vieții — copilăria și adolescența —, dar și de regretul obstinant pricinuit de dispariția irecuperabilă a unui timp social-istoric, în care, după opinia și sentimentul scriitorului, era posibilă conservarea candorilor edenice proprii vîrstelor respective. Altfel spus, pe urmele romanticilor de altădată, în limitele unei viziuni și ale unei sensibilități diferențiate, scriitorul suspină și plînge, cînd duios și sentimental, cînd sarcastic și vehement, pe ruinele lăsate de dispariția unui *Eldorado*, cum vom vedea, de structură dublă, nu o dată contradictorie și himerică. Prozatorul este sincer și adînc îndurerat în fața acelei realități fatale, conform căreia, o dată cu moartea copilăriei și a adolescenței eroilor, sînt supuse atacurilor neîntrerupte și așezările vechi, statornicite în timp de acea simbioză firească ce s-ar fi produs între spiritul marii boierimi moldovene de viță veche și acela al burgheziei intelectuale și generoase, de o conformație aparte, coborîtoare mai ales din răzășime, produs specific al unei Moldove seculare.

[1] „Avînd în frunte un membru marcant al partidului liberal, doctrinarul poporanismului, C.Stere, primind, sub o formă sau alta, din partea acelui partid, un sprijin material, *Viața românească* — observă Dumitru Micu — nu putea să nu sufere, și în partea consacrată literaturii, influența poporanistă. Această influență n-a afectat însă esența programului literar al revistei" (D.Micu, *Literatura română la începutul secolului XX*, Editura pentru literatură, 1964, p. 130). Afirmația lui D.Micu, concluzivă, surprinde însuși miezul problemei, și important este deci de a nota aici cîteva aspecte caracteristice privind programul literar al revistei ieșene. Tot D.Micu (*op. cit.*, p.148) precizează că „ceea ce G.Ibrăileanu numește poporanism" este — după propria-i precizare — „prelungirea reafirmării în noile condiții social-istorice a tradițiilor curentului național și poporan de la mijlocul secolului trecut". Așadar, rezultă de aici că nu este vorba de un curent literar propriu-zis, cît de un mod foarte deschis de plasare pe firul tradiției naționale. Drept argument, cercetătorul, în acest sens, invocă, între altele, următoarele afirmații ale redacției:

„Colaboratorii noștri, prozatori și poeți, ei fac parte din școală fără să vrea. Unii sînt romantici, alții realiști, alții simboliști — toți, mai mult sau mai puțin, poporaniști, pentru că au sufletul românesc și pentru că, atunci cînd vorbesc de țărani, nu-și arată caninii, rînjind de ură și dispreț.

Băgați de seamă — avertiza articolul mai departe —: În țara aceasta, sîntem aproape singurii pentru care toate școlile și curentele sînt egale." Acestea toate, întrucît, se spune în același loc: „Școala poporanistă nu există" (*Iarăși poporanismul*, *Viața românească*, VI, 12, dec., <„Miscelaneea">, p. 482–483).

„Poporanismul literar al *Vieții românești* — conchide D. Micu, în lucrarea citată, la pagina 155 —, considerat în ce are esențial, nu e, în latura lui majoră, varianta estetică a curentului diversionist al poporanismului, manifestat — cu consecințe nocive — în viața politică." Drept care: „«Poporanismul literar» este denumirea dată impropriu direcției realist-critice și democratice care domină în viața literară a primelor două decenii din secolul al XX-lea, ca și în literatura din secolul trecut. În cuprinsul lui intră cea mai mare parte a literaturii viabile de inspirație rurală și în genere de atitudine democratică"... În întregul ei, chestiunea este analizată în: D.Micu, *Poporanismul și „Viața românească"*, E.P.L., 1961.

Nu e, de asemenea, o exagerare cînd spunem că *La Medeleni* este proiecția în ficțiune artistică a unei experiențe cvasiautobiografice și într-un fel o pledoarie patetic înduioșată în favoarea unui mod de viață specific, structurat în datele lui de bază.

Idealizînd procesul social care altădată fusese cu vehemență înfierat de Duiliu Zamfirescu, în romanele sale, Ionel Teodoreanu se iluzionează într-o asemenea măsură încît așază sub zodia eternității, văzîndu-le într-o fuziune totală, indestructibilă, două realități, două fenomene cu totul diferite: copilăria și adolescența omului în accepția de permanențe inalterabile ale existenței umane, de o parte, și relativa stabilitate a unei anumite pături sociale, de alta. Condiționînd conținutul fenomenului dintîi de durabilitatea celui de al doilea, scriitorul, implicit, ne dă una dintre cheile de bază cu ajutorul căreia pătrundem în miezul teoretic al *„medelenismului"*. În felul acesta, etic, psihologic și social, în cele din urmă artistic, „medelenismul" se definește ca un amestec complex de elemente de un realism profund totuși, avînd un conținut artistic de o poezie sublimă, cărora li se adaugă altele ce variază de la anacronismul cel mai ingenuu pînă la vehemența cea mai inoperantă, nu o dată de-a dreptul donquijotească. În aceasta trebuie identificat paradoxul de un fel deosebit al viziunii artistice a scriitorului, după cum, pornind tot de aici, se cuvine a încerca să vedem în ce constă idilismul și patriarhalismul specific romanului *La Medeleni*.

Deși e un roman ciclic, trilogia *La Medeleni*, în latura sa arhitectonică, nu urmează legile romanului de tip clasic, balzacian și apoi tolstoian. La drept vorbind, opera aceasta nu e construită după un plan narativ, riguros elaborat, și conflictul, atît cît există (totuși de la un volum la altul mai accentuat), nu se organizează cu fidelitate pe axa unor întîmplări ce se înlănțuie și se întretaie matematic, ca urmare a unor determinări epice foarte strînse. Personajele, în fond, nu sînt angajate într-o intrigă narativă propriu-zisă, consecință a unei evidente și de la început definite plasări într-un conflict unitar. Fiind mai curînd un roman-povestire, *La Medeleni* se emancipează totuși de sub tutela prototipului sadovenian. În ce sens? Deși este vorba de o proză a rememorărilor, scriitorul nu istorisește precum marele rapsod, ci reconstituie. Amintirea este, de aceea, asimilată pînă la senzația de dispariție de acest artificiu al prozei moderne, în care, între fluxul memoriei și prezentul relatării, dispar aproape complet hotarele. Se creează astfel impresia unui prezent narativ atotcuprinzător, ceea ce sporește considerabil sentimentul autenticității. Evocarea devine ea însăși element al relatării nemijlocite. În cele din urmă, în plan compozițional, totul se organizează în jurul ideii de înțelegere și de relatare a faptelor din interior, fără nici un efort de obiectivare, dimpotrivă, printr-o cît mai firească abandonare a prozatorului în însăși substanța narativă și descriptivă a operei. De aici și „eclectismul" de un fel deosebit nu numai al compoziției, dar și al modalităților romanești, amestec firesc de acțiune epică, de vibrație lirică interioară, de descripție neînfrînată, de dialog ostentativ, aproape automat etc. Condiția clasică a epicului, ca atare, este insolit ignorată, romanul nu se mai mulțumește doar să nareze fapte și să caracterizeze eroi după procedeul portretului literar consacrat, ci își deschide porțile larg pentru toate imixtiunile posibile: eseu, reportaj, poezie pură etc.

Încă din 1926[1], scriind despre volumul I al *Medelenilor*, Camil Petrescu definea cu pătrundere specificul viziunii și al modalității epice la Ionel Teodoreanu. Esențialul ar consta, după Camil Petrescu, în „crearea prin incidente de viață, prin înfățișarea directă a faptelor și oamenilor", spre deosebire de „metoda analitică și comentatoare". Întîmplările din *La Medeleni* sînt, astfel, o lungă serie de fapte povestite direct. „În genere — mai afirma Camil Petrescu — valoarea unor astfel de opere are valoarea incidentelor pe care le înregistrează."

Observația lui Camil Petrescu ni se pare fundamentală. Cum rezultă și din mărturiile autorului[2], împărțirea în volume a romanului este impusă de criteriul intrinsec al axării problematicii întregii construcții pe cele trei etape caracteristice ale vîrstei eroilor centrali: copilăria, adolescența și tinerețea. Faptul atrage după sine prezența unor schimbări, a unor restructurări de ordin

[1] *Cetatea literară*, iulie 1926, rubrica intitulată „Cărți": *I. Teodoreanu, „La Medeleni"*, recenzie semnată de Camil Petrescu.

[2] Vezi detalii, în această privință, în *Notele și comentariile* din vol. III al ediției de față.

general compoziţional cu totul sensibile; aceasta, se înţelege, în sfera aceleiaşi viziuni artistice de ansamblu.

Prima cunoştinţă directă a cititorului cu *Medelenii* — locul acţiunii romanului — se produce de fapt o dată cu lectura uneia dintre naraţiunile cuprinse în *Uliţa copilăriei*. Este vorba despre *Vacanţa cea mare*, a cărei acţiune are loc la Medeleni, caracterizat încă de pe acum în acest chip de către Sonia, într-o scrisoare adresată unei prietene:

„Any, sînt la Medeleni...

Auzi tu ce plin şi ce involt sună: Medeleni!?

Te-ntrebi: E numele firesc al unui clopot florentin? al unui şipot de munte? al unei cantilene?

...În amurg, cînd se întorc cirezile de la păşune, tălăngile destramă un vaier plîngător, prin care lămuresc, silabă cu silabă: Medeleni... Medeleni... Medeleni...

Şi-mi pare că ascult în glasurile-acestea clopotele deniilor păgîne, prin care ogoarele, pădurile şi apele jelesc pe nimfa sau zeiţa Medeleni..."

Cum se vede, tentaţia plasării în simbol şi a acordării de valenţe cvasimitice e prezentă încă de pe acum, Medelenii, în viziunea scriitorului, tinzînd să se constituie ca un univers situat incert la hotarul dintre realitatea obiectivă şi idealizarea romantic-pastorală a acesteia.

De altminteri, *Vacanţa cea mare* preludează romanul şi sub alte aspecte, cum ar fi fundalul general al ambianţei de familie şi chiar tipologia personajelor. Ampla povestire e o cu totul izbutită repetiţie generală a marelui spectacol ce va urma: trilogia *La Medeleni*. Să amintim, între altele, atributele de pur „medelenism" ale vieţii de familie la moşie, cu buna dispoziţie, cu hîrjoana nevinovată a copiilor, însoţiţi de supravegherea afectuoasă şi tolerantă a părinţilor, de perfecta armonie dintre aceştia şi slugi, de sărbătoreştile şi pe cît de poetizantele tot pe atît de abundentele preparative culinare, totul fiind circumscris într-un decor feeric, aproape paradisiac, căci ne aflăm în sînul unei naturi neîntrerupt binecuvîntată de soare, ziua, şi de razele lunii, noaptea, năpădită de abundenţa roadelor şi a florilor.

De asemenea, la nivel aproape individual, personajele povestirii sînt adevărate schiţe de portret pentru tipologia romanului. Ştefănel prefigurează pe Dănuţ, Suzica şi Nuni pe Olguţa şi pe Monica şi, în sfîrşit, mama poate fi considerată o primă şi pregnantă apariţie a bunei, visătoarei şi romanticei doamne Deleanu.

Mutaţiile ce se produc de la nuvelă la roman, în mod cu totul direct, vizează volumul I al acestuia din urmă, *Hotarul nestatornic*. Transferul este acela de la schiţa de studiu lirico-epică, elaborată prin simple mijloace de notaţie — un soi de poantilism, cum se exprima G.Bogdan-Duică[1], la compoziţia minuţioasă, amplă şi nuanţat structurată. Astfel, *Hotarul nestatornic* vizează proporţiile monografiei, mai exact, acest volum este un prim act al unei trilogii monografice. „Medelenismul" se defineşte aici în ceea ce are mai caracteristic, în datele sale originare. Perfect motivat în determinările sale psihologice şi sociale, „medelenismul", în *Hotarul nestatornic*, artistic, se relevă ca o tentativă utopic-romantică, de a înfrîna sau de a mistifica, după împrejurări, solicitările iminente ale timpului. Aceste solicitări se orientează atît în direcţia timpului social-istoric, cît şi în aceea a timpului biologic-psihologic. Unitatea de viziune artistică a volumului este asigurată tocmai de marea capacitate a romancierului de a surprinde — mai bine zis de a sugera pînă la imponderabil inextricabila întrepătrundere dintre cele două dimensiuni ale timpului.

Originalitatea *Hotarului nestatornic* stă în neobişnuita putere a scriitorului de a supune absolut toate datele existenţei unui unic scop: plăsmuirea unui univers de viaţă întru totul închegat, relativ autonom, capabil să se mişte, să evolueze în baza impulsiunilor şi resorturilor sale proprii. Cu alte cuvinte, asemenea *Amintirilor* lui Creangă, dar pe alte căi şi din alte perspective estetice, prima carte a *Medelenilor* propune un adevărat microcosmos. Foarte limpede, romancierul, prin Dănuţ, la finele volumului al doilea al trilogiei, se explică astfel: „Poem şi roman, mereu suprapuse. Contopire de viaţă şi de basm. Să aibă lectorul mereu impresia miracolului posibil, ca în epocile evanghelice, deşi acţiunea să fie în realitatea contemporană."

[1] G.Bogdan-Duică, *Societatea de mîine*, anul I, nr.9, 1924, p.194.

Alegerea locului (moșia Medeleni) și a timpului (vacanța cea mare) în care se petrece acțiunea din *Hotarul nestatornic* nu este, desigur, de loc întîmplătoare, ea corespunzînd viziunii artistice de ansamblu. Numai astfel se creează cadrul spațial și temporal adecvat pentru investigarea abilă și naturală, condusă din interior, în structura „medelenismului".

Eliberați de obligațiile vieții de școlari, organizate și dirijate de cei mari, acum, fiind în vacanță, micii eroi au posibilitatea de a fi ei înșiși, de a se manifesta ca atare. Totodată, Medelenii, așa cum se desprinde încă din *Ulița copilăriei*, constituie locul ideal unde, din toate punctele de vedere, Olguța, Dănuț și Monica își pot releva din plin personalitatea.

Epic, *Hotarul nestatornic*, potrivit concepției scriitorului, trebuia să realizeze un joc continuu, compus din stări de spirit și fapte imprevizibile, de o inedită și fermecătoare incoerență, în care luminile și umbrele pricinuite de mișcările întortocheate ale sufletului infantil să se arate la tot pasul, în deplina lor candoare. Tot prin intermediul lui Dănuț, scriitorul precizează:

„Eroii să se joace mereu. Să fie într-o continuă recreație. Să nu-i amestece în nici o dramă a părinților sau a altor persoane mari. Nici o tragedie matură să nu le impuie gesturi de liliputani actori. Să-i vadă lectorul mereu jucîndu-se — profesioniști ai capriciului — într-o vacanță ca toate vacanțele copilăriei, normală prin tot. Din cînd în cînd numai, viața, care treptat se adună în jurul lor, să fie vizibilă prin ceva: o melancolie, o durere. Atunci acea simplă prezență a vieții să arate sfîșietoarea vremelnicie a copilăriei — care să capete prin aceasta o umbră de moarte — și exactele ei dimensiuni de sătuleț la poalele unui vulcan."

„Contopirea de viață și de basm", în planul creației, se traduce tocmai într-un asemenea nesfîrșit joc, la ale cărui norme protagoniștii se conformează de minune.

Asimilarea realului în materia basmului și invers se produce încontinuu, cu prețul unei atente și firești filtrări a tuturor datelor vieții prin psihologia copilului. Îndeosebi Dănuț este acela care fantazează în acest sens, transferîndu-se, frecvent și de la sine, într-o lume a închipuirilor, mitologizată. Înzestrat

cu o imaginație fecundă — semn al predispozițiilor sale de artist —, Dănuț evadează în ficțiunea pe care i-o inculcă lectura vîrstei. De fapt, ceea ce mai tîrziu nu va putea fi decît aventură a spiritului, acum, deși tot produs al închipuirii, i se relevă ca un univers ce i se pare de-a dreptul palpabil, în interiorul căruia se mișcă în modul cel mai firesc. Este caracteristică împrejurarea că ori de cîte ori întîmplările vieții nu se mulează pe înțelegerea sa idealizantă, împotrivindu-i-se sau nemulțumindu-l, eroul redimensionează totul, retrașîndu-se în lumea închipuirilor extraterestre. Astfel, miracolul se petrece frecvent, și Dănuț, ori de cîte ori simte nevoia, apelează la eroii săi preferați, la lumea acestora, cu virtuțile ei. De pildă, turbinca lui Ivan nu se lasă niciodată prea mult așteptată de sensibilul, orgoliosul și melancolicul copil. Prea puțin dotat cu aptitudini de om al faptelor directe — de aceea, de pe urma înfruntărilor cu băiețoasa Olguța, rămîne întotdeauna în inferioritate —, Dănuț îi sancționează pe adversari pe căi cu totul proprii, de o ineficacitate superbă. În timp ce Olguța, hotărîtă și provocatoare, taie sfoara de la zmeul fratelui său, Dănuț recurge la gesturi care țin de cea mai pură abandonare în ireal, prelungire, prin intermediul visului, a aspirațiilor din timpul premergător somnului:

„Închizînd ochii, Dănuț deschise turbinca lui Ivan...

...Dănuț e pașă sau sultan: n-are a face! Capul e înfășurat într-un turban de subt care răsar două musteți ca două iatagane și o pereche de ochi fioroși... Doi colți lungi ies prin gură rînjind. Colții sînt împrumutați de la un strigoi!..." etc.

Dar nu numai pe calea transferului în vis al cotidianului se produce redimensionarea realității la proporțiile percepției și sensibilității infantile. Jocul este atît de atotcuprinzător, încît chiar realități istorice imediate, de mare ecou în contemporaneitate, sînt asimilate trebuințelor respectivului joc. Astfel, potrivit credinței că pentru spiritul infantil nimic nu este imposibil, războiul ruso-japonez din 1905 devine și el sursă de inspirație, fiind pus în scenă, cu toată gravitatea vîrstei eroilor, în mediul medelenist. Printr-un proces de parodiere inconștientă, Dănuț și Olguța își „însușesc" identitatea celor doi vestiți amirali, angajîndu-se

într-un război în miniatură de o spectaculozitate pe cît de amuzantă pentru cei maturi, tot pe atît de gravă — dată fiind presupusa ei realitate — pentru cei doi protagoniști.

Cu oarecare relativism, putem afirma că, în cazul Olguței, mistificarea infantilă a realității obiective se produce pe căi contrare celor uzitate de Dănuț. Cel puțin în punctul de plecare, psihologic, temperamental, lucrurile se petrec altfel; chiar în plan epic, mai exact în materia „incidentelor de viață" — cum se exprimă Camil Petrescu —, cei doi eroi se întîlnesc adesea. Antagonismele dintre ei tocmai aici își au sursa intimă. Într-un sens, mai larg, desigur aluziv, prin aceasta romancierul țintește a releva primele zvîcniri ale veșnicei și paradoxalei „rivalități" dintre sexe.

După o caracterizare a tatălui ei, Olguța este un adevărat „drac îngeresc". Din această pricină, tenace, deșteaptă și autoritară, înzestrată cu un simț al realității deconcertant, ea nu se poate mulțumi nici un moment cu paliativele cufundării în visare, precum fratele ei. La ea, redimensionarea infantilă a realității se traduce prin obstinata ambiție de a subordona tot ce o înconjură aspirațiilor ei foarte concrete, într-un fel. Temperament voliționat, Olguța își asumă toate riscurile în vederea constituirii unui univers de fapte și de concepții al ei. Refuzînd sistemul de relații iluzioniste al lui Dănuț, Olguța tinde la asimilarea deschisă a însuși punctului de vedere al celor maturi aspirațiilor ei. În timp ce Dănuț e un romantic, Olguța e o realistă; de aici aplecarea spre reverie a primului și luciditatea de un farmec aparte a ultimei. Încă de pe acum este evident că prin Olguța romancierul dorește să realizeze imaginea tipologică a feminității altoite pe trunchiul bogat în sevă densă al civilizației moderne.

„Concurența" pe care Olguța o face celor maturi, așadar, se consumă pe planul celei mai palpabile realități, totul luînd, în cele din urmă, înfățișarea unui inconformism de o candoare desăvîrșită. Teribilismul eroinei, vădit într-un întreg șir de „îndrăzneli" (subtilizarea borcanelor de dulceață, obstrucții de tot felul față de Dănuț, angajarea în discuții grave, pe picior de egalitate, cu cei maturi etc.), nu tinde la altceva decît tot la plăsmuirea unui univers existențional autonom, care să asigure depline posibilități de afirmare a propriei personalități. Cu toate acestea, în

ciuda fundalului său concret, psihologic, universul spre a cărui alcătuire tinde Olguța, în felul lui, nu e mai puțin pueril și mai puțin fantezist decît al lui Dănuț. Dincolo de detaliile sale palpabile, lumea Olguței, „cosmosul" ei, dacă se poate spune așa, sînt tot o himeră și, într-un sens mai larg, tot o transpunere în ficțiune, fiindcă și aici cuvîntul de ordine e tot jocul.

Inspirat, între cele două personaje — Dănuț și Olguța —, atît de deosebite temperamental încă de pe acum, dar, dintr-un unghi mai larg, atît de unitare în dezvăluirea dialecticii unui aceluiași fenomen psihologic, romancierul plasează pe Monica, adevărata punte de legătură între polii opuși ai fenomenului în cauză. Monica, astfel, este o adevărată axă de simetrie, în sensul că ea este aceea care echilibrează și fixează linia de întîlnire și confruntare a celor doi frați. Deocamdată, artistic, în cazul Monicăi, demn de reținut este faptul că romancierul nu tinde la realizarea unei tipologii de mijloc, ci, printr-o superioară intuiție creatoare, esențializînd cu mijloacele poeziei, el pune primele pietre la edificiul unei construcții caracterologice superior realizate.

Aceasta și explică, ni se pare, de ce Monica încă de pe acuma, epic, are o prezență voit incertă, vizînd dimensiunile imponderabilului. Așa cum se va întîmpla de-a lungul întregii trilogii, ea va avea, în primul rînd, poziția unei adevărate zîne bune, de o frumusețe fizică desăvîrșită, aproape extraterestră — un „înger blond", ca să folosim terminologia eminesciană — și de o psihologie atît de sublimat ideală, încît, practic, niciodată nu va putea fi definită. Într-un fel, fiind expresia deplinei idealizări poetice, Monica, dincolo de vîrstă, de scurgerea timpului, va fi întotdeauna imună la solicitările realității obiective, scriitorul evitînd cu bună-știință s-o coboare din sfera existenței ei. De aceea, el se va folosi de această eroină ca de un adevărat punct de reper în urmărirea meandrelor celor doi frați, care, de cîte ori vor suferi de pe urma loviturilor vieții, vor căuta alinare și liniște alături de Monica. Nu încape îndoială că Monica constituie una din treptele cele mai de sus pe care le cunoaște literatura română, în direcția mitizării romantice a ceea ce numim *eternul feminin*.

Nu e, de aceea, întîmplător că eroina lui Teodoreanu, chiar fetiță fiind, atunci cînd se prezintă cititorului în aspectul ei fizic,

solicită din partea plăsmuitorului ei mijloace de portretizare de o factură cu totul aparte. Monica, și în această împrejurare, e mai mult o apariție de basm, pe care sînt grefate subtil însemnele unui exotism romantic cuceritor, în așa fel încît ai zice că ea coboară de-a dreptul din poveștile *Șeherazadei* sau ale îndepărtatului Orient:

„Monica, roșie ca suflată cu vaporos mărgean, ședea turcește pe divan, cu genele și umerii plecați și mînile — în mînicile largi — încrucișate pe genunchi. Sfiala și chimonoul îi insuflase gesturile înguste ale japonezelor. Părul ei de aur tumultuos înflorise în coc nipon, prins cu pieptenii doamnei Deleanu... În rumen revărsat de zori, un pui de piersic înflorit, c-un paradis de aur pe creanga cea din vîrf, învelit de zeul livezilor cu chimonoul unei fetițe, ca să nu-i fie frig peste noapte: visul unui poet japonez îndrăgostit de piersici. Așa era Monica: o vignetă la începutul unei legende..."

În decursul romanului, de cîte ori va fi preocupat de acest personaj, scriitorul va fi fidel viziunii portretistice de mai sus. Feminitatea Monicăi, atît de atrăgătoare încă de pe acuma, dar tot atît de indefinibilă — în ciuda pronunțatei tușe de senzitivism, stilizat —, se va dezvolta tocmai pe o asemenea cale, amestec de realități idealizate și de basm himeric. Vom vedea însă că, surori bune cu Monica, alte eroine din epica lui Teodoreanu *(Lorelei, Turnul Milenei)*, cel puțin prin finalitatea destinului lor, nu vor mai putea evita forța de atracție gravitațională a lumii reale și că vor bea din plin din cupa amară, otrăvitoare chiar, a acesteia.

În altă ordine de idei, trebuie spus că, în timp ce Dănuț este proiecția în ficțiune romanescă a însuși persoanei autorului, Monica exprimă cel mai pregnant fondul intim al eticii, al viziunii artistice, proprii operei teodoriene, în implicațiile ei superior și organic moraliste.

Dată fiind structura de personaj-monadă, într-un fel spre deosebire de Dănuț și Olguța, Monica este complet ferită de inevitabilele traumatisme morale pricinuite de instinctul de cunoaștere al vîrstei infantile. Monica, cu senzitivismul ei elevat, percepe lumea înconjurătoare, bucuriile și tristețile acesteia, într-un plan exclusiv afectiv, fără nici cea mai mică urmă de participare diso-

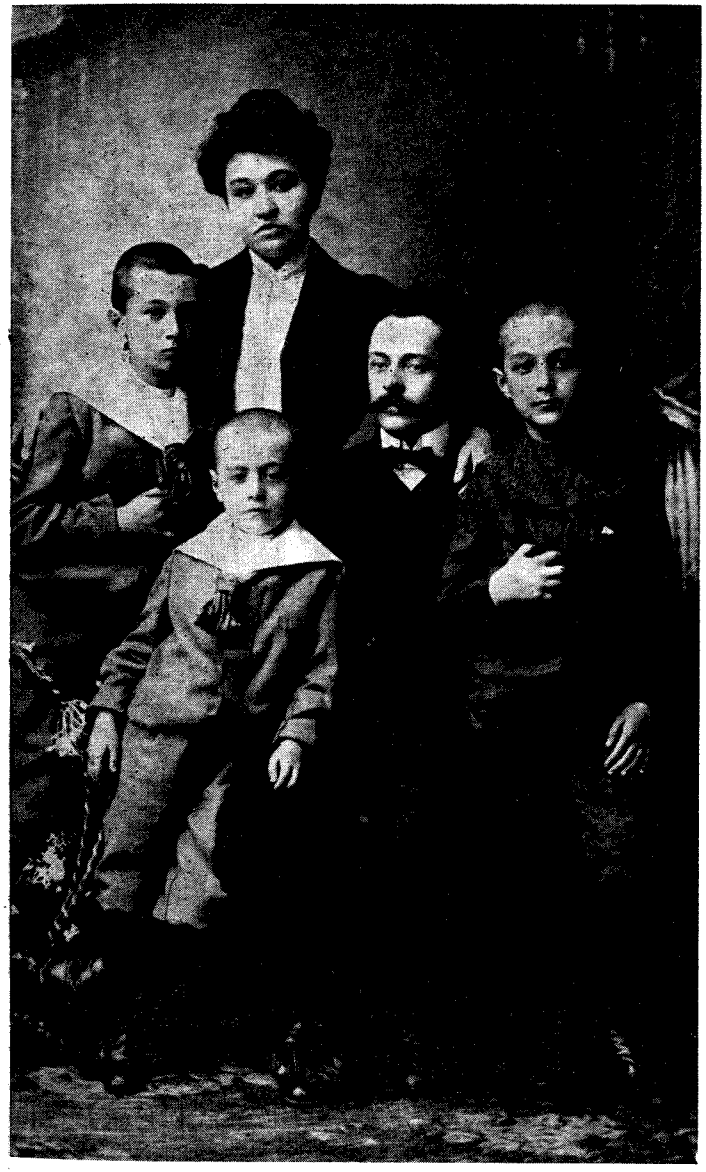

Familia Teodoreanu
(Ionel Teodoreanu, cel din dreapta)

Ionel Teodoreanu, la 10 ani

ciativă, rațională. Tentația abstractizării îi este complet străină. Binele și răul, pentru Monica, nu capătă niciodată forme de manifestare similare cu cele existente la Dănuț și la Olguța. Fire iremediabil contemplativă, de un paseism superb, Monica vine în contact cu aceste realități doar pe calea simțirii, neîncercînd-o niciodată tentațiile generalizării în planul ideilor, al abstractizării.

Comparativ cu Olguța și cu Dănuț, personalitatea Monicăi constă tocmai în lipsa acestei personalități, în sensul curent al ideii. Așa se și explică foarte bine de ce această fetiță, fără a se contrazice cîtuși de puțin cu ea însăși, aderă atît de firesc, în măsură egală, și la unghiul de vedere al Olguței și la acela al lui Dănuț, deși între aceștia există, cum am văzut, deosebiri de structură. Totodată, romancierul a intuit magistral, de o parte, mecanismul prieteniei subordonate între copii de aceeași vîrstă, dar de temperamente diferite și, de alta, primii muguri ai atracției erotice.

Simțul măsurii și autenticitatea notației în relevarea acestui gingaș proces dublu, propriu vîrstei infantile, constituie una din marile calități de fond ale *Hotarului nestatornic*. Artistic, succesul se explică prin aceea că prozatorul, străin de orice ispită venită din partea axiomelor științei pure, în felul său, studiază și el problema (dar „pe viu" și din interior!), fără a pierde din vedere nici un moment că, și de data aceasta, trebuie să se conformeze întru totul legilor „jocului" propus încă de la început.

„Jocul" este unul inocent-grav, pentru că el vizează numai în aparență gratuitatea, în fond nefiind altceva decît expresia adecvată a celei mai ardente sete de cunoaștere.

Pentru Dănuț, primul moment al desprinderii din copilărie este similar cu dispariția lumii de basm în care se complăcuse pînă atunci, iar accentuarea conștiinței individuale atrage după sine sentimentul singurătății, cu toate consecințele lui dureroase. Este primul spasm al înstrăinării de sine. Ca și lui Dinu din *Vacanța cea mare*, lui Dănuț dispariția celui din urmă basm al copilăriei i se relevă o dată cu realitatea insurmontabilă a reluării, în condițiile altei vîrste, a vieții de școlar. În felul acesta, intrînd sub supravegherea lui Herr Direktor, Dănuț pierde pentru totdeauna copilăria și tot ce este legat de ea, de mirajele ei.

Ultima tentativă de a ține timpul copilăriei în loc eșuează și ea; constrîns de realitățile vieții, asemenea noului erou preferat, Robinson, care pînă la urmă își părăsește insula, și Dănuț e nevoit să plece din copilărie, definitiv. De data aceasta, scrie romancierul, „sufletul lui Dănuț era o insulă din care plecase Robinson Crusoe, luîndu-și numai căciula, umbrela și papagalul".

Impulsionată de alte resorturi, potrivit cu firea ei băiețoasă și scrutătoare, Olguța continuă să-i „concureze" pe cei în vîrstă, făcînd, în acest sens, dovada unui mimetism debordant. Dacă pe Monica îi place s-o știe neîntrerupt în propria-i subordine, în înfruntările cu Dănuț, în ce-i privește pe domnul Deleanu și pe moșu Puiu, Herr Direktor, și-i asociază ca pe niște egali în acțiunile ei îndrăznețe. În acest gust pentru poza masculină descifrăm în primul rînd tentativa eroinei de a depăși condiția propriei vîrste.

Îndrăznelile de băiețoi ale Olguței, în *Hotarul nestatornic*, ating momentul culminant o dată cu episodul simbolic al uciderii enormei broaște din helești moșiei de la Medeleni.

Nu lipsit de înrîuriri ale epicii romantice (frecvente în opera lui Ionel Teodoreanu), în ceea ce privește implicarea unor note simbolice de factură macabră și a unor semnificații în ordinea fatalității destinului, episodul constituie un moment-cheie în direcția definirii caracterologice a eroinei. Strania broască prelungește în legendă tragic-grotescă existența uneia din străbunele Olguței, o anume Fița Elencu, hîdă și aprigă boieroaică, despre care se spun cele mai lugubre întîmplări, între altele circulînd și aceea potrivit căreia această femeie și-ar fi înecat din gelozie iubitul.

Văzînd în strănepoata sa o posibilă răzbunare a destinului blestemat de care avusese parte, cu cinismu-i ieșit din comun, Fița Elencu nutrește o adîncă și neverosimilă afecțiune pentru Olguța. Zice prozatorul:

„O singură slăbiciune avusese Fița Elencu, de nimeni știută: Olguța. Ochii negri ai fetiței de cinci ani nu se plecau în fața ochilor verzi. Cruțați de bătrînețe, ochii verzi urmăreau deseori prin casă pletele brune și fruntea scurt și dîrz tăiată, ca pe o inscripție netălmăcită încă."

Nu același este însă și răspunsul, în planul sentimentelor, din partea Olguței. Simțind instinctiv prezența răului și a blestemului, fetița o va înfrunta pe Fița ori de cîte ori i se va ivi prilejul, tocmai spre a dejuca previziunile bătrînei. Încă de pe acum, sugerează autorul, Olguța se va angaja la o încrîncenată luptă cu propriul destin, a cărui traiectorie, ca într-o fatalitate, purcede tocmai din acest punct. Pentru moment, eroina iese învingătoare; ucigînd broasca poreclită Fița, Olguța ucide ceva din frica apăsătoare, obsedantă, ivită încă din primii ani ai copilăriei:

„— Herr Direktor, nu se putea să scape. Trebuia s-o ucid.
— De ce, măi drace?
— Așa... Fiindcă-mi era frică de ea, răspunse tare Olguța, ca s-o audă și Olguțele din trecut."

Eliberarea de blestem este însă momentană și, pînă la un punct, chiar iluzorie, căci în volumul al III-lea al romanului, urmărită de propriul destin, Olguța va reedita, la modul sublim-tragic însă, sfîrșitul ciudatei sale străbune. Mai observăm, în treacăt, că Fița Elencu inaugurează în opera lui Ionel Teodoreanu seria de personaje plăsmuite sub semnul monstruosului și al patologicului; totodată, plasarea destinelor unor personaje în unghiul de cuprindere al fatalismului ereditar începe cu *Hotarul nestatornic* — în speță, cu personajul Olguța.

În sfîrșit, evoluția „jocului" la Monica cunoaște de asemenea căi proprii. „Nestatorniciile" vîrstei, la această fetiță iremediabil contemplativă, se manifestă în jocul nevinovat, pur, al tulburării erotice. Amestec ingenuu de senzitivism și spirit contemplativ, Monica iese firesc din vîrsta copilăriei, abandonîndu-se „suferințelor" pentru Dănuț. Dată fiind firea ei, era firesc ca punctul maxim al acestei suferințe, expresie a crizei de vîrstă, să se materializeze într-un gest de o ineficacitate emoționant-încîntătoare. Spre a-l însoți cu afecțiunea ei pe Dănuț cînd pleacă la școală, Monica ascunde în bagajele acestuia cea mai frumoasă păpușă a ei, iar lîngă aceasta atașează un bilet ce conține prima ei declarație de dragoste: „Monica îl iubește pe Dănuț din toată inima"...

Dar în *Hotarul nestatornic* „jocul" angrenează în meandrele lui nu numai pe cei trei copii: Dănuț, Olguța și Monica; acest „joc" este general, atotcuprinzător, prinzîndu-i tot atît de puternic și pe cei maturi. Aceștia din urmă, într-un fel, devin și ei copii, totul petrecîndu-se sub semnul vîrstei și mentalității infantile.

Respectiva stare de lucruri nemulțumea profund pe E. Lovinescu, care spunea:

„Romanul scriitorului pleacă, așadar, în primul rînd, de la profunda eroare psihologică a credinței în posibilitatea unui roman de copii și numai de copii, neexistînd în nici o literatură din lume, căci *L'aube*, primul roman din seria lui *Jean Cristophe* a lui Romain Rolland, sau *Fetița* și *Sînge*, admirabile fragmente din viața de copil a doamnei Hortensia Papadat-Bengescu, sînt retrospecțiuni ale maturității, în vîrsta copilăriei, sondaje și analize adînci, pe bază de amintire, ale primelor recepții ale copilului — în fața vieții, în fața amorului mai ales; reconstituiri de stări interioare, pe cale mai mult de devinație, de la originile vieții sufletești. Această literatură — conchidea criticul — e pur subiectivă, preanalitică."[1] Dar ceea ce numim formula narațiunii-joc, punctată de incidente de viață psihologicește revelatoare, în romanul *La Medeleni*, este incompatibilă cu juxtapunerea, în plan narativ, conflictual, a unui al doilea univers romanesc, al adulților. O asemenea operație ar fi fost similară cu cea mai de nedorit imixtiune, care ar fi impietat grav unitatea de viziune.[2]

Într-un spiritual dialog critic imaginar[3] — între *ego* și *alter-ego* — G. Călinescu observă pe drept că adulții, în *La Medeleni*, „trec discreți ca niște umbre spre a nu tulbura visul copiilor, dar trăiesc". Totodată, mai zice criticul, „autorul a știut să ni-i înfățișeze (pe adulți, n.n.) mai ales în acele ipostazuri ce-i coboară

[1] E.Lovinescu, *op. cit.*, p.143—157.

[2] Evident, ne aflăm în fața unui artificiu scriitoricesc, din fericire un artificiu foarte bine asimilat viziunii de ansamblu, în așa fel încît el devine, pur și simplu, un element ce aparține intuiției și inspirației artistice. Toate acestea se explică pornind de la un adevăr psihologic elementar: întotdeauna, în plan existențial, apropierea dintre copii și maturi se realizează în baza unui compromis aparte din ambele părți: primii se joacă de-a oamenii maturi, iar cei din urmă, se înțelege, acceptă și ei jocul, copilărindu-se. E de ajuns pentru oricine să fie atent la o conversație „amicală" între un copil și un matur, spre a sesiza conținutul „compromisului" respectiv; altminteri, dacă n-ar exista aceasta, comunicarea între cei doi ar fi aproape cu neputință de realizat. Chiar și procesul de învățămînt, în școală, în primii ani mai ales, se bizuie pe un astfel de „joc", adevăratul talent al educatorului rezidînd în capacitatea sa de a se încadra perfect în acest soi de „joc".

[3] Vezi *Gîndirea*, VIII, nr. 1, 1928.

pînă la copilărie". În această privință, în *Hotarul nestatornic* romancierul realizează cea mai mare performanță artistică o dată cu memorabilul episod al deghizării carnavalești, cînd sosește Herr Direktor cu darurile sale la Medeleni. „Uitarea" în vîrsta copilăriei a doamnei Deleanu (costumată în japoneză, alături de Monica), a domnului Deleanu (devenit pașă turc) și a lui Herr Direktor (în postură de eunuc al unui harem imaginar) este, aici, desăvîrșită. Ceea ce face pe una din servitoare să califice scena în acest chip:

„Să nu vă supărați, coniță! Tare-i frumos! Parcă-i la panoramă!"

Din această perspectivă, maturii se încadrează întru totul idilismului de structură al viziunii „medeleniste". G. Ibrăileanu[1] avea deplină dreptate cînd vedea în domnul Deleanu „tatăl camarad, frate mai mare al Olguței și pînă la un punct copilul ei, epicureu, aproape *jemanfișist*, om care parcă înțelege totul, chiar cînd nu înțelege totul, suportînd greu sentimentul responsabilității, avînd întotdeauna resursa unui optimist ad-hoc în fața complicațiilor care i-ar reclama energie". În contrast cu d-l Deleanu și cu Olguța, care se conformează „medelenismului" spontan și instinctiv, fiecare în felul său însă, doamna Deleanu — mai observă G.Ibrăileanu — e „ființa care reprezintă, care deține normele medelenismului", în aceasta stînd sursa a ceea ce criticul numește „eterna discordanță dintre ea și Olguța, dintre normă și spontaneitate".

În sfîrșit, tot Ibrăileanu, în altă ordine de idei, fiind vorba de volumul al II-lea al trilogiei, *Drumuri*, nota că Ionel Teodoreanu își asigură deplina reușită în ceea ce privește surprinderea psihologiei adolescentului datorită faptului că, spre deosebire de alți scriitori, el purcede la lucru „fără nici un gînd teoretic".

Cu toate acestea, absența „gîndului teoretic" nu este totală în romanul *La Medeleni*, inclusiv în volumul I. Aici identificăm sursa celuilalt gen de idilism, deosebit de cel de structură, anume a idilismului programatic, ideologic. Cu alte cuvinte, aici depistăm sursa „medelenismului" în aspectele lui discutabile, ca-

[1] G.Ibrăileanu, *op.cit.*, p.196.

duce, care, în diverse variante, își va vădi prezența în multe din scrierile lui Ionel Teodoreanu.

Paradoxal, dar în *Hotarul nestatornic* autenticitatea artistică scade simțitor tocmai atunci cînd unele personaje ies din sfera „jocului" general și sînt orientate pe alte căi. În această împrejurare, romancierul abandonează zonele genuine, de eden contemporan, ale „medelenismului" și încearcă o problematizare social-istorică și etică a acestuia. Fenomenul se materializează în două aspecte: escamotarea contradicțiilor de clasă și acreditarea ideii potrivit căreia în societatea românească din primele decenii ale veacului nostru s-ar contura tot mai pregnant o așa-zisă contradicție de esență între psihologia moldoveanului și aceea a munteanului, cu profunde consecințe în mai toate compartimentele vieții sociale și individuale.

Este cît se poate de limpede că primul aspect izvorăște din credința intimă a scriitorului, împărtășită nu numai de semănătoriști, dar și de prima generație postjunimistă — un Duiliu Zamfirescu, de pildă — după care conservarea tradițiilor din veacuri ale moșierimii de viță străveche (pe al cărei trunchi, cum am văzut, la Teodoreanu, se altoiește spiritul revitalizant, dar înțelept-conformist, al burgheziei intelectuale din Moldova) ar anula de la sine sursa nemulțumirilor social-economice ale maselor țărănești. Lăsăm, astfel, la o parte faptul că slugile din conacul de la Medeleni sînt cel puțin tot atît de fericite ca și stăpînii lor, sau că țăranii din sat înmărmuresc de emoție, de sfială și de admirație în fața boierilor, deși acțiunea se petrece, să nu uităm, în perioada răscoalelor țărănești din 1907. Să admitem că toate acestea se întîmplă întrucît scriitorul a dorit să pună viața din jur de acord cu atmosfera generală de bună dispoziție, de exultare a existenței protagoniștilor.

Din păcate, lucrurile nu se opresc însă aici, fiindcă moș Gheorghe e în cea mai mare parte un personaj cu teză. Pînă la un punct, înțelegem intenția romancierului de a crea, prin acest venerabil servitor, încă un termen de confruntare între cele două tipuri de psihologii, cea infantilă și cea a omului bătrîn. În această privință, unele momente, dialoguri mai ales, între moș Gheorghe

și Olguța, sînt interesante prin savoarea și prin tîlcul lor, căci autorul izbutește să-l atragă în jocul copiilor și pe bătrîn:

„— Nu mai tragi din lulea, moș Gheorghe?

— Duduița moșului, toate le știe!... clătină din cap moșneagul. Ba trag eu cînd am vreme! Toate cu rînduiala lor.

— Da' acuma de ce nu tragi?...

— Da' caii cine să-i mîie, duduița moșului?

— Cine??... Eu.

— Bată-te norocul să te bată!

— N-ai titiun? îl cercetă Olguța, imitîndu-l.

— Cumpără moșu!" etc.

Deci, dacă romancierul s-ar fi mărginit la asemenea semnificații, moș Gheorghe ar fi rămas un bun personaj de idilă, de roman pastoral, a cărui prezență mai ales cititorul tînăr ar fi receptat-o cu plăcere. Mai departe însă tezismul invadează fără milă. Ionel Teodoreanu l-a vrut pe moș Gheorghe un adevărat prototip al slujitorului supus, demn și înțelept. Astfel, idealul suprem de viață al bătrînului constă în devotamentul său idolatru pentru stăpîni, pentru care nu numai că muncește, dar înseși roadele acestei munci trebuie să se întoarcă la aceștia. Semnificația scrinului cu mătăsuri pe care bătrînul le adună pentru Olguța cînd va fi mireasă e prea evidentă ca să mai insistăm.

O primă dezbatere a temei, prin abordare directă, artistic, o întîlnim în capitolul *Mediul moldovenesc* al volumului *Hotarul nestatornic*. Într-un fel, acest capitol poate fi socotit ca o adevărată introducere cuprinzînd programul ideologico-artistic al temei în cauză, de-a lungul întregii sale opere. Nu credem că este o exagerare dacă afirmăm că aici Ionel Teodoreanu încearcă dezbaterea în plan artistic a unor idei aparținînd lui G. Ibrăileanu și prezente îndeosebi în lucrarea acestuia *Spiritul critic în cultura românească*, apărută încă din 1909. Preluînd unele generalizări grăbite ale lui G. Ibrăileanu[1], scriitorul crede că poate să vorbească de existența unor contradicții ireconciliabile între spiritul moldovenesc și cel muntenesc. Evident, nu pot fi negate întru totul unele diferențe în

[1] Vezi și D. Micu, *Poporanismul și „Viața românească"*, Editura pentru Literatură, 1961.

această privință, avînd în vedere psihologia moldoveanului, de o structură mai contemplativă, mai predispusă spre reverie și spre oarecare paseism (cu toate că nu trebuie să uităm că la eroii lui Sadoveanu asemenea trăsături de caracter se îngemănează firesc cu impulsivitatea, cu spiritul activ, justițiar etc. !), spre deosebire de a munteanului, spirit mai practic, mai lucid, cu un simț al realității mult mai acut.

Așadar, diferența specifică, pe această cale, nu e chiar atît de obscură, cum afirmă G. Călinescu[1], și în măsura în care scriitorul îi sesizează, în proporții juste, formele de manifestare, trebuie să admitem că observațiile sînt interesante și adevărate. Atunci cînd nu alunecă în ditirambe (fiind vorba, de pildă, de „dulce tîrgul Ieșului"), sau în pamflet neînfrînat (fiind vorba de „capitala care ucide", cum se exprima Cezar Petrescu), scriitorul oferă nu puține pagini de literatură bună. În aceste împrejurări, cititorul uită de „marile teze" ale romancierului, fie că asistă la tînguielile de ființă „dezrădăcinată" ale cucoanei Catinca Balmuș, fie că face cunoștință cu notații privind căldura toridă de pe marile bulevarde ale Bucureștiului sau cu debitul verbal aglomerat și asurzitor al vînzătorilor și negustorilor ambulanți de aici. De altfel, mai trebuie reținut că însuși autorul adoptă frecvent un ton ușor persiflant, detașat, care tinde să-i atenueze poziția generală față de ambele mentalități.

Arbitrariul începe însă de acolo de unde unor asemenea caracteristici li se acordă semnificații de principiu, absolute, pe care, de fapt, nu le au. Ionel Teodoreanu, speculînd dincolo de orice limite unele formulări ale lui G. Ibrăileanu, mută un fenomen obiectiv, de structură economică și socială, de pe terenul real al societății burghezo-capitaliste pe acela al unor generalizări pripite, nefondate. Anume, conflictul real dintre tradițiile patriarhale (în Moldova poate mai bine conservate, deși, judecînd după epica unui Al. Brătescu-Voinești, nu s-ar putea spune că în Muntenia lucrurile erau cu mult deosebite) și presiunea civilizației moderne capitaliste este scos din cadrele lui obiective, social-istoric determinate, și circumscris punctului de vedere ce aparține unui soi de neosemănătorism de coloratură moldovenească.

[1] *Istoria literaturii române*, ed. cit., p.669.

Așadar, falsitatea întregului eșafodaj teoretic este cît se poate de limpede, căci, cum pe bună dreptate afirmă G. Călinescu, „în cuprinsul unei națiii unitare diferențele regionale nu pot duce decît la mici înțepături afabile"[1].

Cum se sugerează și prin titluri, în următoarele două volume, prozatorul își propune să cuprindă alte două etape caracteristice din vîrsta eroilor, raportîndu-le pe fiecare la o idee artistică distinctă. Astfel, adolescența ar fi nemijlocit legată — ceea ce este perfect adevărat — de nevoia fiecărui erou — în egală măsură, instinctivă și conștientă — de a-și afla, sau în orice caz de a-și fixa primele elemente ale drumului în viață; cît despre tinerețe, aceasta este scrutată sub semnul unor acute și dramatice zguduiri, de ordin psihologic, dar și de ordin social, deoarece, pentru prima dată eroii sînt constrînși, obiectiv și subiectiv, să-și ia integral răspunderea propriilor destine. Simplificînd întrucîtva lucrurile, așadar, în *Drumuri* sîntem invitați să observăm cum se diferențiază caracterologiile, iar în *Între vînturi*, date fiind aceste diferențieri, să asistăm la complicatul proces de fixare a personajelor, prin confruntări determinante cu diversitatea de factori morali și sociali pe care timpul, pe cele două planuri fundamentale ale manifestării lui (psihologia individuală și istoria), îi propune Olguței, Monicăi și lui Dănuț.

La Medeleni, în volumele al II-lea și al III-lea, reia laitmotivul din *Hotarul nestatornic*, materializat în ceea ce critica a denumit spiritul „medelenist". În această privință, ca date obiective, revin vacanțele eroilor și locul unde ei și le petrec: Medelenii. Procedînd astfel, romancierul dorește să sugereze că în întreaga lor existență, în afara „vacanței" copilăriei, eroii săi mai au parte doar de aceste alte două vacanțe: a adolescenței și a primei tinereți.

Important este deci de a releva care sînt mutațiile și diferențierile de la o etapă la alta, de la o vacanță la alta.

Ideea de nestatornicie a vieții, implicată decisiv în primul volum, revine și în celelalte două. Excepționala valoare realistă a romanului *La Medeleni*, din acest punct de vedere, vine din refuzul sistematic de a escamota consecințele pricinuite de confruntarea personajelor cu timpul. Atît în *Drumuri*, cît și în *Între vînturi*

[1] G.Călinescu, *op. cit.*, p.671.

sîntem martorii unei tulburătoare operații de involuție a conceptului de „medelenism", de la formarea sa ideal-utopică din *Hotarul nestatornic* pînă la deplina sa dispariție, intrînd în sfera amintirilor, ca un mit îndepărtat, din ultimele episoade ale trilogiei. Ceea ce se plăsmuise cu atîta ardoare și încîntare poetică în prima carte a *Medelenilor* în următoarele cunoaște tocmai un asemenea proces de dezagregare ireversibilă.

Comparativ cu *Hotarul nestatornic*, *Drumuri* și *Între vînturi* demonstrează incompatibilitatea ideii de autonomie a „medelenismului" cu dialectica evoluției caracterologice a personajelor. „Jocul" sublim mistificator de altădată dispare. În locul lui apare un altul, mult mai complicat și mai dramatic. Este jocul propriuzis al vieții limitate în timp și în spațiu, după cum și în aspirații. Atît în a doua vacanță, cît și în a treia (în aceasta, pînă la ultimele consecințe), puritatea de altădată a „medelenismului" suferă deci un sistematic proces de imixtiune a factorilor exteriori.

Așa se face că cele două vacanțe din urmă se vor desfășura sensibil diferit de prima. Eroii — deși ei înșiși consecvenți în intimitatea psihologiei lor cu felul de a fi din copilărie (G. Ibrăileanu aprecia și el această „consecvență a tipului cu el însuși de-a lungul vremii"[1]) — de data aceasta apar angajați într-o confruntare deschisă, ca protagoniști, între „medelenismul" originar și avatarurile psihologice și sociale ale noilor vîrste. Este, totodată, interesant de reținut că acțiunea celor două volume nu se mai petrece în exclusivitate la moșia Medeleni. Vacanțele „medeleniste" sînt circumscrise într-o arie spațială mult mai largă și mai complexă. Este efectul procesului de vertiginoasă șubrezire a autonomismului „medelenist", căci cvasimitul, basmul din *Hotarul nestatornic* își pierd treptat consistența în favoarea unor noi redimensionări ale realității.

Grație organicei implîntări în solul epocii a destinelor eroilor și atentei analize a psihologiei lor prin raportări la spiritul vremii, cu următoarele două volume, dintr-un încîntător roman poematic, celebrînd vîrsta de aur a vieții umane, *La Medeleni* devine romanul unei generații riguros plasate între coordonatele unui

[1] G.Ibrăileanu, *op. cit.*, p.190.

timp istoric determinat. Încă din 1928, Mihai Ralea[1] revendica o asemenea importantă semnificație pentru opera în cauză. Văzînd în Ionel Teodoreanu „scriitorul cel mai reprezentativ al generației noastre", „o generație curioasă prin amestecul educațiilor care au influențat-o și prin idealurile care au condus-o", pătrunzătorul eseist scria: „Sîntem mai ales o generație mixtă. Ante și postbelică. Cei mai bătrîni știu bine ce înseamnă asta. Cu oarecare pretenție, am putea spune că noi facem legătura între cele două lumi, despărțite deopotrivă prin amintiri și prin aspirații. Dănuț, eroul principal al romanului *La Medeleni*, este în multe privinți adolescentul care am fost mulți dintre noi. Psihologia lui e a noastră prin multe caractere."

Prin Dănuț, adolescent teribil, pe cît de precoce și de extravagant, tot pe atît de romanțios și de inhibat, în cadrele literaturii române, Ionel Teodoreanu recuperează o întreagă tipologie a literaturii europene, ce pornește din wertherianismul goethean, trecînd apoi pe rînd prin dezabuzarea mussetiană, prin sentimentalismul turghenievian și chiar cel à la Dumas-fiul, prin inconformismul iconoclast rimbaldean, prin dandismul wildean etc., pentru a se ajunge, în sfîrșit, la cinismul gidean. Prin aceasta nu vrem să spunem că Dan Deleanu al lui Ionel Teodoreanu, artistic, face concurență tuturor personajelor din operele scriitorilor amintiți; dorim doar să relevăm că eroul nostru probează, mai mult sau mai puțin pregnant, o asemenea polivalentă contaminare, pe care numai factori ca cei amintiți de Mihai Ralea o pot explica. Mergînd mai departe chiar, e necesar să ne întrebăm dacă personajul lui Teodoreanu, și în general, în multe privințe, întreaga sa operă nu se înscriu în sfera unui fenomen de largă cuprindere pentru literatura română modernă. Aceasta, ca și civilizația română burgheză, păstrînd proporțiile, a fost constrînsă, între cele două războaie, la un efort neobișnuit, spre a se pune de acord cu spiritul european al veacului, în direcția unei atare acțiuni de recuperare estetică. La urma urmei, numai astfel ne explicăm amețitoarea diversitate de tendințe (unele diametral opuse și, totodată, fără a putea spune care anume e dominantă) în peisajul literar-artistic al epocii; e o situație greu de aflat aiurea, în alte literaturi.

[1] M. Ralea, *Interpretări*, „Casa școalelor", 1928.

Spre a-și „argumenta" personajul, romancierul îi acordă cel mai larg cîmp de acțiune. Ceea ce avea să prețuiască E. Lovinescu în volumele II și III ale romanului — existența creației în plan epic — pune în subiect pe cei trei eroi din volumul I (cărora li se adaugă și alții: Mircea Balmuș, Tonel, Puiu Deleanu, Rodica etc.).

Elev în ultima clasă de liceu, Dan Deleanu amintește de Dănuț de altădată prin aceeași veșnică pendulare între stările de timiditate orgolioasă, dublate de predispoziția spre reveria poetică, și îndrăzneala necugetată de a-și revendica prețuirea și afecțiunea (dacă se poate, necondiționat) celor din jur. Mai mult decît orice, în exaltarea sa, adolescentul privește viața sub semnul absolutului, socotind că nici o piedică nu-i poate sta în cale, în vederea realizării dorințelor sale. Ceea ce de foarte multe ori nu se realizează pe deplin nici în decursul unei întregi vieți de om (creația artistică, cariera în viața socială, prietenia, iubirea — mai ales aceasta!), personajul lui Ionel Teodoreanu e convins că se poate obține în cel mai scurt timp. Avem aici indiciul unei adevărate intuiții a psihologiei exaltat-romantice a adolescentului.

În fond, Dănuț, la această vîrstă, continuă să idealizeze realitatea, ca și în copilărie, evident, însă, că la alte dimensiuni și pe alte căi. Îndeosebi iubirea este axa în jurul căreia adolescentul își consumă arderile sufletești, făcînd din ea, cum e și firesc, alfa și omega întregii sale existențe. Pe acest plan, epic, scriitorul nu e zgîrcit de loc cu personajul său. Într-o perioadă de timp foarte scurtă, Dan Deleanu, în afară de Monica, cunoaște bucuriile și tristețile dragostei alături de trei partenere: Adina Stephano, Ioana Pallă și Rodica, colega Olguței. Departe de a se menține la înălțimea unor suspine și lamentații contemplative, eroul lui Teodoreanu este angrenat în hățișurile celui mai direct amor venеric, scriitorul imaginînd episoade de un senzualism dezlănțuit, fără umbră de deghizare. În presa vremii și poate că și în sînul opiniei publice, faptul a stîrnit aprigi dispute, fiind invitată la aceasta (din fericire, fără răspuns) să-și dea părerea însăși justiția.

Economia acestui studiu introductiv nu ne permite să reconstituim aici, în toate datele sale, ceea ce ar putea fi numit „procesul Medelenilor", relativ la avatarurile erotice ale lui Dănuț. Ne vom mărgini doar să spunem că o bună parte a criticii autorizate a respins volumul al II-lea al trilogiei tocmai pe motiv că scriitorul ar face loc celei mai neînfrînate recrudescențe naturaliste. E. Lovinescu, care altădată va afirma că în literatură singura formă de vulgaritate este lipsa de talent, acum spune că „în *Drumuri* senzualitatea sparge cadrele economiei operei și se transformă într-un pansenzualism"[1]; Pompiliu Constantinescu vorbește de prezența unor „repetate exhibiții de scene senzuale", văzînd în volum un adevărat „sabat de obsesiv erotism"[2] etc.; Nicolae Iorga este contrariat de ceea ce el numește „acest amestec curios cu fărîme de aur într-un abundent nisip vînturat în vînt" și de „senzualitatea rafinată și bolnavă" a romanului[3], iar G. Călinescu scrie că, „voind să evoce vîrsta tulburărilor sexuale, autorul presară cartea cu scene lubrice"[4]...

În schimb, G. Ibrăileanu, apărător din totdeauna al scriitorului, vede cu totul altfel chestiunea. Plecînd de la ideea că „În Dănuț din *Drumuri*, d. Ionel Teodoreanu a pictat, adică a început să picteze, caracterul tulbure al adolescenței, amestecul de idealism și de impuritate", mai departe, criticul afirmă: „Senzualismul din aceste scene (dintre Dănuț și Adina, *n.n.*) e, în adevăr, grav, nu are nimic din *grivoiserie*-a care transformă naturalismul în pornografie"[5].

Dar cel care îl apără pe scriitor cu o deosebită vehemență e un coleg de breaslă al acestuia: Cezar Petrescu. Semnînd cu cunoscutul său pseudonim Ion Darie[6], autorul romanului *Întunecare* încerca să elucideze disputa, aducînd în discuție viziunea cea mai recentă ce-și făcea tot mai puternic loc în literatura vremii, pe plan european.

„Subliniez — scria, deci, Cezar Petrescu — înadins deosebirea răspicată între iubirea acută, poetică și unică în care se rezumă îndeobște romanul adolescenței, așa cum l-a oferit literatura pînă

[1] E.Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, IV, Ed. „Ancora", 1928, p.143–157.

[2] P.Constantinescu, *op. cit.*, p. 92, 93.

[3] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, II, Ed. „Adevărul", 1934, p. 313.

[4] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, ed. cit., p. 669.

[5] G. Ibrăileanu, *op. cit.*, p. 198.

[6] Ion Darie, *Ionel Teodoreanu și romanul adolescenței*, *Gîndirea*, VII, nr. 6, 1927, p. 222–231.

în ultimele două decenii, și între sexualitatea pe care a presimțit-o cu adevărate cruzimi Wedekind și o trăiește pînă la drojdia acră Dan Deleanu, ca și ceilalți eroi accesorii într-o măsură mai moderată, de-a lungul celor cinci sute de pagini din romanul lui Ionel Teodoreanu. Sexualitatea exasperată, lupta între carne și principii, carne și demnitate, amestec de umilință și de orgoliu, de vulgaritate și de scîrbă — temă care începe să nu mai fie nouă, de la Gide, Mauriac, Martin du Gard ori Lacretelle încoace." „Dacă Ionel Teodoreanu a pus în sexualitate axa romanului său — concluziona autorul articolului — nu a făcut-o așadar decît fiindcă sexualitatea e problema și criza capitală a adolescenței."

În sfîrșit, la rîndul său, Mihai Ralea[1], ajungînd la concluzia că „redarea psihologiei vîrstei de optsprezece ani de către Ionel Teodoreanu e unică în literatura noastră", ceea ce „se poate considera comparativ cu marile literaturi occidentale", propunea explicații de ordin psihologic. După M. Ralea, adolescentul Dănuț pendulează între vis și senzualitate, el, zice eseistul, „e mereu prins între simțuri și reverie, construiește prin cea din urmă și cheltuiește prin cea dintîi". Și mai departe: „Această împerechere poate să pară disonantă. Numai în aparență însă. Visătorul, tocmai fiindcă brodează alături de realitate, fiindcă nu oferă simțurilor altă supapă mai afectivă, e exasperat, în tensiune, în excitare. Pe de altă parte, senzualitatea puternică, cînd nu-și găsește mereu căi de acțiune directă, se revarsă în vis, îi provoacă mereu temele. Visul e de multe ori o formă a sexualității."

Dată fiind această stare duală a psihologiei eroului, M. Ralea consideră perfect explicabilă pendularea erotică a lui Dan Deleanu între Adina și Monica: „Între Adina și Monica, conchide el, iată tocmai situația sentimentală a lui Dănuț".

În fond, după ce a făcut cunoștință cu eroii autorilor citați de Cezar Petrescu și după ce a străbătut paginile scrise în deceniile din urmă de un Alberto Moravia, J.D. Salinger, John Osborne, Tennessee Williams etc., cu adolescenții lor angrenați într-un adevărat amor „cinic", spre a nu mai aminti de un Ernest Hemingway sau William Faulkner, deci după toate acestea este de-a dreptul

[1] Mihai Ralea, *op. cit.*, p. 67, 68.

imposibil ca cititorul de azi al scrierii lui Ionel Teodoreanu să mai aibă motive spre a-și exprima indignarea, precum cel de acum 30—40 de ani.

Chestiunea e alta, aceea a supunerii la obiect, în sensul subordonării tuturor episoadelor unor stricte necesități în planul demonstrației artistice. Din acest punct de vedere, volumului *Drumuri* nu i se pot imputa decît unele lungimi excesive și unele alunecări în melodrama lacrimogenă.

În *Drumuri*, cum am văzut, prezența senzualismului e departe de a viza scopuri în sine, pentru că prin aceasta se întreprinde o foarte adecvată examinare a psihologiei adolescentine, fără a fi totuși de părere că romancierul își orientează eroii exclusiv pe terenul căutărilor erotice. Însuși Dănuț, pe urmele eroului liric eminescian, aflat între Venera (Adina) și Madona (Monica), în cele din urmă (episodul Ioana Pallă îl eliberează definitiv de donquijotismul erotic adolescentin), se îndepărtează fără putință de întoarcere la tentațiile primei. Eliberarea de atracția pentru Adina (cum zice autorul, femeie „proaspătă și luminoasă ca o mandarină descojită", căci „singurul ei stil era trupul, pe care-l mînuia cum voia") și revenirea, la o treaptă nouă, alături de Monica, pentru Dănuț, este ceva echivalent cu regăsirea propriei personalități, în momentul de răscruce al păsirii în vîrsta primei tinereți. În felul acesta, idealul de viață „medelenist", suferind mutațiile de rigoare, într-un fel, cel puțin în sens simbolic, triumfa și acum, în ciuda atîtor dislocări ce s-au produs între timp. Ceea ce nu putea fi întruchipat mai fericit decît într-o pereche formată dintr-un artist cum este Dan Deleanu și o tînără precum Monica. Anunțat încă din partea finală a volumului *Hotarul nestatornic*, studiul psihologiei adolescentului, în romanul lui Ionel Teodoreanu, cunoaște de fapt o deosebit de bogată gamă a nuanțelor, scriitorul fiind departe de a se limita la personajul Dănuț, acesta dezvăluind doar psihologia adolescentin-tinerească în ipostaza aparte a prototipului artist. După procedeul juxtapunerii tipologice (de extracție romantică), scriitorul își confruntă eroul cu semeni de ai săi avînd cu totul alte conformații caracterologice. Direct sau indirect, colericului Dan Deleanu îi sînt opuși echilibratul, pudicul și

perseverentul Mircea Balmuș, banala și simpatica lichea Tonel, epicureicul și practicul Puiu Deleanu. Prin aceștia, printre primii în epica românească, Ionel Teodoreanu dă la iveală elementele de bază ale romanului adolescenței liceene, care va cunoaște o mare proliferare în epocă, dar care, din păcate, va fi destul de repede și aproape total compromis de maculatura industrioasă a unui Mihail Drumeș sau de scabrozitățile scandaloase ale unei Martha D. Rădulescu.

Dar, în romanul *La Medeleni*, în afară de Dănuț, marea revelație tipologică o constituie cele două tinere eroine: Olguța și Monica, în volumul *Drumuri* și mai pregnant urmărite caracterologic, prin compararea dintre ele și, apoi, prin confruntare cu Rodica, Adina și Ioana Pallă.

În direcția promovării tipologiei feminine de mare anvergură artistică, proza românească interbelică, se știe, are o contribuție decisivă; eroinele Hortensiei Papadat-Bengescu, ale lui M. Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu etc. fac o reală concurență personajelor masculine din epica vremii. Ionel Teodoreanu nu poate fi nici el omis de la această contribuție, locul lui fiind în multe privințe singular. Comparabile ca valoare artistică doar cu unele din tinerele fete ce populează epica Hortensiei Papadat-Bengescu sau cu Otilia din cunoscutul roman călinescian, eroinele lui Ionel Teodoreanu dispun de o originalitate cu totul ieșită din comun. Viziunea „medelenistă" își imprimă puternic amprenta asupra lor, diferențiindu-le net de congenerele celelalte. Poate că nici unele din personajele operei sale nu ni-l relevă pe Ionel Teodoreanu ca pe un mare portretist, precum cele două fete din *La Medeleni*. Reapariția Olguței și a Monicăi în volumele *Drumuri* și *Între vînturi* este de-a dreptul tulburătoare. Cititorul are sentimentul unei adevărate și miraculoase reîntîlniri cu ceva pe care numai idealul de perfecțiune clasică îl putea imagina. Critica a fost aproape unanimă în entuziasmul ei față de cele două eroine. În amintitul dialog socratic din *Gîndirea*[1], G. Călinescu, atît de nedrept în general cu ultimele două volume ale romanului, nu-și putea totuși înfrîna entuziasmul. Astfel, unul dintre interlocutori (Ego) se adresează partenerului său:

[1] *Gîndirea*, VIII, nr. 1, 1928.

„Spune dacă apariția celor două tinere fete nu are ceva din grația somptuoasă, din pudoarea aristocratică și mîndră a pînzelor lui Velasquez sau din suavitatea exuberantă a frescelor lui Melezzo da Forli?"

Cele două tinere fete, deși atît de armonios încadrate în compoziție, ca într-un tablou de gen, realizează, în linia elementelor incipiente din volumul I, două ipostaze distincte ale feminității.

Băiețismul și spiritul independent și scrutător de altădată, la Olguța, printr-o fericită armonizare cu înfățișarea fizică, acum, cunosc o desăvîrșită împlinire, pe un fond de feminitate latentă dintre cele mai tulburătoare. Tot în dialogul din *Gîndirea*, G. Călinescu spunea că Olguța e o adevărată Diană modernă, grație eleganței ei sportive. Criticul reținea portretul surprins de romancier în momentul apariției tinerei fete între cei doi impunători ogari ai ei.

Fără îndoială, G. Ibrăileanu[1] avea dreptate cînd, în entuziasmul său, spunea că prin plăsmuirea Olguței prozatorul atinge treapta creației pure și că are „halucinația vieții".

Într-adevăr, dacă în legătură cu Dănuț autorului i se pot reproșa unele defecțiuni, cum ar fi excesul de demonstrație livrescă, imixtiunea literaturizării, accese melodramatice și chiar un anumit apologetism, în ce-o privește pe Olguța, simțul măsurii funcționează fără greș.

Idealizarea Olguței este, artistic, superior motivată, e structural proprie personajului și, de aceea, latura verosimilității nu pierde nimic, dimpotrivă, cîștigă considerabil. Din perspectiva unei viziuni poetice robust-romantice, prin Olguța, Ionel Teodoreanu a dorit să realizeze un adevărat personaj sinteză. E o tentativă de a pune de acord inefabilul și statuarul frumuseții feminine de tip clasic cu spiritul lucid, disociativ al femeii moderne, fără ca prin aceasta să se impieteze cu ceva asupra a ceea ce numim mister feminin, dimpotrivă, totul țintind la potențarea și redefinirea contemporană a acestuia.

Întrebarea pe care pare a și-o pune romancierul în subtext — și, o dată cu el, și cititorul — este însă următoarea: e compatibilă cu spiritul vremii, cu legile morale, scrise și nescrise, ale societății o asemenea desăvîrșită existență umană?

[1] G.Ibrăileanu, *op. cit.*, p.182.

Mult timp s-ar părea că așa ceva este posibil, cititorul receptînd prezența eroinei cu încîntare, întrucît aceasta se află într-o fermecătoare stare de jubilare; adolescentin-teribilista corespondență cu colegii lui Dănuț, extravaganta escapadă la București și băiețismele de aici, malițiozitatea afectuoasă cu care își urmărește fratele îndrăgostit, prietenia protectoare față de Monica, vînătorile, exercițiile de scrimă etc., toate acestea par a o exprima pe aceeași Olguță din copilărie. Tînăra fată ascunde însă mari rezerve de zbucium sufletesc feminin, pe care, deocamdată, timidul și cam prozaicul Mircea Balmuș nu-i capabil să le incite, căci Olguța e o ființă superioară, a arderilor bruște și totale. Ea e refractară stărilor de romanțiozitate prelungită, de așteptări dureros-încîntătoare, precum Monica, cît despre practica flirtului superficial, gen Rodica, ar fi o impietate să ne așteptăm la așa ceva din partea ei. Olguța e din rîndul exemplarelor feminine rare, în stare să problematizeze pînă la tragic iubirea. E, într-un fel, pandantul feminin al „sufletelor tari" din opera lui Camil Petrescu. Poate că este singurul personaj din romanul *La Medeleni* care are vocația absolutului, ceea ce o plasează, la un moment dat, fără putința de a se mai sustrage, în zonele tragicului irecuperabil.

Apariția și trecerea bruscă a lui Vania, în cea de-a doua vacanță, pentru Olguța este de pe acum stranie și avertizant tragică.

Fondul psihologic dilematic al Olguței este și mai puternic reliefat dacă avem în vedere contrastul pe care ni-l sugerează autorul între ea și Monica. Străină de orice vocație spre dedublare, în vederea realizării dialogului cu ea însăși, deci incapabilă de a se distanța de propria-i condiție, Monica este mai departe expresia feminității în stare pură, insensibilă la traumatismele iscate de scurgerea timpului. Idealismul ei se convertește de la sine într-o superioară și lină adaptabilitate domestică, învederînd, pe această linie, însușiri de autentică și suavă Penelopă modernă.

Prin Monica, în grațiosul său paseism romantic, Ionel Teodoreanu încearcă să consolideze viziunea „medelenistă", plăsmuind acel tip feminin pe care numai de mult trecuta literatură cavalerească a evului mediu mistificat de legendă îndrăznise să-l pună în circulație. Cu deosebirea că locul armurilor de altădată,

în romanul lui Ionel Teodoreanu, îl iau cărțile și manuscrisele lui Dănuț, pentru care Monica va avea o grijă și o afecțiune niciodată mai puțin sincere și duioase. La rîndul ei, „concurată", rînd pe rînd, de Adina, Ioana Pallă și Rodica, Monica, evident, va fi triumfătoare, pentru că, în plan erotic, idealismul „medelenist", conform scumpelor teze ale romancierului, va trebui, cel puțin pe această cale, să-și vădească superioritatea și să supraviețuiască.

Cele trei rivale, ipostaze distincte ale amorului corupt (Adina exprimă senzualismul acefal și brutal carnal, Ioana e o exponentă a feminității decadente, de un mondenism cinic și extravagant, apologetă a freudismului, iar Rodica nu-i decît desăvîrșita întruchipare a submediocrității feminine sub toate aspectele, sensibilă la atracțiile de moment, incapabilă de pasiuni intense, fie și în plan strict senzual), oricît l-ar tulbura pe Dănuț, nu pot suplini ceea ce numai Monica e capabilă să ofere: poezia și statornicia fericirii conjugale, la nivelul unei depline înțelegeri idealist-romantice.

Dacă adolescența eroilor, în *Drumuri*, se zbate contradictoriu între nostalgia înfiorată pentru candorile copilăriei medeleniste și solicitările implacabile ale pătrunderii obstinate în viața celor maturi, cu toate avatarurile ce decurg de aici, în schimb tinerețea, refuzînd tot mai hotărît paliativele regresiunii în trecut, este constrînsă să dea piept direct cu realitatea extramedelenistă. În aceste împrejurări, volumul al III-lea al romanului, *Între vînturi*, nu face decît să demonstreze imposibilitatea unui eficient acord între „medelenismul" originar și noua treaptă a existenței eroilor.

Confruntarea dintre universul medelenist și istorie, marcată de primul război mondial și de urmările acestuia, se dovedește fatală pentru primul. Epoca *jazz-band*-ului, cum se exprima autorul[1], se dovedește a fi cu totul neprielnică idealului social-moral de viață de tip medelenist. Volumul *Între vînturi*, cu accente de inconsolabilă melancolie, relevă totuși răspicat un asemenea adevăr.

Artistic, în totalitatea sa, volumul este extrem de inegal, poate cel mai inegal din cele trei. Autorul n-a rezistat tentației de a așterne pe hîrtie, fără discernămînt, tot ce-a putut imagina în legătură cu eroul favorit, în faza de început a carierei sale duble,

[1] Vezi notele și comentariile de la sfîrșitul vol. III al prezentei ediții.

de avocat și de scriitor. E posibil ca, prin amplele capitole consacrate lui Dănuț în cel de-al treilea volum, Ionel Teodoreanu să fi tins la realizarea, ca să zicem așa, a unui roman în roman, în sensul urmăririi minuțioase a procesului de formare a unei conștiințe de artist.

Numai că pe lîngă faptul că, epic, locul acestor capitole, în țesătura romanului, este discutabil (însuși Perpessicius[1], atît de consecvent afectuos cu romancierul, scria că această parte a cărții are un „caracter parazitar", Ionel Teodoreanu lăsîndu-se „furat de episodism"), trebuie spus că scriitorul nu dovedește deosebite aptitudini pentru o proză de idei, de analiză directă, pentru proza-eseu, așa cum au cultivat-o unii dintre contemporanii săi.

Ceea ce salvează volumul *Între vînturi* de la cădere sînt părțile (destul de întinse și ele) consacrate Olguței. Inițial, ultimul volum al romanului trebuia să împrumute numele acestei eroine[2], fapt ce nu s-a mai întîmplat, probabil, din cauză că romancierul n-a rezistat tentațiilor monografiei epice.

Perpessicius scria că al III-lea volum al romanului „e iubirea și moartea eroinei Medelenilor", iar E. Lovinescu aderă la acest volum pentru că „e mult mai organizat și este străbătut și de un suflu dramatic, care, venit de dincolo de conștiință, trece peste anecdotă"[3], calitatea din urmă fiind raportată de critic la personajul Olguța, despre care mai tîrziu avea să scrie că „are o personalitate definită și descrie o curbă a vieții căreia, deși neprevăzută, tragica iubire îi adaugă un răsunet mai adînc"[4]. Dragostea Olguței pentru rătăcitorul și anarhicul Vania Dumșa (recrudescență întîrziată, la noi, a „oamenilor de prisos" din romanul clasic rus) e asimilată de scriitor unei adevărate viziuni de romantism crepuscular, așa cum acesta avea să-și prelungească existența și în romanul francez al epocii, inclusiv în epopeea introspectiv-epică a lui Proust *În căutarea timpului pierdut*. Dată fiind adîncimea sensibilității ei, multă vreme reprimată, căreia autorul îi adaugă cu

[1] Perpessicius, *Mențiuni critice*, II, Ed. Fundațiilor, 1934, p.97–109.

[2] Vezi notele și comentariile din vol. III al acestei ediții.

[3] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, IV, 1928, ed. cit., p. 143 – 157.

[4] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane, 1900 – 1937*, Socec, 1937, p.212.

măsură motivația ereditară, Olguța, ca într-o dramă a destinului, în ciuda lucidității ei, nu are de ales, căci fatalitatea e mai puternică decît orice. Atracția pentru Vania, ivită în sufletul ei ca un blestem sublim, refuză să-și fixeze contururile în timp și spațiu. „De mult — notează romancierul — dar înăbușit, feminitatea ei treptată știa că undeva există un om — de care nu-și mai amintea — pe care nu-l întîlnise în cărți, frumos fiindcă era urît, dînd prin dezordine vibrația puterii lui severe. Îl aștepta, găsindu-l uneori în muzică; niciodată în viață." Prin Olguța, cu zbuciumul ei fără de leac și cu sfîrșitul ei tragic, în finalitatea sa, „medelenismul" sparge cadrele unui simplu concept etico-social și este asimilat structural valorilor etern-umane în ceea ce acestea au mai sublim, supraviețuind artistic propriei sale condiții ideologice.

Cititorul de azi va fi desigur prea puțin impresionat de tînguiala cuprinsă în paginile finale ale romanului, privind moartea așezărilor „de altă dată", a aristocratismului moldovean (vinderea Medelenilor, al căror nou stăpîn nu este decît mediocra și prozaica Rodica, devenită soția negociată a afaceristului Bercale, fost client al domnului Deleanu, ruinarea aristocratului pictor Alexandru Pallă și decăderea pînă la semiprostituție a Ioanei etc.), și va recepta tocmai ceea ce se înscrie în zona valorilor morale permanente, Olguța fiind tocmai aceea care le chintesențiază.

„Olguța era un vînt de larguri..." spune Dănuț în replica finală a epilogului. Ionel Teodoreanu demonstrează, patetic și profund, că în condițiile invaziei totale a mercantilismului celui mai exacerbat o ființă capabilă de un asemenea zbor, fatal, nu poate sfîrși decît printr-o totală prăbușire. Olguța, în inadaptabilitatea ei structurală, exprimă în fond protestul celor mai candide și mai generoase vîrste ale omului, adresat unei umanități sfîșiate de propriile-i păcate.

Avînd o vocație de foarte scurtă respirație pentru sublimul medelenist, Mircea Balmuș eșuează de la sine în cel mai prozaic conformism domestic, după toate regulile confortului burghez. Dănuț, în schimb, pendulînd între rutiniera slujbă de avocat și vocația pentru literatură, vegheat de suava Monica, rămîne singurul mandatar al vîrstelor trecute. Prăbușit în neant, edenul medelenist va trece, prin pana viitorului romancier, în ficțiune,

recucerindu-și pe această cale condiția originară, de mit, de poveste, așa cum de fapt apare, din perspectiva anilor trecuți, orice copilărie și orice adolescență, retezate brutal de solicitările insurmontabile ale vîrstelor ce urmează. Aceasta cu atît mai mult în împrejurări social-istorice în care înstrăinarea insului de el însuși, la un moment dat, cunoaște o asemenea vertiginoasă evoluție, încît nimeni și nimic n-o poate stăvili.

*

Opinia aproape unanim încetățenită de critica interbelică (E. Lovinescu, G. Călinescu, N. Iorga, în istoriile literare citate) și preluată de puținele cercetări actuale (lucrările citate ale lui Ov. S. Crohmălniceanu și Marin Bucur), potrivit căreia în aria prozei de invenție Ionel Teodoreanu, artistic, rămîne valabil doar prin cele două scrieri de tinerețe — *Ulița copilăriei* și *La Medeleni* —, ni se pare totuși pe cît de exagerată tot pe atît de restrictivă.

Sigur, *Ulița copilăriei* și *La Medeleni* sînt operele cele mai reprezentative ale prozatorului, și, în ciuda așteptărilor și speranțelor lui G. Ibrăileanu, Ionel Teodoreanu, în esență, nu s-a putut depăși în decursul prodigioasei sale activități de după cele două scrieri de tinerețe. Nu e mai puțin adevărat însă că autorul *Medelenilor* a fost în permanență animat de dorința de a lărgi sfera problematică a scrisului său și de a promova o cît mai mare diversitate de modalități romanești.

O cercetare atentă a întregii sale creații dovedește cu prisosință temeinicia acestei afirmații, mai mult chiar, se poate spune cu suficientă siguranță că de pe urma acestor neîntrerupte căutări au rezultat cel puțin alte patru-cinci romane demne de a fi repuse în circulație, prin retipărirea lor.

Se înțelege că elucidarea deplină a chestiunii presupune efortul unei întinse și, pe cît posibil, complete analize critice a întregii opere a scriitorului, cu alte cuvinte, la nivelul unui studiu monografic.

De altfel, însăși tema din *La Medeleni* — avatarurile copilăriei și ale adolescenței — revine în chip direct în cel puțin două

din romanele de mai tîrziu ale scriitorului: *Prăvale-Baba* (1939) și *Bal mascat* (1929).

Prima scriere poate fi pusă în relație mai directă cu volumul I al trilogiei *La Medeleni*, respectiv cu *Hotarul nestatornic*, iar a doua cu volumele II și III, deci cu *Drumuri* și *Între vînturi*.

Prăvale-Baba, într-o viziune ușor folclorizată, cu discrete înrîuriri de romantism sadovenian, dar și cu unele evidente note de bonomie moldovenească tip Creangă, e de fapt expresia unei adevărate replantări, într-un alt sol de viață psihico-socială, a ideii de eden infantil *sui generis* din prima carte a *Medelenilor*. Locul acțiunii, tîrgul patriarhal Prăvale-Baba, uitat de timp și de civilizația modernă, constituie mediul perfect adecvat în care istețul și puțin ciudatul copil Fănuță își petrece în voie copilăria. Ca o mică sălbătăciune a codrului, odrasla voinicului pădurar Ștefan Damaschin și a devotatei și hieraticei Domnica, soția acestuia, face cunoștință cu lumea din jur mai mult pe căile inițierii gnomice, hrănindu-se din înțelepciunea din veac a candidului bețiv Ilie, zis Pînișoară — pentru nemărginita sa bunătate și pentru inflexibilul lui spirit de dreptate. Pe urmele lui Dostoievski și mai apoi pe ale lui Gorki, dar în cadrele unei proze de pură fantezie lirico-epică, Ionel Teodoreanu, alăturîndu-i pe cei doi — pe micuțul Fănuță și pe vagabondul Ilie Pînișoară, lampagiul tîrgului —, sugerează ideea că în lumea modernă adevărata înțelegere a vieții în latura ei sublimă și originară n-o mai au decît fie copiii, fie dezmoșteniții sorții, care, deși bătrîni, rămîn și ei tot copii, ceea ce le permite prelungirea și conservarea ingenuității peste trecerea timpului. Ca și în volumul I din *La Medeleni*, așadar, avem de-a face cu refuzul imixtiunii rigorilor vieții adulte, care nu fac decît să altereze fondul originar, aplecat spre edenic, al existenței individuale.

De o sensibilitate extremă, pe măsură ce timpul trece și necazurile vieții îl încolțesc, Fănuță nu face de loc dovada capacității de adaptare la noile realități. Ingenuitatea lui infantilă este incurabilă, totul convertindu-se într-o excepțională și precoce înclinație pentru artă, anume pentru pictură. Înțelegerea lucrurilor din partea autorului, și în acest punct, este limpede: unica formă de conservare a sensibilității infantile o constituie refugiul în hi-

mera artei. Dar, paradoxal, însăși parcurgerea acestui drum, pentru Fănuță, date fiind vicisitudinile mercantile ale existenței sale de artist, echivalează cu alunecarea tot mai vertiginoasă în drama dezrădăcinării, a înstrăinării de matca de la Prăvale-Baba. Așa încît eroul e strivit în toate compartimentele vieții sale; bolnav atît trupește, cît și sufletește, lui Fănuță nici arta nu-i va putea atenua nostalgia raiului de la Prăvale-Baba. Sfîșiat, ca în parabola fiului risipitor, Fănuță se va întoarce pe meleagurile natale, unde, sosit prea tîrziu, își va da sfîrșitul.

Epic, romanul este inegal; între primele părți (copilăria și adolescența lui Fănuță) și a treia (rătăcirile prin lume) există o apăsată diferență de densitate artistică. Partea a III-a, pe lîngă anemie epică, suferă și de absența tonului evocativ, ceea ce numim proză poetică în scrierile lui Ionel Teodoreanu existînd, aici, prea puțin.

Oricum, prin inflexiunile elegiace, grație fondului său în general bine echilibrat între idilismul de substanță și pitorescul dozat, *Prăvale-Baba* e o scriere care mai poate încînta pe cititorul emancipat de tirania trepidației pur epice.

Deși, tematic, cum am spus, *Bal mascat* crește tot din trunchiul romanului *La Medeleni*, ca viziune e în general opus cărții despre Fănuță Damaschin și Ilie Pînișoară.

Bal mascat se vrea romanul citadinismului ieșean, un roman al investigațiilor minuțioase, cu alte cuvinte un roman în care autorul tinde la smulgerea măștilor și la relevarea realității în deplina ei nuditate. Ionel Teodoreanu pare a pleca de la ideea că „balul mascat" al existenței ieșene, tot mai mult asimilată de stilul de viață pervertită și mercantilă al societății burgheze din anii ce preced, marchează și urmează cel dintîi război mondial, este fundamental incompatibil cu aspirația spre puritate și elevație intelectuală a lui Andi Danielescu, eroul central al romanului. Scriitorul este interesat de a urmări pas cu pas metamorfozele eroului său pe drumurile vieții. În final se ajunge la concluzia că, în înfruntarea dintre nonconformismul antiieșean și obediența tiranică față de miturile utilitarist-comode generate de trecutul vechii capitale a Moldovei, Andi sfîrșește prin a se lăsa complet asimilat de acestea din urmă. Cu alte cuvinte, chiar cel căruia îi repugnă multă vreme

„balul mascat" al vieții bugetivore a orașului, fenomen ce se concentrează pregnant în însuși sînul familiei sale, capitulează necondiționat, devenind apologetul netulburat a ceea ce pînă nu demult respinsese ostentativ.

În felul acesta, Andi Danielescu — în epilog mare personalitate a vieții intelectuale și politice ieșene — este expresia deplinei adaptabilități, precum omologul său Mircea Balmuș, din *La Medeleni*.

Perpessicius[1] situează problematica romanului în linia prozei moldovenești mai vechi, dedicate Iașului: Negruzzi, Alecsandri, Kogălniceanu, Russo și alții.

În măsură egală, *Bal mascat* este deci un roman de moravuri și un roman de formație. Sub primul aspect, însușirile acestei scrieri sînt nu o dată surprinzătoare. Cel puțin profilul moral al familiei Danielescu este scrutat cu siguranță atît prin „puneri în scenă" remarcabile, cît și prin comentarii scînteietoare, mustind de ironie acidă. Ca atare, capul familiei, profesorul Justin Danielescu, care se crede un nou profet al neamului, un al doilea Kogălniceanu, în realitate nu este decît o figură de cea mai joasă speță, prin deplina sa insalubritate. De un aspect fizic tot mai dizgrațios, ipochimenul practică, în viața socială, demagogia patriotardă de conjunctură, iar în cea privată, pe lîngă neistovita poftă de mîncare, se dă în vînt după slujnicele corpolente. Consoarta sa nu-i mai prejos cu nimic; adevărată chintesență a vulgarității mahalagești, deghizată, în momente festive, în apariții de bonton, de-a dreptul caragialești. În sfîrșit, „duduia", fiica lor, e tot ce poate fi mai conform cu spiritul familiei: mediocritate inflexibilă, atitudini grosiere, stridență în toate împrejurările etc.

Personajul central al cărții, adolescentul și apoi tînărul Andi (numele e, într-adevăr, teribil de efeminat!), va trebui deci să-și afirme independența morală, să se emancipeze de perspectiva de a deveni și el un Danielescu „veritabil", în consecință un ieșean reprezentativ. Așadar, refuzul măștii. O bună parte din roman face pe cititor să creadă că aspirația lui Andi, cu orice riscuri, nu va putea fi înfrîntă. Un ins de o perfecțiune fizică impecabilă (autorul nu obosește relevînd acest aspect: frumos, „în felul efebilor greci",

[1] *Mențiuni critice*, III, Editura Fundațiilor, 1936.

obraji „hărăziți tinereții de marmură nudă", părul, de culoare brună, „avea în el o flacără de aur care încălzea paloarea obrajilor" etc., etc.), cum este acest nou Apollo, ai zice că nu e în firea lucrurilor să eșueze în marasmul existenței ambiante.

Adolescența lui Andi, de un senzualism grațios și de un inconformism juvenil, după cum și primele etape ale tinereții (îngemănare de mizantropism elevat și pasiune erotică profundă, avîntată), ar părea într-adevăr că refuză o asemenea finalitate.

Pe undeva (poate nu întotdeauna suficient de convingător redată) se simte totuși prezența unui alt gen de conformism, acela generat de egotism, de neînfrînata încîntare de sine, un adevărat narcisism, deci, care, mai puțin vizibil la început, duce la confecționarea unei alte măști. Așa se face că, în esență, sentimentul damnațiunii, în cazul lui Andi, nu trădează decît latența celui mai comun și mai egolatru snobism.

Nici cel puțin apariția Ștefanei (partea a doua a romanului: *Bate cineva la poartă?*), cu marea și pura ei feminitate, pe cît de aparent exotică tot pe atît de înălțătoare, nu se dovedește definitiv curabilă; aici sînt unele din cele mai vibrante pagini de roman sentimental din opera lui Teodoreanu, iar portretul Ștefanei, alături de al Olguței, este nu prea departe de perfecțiunea artistică. Andi, ca într-o osîndă degradată a lui Icar, este tot mai mult încleștat de lutul conformismului burghezo-moldovean.

Înstrăinarea tînărului bărbat de Ștefana — simbol al forței de eliberare de propria-i mască — se produce iremediabil, încheindu-se cu despărțirea. În continuare, cum aflăm și din epilog, snobismul congenital al lui Andi, bine ascuns de masca superiorității (aparent dezinteresată, dar în fond discret și atent cultivată), va înflori cu toată vigoarea alături de impersonala Magda Boldur, „descendenta unui vechi neam boieresc al Moldovei, celebră cîntăreață, apreciată și de criticii Parisului".

Așa cum se întîmplă în mai toate romanele lui Ionel Teodoreanu, și în *Bal mascat* degringoladei generale a eroului central îi este opusă, în planul sugestiei simbolice, soluția ideală de rezolvare a deznodămîntului. Îi revine ușuraticului, zeflemistului și epicureicului Luki, fratele lui Andi, rolul de a da cu tifla întregului bal mascat ieșean, condus cu brio de ai săi, și de a-și manifesta

deplina sa scîrbă golănească față de tot ce se întîmplă în jurul său, la care se mai adaugă o afectuoasă și melancolică atașare frățească pentru Ștefana. Este, și în această antiteză finală, semnul unei generoase și ineficiente orientări donquijotești a scriitorului spre soluțiile utopic-ideale. Nu e mai puțin adevărat însă că, în alt sens, o asemenea turnură a faptelor (cum se va vedea, prezentă și în alte romane) probează încrederea funciară a romancierului-poet în supraviețuirea, în condiții oricît de grele, a ideii de bine. Ceea ce l-a împiedicat aproape întotdeauna pe Ionel Teodoreanu de a se abandona, asemenea altor confrați, în brațele pesimismului incurabil.

★

S-a observat încă de la apariția primelor sale cărți — și pe bună dreptate — că una din calitățile cele mai izbitoare ale prozatorului constă în excepționalul său dar de a crea atmosferă, de a plăsmui universuri existențiale prin apelul constant la elemente de sugestie de acest tip. Îndeosebi descripția poetică, de mare plasticitate și de o forță inventivă deconcertantă, nu o dată supraabundentă, stă la îndemîna scriitorului în permanență. Aceasta determină pe Tudor Vianu[1] să încadreze pe Ionel Teodoreanu în categoria „prozatorilor artiști", pe E. Lovinescu[2] în aceea a „fanteziștilor" iar pe G. Călinescu[3] să afirme, în *Impresii asupra literaturii spaniole* (capitolul *Clasicism, romantism, baroc*), următoarele:

„Făcînd aplicații, vom înțelege că arta alexandrină mergea către baroc, că Bernini, Marino, Gongora, ca scientiști baroci, au înrudiri cu parnasienii de la T. Gautier încoace, cu Mallarmé, cu Paul Valéry, cu oricine cultivă «arta pură». La noi, spiritul «artist» de atelier e vizibil la Bolintineanu (poet foarte barochist), mai puțin poate la Macedonski, apoi la Arghezi, Blaga, Ionel Teodoreanu, dar firește în felurite proporții."

La rîndul său, G. Ibrăileanu[4] disociază foarte subtil ceea ce el numește, la Ionel Teodoreanu, latura realistă în roman, de impre-

[1] Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, ed. cit., p.368 – 372.

[2] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, IV, ed. cit., p.143–157.

[3] G.Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole*, Editura pentru Literatură Uuniversală, 1965, p.26.

[4] G.Ibrăileanu, *op. cit.*, p.197.

sionismul implicat în poezia naturii: „acest amestec de medelenism moldovenesc și de impresionism modern, zice criticul, nu este unul din farmecele cele mai mici ale prozei d-lui Ionel Teodoreanu".

De fapt, în această orientare spre tehnica impresionistă aflăm linia deosebitoare dintre descripția poetică din opera lui Ionel Teodoreanu și aceea, de tip clasicist-folclorică, vizionar-mitologizantă și rapsodică din eposul sadovenian. De aceea, atît cît există, sadovenizarea, la Ionel Teodoreanu, nu afectează latura poematică a operei sale, expresia artistică a acesteia.

În ansamblul prozei lui Ionel Teodoreanu sînt însă unele scrieri în care virtuțile descripției poetice, atmosfera plăsmuită cu mijloace de acest gen sînt chemate să slujească unor scopuri care depășesc evident necesitățile constituirii cadrului, în accepția medelenistă, să zicem. Simpla funcție plastică a descripției poetice este asimilată viziunii romanești directoare. De data aceasta, impresionismul descriptiv se metamorfozează într-o atmosferă proprie romanului de fantezie tenebros-romantică, cu infiltrații grotești, stranii, ca în romanul negru, gen E. Th. A. Hoffmann și chiar Adalbert von Chamisso. La noi, pe această latură, prozatorul poate fi pus în relație cu Odobescu, cu „scenele" sale istorice.

Mînat de aceeași nostalgie după ficțiunile paseist-romantice, în plină epocă de demistificare a spiritului și de prozaizare a vieții, Ionel Teodoreanu găsește resursele necesare spre a plăsmui un atare tip de roman. Situația este oarecum similară cu aceea a lui Mateiu Caragiale, care, și el, refuzînd ostentativ contingențele cu epoca, se refugiază în istoria nescrisă a Bucureștilor de altădată, creînd imagini de un pitoresc fastidios. În timp ce, însă, autorul *Crailor de Curtea-Veche* imaginează totul pe un ton de nostalgie scîrbită (semn al viziunii sale „decadente"), autorul romanelor *Turnul Milenei* (1928) și *Golia* (1933) (căci despre acestea este vorba) psalmodiază la modul romantic — un romantism crepuscular, cum mai spuneam — pe tema morții vremurilor de altădată.

Miniaturalul roman *Turnul Milenei* particularizează gustul lui Ionel Teodoreanu pentru fantastic și tenebros într-un conflict și-o ambianță ce amintesc de specificul romanelor trubadurești. Carte de pură și învăluitoare fantezie, scrierea aceasta reînvie nefericirea prințeselor de altădată (de vor fi existat cu adevărat, la noi,

vreodată!) și a artiștilor rătăcitori, prin povestea de dragoste dintre adolescenta Milena, strănepoată a mult preafrumoasei și blestematei de soartă cneghine Milena Sîrboaica de la Vidin și eminescian-romanticul pictor Petru Diacu.

Epic, romanul este cît se poate de sumar, aproape inarabil, iar faptele, cîte sînt, *stricto sensu* privite, frizează adesea neverosimilul. Dar *Turnul Milenei* este un roman-poveste, ca și *Măria-sa puiul pădurii*, de pildă, așa încît firul narativ este doar un pretext, fiind redus la o schemă cu valoare de arhetip. În consecință, personajele se refuză și ele analizei infinitezimale. Forța de atracție a scrierii este asigurată de intensul ei clocot poetic, bizar, grotesc, straniu și dramatic.

Contaminat poate și de legendele străvechi ale literaturii populare germane (episoade din ciclul *Sfîntului Graal*, de pildă: la un moment dat, destinul lui Petru este comparat cu acela al lui Lohengrin, și chiar prima cunoștință cu Milena se produce în condiții oarecum similare cu întîlnirea dintre numitul cavaler și prințesa Eliza), Ionel Teodoreanu țintește la sugerarea unui paralelism de destine inspirat de alte izvoare mitologice.

În soarta Milenei, constrînsă de împrejurări ieșite din comun să țină straniului ei tată, Gheorghieș Bour, tovărășie în lugubra cetățuie, cu turnul ei tăinuind întîmplări tragice, Petru descifrează o posibilă reeditare a tulburătoarei legende. Nu vom merge pînă acolo încît să spunem că, pornind de la asemenea mituri, romancierul realizează interpretări moderne, de tip esențializat-parabolic, atingînd linia de contact cu proza de idei implicată în simbol, cum au procedat mulți scriitori străini la acea vreme. Ionel Teodoreanu — deși poate că a dorit așa ceva — n-a ajuns niciodată aici. El s-a menținut în aria prozei de sugestie liric-romantică, de atmosferă tenebroasă. Citind *Turnul Milenei*, renunțăm de îndată la tentația de a descifra în subtextul metaforelor și al simbolurilor cine știe ce semnificații, de proporții abisale, și ne abandonăm plăcerilor furnizate de un text impregnat de o densă și stranie vibrație poetică. Situațiile și personajele nu sînt nici ele mai puțin ieșite din comun. Pînă la Ionel Teodoreanu, în proza românească am avut prea puțin de-a face cu un asemenea gen de roman: maniaci care trăiesc ideea fixă a opririi timpului în loc, femei de-o frumusețe

desăvîrșită condamnate să-și irosească existența, cu o demnitate resemnată, alături de asemenea monștri, odrasle boierești degenerate pînă la semianimalitate, vrăjitoare înspăimîntătoare, care leagă și dezleagă destinele celor din jur etc., totul fiind plasat într-o ambianță aparținînd parcă altor tărîmuri, cu păduri seculare și rîuri de basm, cu ziduri ce ascund tainițe înfricoșătoare și amintirea unor întîmplări în care realul și fantasticul își dau mîna la tot pasul.

Să mai menționăm, în sfîrșit, celălalt plan epic al cărții, de o reușită factură burlescă, pe cuprinsul căruia evoluează cei doi tovarăși de drum ai lui Petru, uriașul, pantagruelicul pictor Ion Ion și haimanaua pripășită pe lîngă ei, pe nume Clonț, la al căror alai se atașează inși cum ar fi prostovanul plutonier de jandarmi Osoianu sau bețivul, mucalitul și escrocul călugăr Ghedeon.

Bine prinse unul în altul, cele două filoane narative, împreună, dau cărții valoarea unei autentice povestiri de groază, în care tragicul fantastic și hilarul grotesc fuzionează de la sine, organic.

Premeditat incert parcă, epilogul romanului nu știi exact la ce te îndeamnă: să răsufli ușurat că din măreția stranie a turnului Milenei n-au mai rămas decît niște ruine ca atîtea altele, să fii cuprins de regret că sălbăticia peisajului începe să dispară prin pătrunderea ferăstraielor și a muncii oamenilor, sau să privești sceptic și disprețuitor apariția grupului de tineri, contemporani ai lui Paul Morand, care, sportivi și prin ținută și prin inimă, n-ar fi capabili niciodată să reediteze legenda lui Lohengrin și a prințesei Eliza, a viteazului Sfînt Gheorghe și a crăiței din Sirofenichia.

Golia, cu cele două volume ale sale *(Casa de peste drum, Porțile s-au închis)*, constituie tentativa scriitorului de a valorifica viziunea hoffmannian-romantică pe terenul romanului de tensiune epică hugoliană. Aici poematicul se încearcă a fi supus cu mai multă insistență narațiunii și conflictului propriu-zis. De asemenea, o mare atenție se acordă portretisticii conduse minuțios, deși cu multă voluptate și pasiune; să remarcăm, astfel, între altele, excelentul capitol X, din primul volum, intitulat *Galeria portretelor*.

Ca roman al decrepitudinii clasei feudale și al intrigii erotice, cu infiltrații de sentimentalism romantic și de prăpăstiozități sumbre, volumul I din *Golia* este cu totul remarcabil, o adevărată performanță a scriitorului în acest gen.

Din nefericire, volumul al doilea cade complet. Părăsind mediul propice formulei alese din primul volum (strania și fioroasa casă a lui Hancu Golia — personaj ce amintește, prin contrast, de Quasimodo din celebrul roman al lui Hugo, datorită deplinului acord între slutenia fizică și bestialitatea caracterului), prozatorul dă curs unei prelungite și banale intrigi de alcov, ai cărei protagoniști sînt tînărul jurist Adrian și Tia — care de data aceasta, pierzîndu-și orice mister, devine o mediocră și senzuală femeiușcă. Strădania de a face din acest volum o prelungire firească a primului nu convinge, tocmai pentru că formula epică (grotesc-fantastică) e trădată.

Cu alte două mici romane-povestiri, apărute, unul în 1940 *(Ce-a văzut Ilie Pînișoară)*, iar altul în 1948 *(Zdrulă și Puhă)*, Ionel Teodoreanu tinde să anexeze epicii sale de structură fantastică alte teme, cu prețul unei sporite apăsări pe grotescul tragicomic. De data aceasta, scriitorul încearcă o apropiere mai directă de problematica socială a epocii, în care scop apelul la virtuțile satirei este cît se poate de vizibil. Din punct de vedere epic, legat de structura acestuia, *Ce-a văzut Ilie Pînișoară* și *Zdrulă și Puhă* reeditează procedeul narațiunii burlești din cel de-al doilea plan (al pictorului Ion Ion et.co.) din *Turnul Milenei*.

Din păcate, filonul critic este destul de ambiguu orientat, ca finalitate, anume spre un soi de nihilism amar, săgalnic, care nu spune aproape nimic. Mai liric și mai unitar, volumul *Ce-a văzut Ilie Pînișoară* (prin fire mai mult decît firave legat de *Prăvale-Baba*) eșuează totuși într-un spirit samaritean confecționat și într-un soi de sămănătorism cît se poate de naiv.

De un burlesc adesea cuceritor, presărat cu episoade de un pitoresc gras, *Zdrulă și Puhă* nu depășește cu mult interesul unei cărți trecător amuzante. Se pare că romancierul a scris-o mai mult în glumă și chiar cu intenția de a se recrea.

*

Intenția de a fixa caractere umane din perspectiva plasării personajelor în conflicte de natură erotică este frecventă în epica lui Ionel Teodoreanu. De fapt, cu greu am putea găsi în romanele

sale personaje de prim-plan care să nu fie angrenate și în asemenea conflicte.

Ceea ce am numi însă studiul avatarurilor erotice în opera lui Ionel Teodoreanu primește o deosebită pondere, constituind o problematică aproape autonomă, în romanele *Crăciunul de la Silvestri* (1934), *Lorelei* (1936), *Secretul Anei Florentin* (1937), *Hai-Diridam* (1946).

Dar acest grup de romane, în ansamblul prozei epice a lui Ionel Teodoreanu, au provocat cele mai accentuate nemulțumiri din partea criticii. În cea mai mare măsură, reacția respectivă a fost îndreptățită, pentru că nicăieri ca aici, în opera scriitorului, nu-și dau mai puternic întîlnire manierismul, superficialitatea, inflația metaforică, imixtiunile licențioase, melodramatismul cel mai coborît etc. Într-o epocă în care epica românească abordează tema erotică dintr-o perspectivă profund analitică, problematizînd-o acut prin revelatoare intersecții cu datele de bază ale crizei individuale în societatea burgheză (Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, G. Călinescu, de exemplu), Ionel Teodoreanu se complace în a produce în serie romane de alcov, axate pe conflicte de circumstanță, ai căror protagoniști, burghezi conformiști, prozaici, sînt incapabili de a mai vedea în viață altceva decît slujba bine remunerată, confortul material abundent și, bineînțeles, un dezvoltat apetit pentru viața sexuală.

Avocați sau juriști cu faimă (Nelu Antohi, în *Crăciunul de la Silvestri*, Horia Orghidan, în *Secretul Anei Florentin*, Gabriel Donani, din *Hai-Diridam*), întru totul asimilați moralei sociale burgheze, condiționînd sensul existenței de „succesul" în cariera aleasă, la un moment dat, prea sătui, acești inși ar mai vrea și altceva, prin urmare sînt clintiți din lîncedul lor confort, de anumite nostalgii, de neliniști, dacă nu-i prea mult spus. Fără excepție, asemenea stări de spirit vizează insatisfacțiile conjugale și, ca urmare, angrenarea în complicații amoroase. Așa stînd lucrurile, este evident că tema s-ar preta, artistic, la o tratare comică, satirică. În realitate, prozatorul e convins că aici zac subiecte de autentică dramă și își plăsmuiește romanele ca atare. Completa absență a spiritului critic, incapacitatea detașării de personaje sînt fatale, căci plăsmuirile autorului în aceste împrejurări nu depășesc interesul unei literaturi menite să stimuleze digestia cititorului semidoct și să pună în mișcare imaginația cititoarelor plictisite de inactivitate.

Ionel Teodoreanu, cu bunicul dinspre tată, Alexandru Teodoreanu

Ionel Teodoreanu, în primii ani de școală

Despre *Crăciunul de la Silvestri* și *Secretul Anei Florentin* diagnosticările lui G. Călinescu sînt cu totul exacte, așa încît, în ce ne privește, prea multe nu mai avem de spus.

Despre *Secretul Anei Florentin*, roman pe care, probabil, autorul l-a voit o reeditare, în condiții autohtone, a celebrului roman flaubertian *Doamna Bovary*, G. Călinescu, încheind capitolul consacrat lui Ionel Teodoreanu, scrie:

„*Secretul Anei Florentin* reprezintă punctul cel mai de jos al căderii. După optsprezece ani de căsătorie, Horia s-a cam obosit de soția lui. Discordia izbucnește într-o sîmbătă, cînd soțul, punctual, voind a-și îndeplini îndatoririle conjugale, este refuzat. Ana pleacă la Constanța să se distreze, Horia are și el cîteva petreceri sexuale la Iași, descrise cu mult realism. Lucrurile merg spre împăcare, cînd o bîrfeală insinuează că purtările Anei la Constanța n-ar fi fost ireproșabile. Neadevăr, dar soțul, care-și înșeală nevasta, nu admite să fie înșelat (tema e aceea din *Fără reazăm* de Igena Floru). Ana simulează o corespondență cu un amant inexistent și divorțează, spre a dispare apoi, probabil, sinucisă. Subiectul e îngrămădit în ultimile pagini și nu e narat, ci numai punctat prin învechita metodă verbalistă. Ana își făcuse drum prin preistoria sîngelui, părul ei e parfum de nuc și miere cu mirodenii, cerul e ieșan, noaptea e ieșană. Casa lui Horia «nu mai aparține unui oraș, ci unei moșii de *altădată;* cu nuanța pe care Villon o dă lui *antan*». Înspăimîntată de amenințare, figura Aniutei se lungește «cum cad pantalonii cînd se desprind bretelele», Horia se uită la cer «constatativ», se scobește în dinți «epilogant» și-și primește musafirii «consacrativ». Cînd primește onorariu, Horia cumpără numai portocale și le aruncă în poala Anei. Ivona spune Anei: «Ana, Ana, Ana, Ana, Ana, la răsărit și la apus, la miazăzi și la miazănoapte Ana, Ana, Ana, Ana, Ana» și cîntă mental în fața Cetățuiei «Ana, Ana, Ana, Ana, Ana... Aleluia, Aleluia, Aleluia...»"

Iar despre *Crăciunul de la Silvestri* G. Călinescu scrie: „Aceeași problemă a potrivitei împerecheri (ca în vol. II din *Golia*, n.n.) se pune și în palidul roman *Crăciunul de la Silvestri*. Tînărul avocat Nelu Antohi primește de la colega lui Anișoara Nemțeanu o cerere în căsătorie, bizuită pe argumente de ordin practic, expuse cu foarte multă elocință. Cum existau de mai înainte legături fructuoase între cei doi, căsătoria se face spre folosul material al soțului, căci Anișoara e o avocată cu foarte multă invenție profesională. Din păcate, e fata unui crîșmar din Tîrgu-

Neamț, și lui Antohi i se pare că lui i s-ar fi cuvenit o femeie mai puțin pozitivă. De aceea, după căsătorie e cuprins de o criză sentimentală în direcția Manuelei, care e o fire artistică. Însă Manuela se mărită cu un francez, și Nelu află cu îndoioșare că Anișoara simulase motivele practice, căci de fapt îl iubea. Din această scriere superficială se pot reține strengăriile copiilor Grigri și Roro."

În legătură cu *Crăciunul de la Silvestri* mai trebuie spus că dintr-o regretabilă eroare social-politică, mai tîrziu, ajuns legionar, Grigri este urmărit cu destulă simpatie, la un mod afectuos-romantic. E unul din primii pași ce-l vor duce pe Ionel Teodoreanu spre enormele și reprobabilele alunecări în naționalismul extremist, infestat de nazism, din *Tudor Ceaur Alcaz*.

Din grupul romanelor consacrate avatarurilor erotice, acela care „reprezintă punctul cel mai de jos al căderii" nu este totuși *Secretul Anei Florentin*, ci *Hai-Diridam*, apărut după cinci ani de la tipărirea *Istoriei literaturii române* a lui G. Călinescu. Dacă, de bine, de rău, în *Secretul Anei Florentin*, cel puțin ca intenție, există o idee artistică valabilă și o motivație psihologică a conflictului, în *Hai-Diridam* nici vorbă de așa ceva. Cartea aceasta e pur și simplu o banală și licențioasă însăilare de episoade, presărate supraabundent cu pasaje versificate ad-hoc, în care ni se povestește, cu o plăcere suspectă, adulterul stupid dintre un bărbat aproape bătrîn și o femeie-sexy, la vîrsta de douăzeci și ceva de ani, măritată a doua oară, al cărei soț, colonel-medic, pe nume Zorab, se află pe front.

Dar, așa cum se întîmplă în mai toate compartimentele tematico-stilistice ale întinsei sale opere (am relevat deja cazul oferit de *Turnul Milenei*), Ionel Teodoreanu izbutește și de data aceasta să producă un bun roman, în măsură să-l reabiliteze într-un fel în fața eșecurilor materializate de cărțile *Crăciunul de la Silvestri*, *Secretul Anei Florentin* și *Hai-Diridam*. Este vorba de romanul *Lorelei*.

Pornind de la aceeași explicație (Ionel Teodoreanu ar fi un „autor care apare de la început pînă la sfîrșit incapabil de a se proiecta în afară"), G. Călinescu respinge și acest roman, socotindu-l inconsistent din punct de vedere epic și, în general, naiv. Valabile pentru o parte din scrierile prozatorului, cum sînt și cele discutate mai sus, argumentele criticului nu se potrivesc însă cu un roman de factura celui intitulat *Lorelei*.

Potrivit concepției sale clasiciste, preferinței sale pentru romanul de tip balzacian, într-un fel similar lui E. Lovinescu, G. Călinescu, în general, n-a aderat la romanul liric, deși el însuși, prin *Cartea nunții*, a produs așa ceva, la urma urmei. Așa se și explică de ce chiar Mihail Sadoveanu e de multe ori amendat, iar un Agârbiceanu sau un Panait Istrati nu sînt nici ei cu prea mare entuziasm îmbrățișați.

Sigur că, dacă se caută valoarea artistică a romanului *Lorelei* (ca și în *Turnul Milenei*) în vigoarea și densitatea sa epică, nu e de loc greu să conchizi că ai de-a face cu o scriere naivă. Problema e însă alta: de a vedea dacă dincolo de țesătura narativă, într-adevăr destul de sumară, nu mai există și altceva, în măsură să dea adevărata substanță artistică a romanului.

Asemenea altor volume ale scriitorului *(Bal mascat, Prăvale-Baba, Turnul Milenei, Arca lui Noe)*, *Lorelei* este o ramură înflorită, ruptă din coronamentul atît de bogat al trilogiei *La Medeleni* și replantată în exclusivitate pe terenul romanului sentimental de factură lirică. În timp ce *Crăciunul de la Silvestri*, *Secretul Anei Florentin*, ca să nu mai vorbim de *Hai-Diridam*, în afara unor destul de superficiale anecdote agrementate cu fel de fel de ingrediente senzualist-melodramatice, nu oferă mai nimic, romanul în cauză se plasează cu reală eficacitate în zona epicului de structură poematică.

Prin *Lorelei*, Ionel Teodoreanu recuperează, pentru proza românească, un gen de roman care, în alte literaturi, în faza postromantică, a cunoscut o mare înflorire, de n-ar fi să amintim decît de un Al. Dumas-fiul, în Franța, de pildă.

Fără a fi lipsit de unele cusururi (lungimea unor capitole cu o funcție colaterală, cum ar fi cele dedicate dădacelor celor doi protagoniști, puerilitatea unor episoade, excese patetizante), romanul acesta are semnificația unei frumoase și tulburătoare romanțe de dragoste. Ceea ce s-ar putea numi viziunea solară, caracteristică prin culori fastuos-luminoase și prin personaje de o frumusețe ideală, în opera lui Ionel Teodoreanu, aici, se relevă în chip deosebit.

Din rîndul personajelor, cel care se detașează și conferă cărții ținuta unei idile pure este, desigur, Luli, care, prin transfer metaforic (procedeu frecvent la Ionel Teodoreanu), parcurge complet drumul idealizării, devenind Lorelei — intrînd deci în legendă.

Să mai adăugăm la toate acestea discretele inflexiuni elegiace, care, spre final, intensificîndu-se, pătrund în întreaga materie a cărții, convertind-o într-un autentic și suav cîntec de jale, în

sensul în care acesta a fost cultivat în romanțele eminesciene. De fapt, ne putem întreba dacă, în această latură, ca prozator neoromantic, Ionel Teodoreanu nu datorează foarte mult genialului poet, al cărui nume și a cărui operă revin și ele adesea în scrisul său.

Finalul cărții, amintind de acela al *Medelenilor*, punctează subtil tema generală, sugerînd imposibilitatea practică de a atinge absolutul într-o dragoste ideală, de legendă, ca cea în care fuseseră prinși cei doi eroi: Luli și Catul Bogdan. Moartea lui Luli, simbolic, echivalează cu trecerea realului în poem, în vis și ficțiune, căci Lorelei de-abia acum i se relevă lui Catul Bogdan.

Oricît de lucid și de analitic ar fi, cititorul de azi, parcurgînd paginile acestui roman, nu poate să nu recunoască faptul că sensibilitatea și gustul său artistic mai sînt încă apte de a recepta emoțiile estetice degajate de ceea ce s-ar putea numi o bună literatură de sentiment.

*

Dat fiind caracterul dominant liric al prozei sale, lui Ionel Teodoreanu, totuși, cel mai mult i-a fost contestată aptitudinea pentru romanul de analiză și de observație, capabil să propună imagini ale realității din perspectiva unei investigații detașate, obiectivate, în care să circule personaje depoetizate, cu o stare civilă riguros determinată, de o alcătuire caracterologică minuțios structurată etc. Am văzut că G. Călinescu îi reproșa incapacitatea de a se proiecta în afară. La rîndul lui, Pompiliu Constantinescu[1], pornind de la aserțiunea că „romanele de atmosferă ascund, în însuși principiul lor generator, microbul caducității", vorbea de „inaptitudinea dezolantă" a scriitorului pentru romanul analitic. Însuși G. Ibrăileanu se pare că era sincer întristat de lipsa de progres a lui Ionel Teodoreanu pe această linie, de vreme ce după *La Medeleni* el s-a abținut de a mai scrie despre volumele următoare acestuia.

Cu toate acestea, cel puțin fragmentar, încă în romanele de debut, Ionel Teodoreanu se dovedește un observator minuțios, atent.

Dar romanul în care, deliberat, scriitorul și-a propus să-și restructureze viziunea și mijloacele de lucru în acest sens este *Arca lui Noe*, roman conceput în două volume și apărut în 1936

[1] Pompiliu Constantinescu, *Opere și autori*, ed. cit., p. 92–93.

la „Cartea românească". Scriind și o interesantă prefață, sub forma unei imaginare scrisori adresate lui G. Ibrăileanu, care de curînd murise, Ionel Teodoreanu încearcă o explicație de principiu. Între altele, el își amintește cum criticul ieșean îl îndemnase în repetate rînduri să-și încerce puterile și în sfera altui roman decît cel poetic:

„Domnule Teodoreanu — domnule Ionel Teodoreanu, ar fi zis Ibrăileanu — de ce atîtea flori, atîția zarzări, atîtea curcubeie, atîtea fructe, în loc să te ocupi de oameni și de viață? Fă-mi plăcerea, domnule Teodoreanu, și scrie-mi un roman informativ, fără stil, fără frumusețe, mizerabil, neglijent, în goana mare... Uită că ești poet. Uită că există lectori pe care să-i seduci. Gîndește-te numai la ființa mea prozaică, la bolnăvicioasa mea curiozitate, și spune-mi repede și de-a valma lucruri care să-mi aducă viața în odaie. Trimite-mi o telegramă urgentă de patru sute de pagini."

La asemenea solicitări, scriitorul ar fi răspuns rugîndu-l pe critic să mai aștepte, fiindcă „sînt prea tînăr pentru a renunța la «talentul» meu: la acest involuntar abuz". Mai departe, tînărul prozator ar fi zis că „romancierii care au norocul să nu fie poeți, nici pictori ai vorbei, sînt simpli fără efort și fără sacrificiu, direcți ca o cădere fără rezistență". În ce-l privește pe el, însă, situația e cu totul alta: „Scriu cu două vîrfuri: unul în real, celălalt în poem. Cînt cu două sunete ale aceluiași arcuș: unul e geamătul vieții, celălalt melodia artei. Surîd și plîng în același timp, cu săgeata în mine și ochii în cer. Cuvîntul meu nu e nici în soare, ca al romancierilor, nici în lună, ca al poeților..."

Prin *Arca lui Noe*, Ionel Teodoreanu spera, în sfîrșit, să se fi „lepădat de inelele belșugului meu blestemat".

„Iată, *Arca lui Noe* — zice el — încărcată de oamenii vieții și de viața lor, îți aduce poate ceea ce sperai.

E un roman antiliric. Poate că e cea dintîi victorie a lui Ionel Teodoreanu asupra lui însuși, asupra nopții lui de vară. Poate..."

Dată fiind noua ambiție a prozatorului și mai ales avînd în vedere însăși structura romanului, *Arca lui Noe* se înscrie în sfera experimentului literar și trebuie deci judecat ca atare. Dintr-un unghi de vedere mai larg, prin raportare la situația romanului românesc interbelic, această scriere se alătură unora dintre tentativele conștiente ale genului de a se emancipa ca formulă narativă, în plan compozițional, de sub tutela esteticii romanului clasic-tradițional. Să-l citățm în primul rînd pe Camil Petrescu, dar

să nu uităm nici pe Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, după cum nici chiar pe Liviu Rebreanu, cu *Adam şi Eva*, sau pe G. Ibrăileanu, cu *Adela* etc.

În *Arca lui Noe* Ionel Teodoreanu apelează la tehnica romanescă a naraţiunilor paralele, integrate într-una generală, coordonatoare şi, mai ales, circumscrise unei idei artistice deosebit de unitare. Prototipul acestei formule, dacă ne abţinem de a coborî în timp pînă la *Vieţi paralele*, a lui Plutarh, îl constituie probabil *Decameronul*, căci ideea de a imagina o situaţie pe cît de neprevăzută tot pe atît de caracteristică, în care, adunate în acelaşi loc, personaje ce n-au avut cu nimic de a face între ele pînă atunci să fie constrînse a se supune, în evoluţia şi manifestările lor, noilor condiţii de viaţă, pentru a-şi dezvălui adevărata faţă, aici, în scrierea lui Boccaccio, este cît se poate de limpede. Desigur, nu poate fi trecut cu vederea că şi în romanul de aventuri, în care destinul neprevăzut adună în acelaşi loc oameni foarte diferiţi, se recurge, într-un fel, la ceea ce azi numim tehnica romanului în roman.

Mutaţia ce se produce, în sensul constituirii unei modalităţi mai diferenţiate, în romanul modern, constă în tentativa de a atenua convenţia, prin reducerea sensibilă a locului deţinut de povestirea autonomă, plasată în trecutul unui personaj sau al altuia. Aceasta este asimilată incursiunilor cu caracter retrospectiv, necesare naraţiunii din prezent, care, de fapt, suscită atenţia ea mai mare a romancierului, ideea operei fiind implicată în primul rînd în această latură. Să citäm, drept model al genului, *Muntele magic*, al lui Thomas Mann, şi, pe urmele acestuia, *Sanatoriul Arktur*, al lui K. Fedin. În sfîrşit, să mai reţinem că, în conformitate cu progresele civilizaţiei moderne, locul de întîlnire al personajelor se schimbă şi el, de o mare atenţie bucurîndu-se noile mijloace de transport (trenul, avionul, marile vase maritime), hotelurile, sanatoriile, staţiunile climaterice etc.

În mod direct aproape, *Arca lui Noe* a fost pus în relaţie cu romanul scriitoarei austriece Vicky Baum, *Grand-hôtel*, în mare vogă la vremea lui, deşi, în treacăt, ne-am putea întreba de ce n-ar fi posibilă trimiterea şi la *Muntele magic*, apărut încă din 1924 şi foarte des citat, cu diferite ocazii, în opera lui Ionel Teodoreanu. Se pare că insistenta raportare la romanul *Grand-hôtel* e favorizată, în primul rînd, de plăcerea romancierului nostru

de a insista şi el asupra atmosferei cosmopolite din pensiunea „Bläcker", unde se petrece acţiunea din *Arca lui Noe*, şi de a releva, cu multă forţă descriptivă, aerul de mondenitate al vieţii de aici, şi mai ales al unora dintre personaje.

Este, cum a dorit autorul, *Arca lui Noe* un roman antiliric? Observînd cu maliţiozitate că însuşi primul capitol al cărţii debutează cu un pasaj de descripţie poetică, G. Călinescu contesta din capul locului o asemenea realitate. În ce ne priveşte, din acest punct de vedere, considerăm că victoria scriitorului asupra lui însuşi nu constă în expurgarea completă a romanului de lirism. Oricît ar fi dorit, Ionel Teodoreanu nu s-a putut dezice de el însuşi nici de data aceasta, ceea ce, la urma urmei, ar fi fost şi imposibil. Poate că e şi bine că s-a întîmplat aşa, pentru că, în opera sa, ori de cîte ori a tins la realizarea epicului direct, depoetizat, lirismul a fost acela care, circulînd în subtext, a contribuit nebănuit de mult la sporirea impresiei de autenticitate. Atunci cînd inventivitatea epică n-a fost dublată de adevărata inspiraţie lirică, naufragiul în proza de foarte slabă calitate n-a întîrziat. Am vorbit de volumul II din *Golia* şi de *Hai-Diridam* în această privinţă; eşecul înregistrat de-al doilea volum din *Fata din Zlataust*, ca să nu mai vorbim de submediocrul roman *La porţile nopţii*, porneşte, fără îndoială, tot de aici.

Prin urmare, am zice că, în *Arca lui Noe*, victoria scriitorului asupra sa constă în evident sporitul proces de supunere a vibraţiei lirice la necesităţile epicului. Aceasta duce la o sensibilă substituire a viziunii romaneşti de structură epică şi analitică în locul aceleia poematice.

Este adevărat că titlul romanului, după cum şi revenirea ca un laitmotiv a simbolului implicat aici pe cuprinsul întregii acţiuni duc cu gîndul la viziunea poetică. De fapt, titlul, în plan simbolic, defineşte ideea artistică a romanului. Dacă admitem însă că nici cel mai analitic roman modern nu se poate dispensa de asemenea procedee în care sugestia îşi revendică cu necesitate prezenţa (la noi, un exemplu de anvergură clasică l-ar putea oferi *Patul lui Procust*, al lui Camil Petrescu), atunci e de la sine înţeles că trebuie să fim foarte atenţi, spre a nu amesteca faptele. Problema e alta: de a vedea în ce chip e servită ideea artistică a romanului, sugerată cititorului, prin titlu, la modul metaforic.

Arca lui Noe e o colecţie de dosare omeneşti, plasate întîmplător în acelaşi raft de arhivă, drept care, din cauza neprevăzutei lor vecinătăţi, se impune de urgenţă confrun-

tarea lor, spre a se vedea dacă nu cumva sînt legate între ele prin fire pînă atunci nebănuite. În urma examenului metodic întreprins, scriitorul ajunge la cîteva concluzii grăitoare. Noua arcă a lui Noe, recompusă ipotetic la pensiunea „Bläcker" și aruncată pe valurile istoriei contemporane, e departe de a se comporta precum străbuna sa legendară. Prin adolescentul Mihăiță, un adevărat *alter ego* al său, romancierul constată că, în meschinul și mediocrul lor orgoliu individualist, oamenii adunați aici, la pensiunea „Bläcker", sînt incapabili de a ieși din propriile carapace, spre a privi în jurul lor, spre a comunica sincer, deschis, între ei.

Reîntruchipat, în vis, în persoana generosului și sensibilului adolescent Mihăiță, „Noe — notează autorul — era singur în arca lui. Și arca era atît de mare, încît toată mulțimea pămîntului înecat ar fi putut intra în ea. Dar singurătatea lui Noe era și mai mare decît arca lui.

Noe plutea plîngînd deasupra apelor potopului."

În romanul lui Ionel Teodoreanu străbate ceva din angoasa, din sentimentul înstrăinării omului de el însuși și de semenii săi, fenomen atît de caracteristic existenței fără orizont din societatea modernă și atît de amplu și de divers receptat de literatura europeană a veacului nostru, inclusiv de cea românească interbelică. În această privință, vom reține ca reale reușite ale scriitorului portretele care, ca într-un caleidoscop grotesc, circulă neîntrerupt sub privirea cititorului. Neavînd aptitudini pentru plăsmuirea eroilor de structură dilematică (în genul lui Camil Petrescu), Ionel Teodoreanu, înzestrat în schimb cu o remarcabilă forță de plasticizare tragicomică, atinge adevărate performanțe în direcția „fiziologiilor". Ca într-o pictură de gen, se impun atenției cititorului numeroasele personaje adulte ale romanului. Dispuse de obicei în mici grupuri, scriitorul derulează o interesantă și amuzant-tristă pînză de portrete, desenate doar în negru și în alb: sprințara și epidermica Amelița, cu cei doi bărbați ai ei, „teluricul" Gigi Pavli și limfaticul și despersonalizatul Geo Lerescu; miniaturalul și inocentul general Anibal Florescu și statuar-superficiala și eleganta Baby Rozeanu; sfinxoid-caricaturalul Arthur Clarke și soția sa, nefericită în căsnicie, Carmen; automatizații și inhibații Mircea Ionescu și Hans Müller. Pînza se completează cu chipurile „însinguraților": veleitara Sandina Milescu, neajutorata și ofilita Speranța Cucu, refulatul sexual Ticu Stamate.

În cele mai multe cazuri, „punerea în scenă" a personajelor este convingătoare, majoritatea dintre ele dispunînd de dosare bogate în fișe de acută forță caracterizatoare. În întocmirea acestor dosare, romancierul dovedește multă intuiție, vervă și spirit inventiv. E drept că facilitățile nu sînt evitate întotdeauna (de exemplu, în descrierea familiei Guttman), iar infiltrațiile naturaliste supără și ele (e cazul refulărilor sexuale ale lui Ticu Stamate); de asemenea, gustul pentru anecdotica gratuită se răzbună la rîndul lui (cum se întîmplă și în cazul pictorului Ivan Ancuța, sub raport artistic, un personaj cu totul neinteresant). Dar, cu toate acestea, *Arca lui Noe* conține un foarte mare număr de pagini în care romanul de observație atinge un ridicat nivel artistic.

Romantic incorigibil, Ionel Teodoreanu nu renunță, bineînțeles, nici de data aceasta la dorința de a realiza, prin contrast, universuri umane ideale, de a confrunta realitatea reprezentativă cu utopicul. Ca în atîtea alte locuri din opera sa, în primul rînd în *La Medeleni*, scriitorul se orientează, în această privință, și aici, spre universul copilăriei. Străini de orice avataruri individualiste și mizantropice, copiii, în *Arca lui Noe*, atrag atenția cititorului că povestea legendarului personaj-simbol al solidarității, al frăției dintre oameni, din păcate, nu mai poate fi reeditată decît de ei. Bob, Yolanda, Mihăiță, Manți, cu zburdălniciile lor, cu jocul lor nevinovat dar plin de tîlc, în concepția autorului, sînt, așadar, singurii deținători ai candorii și ai generozității umane, din sufletele celor maturi de mult dispărute.

Din punct de vedere artistic, acest al doilea plan narativ al romanului descinde direct din volumul I al *Medelenilor*, așa că nu mai insistăm.

Fără a mai avea mărturii programatice din partea autorului, cum se întîmplă cu *Arca lui Noe*, un număr de alte patru romane ale lui Ionel Teodoreanu tind să se circumscrie și ele în aria prozei de observație, de investigație în realitatea social-umană imediată, prin evitarea, pe cît posibil, a poematicului, în favoarea analizei obiective și a efortului de a plăsmui tipologii avînd o stare civilă riguros determinată. Este cazul următoarelor romane: *Fata din Zlataust*, în două volume, 1931, *Fundacul Varlaamului*, 1938, *Tudor Ceaur Alcaz*, în patru volume (*Coca Duduș*, 1940, *Drumul magic*, 1941, *Inima*, 1942, *Frunză*, 1943), și *La porțile nopții*, 1946.

Din păcate, nici unul dintre aceste romane, la ora actuală, nu mai poate fi recuperat, căci, în ciuda unor calități ce amintesc

de veritabilul talent al scriitorului, ele, pe căi diferite, învederează deficiențe deosebit de grave.

Fata din Zlataust, în jurul căruia, la apariție, în presă, a avut loc un adevărat proces, astăzi ne convinge că, sub toate aspectele, între volumul I *(Scandalul)* și volumul II *(În Beilic)* e o netă diferență de valoare; situația este deci similară cu aceea a romanului *Golia*.

Fundacul Varlaamului, care va fi emoționat un anumit public de altădată, e o lungă narațiune exterior-patetică, în care autorul ține cu tot dinadinsul să ne convingă de faptul că, fiind un ingenuu, eroul său, avocatul Nini Varlaam, n-are absolut nici o vină că toată viața a dus-o într-un neîntrerupt lanț de orgii bahice, fapt care, evident, l-a împins în pragul falimentului. Drept dovadă, impresionat de „drama" tatălui, fiul, Săndel Varlaam, renunță la adevărata sa vocație și, spre a reînvia strălucirea de altădată, de oameni ai baroului, a înaintașilor, preia, îndrăznet și hotărît, treburile casei. În felul acesta, mîndria și onoarea familiei vor fi reabilitate în spiritul următoarelor cuvinte din *Hamlet*, pe care scriitorul le propune drept moto la romanul său: „Eu mor, Horațio. Tu să trăiești spre a îndreptăți ființa mea și cauza mea față de cei care mă condamnă."

În sfîrșit, celelalte două romane *Tudor Ceaur Alcaz* și *La porțile nopții*, primul dorindu-se o vastă epopee, în genul lui *Război și pace*, iar al doilea o scriere de analiză pură, axată pe probleme existențiale cardinale, alături de *Hai-Diridam* și *Zdrulă și Puhă*, reprezintă faza marcată de ultimii ani ai activității de prozator epic a lui Ionel Teodoreanu.

Tudor Ceaur Alcaz (exceptînd volumul I, dedicat copilăriei și adolescenței eroului central, nu lipsit de însușiri „medeleniste"), datorită unei alarmante dezorientări politico-ideologice, se constituie ca o deconcertantă apologie închinată extremismului naționalist al anilor ce-au precedat intrarea României burghezo-moșierești în războiul hitlerist.

Din perspectiva unui donquijotism retrograd, romancierul pledează, în stufoasa sa scriere (peste 1.500 de pagini), pentru o reînviere a strălucirii marii boierimi, care, însușindu-și ideologia și morala dictatorial-teroristă a nazismului, este chemată să pună ordine în haosul istoriei contemporane prin foc și sabie.

La porțile nopții, după cum sugerează și titlul, se vrea un roman axat pe ideea limitată a extincției vieții individuale. Miza e într-adevăr mare. Dar demonstrația artistică nu

servește de loc intențiile autorului. Fapt cu valoare de axiomă elementară, artistic, spre a convinge că moartea cuiva ajuns la bătrînețe implică un autentic procentaj de tragism, se cere să arăți față de ce realități și idealuri de viață se desparte omul trecînd în lumea celor veșnici. Or, împrejurarea că un diplomat la pensie, pe nume Alexandru Milicescu, dorește să-l găsească ceasul fatal, în ciuda celor 70 de ani ai săi, în postura de călăreț experimentat, făcînd curse demonstrative pe calul Fifi (omul dorește a reedita sfîrșitul demn al tatălui său, boier de viță, supranumit Leul din Deal, care și el murise pe calul Sultan), nu poate fi, cel mult, decît premisa unei comedii burlești. Ca să nu mai spunem că un alt personaj, colonelul Ghiță Borgescu, fanfaron, crai și cartofor de ultima speță, trebuie să impresioneze prin „tragedia" lui finală, întrucît se va despărți de o anume madam Bițu și de cele două „fete" oploșite lîngă el, care îi îndulcesc bătrînețea, pe nume Rica și Mia! Să mai adăugăm, la toate acestea, prezența unei cucoane Victoria, care nu moare înainte de a-și otrăvi fiul pederast, spre a nu-i lăsa moștenirea, și vom avea în față întreaga distribuție a „tragediei" din romanul *La porțile nopții*.

*

Dacă, așa cum s-a văzut, în domeniul romanului, în ultima perioadă a activității sale, Ionel Teodoreanu nu mai produce aproape nimic viabil, reabilitarea are loc totuși pe alte direcții: opera de original memorialist și, într-un chip cu totul neașteptat, aceea de poet.

Alături de volumul *În casa bunicilor*, apărut în 1938, cărțile *Întoarcerea în timp* (1941) și *Masa umbrelor* (1946) dau conținut unui distinct și valoros capital în ansamblul operei scriitorului, iar volumul de versuri postume, reluînd titlul romanului *La porțile nopții*, eliberează pe poet de prozator, constituind o adevărată revelație pentru cititorii aceluia care debuta în 1919 cu gingașele „jucării pentru Lily".

Amintirile lui Ionel Teodoreanu și poemele sale — crescute din solul generos al existenței de altădată a scriitorului — se înscriu în albia aceluiași flux autobiografic.

Cufundîndu-se în paginile celor trei cărți de amintiri și în acelea ale volumului de poeme, cititorul își va da seama încă o dată, luînd cunoștință cu mărturisirile scriitorului, cît de mult a fost Ionel Teodoreanu înrobit de vîrstele de început ale vieții și cu cît alean s-a întors la ele, ori de cîte ori firea lui de

artist romantic îl determină să refuze confruntarea cu legile aspre ale prozaicei vieți de fiecare zi.

Este oare o simplă întîmplare că în pragul celei de a doua maturități, dacă e firesc să vorbim de așa ceva în cazul lui Ionel Teodoreanu, scriitorul, prea puțin integrat cu ființa sa intimă în materia romanelor pe care le dă acum, în scrisul său, acceptă o adevărată dedublare, fixînd în dense și succinte pagini chipuri și întîmplări, sentimente și culori care de mult intraseră în unghiul de percepere al amintirilor legate de copilărie, de adolescență și de primă tinerețe? Se pare că nu e de loc vorba de o simplă întîmplare, fiindcă scriitorul cu fire de adolescent care a fost Ionel Teodoreanu întotdeauna, procedînd astfel, se regăsea pe el, cel adevărat, în reveria propriilor amintiri. „*Masa umbrelor* mele e un acord de real și posibil, de aparențe exprimate și de miezuri intuite, de redare și de fabulare.

Ibrăileanu știa (cum știe și conu Mihail Sadoveanu) că nu pot plagia realitatea, că nu sînt nici caligraful ei, lăsînd altora glorioasa ambiție de a repeta spusa vieții, transcriind-o, oferind un duplicat al realității."

Cuvintele acestea, desprinse din capitolul introductiv al cărții *Masa umbrelor*, autoexplicative, definesc, în esență, structura artistică a acelei părți din opera lui Ionel Teodoreanu, pe care, mult prea incert și poate chiar rebarbativ, o plasăm în sfera prozei memorialistice. Atît în cazul volumului *În casa bunicilor*, cît și în acela al celor două scrieri pe care le vom numi totuși de memorialistică *(Întoarcerea în timp, Masa umbrelor)*, scriitorul, mai mult decît orice, face dovada unei depline retrăiri a evenimentului adus în prezent de fluxul amintirii. Ideea ordonării materialului fie pe probleme, fie cronologic sau cel puțin compozițional, în cele trei scrieri ale lui Ionel Teodoreanu, absentează cu desăvîrșire. Dacă dorim să vorbim de o tehnică evocativ-retrospectivă, ca și în volumul I al romanului *La Medeleni*, aceasta ține de cea mai ingenuă improvizație, generată de mișcările sinuoase, imprevizibile și totuși ordonatoare în felul lor, ale inspirației poetice autentice. Spre deosebire de memorialistul propriu-zis, care este dornic de a fixa pentru totdeauna, exact și (pretinde el) imparțial, prin datări riguroase, fizionomia și mai ales evenimentele (deci latura anecdotică) unui fenomen cultural-artistic de răsunet (la noi, cazul unui George Panu, de pildă), scriitorul nostru așterne pe hîrtie ceea ce își amintește cu unicul scop de a se confesa și autoexprima sub semnul inspirației artistice.

Un asemenea tip de proză, deși în datele ei concrete este oricînd susceptibilă de a fi confruntată cu realitatea obiectivă, în ceea ce privește latura fenomenologiei creatoare, urmează legile literaturii de ficțiune, suferind un deplin proces de contrafacere strict subiectivă, inimitabilă, tocmai în acest sens. În felul acesta, ceea ce rezultă de aici e departe de a mai interesa, în primul rînd, ca izvor documentar, fiindcă totul se constituie într-un univers existențial artisticește perfect autonom, care interesează în exclusivitate ca act de creație. Sub toate aceste aspecte, *Amintirile* lui Creangă rămîn un prototip al genului de valoare universală, iar raportarea la ele a celor trei cărți ale lui Ionel Teodoreanu nu ni se pare de loc contraindicată, dimpotrivă.

În scopul de a demonstra că *Amintiri din copilărie* sînt produsul superior elaborat al unui creator profund original, care retopește complet tehnica naivă a povestirii populare („aici, ca și în poveștile și povestirile sale, Creangă execută trecerea de la nivelul popular al literaturii la nivelul ei cult pe cale pur spontană, prin dezvoltarea organică a unei înzestrări exercitate în întregul trecut al unei vechi culturi rurale, ajunsă acum să se depășească pe sine. Poporul întreg a devenit artist individual în Creangă"[1]), Tudor Vianu socoate că mecanismul intim, aparte, care acordă caracterul specific al acestei opere constă în pasiunea scriitorului de a vorbi despre el însuși, trecînd net dincolo de limitele anecdotei propriu-zise. „Ideea de a se povesti pe sine însuși, de a prezenta etapele unei formații, înceata însumare a impresiilor vieții, apoi sentimentul timpului, al scurgerii lui ireversibile, al respectului pentru tot ce s-a pierdut în consumarea lui, al farmecului retrăit în amintire — scrie Tudor Vianu — sînt tot atîtea gînduri, afecte și atitudini proprii omului modern de cultură."[2]

Observația poate fi interpretată și în alt sens, menit să explice natura prozei de evocare autobiografică a lui Ionel Teodoreanu. Dispunînd de implicațiile enumerate de Tudor Vianu, cele trei cărți ale autorului romanului *La Medeleni* se îndepărtează distinct de specificul literaturii memorialistice tradiționale, înscriindu-se, cum afirmam, în aria prozei artistice. Scrise, cum însuși autorul mărturisește, sub semnul lui „*labuntur anni*", în ele, Ionel Teodoreanu, mai mult decît orice, „se povestește pe el însuși".

[1] Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Editura didactică și pedagogică, 1965, p.334.

[2] *Ibidem.*

Atît compoziţional, în genere, în planul expresiei artistice, cît şi tematic, acest sector al operei scriitorului este de un eclectism structural. Farmecul rememorărilor din cele trei volume şi unitatea lor artistică rezidă în adecvarea foarte nuanţată a formulelor de expresie la diversitatea temelor, semn al unei mari spontaneităţi şi mobilităţi creatoare. Refuzînd din capul locului planul preconceput, scriitorul se lasă în voia inspiraţiei debordante, care, spre deosebire de unele împrejurări existente în romanele sale, artistic, nu-l trădează niciodată. A spune că în volumele *În casa bunicilor*, *Întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor* valoros şi dominant este cutare filon tematic, dublat de cutare modalitate de expresie, este echivalent cu a săvîrşi cel mai strident act simplificator. Pe neaşteptate, ca cititor, eşti chemat să asişti la relatarea unor naive scene din copilărie, convertite în scurte schiţe dialogate, alături de care se află intermezzoul liric-descriptiv, pentru ca numai peste cîteva pagini să dai fie de un portret întocmit pe un ton cînd duios, cînd maliţios, fie de un pamflet acidulat, fie de o anecdotă corosivă, fie de divagaţia eseistică, fie de instantaneul superior gazetăresc etc. Întreg acest amalgam tematic-compoziţional duce cu gîndul la un puternic proces de contaminare din partea gazetăriei moderne, proces atît de masiv în epocă şi cu efecte atît de însemnate asupra publicisticii artistice nu numai la Ionel Teodoreanu, ci şi la maeştri, precum Arghezi, Sadoveanu, Rebreanu, Călinescu, Camil Petrescu, alături de un Gala Galaction, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, ca să nu mai vorbim de „specialişti" ai genului, de speţa lui N. D. Cocea, Geo Bogza, Zaharia Stancu, M. R. Paraschivescu şi mulţi alţii.

Generoase în date privind profilul spiritual al scriitorului, aşadar cu totul utile într-o eventuală tentativă de întocmire a biografiei lui Ionel Teodoreanu, cele trei cărţi au însă şi o indiscutabilă valoare de document de epocă. Cel puţin cînd este vorba de ceea ce am numi fizionomia umană a mişcării literare din jurul *Vieţii româneşti*, cărţile *Întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor* constituie o mină de aur. El însuşi unul dintre protagoniştii grupării, Ionel Teodoreanu realizează, indiscutabil, cea mai vie galerie de portrete ale acesteia, dintre multele cîte i s-au dedicat şi i se vor mai dedica şi în viitor, cu siguranţă. Cercetarea arhivistică va scoate la iveală numeroase şi importante date cu privire la poziţia animatorilor revistei ieşene şi referitor la relaţiile diferiţilor scriitori cu ea. Dar performanţa portretisticii artistice obţinute de Ionel Teodoreanu nu o va mai reedita nimeni vreodată. Ibrăileanu, C. Stere, Sadoveanu, Topîrceanu, Ralea, Demostene Botez, D. D. Pătrăşcanu, Al. A. Philippide, Al. O. Teodoreanu, Paul Bujor, Jean Bart şi toţi ceilalţi, slujitori direcţi sau prieteni devotaţi ai cercului, regrupaţi după legile nescrise ale inspiraţiei artistice în jurul semilegendarei „mese a umbrelor", oficiază neîntrerupt, precum cavalerii „mesei rotunde" în jurul flăcării nestinse, aprinse de către unul din cele mai importante momente ale istoriei culturii şi literaturii române.[1]

Dacă *În casa bunicilor*, *Întoarcerea în timp* şi *Masa umbrelor*, în cea mai mare parte a lor, contribuie la realizarea biografiei spirituale a scriitorului, prin implicarea acestuia în „incidentele de viaţă" rememorate şi retrăite, volumul de poeme postume *La porţile nopţii* vizează aceeaşi ţintă, optînd în exclusivitate pentru autobiografia lirică.

Aproape toate poemele din această culegere sînt scrise în ultimii ani ai vieţii scriitorului, cînd, bîntuit de o luciditate adesea halucinantă, acesta se angajează într-un dialog dintre cele mai grave şi mai dramatice cu propriul destin. Demonul confesiunii se manifestă pătimaş pe terenul celei mai tulburătoare retrospective lirice, în care termenii de confruntare sînt regretul iremediabil după anii duşi, după vîrstele de început şi conştiinţa devorantă a iminenţei morţii. Ne amintim că, de o fragilitate sufletească structurală, cei mai îndrăgiţi eroi ai scriitorului, ieşiţi din vîrstele candorii, de multe ori incapabili de a se adapta, manifestau cele mai alarmante tulburări de creştere, refugiindu-se ineficient în visare şi în himeră. Paliativul era similar cu tentativa de a escamota ingenuu realităţile iminente ale vieţii. Exista totuşi posibilitatea de a refuza confruntarea cu punctul terminus al destinului, tocmai pentru că vîrsta eroilor permitea cel puţin o amînare a termenului ultim.

[1] Prezentat din perspectiva calităţii sale dominante — aceea a apartenenţei la genul literaturii memorialistice — volumul *În casa bunicilor* riscă însă să rămînă în afara comentariului printr-una din despărţiturile sale (ultima), intitulată *Octave*. Aici, în afara cîtorva notaţii fugare, cu caracter autobiografic şi de confesie literară (secvenţele *Literatură*, *Indiscreţie*, *„Et m'aime et me comprend"*, *Teză la română*), întîlnim şase veritabile nuvele: *Beişor*, *Trăienel şi Cireşica*, *Îngerul a învins*, *Văduvele*, *Poveste* şi *Teofil*. În ceea ce priveşte genurile literare abordate de scriitor, împreună cu *Uliţa copilăriei*, la care se adaugă densele naraţiuni *Mascarada* şi *Mărţişor* din volumul de publicistică sportivă *Iarbă* (Biblioteca pentru toţi, Ed. „Alcalay", Buc., nr. 1.433 — 1.434, f. a.), acestea relevă o remarcabilă contribuţie a lui I. Teodoreanu la evoluţia epicii scurte interbelice.

Făcîndu-se parcă purtătorul de cuvînt al durerilor comune propriilor personaje, printr-o organică întrepătrundere cu eul său, în poemele din cartea *La porțile nopții* Ionel Teodoreanu realizează una din cele mai întinse, mai acute și mai nuanțate elegii lirice iscate de antinomia dragoste de viață — tristețe în fața morții din cîte a pus în circulație poezia românească modernă.

Dureroasă este în primul rînd neputința înfrîngerii timpului, în scopul de a obține fixarea în clipă a însăși veșniciei, ceea ce generează un aproape strigat cîntec de jale după propriul chip de altădată:

Ioane! Ioane!
În dorul de mine, te strig ca pe altul.
Troița marei răspîntii e putredă-n ierni.
Vino tu, luminîndu-mă iar,
Deplin în legendă și faptă,
Cu mantia-n falduri de fulger,
Ioane.
Nu vii?
Sau n-ai fost?

Acest sentiment de autoînstrăinare, la rîndul lui, face loc celei mai atotcuprinzătoare lamentații în fața destinului, pe care, apăsat de o anxietate fără de leac, poetul îl imploră să pună capăt tuturor zbaterilor, întrucît, crede el, între durata sa, fatal limitată și trecătoare, și aceea a timpului nu e decît un iremediabil dezacord; cel din urmă nu numai că este impasibil la efemeritatea primului, ci își asigură infinitatea și-și marchează ciclurile prin însemnele lăsate de scurgerea acestuia:

Cum să nu fiu apăsat,
Luminatule cer al amiezii de vară,
Cînd gura de rai a azurului tău e doar o crezare a ochilor mei,
Iar eu, zbuciumatul, cu toată rîvna de rod,
Cresc și sporesc solitar pe crengile morții.
Și cum să nu fiu despuiat în penumbre și pîcle
Cînd fabulosul apus al soarelui zării: novembre,
E încă o frunză de toamnă a zilelor mele, desprinsă,
Căzînd în livezile morții grele de noapte.
Și cum să nu-mi crească pe frunte dunga amară
Cînd inima mea,
Înălțată cu roșu tumult — și pînză și steag — pe catargul corăbiei vieții
Mă duce prin ziua albastră
De-a dreptul,
Spre marea de umbră fără de val a morții solemne,
În Nord.

Am fi tentați să plasăm sub semnul celui mai negru nihilism filozofic o asemenea chemare a sentimentului de zădărnicie în fața vieții, dacă, în structura sa, volumul de poeme *La porțile nopții* n-ar releva puternice și emoționante argumente în favoarea unei generoase înțelegeri a omenescului.

Drama existențială pe care Ionel Teodoreanu o trăiește în poemele sale nu este generată de instinctul de conservare, gregar și egotist, ci de nemărginita și superba sa iubire de viață, pe care, cu firea sa incurabil adolescentină, el nu concepe s-o trăiască decît la temperatura și cu candoarea vîrstelor de început. Romantic ingenuu prin temperament și viziune artistică, dar din plin dogorit de flacăra demistificatoare a inconformismului simbolist, scriitorul este departe de a face dovada unei înțelegeri și receptări a sensurilor vieții în chip clasic, prin detașarea sceptic-robustă, în așa fel încît fiecărei vîrste să i se descopere și să i se trăiască bucuriile și plăcerile. Ceea ce în limbajul criticii contemporane este atît de frecvent numit mitul copilăriei și al adolescenței în literatura modernă își are în Ionel Teodoreanu, dacă nu un exponent notoriu, în orice caz un precursor cu totul remarcabil. Înclinăm mai mult să vedem în autorul trilogiei *La Medeleni* un precursor tocmai pentru amestecul inextricabil de exaltare și reverie romantică, de o parte, și teribilism lucid, ușor cinic și superb, de alta, fiindcă, așa cum prea bine se știe, respectivul mit va cunoaște adevărata sa constituire diferențiată prin apăsarea, nu o dată exacerbată, exclusivistă, pe elementele din a doua categorie.

Dacă altădată, în romanele sale, rechemarea copilăriei, a adolescenței și a primei tinereți era echivalentă cu gestul de a refuza imixtiunea factorilor de viață socială ce duc la înstrăinarea insului de el însuși, acum, scriitorul încearcă aceeași retranșare, obsedat, cum spuneam, de spectrul morții. De extracție romantic-simbolistă, tema este adînc revitalizată prin injectarea cu serul puternic și pătrunzător al unei retrăiri nemijlocite, de mare acuitate morală, a sentimentului.

Durerea cea mai mare, intens și nevindecabil simțită, constă în faptul că eroul liric, grație lucidității sale blestemate, nu se mai poate abandona, asemenea înaintașilor săi din opera epică a scriitorului, amintirii edenice a vîrstelor trecute. Dialogul cu el însuși, la eroul liric din cartea de poeme *La porțile nopții*, ca finalitate, de cele mai multe ori, duce la disperata neputință de a mai actualiza pînă la uitarea de sine ceea ce atît de intens și de voluptuos a fost trăit altădată:

Unde-i calul alb al tinereții fără moarte?
Unde-i paloșul viteaz?
Unde-i povestea?
Eu nu știu.
Ca și fîntîna, apa mea nu are ciutură,
Nici luciu.

Sau:

Sau poate că nici n-a fost nimic — nimic,
— O, inimă cu vînturile mării! —
Decît sub pleoapele unde acum
E noaptea văzului,
Nu știu.
Fîntînă, tu, hotarul din poveste,
Spune, îți aduci aminte?
Scoate doar un nume din adîncul tău,
Dă-mi-l în mînile, cuc, să-mi răcoresc obrazul
Și să-mi moi pleoapele în limpede, în bun și fraged.

Chinuitoarea îndoială în ceea ce privește autenticitatea amintirii, neputința reactualizării acesteia, convertite într-o amarnică litanie lirică, sînt, în cele din urmă, potențate etic prin exprimarea faustică a sentimentului de îngrijorare, cînd este vorba de împlinirea rosturilor vieții, în sensul înscrierii în filele acesteia a faptelor inalterabile, permanente. Cu alte cuvinte, prezența generoasei și omenești îndoieli de sine a conștiinței artistice:

Oare n-am uitat ceva în umbra strunelor?
Să fi cules cu aceste ostenite mîni de-ajuns belșug de stele
Din nesomnul nopților?

Neliniștit la gîndul că chiar și în fața sfîrșitului inexorabil s-ar putea să fie lipsit de dorul luptei drepte, bărbătești („Atîta doar: că sînt înfrînt/Fără ca nici un paloș să mă fi cinstit/ cu lupta dreaptă a voinicului") și, totodată, refuzînd plînsul ce ușurează durerea („Și nu vreau să simt pe obraz acea umezeală învinsă,/ Căci lacrima nu-i decît numele dulce (totuși netrebnic)/ Dat de femei prăbușirii bărbatului lor"), poetul, în cele din urmă, se resemnează în durerea sa fără de margini numai pentru că fapta sa îi dă speranța în înfrîngerea uitării:

Tîmpla mea visătoare s-apleacă mîhnit cu luceafăr de seară
pe lume.
Viteaz pentru alții,
Sînt singur, amar și pustiu.
Dar într-o zi, întors în pămînt, voi uita de viață și
moarte.

Fraților mei de atunci, dacă-n file
Veți regăsi prospețimea pădurii în floare, ca cei de pe mare,
Prin voi, dar fără de mine: cenușă sub cruce,
Voi fi iar pădure-nflorită la marginea mării a dorului mare de
moarte.

Acest volum de poeme mărturisește aceeași predilecție a scriitorului pentru construcția liric-epică fastuos ornamentată, grefată pe o simbolistică demoniac romantică. Cu inflexiuni de baladă tragică modernă, *La porțile nopții* încheie, ca într-o legendă gravă, dureros-optimistă, destinul de scriitor cu suflet de adolescent al lui Ionel Teodoreanu. În felul acesta, începutul și sfîrșitul carierei sale artistice, circumscriindu-i întreaga activitate, își dau mîna peste timp, întîlnindu-se pe terenul calității unificatoare și dominante a talentului său: lirismul.

*

Derivînd direct din natura sa artistică, scrisul lui Ionel Teodoreanu a reținut atenția criticii și pe latura trăsăturilor sale de stil. Din acest punct de vedere, constatîndu-se în unanimitate că prozatorul-poet e un metaforist incurabil, divergența de opinii n-a fost mai puțin accentuată decît aceea referitoare la interpretarea fondului problematic, la structura personajelor, a conflictelor etc.[1]

[1] Spre a menționa doar o parte din opiniile criticii autorizate, să citățm aici afirmații ca cele ce urmează.

G.Ibrăileanu, reproșîndu-i și el lui Ionel Teodoreanu „abuzul florilor de zarzăr", după cum și „abuzul de poezie în termenul al doilea al comparației, în așa-numitul termen impropriu", aprecia faptul că avem de-a face cu un scriitor la care lirismul cunoaște funcții importante, ceea ce justifică întru totul prezența stilului metaforic: „Lirismul din opera d-lui Ionel Teodoreanu, scria criticul, cînd nu e lirismul autorului în fața naturii, ori lirismul personagiilor sale lirice (pe care le redă cu obiectivitate, deci cu lirismul lor), este atitudinea creatorului față de personagii, adică față de creația sa, este răsunetul personagiilor în sufletul său" (*Scriitori români și străini*, ed. cit., p.181). Cît privește latura descriptivă a operei sale, prozatorul e socotit de G. Ibrăileanu „un impresionist în fața naturii" (*idem*, p.197). Polemizînd cu G.Ibrăileanu, Pompiliu Constantinescu, în analiza dedicată trilogiei *La Medeleni*, exprimă o aproape totală inaderență la stilul acestei scrieri: „posedînd o reală viziune imagistă, d.Teodoreanu merge însă prea departe în căutarea imaginei. Virtuozitatea poate atrage, dar aduce cu sine grave inconveniente. Astfel, cînd transpune o senzație în imaginea direct corespunzătoare, efortul originalității e mai insensibil; cînd transpune senzații între ele — mai ales de natură vizuală și auditivă — maniera devine vicioasă. Imaginea suprapusă direct noțiunii exprimate răsare mai spontan, cînd înseși noțiunile se transpun, atunci imaginea corespunzătoare e mai dificilă, iar metafora se trans-

Ca în atîtea alte împrejurări, detașat și obiectiv, surprinzîndu-l în toate implicațiile lui, Tudor Vianu este acela care, credem, elucidează fenomenul.[1] Văzînd în generația lui Ionel Teodoreanu manifestarea celui de al treilea moment al realismului în evoluția prozei românești („după primul realism al lui C. Negruzzi, N. Filimon și I. Ghica și după cel de-al doilea, inițiat de B. Delavrancea și Duiliu Zamfirescu"), Tudor Vianu distinge în sfera acestuia două mari orientări. „Deosebim — scrie el — pe de o parte, romanul cu preocupări de scris «artistic», perpetuînd ceva din atitudinile și mijloacele celui de-al doilea realism (denumit de T.V. „realismul artistic și liric", n.n.) sau profitînd de sugestiile mai noi ale estetismului, de altă parte romanul în care predomină preocuparea analitică, pe linia lui Rebreanu și a d-nei H. Papadat-Bengescu, uneori în revoltă față de procedeele

formă într-o definiție alambicată, așadar, descrierea nu se integrează analizei interioare, și unitatea sferică a impresiilor se risipește. Cultivînd imaginea pentru ea însăși, mijlocul artistic deviază în scop: d. Ionel Teodoreanu, risipitorul necontrolat al unei reale bogății, căutînd prea multe perle, ne oferă un mare număr de falsă calitate." În continuare, criticul vorbește de „copioase umpluturi poetice", de „convoiul de metafore", de „metaforismul dulceag" etc., totul avînd originea, după el, în „falsa aplicare a poemului în proză, de expresie imagistică, la roman" (*Opere și autori*, ed. cit., p. 87 și urm.). Pe aceeași direcție, în termeni și mai duri, E. Lovinescu acuză pe scriitor de „limbuție generală", opera sa făcînd dovada unei nedorite pătrunderi a „lirismului disolut" etc. (*Istoria literaturii române contemporane*, IV, ed. cit., p. 143—157). La rîndul său, G. Călinescu, deși, așa cum arătam, va vedea în Ionel Teodoreanu un reprezentant al barocului românesc, îl învăluie pe acesta într-o adevărată avalanșă de aprecieri discreditante: „Ego: după mine e un mare stilist", la care Alter ego răspunde: „Și-n același timp un nesuferit retor. E bombastic, truculent, patetic, absurd, verbios, metaforic. Întocmai ca un tren ce mai alunecă o bucată de drum pe șine în virtutea inerției după ce motoarele au fost oprite, scriitorul călătorește multă vreme dincolo de idee, pe goliciunea cuvintelor" (*Gîndirea*, VIII, 1, 1928, p. 32—35). Extinse, observațiile vor fi reluate în *Istoria literaturii române*... Nici Mihai Ralea nu ezită să spună că în *La Medeleni* sînt „prea mulți zarzări înfloriți și prea mulți hulubi" și că „unele comparații sufăr de literaturism", din cauză că, uneori, în roman, „viața e colectată și redată după un specific exagerat, care nu are aroma naturii, ci pe aceea a biroului" (*Scrieri din trecut. În literatură*, ed. cit., p. 72, 73). În schimb, Perpessicius manifestă același entuziasm nereținut și cînd e vorba de acest aspect al epicii lui Ionel Teodoreanu: „navigăm pe apele unui somptuos fluviu de poezie și de încîntare lirică"; „infuziunile lirice ale scriitorului — manieră ce-l apropie de linia Giraudoux-Delteil, în Franța, iar la noi de Minulescu — dau cărții nu știu ce altoire de rapsodie cîntată paralel cu viața ce se desfășoară"; „ceea ce frapează în scrisul d-lui Ionel Teodoreanu este desigur metafora, de la simplul germen adjectival și pînă la poema interstițiară, procedeu aluziv, care totdeauna adaugă, chiar și indirect, o lumină ici, o umbră dincolo" (*Mențiuni critice*, I, ed. cit., p. 274—278).

[1] Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, ed. cit., p. 368—372.

«artistice» ale celeilalte tabere, lucrînd pe «viu», preferînd în formele lui externe documentul neelaborat artificiului compoziției."

Din prima categorie, cel dintîi pe care Tudor Vianu îl menționează este Ionel Teodoreanu, întrucît acesta, prin *La Medeleni*, „dă prima replică romanului lui Rebreanu".

Desigur, cercetătorul nu ignoră rezervele exprimate de critica vremii, dimpotrivă, fără să facă trimiteri directe, atunci cînd este cazul, se raliază la ele. Important este însă că în *Arta prozatorilor români* este foarte limpede definită condiția estetică a genului de proză cultivată de Ionel Teodoreanu, prin revelatoare raportări la tradiție și, totodată, la tendințele novatoare ale momentului literar în cauză. În felul acesta, principial, cu greu mai poate fi contestată formula artistică proprie epicii lui Ionel Teodoreanu. Odată stabilit acest lucru, aprecierea de valoare are datoria de a se sprijini pe argumentele rezultate din analiza obiectivă, diferențiată, pe text, a operei scriitorului. Este singura cale de a găsi linia cea mai justă care să permită relevarea atît a calităților, cît și a scăderilor, numeroase și diferite atît unele, cît și altele.

Disocierile fundamentale pe care Tudor Vianu le face în importanta sa lucrare sînt fără îndoială stimulatoare.

După cele de mai sus, referindu-se direct la opera lui Ionel Teodoreanu, fondatorul stilisticii artistice românești e înclinat să vadă în acesta pe „creatorul unui adevărat «rococo» moldovenesc". „Imagismul contemporan — mai scrie Tudor Vianu — obține în romanele lui Ionel Teodoreanu unul din rezultatele lui cele mai eclatante." Aceasta rezultă din faptul că, „după Arghezi, autorul *Medelenilor* manifestă desigur fantezia cea mai productivă în direcția creării de imagini" și din aceea că „mintea lui este un «polipier de imagini», după definiția de atîtea ori constatată a lui H. Taine".

Conchizînd, la capătul succintei sale analize, Tudor Vianu observă că „neajunsurile lui Teodoreanu sînt totuși acele ale calităților lui. Nu atît lipsa, cît abundența o regretăm uneori în operele sale, al căror clocot de viață proaspătă împiedică pe oricine să le considere altfel decît cu participare."

Într-adevăr, fie și o fugară și prea puțin nuanțată trecere în revistă a cîtorva exemple e de natură să confirme valabilitatea acestei concluzii, care, trebuie spus încă o dată, concentrînd elementele de bază ale problemei, indică însăși baza teoretică a acesteia,

față de care atît aprecierile pozitive, cît și cele negative ale criticii pot fi acceptate la dreapta lor măsură.

Simplificînd cu bună-știință lucrurile, criteriul cel mai larg de apreciere trebuie să fie acela al adecvării metaforei la obiectul caracterizat, al echilibrului ei interior și al noutății. Oricît de poematică ar fi viziunea scriitorului, întrucît chiar și în poezie aceasta este o cerință liminară, și în epica lui Ionel Teodoreanu metafora își justifică prezența în măsura în care slujește observația, suplinind necesitățile analizei nu numai în sensul investigației psihologice, ci în general: descripția cadrului, realizarea dialogului, legătura dintre episoade sau dintre planurile narative etc.

Sub toate aceste aspecte, Ionel Teodoreanu obține foarte des rezultate excepționale, care, în chip ciudat, conviețuiesc cu reziduurile unui material poetic compromis din cele mai neașteptate cauze.

Caracterizări metaforice privind psihologia umană, ca cele ce urmează, fără îndoială, fac dovada unei mari și acute capacități de a observa nuanțat personajele: „Doi țărani salutară cu o arhaică solemnitate pe Dănuț"; „Zîmbi fetița, călcînd desculță în apa lunii"; Monica îl petrece pe Dănuț la plecare „cu ochii logodnicelor de pescari norvegieni"; „Inima lui Dănuț, ca un tobosar napoleonian, bătea imnuri de glorie"; un bătrîn servitor al lui Herr Direktor are „chelia de un roz serviabil"; „Și capul Olguței — așezată la masă în fața lui —amestec de seriozitate brună și de veselie albă" *(La Medeleni)*; „O adiere de vînt zbucnită fără veste, ca un joc de ape din pămînt, înfioră gleznele Ioanei; îi înflori mirat rochia albastră, golindu-i pînă peste genunchi tulpinile vii ale picioarelor și-i întortoche luminos șuvițele aurii, ca pe o boabă mare de polen într-o roire de bondari"; „Întreaga lui ființă se prefăcu într-un țipăt pe care-l sfărîmi cu dinții, îl înăbuși cu pumnii, și tot străbate" *(Ulița copilăriei)*; „Luli învingea orice. Simpla prezență a numelui ei în catalog semăna pe paginile lui trandafirii lui Hafiz, arătînd spre cerul albastru cu degetele subțiri ca minaretele lui Omar-Khayam" *(Lorelei)*; „Avea în ea (e vorba de „fata din brazi", n.n.), cu dinții încleștați, un geamăt ca de vargă biciuind văzduhul". La care să mai adăugăm prezența unor pasaje mai întinse conținînd fie portrete individuale, fie scene de grup, în care caracterizările apelează din plin la asocierile metaforice, cum se întîmplă în următoarele exemple: „Femeile vorbeau franțuzește cu accent moldovenesc, limba franceză topindu-se astfel ca untul în mămăliguța caldă"; „Sosesc

cîte doi sau trei deodată (e vorba de sosirea avocaților la tribunal, n.n.) fiindcă toată dimineața au pîndit și s-au pîndit pe străzi, dar cu aerul că nu se cunosc între ei. Trecerea lor prin ograda plină de țărani — clienți în perioada de incubație — e austeră și grandioasă ca o procesiune de arhimandriți. Țăranii văd în ei un fel de prapur al justiției — n-au aflat că ei, țăranii, sînt coliva — și, ridicîndu-se în grupuri, îi salută" *(La Medeleni)*. În sfîrșit, să mai menționăm apelul la mijloacele poemului în proză, menit și el, adesea, să releve stări sufletești de adîncă încordare, unele de-a dreptul tragice, ca de pildă în următorul pasaj, adevărată baladă funebră iscată de apropiata clipă a morții Olguței :

„La munte, printre culmile pădurilor de brazi, spre seară, brazii sînt negri; tăcerea, gravă; cerul, solemn.

Lumina se împarte ca o mulțime în strane. Între doi brazi e o lumină, între alți doi brazi e altă lumină; aceeași lumină, dar despărțită, trup lîngă trup.

Pădurile de brad sînt pline de trupurile luminii, ca timpul de zile între nopți.

Nalți sînt brazii, drepți și negri, de-a dreapta și de-a stînga luminii dintre ei, care e naltă, dreaptă, limpede și palidă. Cîte două facle stinse de o parte și de alta a unui mucenic de argint.

E veselă ca un copil lumina pe cîmpiile cu zări deschise și pe mările fără hotar — dar între brazi, închisă între trunchiuri, cu stinse facle, lumina e tristă, neclintită în moartea ei palidă.

Și de departe se desprinde un acord, altul... Abia le auzi. Cometele, în clipa cînd apar cu razele lor lungi prelinse în azur, dacă în loc să fie armonii de lumini ar fi sunete, așa ar plînge dintr-o zare pînă-n altă zare.

Cîntă un bucium la munte, aerian, lîngă cer, ca aurora boreală, prin imensități pure.

Lumina a murit, palidă și dreaptă între brazi, și viața în afară e un bucium care plînge cu acorduri lungi, venind din viitor pînă-n trecut.

Viața plînge din depărtarea de lumină a viitorului, deasupra sufletului neclintit în gîndul morții, ca lumina în pădurile de brazi."

Comparate cu asemenea inspirate asocieri metaforice, altele sînt, din păcate, departe de a mai produce aceeași impresie, legată de dorința scriitorului de a sublinia anume însușiri la personajele sale. Astfel, aflăm că cineva „visa, ascultînd muzica lingurilor de supă" și că altcineva „își șterse cu șervetul un zîmbet

de supă"; „țigareta de chilimbar deștepta zîmbetul pomului de Crăciun pe chipul domnului Deleanu"; „Ochii doamnei Deleanu cunoșteau nuanțele buclelor lui Dănuț ca notele unei nocturne de Chopin"; Dănuț fără Adina „era o troiță la răscrucile pustietăților"; Mircea Balmuș se simte, la un moment dat, „cu sufletul răscolit ca un dulap jefuit în goană"; „În odaia Monicăi, tăcerea părea că cetește versuri"; „Viața lui de atunci era o veșnică bătaie de inimă pentru un alt cuvînt. Pe acela îl întîlnea tînăr și robust legat, ca o fată de țară care scoate apă — cu mînecile suflecate — dintr-o fîntînă de răscruce în preajma unui codru negru, arătînd obrajii răcoroși ca fragii și cozi negre împletite parcă din adînc de codru. Bătăile inimii erau un galop haiducesc ducînd de-a curmezișul serii creanga de belșug a unui trup de fată mare."

Fiecare din aceste exemple suscită serioase rezerve, ineficacitatea artistică a metaforelor rezultînd fie din artificiozitatea și chiar stridența asocierilor, fie din neputința scriitorului de a se opri la timpul potrivit, ceea ce duce la supărătoare inflații lexicale, precum în cazul din urmă.

Paralelismul relevat pînă aici funcționează cu aceeași regularitate și pe cuprinsul genului de metafore descriptive, al formulărilor simbolic-aforistice, al divagațiilor reflexive etc. Prozatorul notează faptul că biciul lui moș Gheorghe „șuieră o vorbă de șarpe", dar și că „zorele multicolore căscau fraged", că „simbolicile scobitori îndurerau miezul harbuzului" sau că într-un vas se află „smîntînă cu ten de madonă". E frumos spus: „Ciocnite, cupele cîntară pura arietă a cristalelor", dar „teancul de batiste lirice" sau „oalele meditative de toate mărimile", orice s-ar zice, exprimă o gingășie... inacceptabilă. După cum excesivă este următoarea înlănțuire de tropi: „Strugurii de culoarea dimineților blonde; de culoarea amiezilor bălane; de culoarea amurgurilor profirii; de culoarea miezului de noapte vînătă de duhuri necurate; de culoarea nopților albastre iluminate de somnul lunii se îngrămădeau redeșteptînd icoana zilelor și nopților trecute", față de aceste succinte și proaspete notații: „Deasupra ei (a Monicăi, *n. n.*) merele pline încovoiau crenguțele, împovărîndu-le, ca cerceii cu prea grele nestemate urechile micilor infante"; „cu foșnetul toamnei și țîrîitul greierilor, bobul alb al lunii ondula pe la ferești"; „Ploaia vorbea singură ca o cerșetoare nebună".

*

Întrebat în 1929 ce prozatori din generația ivită după cel dintîi război mondial i-au reținut atenția, Liviu Rebreanu menționa printre primii pe Ionel Teodoreanu, „căruia îi trimit salutul și mulțumirea mea pentru toate paginile pe care le-a scris și pe care le-am citit cu atît mai mare plăcere cu cît eu nu le-aș fi putut scrie niciodată"[1].

De la data cînd autorul romanului *Ion* a făcut această mărturisire au trecut mai mult de trei decenii și jumătate. Oricît de aspră ar fi însă judecata timpului, și astăzi, entuziasmul și generozitatea lui Liviu Rebreanu sînt îndreptățite de o bună parte a operei lui Ionel Teodoreanu.

NICOLAE CIOBANU

[1] Felix Aderca, *Mărturia unei generații*, Ed. „Ciornei", București, 1929, p. 293.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față, *Opere alese* de Ionel Teodoreanu, își propune, în urma unui proces de selecție, să repună în circulație partea cea mai rezistentă din bogata operă a scriitorului.

Criteriul după care se va tipări întreaga ediție este cel cronologic. Ca atare, ediția va cuprinde următoarele titluri: *Ulița copilăriei*, nuvele; *La Medeleni*, roman, 3 vol.; *Turnul Milenei*, roman; *Bal mascat*, roman; *Lorelei*, roman; *Arca lui Noe*, roman, 2 vol.; *Prăvale-Baba*, roman; *În casa bunicilor*; *Întoarcere în timp*; *Masa umbrelor* — toate cele trei din urmă, scrieri cu caracter memorialistic; *La porțile nopții*, poeme postume; *Addenda* (în cuprinsul căreia vor fi incluse cîteva din cele mai bune povestiri și articole pe teme sportive publicate în volumul *Iarbă*, precum și articole semnificative pentru ipostaza de publicist a lui Ionel Teodoreanu, răspîndite în presa vremii).

Am luat drept text de bază, pentru primele trei volume ale acestei ediții, cea dintîi tipărire în volum a *Uliței copilăriei*[1] („Cultura națională", București, 1923) și a romanului *La Medeleni* (vol. I, *Hotarul nestatornic*, „Cartea românească", București, 1925; vol. II, *Drumuri*, „Cartea românească", București, 1926; vol. III, *Între vînturi*, „Cartea românească", București, 1927).

În urma confruntărilor dintre ediția I și edițiile următoare, am constatat însă că există o seamă de deosebiri, care, prin natura lor, aparțin scriitorului. De aceea, pe textul ediției I — după mărturiile doamnei Ștefana Velisar-Teodoreanu, totuși, cea mai atent urmărită de autor în timpul tipăririi — , am operat respectivele modificări, exceptînd, în vol III. începutul părții a II-a, p. 87, al părții a III-a, p. 209 — 212 și paragraful din *Epilog*

[1] Vezi cap. *Note și comentarii* al acestei ediții, vol. III, p. 380

p. 366—368, care dată fiind mărimea și interesul pe care-l pot prezenta au fost păstrate ca în ed. I, marcate în textul nostru cu asterisc. Majoritatea modificărilor din edițiile următoare constau în eliminări de cuvinte, expresii, dialoguri și chiar paragrafe întregi. Nu ne-am propus, în această ediție, să dăm variantele textului operei epice a lui Ionel Teodoreanu și, de aceea, nu menționăm aspecte de acest ordin în notele și comentariile de la sfîrșitul vol. al III-lea. Pentru edificare, vom exemplifica cu deosebirile dintre edițiile I și III de la p. 108 — 110, ale vol. I:

ed. I	*ed. III*
— Nu ți-i prea cald, Dănuț? îl întîmpină Monica, gata să-i slujească în haine de împărăteasă. — *De ce să-mi fie prea cald? o îngînă el arțăgos.* — *Eşti năduşit!* — *Ce-ți pasă?* — *Vrei să te şterg, Dănuț?* — *Ce-s eu copil?* — *Nu, Dănuț, n-am vrut să te supăr! Da' tu n-ai niciodată batistă.* — *Treaba mea!* p. 108—109	— Nu ți-i prea cald, Dănuț? îl întîmpină Monica, gata să-i slujească în haine de împărăteasă. — Treaba mea! *Nu te-amesteca!* p. 110
Monica oftă... *Păcătuise...* Păcat de rochița cea neagră!... p. 109	Monica oftă... Păcat de rochița cea neagră!... p. 111
— M-am uitat, *ai dreptate...* Tanti Alice mi-a spus... p. 109	— M-am uitat. Tanti Alice mi-a spus... p. 111
Ochii Monicăi se plecară mai tare, și inima-i bătu... *Poate știa.* p. 110	Ochii Monicăi se plecară mai tare, și inima-i bătu... p. 111

Credem totuși că unele deosebiri nu se datoresc autorului, și, cum spuneam, sînt rezultatul unor erori tipografice: schimbări de cuvinte, diferite între ele ca sens (în loc de... „albul *statuar* al jucătorilor", ed. I, p. 335 — „albul *statutar* al jucătorilor", ed. a II-a, vol. II, p. 335); omisiuni de text (de ex., vol. II, p. 459, ed. I, apare: „altele enervate, *ca girul pe poliță, altele răspicate, pentru posteritate*, ca iscălitura", în ediția a II-a, p. 459, sărindu-se un rînd se tipărește: „altele enervate ca iscălitura"), etc. etc.

În situațiile în care s-au ivit unele neclarități, pentru *La Medeleni*, am apelat la Fondul de manuscrise aflat la B.A.R., înregistrate sub cotele următoare: vol. I, ms. *5984*, 114 f.; vol. II, ms. *5985*, 284 f.; vol. III, ms. *5986*, 187 f.

În notele publicate la sfîrșitul acestor trei volume — procedeul va fi același la toată ediția — se dau pe scurt informații bibliografice și de istorie literară (cu trimiteri, atunci cînd este nevoie, și la prefață), raportate la fiecare titlu tipărit, se consemnează data primei apariții în volum, se comentează — acolo unde există — manuscrisele etc.

În transcrierea textului am respectat particularitățile limbii lui Ionel Teodoreanu. Este vorba mai cu seamă de două aspecte:

a. se păstrează formele care reprezintă variante de pronunțare regionale, ca de pildă: *carare, cămeşă, cetit* (alternînd cu *citit*), *flacările, geamandan, ghiață* (în vorbirea personajelor), *greşală, îngenunchia, întăietate, mătasă, mîni* (pl. de la subst. *mînă*), *samă, sofragerie, sprincene, subt/sub, țapăn, vestejit, zahar* (alternînd cu *zahăr*) etc.;

b. transcrierea neologismelor în ortografia actuală, atunci cînd ele nu păstrau întocmai aspectul originar (cu excepția unor cuvinte de tipul: *biurou, boxeur, dormeuză, şofeur*, pe care le-am menținut în această formă), și conservarea marcată prin cursivități a barbarismelor date uneori de însuși Teodoreanu fie cursiv, fie între ghilimele;

u final (din întîi*u*, obicei*u* etc.) nu a fost menținut.

S-a unificat peste tot la *sînt* și *abia*.

Numele proprii, punctuația au fost date după normele ortografice actuale.

Greșelile de tipar au fost corectate prin confruntarea cu celelalte ediții ori cu manuscrisele.

Editorul ține să mulțumească în chip deosebit doamnei Ştefana Velisar-Teodoreanu, al cărei sprijin, în alcătuirea ediției, a fost neprecupețit. De asemenea, ține, și pe această cale, să releve fructuoasa colaborare cu Aurelia Rusu, redactorul responsabil de carte.

N. C.

ULIȚA COPILĂRIEI

ACADEMIA
BIBLIOTECA
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

BUNICII

Era într-un început de primăvară.

În casa bunicilor, aceeași tăcere blajină — pe care o știam de mic copil — îmbătrînită parcă.

Pe la geamurile albăstrii de noapte rîdeau merii înfloriți, ca niște copii cu obrajii clăbuciți de săpun. În depărtare, luna apărea printre nouri, ca un zbor luminos de hulub.

În odaia de culcare, adunați în jurul unei măsuțe, stăteau bunicii și cu mine.

Ei jucau cărți: o concină.

Eu, aplecat asupra caietului, cu părul învolburat, cu creionul în mînă, mă tot gîndeam la hulubii albi și scriam:

Corăbioare de hîrtie
Cu cîte-un alb și fin catarg,
Pe care vîntul le răstoarnă;
Cești mici de porțelan
Ce cad de sus și nu se sparg.

Bunica: Concina mare și doi fanți! Piii! Ce mai noroc!...

Zîmbeam și scriam:

Crenguți de liliac în floare
Pe care-o mînă visătoare
A început să le-mpresoare.

Bunica: Ionel! spune tu drept: o cafeluță sau o dulceață de caise?

Eu: Și una, și alta, mamaie.
Și scriam:

Dar iar se-mprăștie-n văzduh
Cu palpitări dezordonate,
Aplaudînd în chip frenetic,
În loja nopții de-ntuneric
Cu mîni în alb înmănușate.

Bunica: Ionel! La noapte să-ți aprind candela?
Eu: Cum vrei mata, mamaie...
Și scriam:

Pe catifeaua nopții sînt dantelă vie,
Sau printre buclele ei brune, șuviță argintie.
Balet improvizat de lună,
Un foșnitor balet de spumă.

Bunica: Stăi, că nu mai merge așa; ai luat de două ori cu zece!
Eu, emoționat: Papaie! Hulubii zboară noaptea?
Bunicu, distrat: Nu. Am treflele și concina mică! Aha!
Eu, în gînd: Zboară, nu zboară, eu tot scriu:

Și-mi par
Minuscule căldări de var
În care un pitic zidar
Amestecă lumina lunii,
Pentru-a clădi în noaptea pură
O zi de-argint în miniatură.

Închideam ochii, îmi aplecam fruntea pe caiet, surîzîndu-mi mulțumit...
Bunica: Ionel! Ai s-adormi, măi băiete!
Eu: Eiii, mamaie!
Și iar scriam:

Dar osteniți de-atît zburdat,
Pe o alee din grădină definitiv s-au așezat;
Ș-așa îmi par
Un șir de copilași, într-un etac de pensionat,
Cînd seara — îmbrăcați în cămeșuțe lungi —
Pe pături moi de lînă îngenunchează-ncet,
Împreunează mînile
Și se închină.

Bunica: Ne culcăm, Ionel?
Eu: Bine, mamaie! Să ne culcăm.
Bunica: Ionel!
Eu: Ce-i, mamaie?
Bunica, zîmbind șiret: Să nu-ți mănînce motanul hulubii!
Eu: Eiii...
Bunica: Noapte bună!
Eu: Noapte bună!

ULIȚA COPILĂRIEI

E o umilă și neștiută uliță de margine de tîrg.

Nu răsfață ochiul cu mlădieri de rîu gătite-n salturi de verdeață și nici nu ispitește pasul cu caldarîm sonor. E firavă și goală: numai pămînt și pietre.

Dau năvală celelalte uliți, înghesuite una într-alta, cot la cot, s-ajungă mai degrabă la ulița cea mare, cu pîntec de piață, căreia îi duc larma grămădită pe tăvi de piatră.

Ea e pustnică. A strîns pios tăcerea aruncată de celelalte uliți și s-a dat la o parte de ele. Năzuia poate să iasă din tîrg, să se îndrume departe, spre munți: să fie acolo o potecă prin brădet. Dar au părăsit-o puterile la marginea tîrgului și s-a lungit la pămînt în dreptul bisericii, a cîtorva căsuțe liniștite, alături de căsuța bunicilor și de a noastră. Acolo a rămas.

...Odinioară, pe meleagurile acestea stăpînea un sat gospodar. Pe-atunci, uliție de astăzi erau ale pămîntului și se numeau brazde, și frățește viețuiau, rodind. În satul acela e obîrșia tîrgului, în acele brazde e obîrșia uliților — obîrșii uitate și nesocotite.

Acum, uliție înstrăinate de pămînt s-au învrăjbit: se sfădesc între ele, cît le lasă gura căruțelor și a trăsurilor, și se hărțuiesc, smulgîndu-și una alteia smocuri de colb cărunt.

Ulița mea e pașnică, tăcută. Rareori o tulbură năvala tîrgului. Prin ea străbat carele cu boi, venind de la țară. Convoiul lor tihnit e o rugăciune murmurată de buzele ei, și colbul care le-nsoțește e un surîs blajin.

Uliție de căpetenie ale tîrgului au slujitorii lor: măturători care le piaptănă, stropitori care le spală, meșteri care le sulemenesc cu smoală și asfalt.

Ea se slujește singură. Își toarnă apă de ploaie prin uluce; își potrivește părul cu vrăbii; și chipul ei firesc e.

Trufașe de numele lor, celelalte uliți au silit porțile caselor să li-l învețe și să li-l rostească statornic. Și porțile, cu guri de tablă sau de lemn, îl au în toată clipa pe buze.

Ea a șoptit doar casei noastre numele ei. Ploile l-au șters; poarta l-a uitat; și ea l-a uitat.

E o umilă și neștiută uliță de margine de tîrg.

II

Cînd a venit pe lume fratele meu cel mic, ulița îl aștepta la poartă. El nu știa: era așa de mic!

Căsuța lui de-atunci era un leagăn alb; palmele mamei erau singura uliță prin care putea păși; ochii mamei — singurele ferestre prin care putea privi. Pe-atunci știa doar să scîncească și se numea Scîncea-voievod.

A trecut vreme pînă cînd, cu mîinile și cu picioarele, a prins să meargă de-a bușelea prin molateca împărăție a covorului.

Acolo a hoinărit, în voie, în tovărășia unui mielușel de lemn potcovit cu rotițe, bucălat și fumuriu la trup, ca un strugur de lînă. Îl purta prin luncile de țesături, și parcă mai degrabă mielușelul era păstorul, căci el privea doar, iar copilașul păștea covorul, mozolind.

Acolo s-a rătăcit prin codrul picioarelor de scaune și de măsuțe, sălaș al urșilor, al lupilor, al tigrilor și al altor sălbătăciuni de pîslă sau carton.

Acolo a privit cele dintîi păsări și a ascultat cele dintîi ciripiri: mușchetele cu bîzîitul lor.

Acolo s-a trudit zădarnic să treacă dealurile taburetelor, pe sub care motanul își croia tunel. De cîte ori coada motanului, fum alb, n-a încercat pornirea mîniei lui de floare!

Acolo i s-au minunat ochii, privind vîntoasa pădure de aur a flacărilor din sobă, potolindu-se prefăcută în toamnă arămie, moțăind scuturată în rodii de rubin și adormind cenușă.

III

Copilăria, iscoditoare ca un copil în fața ușii care ascunde pomul de Crăciun, se înălța, în trupul lui, în vîrful picioarelor: creștea. Putea urni un scăunel, înhămîndu-și toată puterea prin brațe; era întîiul avînt.

Putea, urcîndu-se pe scăunel, să-și moaie degetul în gavanosul cu dulceață de pe măsuță, ca mai apoi, după ce și l-a supt el, să-l întindă și mamei: era întîia dărnicie.

Putea păși singur prin cerdac: era întîia pribegie.

*

În curînd, pașii lui se căzniră prin ogradă; ulița îl privea înduioșată pe sub poartă, făcîndu-i semne cu portița: îl chema la ea. El nu putea ajunge pînă acolo. Supărarea curcanului îl speria ca o furtună; se-nnoura curcanul în pene — el fugea în cerdac.

Purta rochiță pe atunci și se numea Puiuțu.

IV

Straiele băiețești îi fură întîia armură; chivăra de hîrtie, întîia coroană; o vargă, întîiul sceptru; și alungarea curcanului, întîia biruință.

În chipul acesta ajunse voievod al ogrăzii: ograda era el. Și i se supuneau toți, căci colții dulăului care-l însoțea supus erau pravilă temeinică și temută.

Asemeni tuturor voievozilor, a vrut să întreacă hotarele care-i îngrădeau puterea. Astfel a ajuns la portiță. Ulița, străjuind în prag, l-a oprit să-l întreacă. Era prea mare pentru a se mulțumi cu ograda, dar prea mic pentru a se încumeta pe uliță. Gata să plîngă, s-a așezat pe prag. Fără să vrea, mînile lui au cules pietricele de jos, risipindu-le, ciocnindu-le, ascultîndu-le: erau șăgile șoptite lui de buzele uliții. Și el a uitat plînsul, și a rîs, și s-a jucat zile de-a rîndul cu buna și bătrîna uliță. Era prietenul ei răsfățat. Ea îi făcea mingi minunate, pe care doar le privea și săreau: vrăbii. Ea îi înălța zmeie mititele, felurit colorate, care zburau fără de vînt și se cîrmuiau fără de sfoară: fluturi.

Ea îi dăruia mătănii de os întortocheat, care se înșirau singure: melci.

Ea, mînuind mîni nevăzute, le juca umbrele prin văzduh ca pe un zid: ciori.

Ea îi zugrăvea, cu cridă, pe acoperișurile caselor, sate pentru păpuși: hulubi.

De Crăciun, ea îl aducea din cer, la poarta casei, pe darnicul Moș Crăciun.

De Paști, ea îi cînta — cu glas tînguitor de clopot — basmul creștin al deniilor, cu blîndul Făt-Frumos-Isus și cu Dumnezeu.

...În ochii ei de apă, copilul prețui cerul: jucăria lui de mai tîrziu.

*

Era într-un început de april, într-o dimineață din acelea care împrejmuiesc pămîntul ca un nimb vioriu — capul unui sfînt copil.

Ulița se îmbrăcase cu soare. Copilul ședea în brațele ei.

Îi rîdeau ochii, îi rîdeau buzele; îi zburda inima în piept ca un buratec pe iarbă. Ulița îl învățase să privească primăvara. Știa acum că primăvara e o duminecă a pămîntului și că florile pomilor sînt drăgălașe ca surîsul unui copilaș din leagăn; căzute de pe crengi, ele tot rîd.

*

Ulița avea și un felinar, pripășit printre rarii ei copaci. În fiecare seară, un moșnegel ghebos venea șchiopătînd pînă la felinar; îi vorbea ceva la ureche, ocrotindu-și vorbele cu mînile, și felinarul îi răspundea cu o lumină care dăinuia toată noaptea.

Într-o zi, copilul care ședea de la prînz pe uliță văzu pe moșnegel venind ca de obicei. Asemeni moșnegelului, venit pentru felinar, venise și septemvrie pentru copaci. Copilul îi știa numele, dar nu-i știa rostul.

A doua zi, felinarul era stins — copacii aprinși. Ochii copilului nu se dumireau. Chibzuia el: „O fi vorbit oare moșnegelul și copacilor? Dar de ce ard ziua?"

Și ulița l-a învățat că toamna e o lumină blîndă, aprinsă de copaci să fie candelă de veghe pămîntului trudit.

*

„Papaie! Papaie!"

Bunicul venea spre casă. Copilul îi zărise, de departe, punga de hîrtie — pe care bunicul uitase s-o ascundă din vreme — și o luase la goană înspre el. Era gata-gata să-i sară în brațe, cînd se împiedecă de o piatră și căzu. Bunicul, deschizînd brațele să-l prindă, scăpă jos punga din mînă. Copilul, cu obrajii colbăiți, cu ochii înlăcrimați, începu să scîncească: „Papaie, mi-o ieșit un cucui..." Cînd se aplecă să-l ridice, să-l mîngîie, bunicul îl văzu rîzînd: ulița îl împăcase, dăruindu-i cireșile risipite din punga adusă de bunic.

Și ulița, și bunicul erau bunicii unui rîs de copil.

V

Cînd l-au trimis părinții la învățătură, ulița l-a întovărășit pînă la colț; mai mult nu putea. De acolo l-a privit o clipă și s-a întors spre casă, lăsîndu-l singur.

Pașii lui se sfiau pe celelalte uliți; ochii îi erau uluiți de vălmășeală; urechile, asurzite de larmă; sufletul, înfricoșat.

Și sufletul, fără să-i ceară încuviințarea, s-a furișat acasă.

Cînd s-a deșteptat din toropeala de care fusese cuprins, trupul îi înghețase pe o bancă, sufletul îi era departe, în brațele uliții.

*

La școală, își strînse prieteni mici ca și el și-i aduse la joacă pe ulița lui; era așa de prielnică!

De atunci, ulița se înavuți cu o droaie de copii, care de care mai golași, mai zdrențăroși, mai zburdalnici. Iar el, căpetenia lor, odrasla uliții, urmînd îndemnul ei, le îndrumă joaca spre casa părintească, ferind-o de a se irosi pe uliți străine.

În fiecare zi, cozonacii și dulcețurile casei piereau în gurile flămînde, care năpădiseră ograda ca vrăbiile. Mama și bunica erau măgulite văzînd atîta voioșie în oastea odorului, și o răsplăteau cu ce avea mai bun cămara.

Acum, pe uliță rîurea veselia gureșă ca un pîrîu în matca lui; și ulița o dăruia căsuței.

Și nu rîvnea nimic alt copilul decît ce avea: o casă cu părinți și cu bunici; o uliță cu joacă și cu jucării.

*

Uneori numai pe înserate, cînd rămînea singur, ascultînd șuierele trenurilor străpungînd slăvile, ca niște plopi sonori, îi pierea zburdălnicia. Atunci uita de uliță, deși alături de ea. Dorea ceva: nu știa ce.

Copilăria lui creștea spre viață, ca zborul unei ciocîrlii spre soare.

VI

Isprăvise liceul.

De mult nu mai ședea în brațele uliții, de mult nu se mai juca pe ea. Era mare. Acum pășea pe uliță, și-atît: drumeț.

Dorul de pribegie zvîcnea în el ca vîntul mării în pînzele unui însuflețit catarg; îngîndurîndu-i ochii, bombîndu-i fruntea, fluturîndu-i visurile, aplecîndu-i tinerețea spre viață.

În mersul ei spre casa noastră, ulița nu mai avea tovarăș: era o albie secată.

VII

Urma să plece în țară străină, să-și întregească mintea, să se călească. Dorul de pribegie i se-mplinea.

„Ești bărbat de-acum", îi spuneau părinții. „Tot copil ești, măi băiețelule!" oftau bunicii.

Era în ajunul plecării. Lăsase pe mama să-i rînduiască lucrurile și ieșise afară să-și răcorească fruntea în largul vîntului.

Zburau cocorii, goniți de toamnă, gornind. Cădeau frunzele prea grele de aur pentru istovul crengilor. Apunea soarele, prea greu de lumină pentru creanga zării.

Îl purtară pașii spre poartă. Ajuns acolo, își sprijini coatele de poartă, își cuprinse capul în palme.

Era atîta povară în falnica bucurie care-i umplea sufletul, de-i părea că palmele lui sprijineau un soare de asfințit. Și sufletu-i cînta de nădejdi ca cerul toamnei de cocori.

Se însera. Prin fața lui, moșnegelul felinarului trecu, descoperindu-se: „Drum bun, cuconașule! Să te întorci cu bine!"

Surîse înduioșat moșnegelului: „Să te găsesc sănătos, moș Neculai!"...

Se înserase de-a binelea. Deodată se trezi față în față cu bunicul, care se întorcea acasă. Nu-l auzise venind; tresări. Un scîncet scîrțiitor: portița. Bunicul îl privi lung, oftînd: „Pleci mîni, măi băiețelule"... I se strînse inima...

Răsăritul lunii îl prinse tot la portiță. Se apropiau pași grăbiți; era tata. Iarăși scîncetul scîrțiitor... Tata intră, îl dezmierdă cu privirea, cu mînile: „Te duci de-acum, măi băiete"... I se umeziră ochii.

— ...

— ...

Rămase la portiță, cu ochii înlăcrimați. Uitase de uliță, și ea îi vorbise: „Vezi! Toți vin spre casă, numai tu te duci!" În lumina lunii, o pietricică, zărită printr-o lacrimă, sclipea ca o lacrimă.

Și trupul lui, fără să vrea, se plecă. Și mînile lui, fără să vrea, se opriră deasupra ulițiii, în locul unde, odinioară, abia ajungea creștetul copilului prea mic să se încumete pe uliță.

Și sufletul lui dezmierdă prin noapte, jos, aproape de pămînt, capul unui copil care plîngea: copilăria lui.

VIII

Plecase de mult.

Bătrîna noastră bucătăreasă vorbea la portiță cu bucătăreasa vecinilor: „Dragul lui băiet! O plîns cuconița de bucurie cînd o primit scrisoarea cu portretul lui. Să vezi ce mîndreță de flăcău s-o făcut!"

Ulița asculta.

IX

Veni războiul.

Zile și zile de-a rîndul, mașini ferecate, copite de cai, cîntece și chiote, goarne și fanfare, răcnete și sudălmi sfărmară și pîngăriră tihna uliții. Se scofîlcea văzînd cu ochii, ca un obraz bolnav — prăpădită.

X

Ieșiseră credincioșii de la denii, dir biserica uliții.

Bucătăreasa noastră și cu moș Neculai, fanaragiul, mai zăboviră puțin în prag.

— Mamă Mario! Ce vești mai aveți de la copil?

— Ei, moș Neculai! L-o prins pacostea asta de război și o intrat acolo la oaste!

— I-auzi!

— Doamne-Doamne! Ce pustiu de gînd l-o mînat să se suie în mașinile cele care zboară pe sus? Sărăcuțu de el!

— Să-i ajute Dumnezeu, mamă Mario!

— Să-i ajute, moș Neculai, că amarnic mai plînge cuconița!

În lumina lunii, ulița se făcuse albă, albă...

Pașii bătrînilor răsunară ca bătăi grele de inimă amărîtă...

XI

Toi de noapte cărunțită de lună.

Prin fereastra deschisă de la odaia părinților se zărea capul mamei aplecat pe măsuță: scria copilului.

Desigur că în aceeași clipă copilul, cu capul aplecat pe genunchi, scria mamei — dintr-o cazarmă adormită sau de pe un cîmp de luptă, potolit.

Prin noapte țîrîiau greierii.

Și ulița asculta, în țîrîitul greierilor, ecoul plîngător al celor două peniță, atît de îndepărtate, scîrțiind două doruri risipite în nemărginirea nopții.

XII

Piuiau cuiburile pe sub streșini. Un cer de primăvară plutea invelt pe apele aurii ale văzduhului, atît de ușor, că l-ai fi spulberat cu o suflare dinadins.

Vîntul, dezmierdat de soare, se alinta cald, fumegînd de flori prin pomii albi.

Bunicul, așezat pe o bancă, își ștergea ochii cu o mînă tremurătoare. O vedenie îi înlăcrămase: ochii copilului, răsărind încercănați în sufletul lui — ca două zorele pe un zid năruit.

XIII

Vestea se prăbuși în noi ca o ciocîrlie fulgerată de soare; la fel pierise copilul, între străini.

Ulița știu. Căci peste puțin, poarta ogrăzii s-a deschis larg, așa cum deschide bocetul o gură de om. Bunicul, în coșciug, își urma nepotul.

Curînd, cei rămași părăseam căsuța; fugeam de acolo.

XIV

Trecu vremea, trecu...

Și într-o zi, eu — cel sortit să fiu cel de pe urmă din copiii de odinioară — m-am pornit spre ulița părăsită, să împărtășim împreună spovedaniile unui trecut atît de scump nouă. Și n-am găsit-o!

O viață întreagă o știusem de veghe la poarta casei; acum nu mai era. Plecase după morminte.

Și-n locul ei era o altă uliță, pe brațele căreia rîdeau alți copii.

VACANȚA CEA MARE

„L'ormeau viril monte en droite ligne
Mais toi, liant, déliant les tours
Et les retours de ta molle vigne,
Dis-nous un chant de rêve et d'amour."

CHARLES MAURRAS

Dinu cercă să-și întredeschidă iscoditor pleoapele neliniștite.

Zări obrajii lucii ai merelor domnești culcate pe rogojină la căpătîiul lui, rumeneala lor hilară; clipi stîngaci și abia deslușì — prin tremurul de ploaie subțire al genelor — gleznele goale, sandalele mici...

Îi înțepenise gîtul și-l săgeta brațul drept, pe care-și sprijinise capul, dormind; totuși, nu îndrăznì să se miște.

Obrazul descoperit i se înroșise treptat, sub privirile pe care le bănuia îndreptate asupră-i; și-l simțea — după fierbințeală — deopotrivă de aprins, cu pleoapele străbătute de lumină. Îl rușina roșeața obrazului, nu goliciunea trupului. Ar fi vrut să-l acopere cu mîna stîngă, rămasă slobodă alături de șold; dar, închipuindu-și ochii care-l măsurau în voie, socotindu-l adormit, depărtarea de la mînă la obraz îl spăimînta.

Îl ispiti din senin un gînd copilăros: „Dac-aș striga: cu-cu! Oare s-ar speria? S-ar supăra?"

Un cîrcel îi străbătu umărul: „Dacă i-aș spune: «Doamnă, iertați-mă, dar... nu mai pot sta așa... vă rog, plecați... vreau să mă îmbrac!»"

Ș-apoi?...

Sfruntarea gîndului îl înmărmuri și-l împurpură de-a binelea.

Auzi zornăitul ușor al sandalelor: se îndepărtau. Folosindu-se de acest răgaz, își tîrî anevoie brațul amorțit de sub cap, rămînînd cu obrazul culcat de-a dreptul pe rogojină.

„Oare pleacă?"

Tăcerea sandalelor îi răspunse. Se oprise.

O adiere de vînt zbucnită fără veste, ca un joc de ape din pămînt, înfioră gleznele Ioanei; îi înflori mirat rochia albastră, golindu-i pînă peste genunchi tulpinele vii ale picioarelor, și-i întortoche luminos șuvițele aurii, ca pe o boabă mare de polen într-o roire de bondari.

O văzuse!

Îl copleși o bucurie vioaie, care-i înfrigură inima spre trupul din preajmă: zbor viu de pe o creangă de cireșe coapte.

Și surîse copilul, îmbujorat și viclean — la fel cu merele domnești care-i meneau la căpătîi.

Dojană a pădurilor, un nour posomorît învineți soarele, îngîndură valurile, încruntă ierburile și trecu, uitat...

În urmă-i, lumina zvîcni din nou. Și iazul oglindi orbit albastrul salt al cerului cu coamă lungă de soare.

Ioana nu se îndura să plece.

O ademenise înspre iaz orăcăitul broaștelor: dîrz, și hărțăgos, și necurmat, ca o sfadă într-o șatră de țigani.

Și începuse să colinde malul, cu pasul lenit de mîlul smolit și molatec. Mergînd, zărise într-o scobitură adăpostită a malului trupul gol al lui Dinu, întins pe rogojină, cu fața în jos, la umbra unui arin.

Dintru-ntîi, neașteptata arătare o hotărîse să plece îndărăt spre livadă.

După o scurtă șovăire, se răzgîndise:

Prea era de copil trupul lui Dinu care dormea! prea era nevinovată învecinarea merelor cu grămada de castane roșietice a cîrlionților burați ruginiu prin frunzele arinului!

Ș-apoi nu făcea altceva decît să-și urmeze drumul!

Și nu era nimeni să vadă și să-i tălmăcească roșeața obrajilor ei!

O broască înfricoșată se bunduci lîngă o piatră, cu trupul zbuciumat de hopurile inimii. Ioana o atinse cu piciorul, stîrnind un salt bleg, împlinit în apă.

— Doarme... sau se preface?

Întoarse capul: Era atîta tihnă surîzătoare pe chipul și pe trupul gol, încît merele de la căpătîi păreau singurele gînduri deștepte, rotund întrupate din frăgezimea somnului.

— Doarme!

Se apropie de Dinu: Îi venea să-l dezmierde, fără gînd vinovat.

...Abia învolt din sfiala copilăriei, trupul se mlădia biruitor spre adolescență. Începînd de la glezne, era o armonioasă împletire și despletire de mușchi lungi, pe fuioarele oaselor subțiri, sub pielea uscată, netedă, bronzată de soarele verii: părea un trup de gitană tînără.

Privindu-l, Ioana ascultă sunetele pe care le vor scoate din el mîngîierile sau loviturile vieții; își închipui glasul lui de mai tîrziu: va avea desigur sonoritatea gravă a bronzului care-i acoperea trupul și stridența pătimașă a nodurilor de aramă care-i îngreuiau capul.

Și loviturile inimii în trupul de bronz răsunau în urechile ei ca bătăi de clopot pentru slăvirea acelei clipe de vară și de tinerețe...

Vîslit de foșnete domoale, soarele pogora spre apus.

Și părea că arhanghelul toamnei, izgonit din slăvi, în acest sfîrșit de vară, plutea mîhnit și singur deasupra pădurilor — boltindu-și, tot mai albastre, largile aripi de cer...

Ioana privi cerul: era tîrziu. Trebuia să se întoarcă la conac.

Dinu tresări. Gînduri nebune îi alergau prin goana sîngelui: Ioana îngenunchease pe rogojină, lîngă el.

Simți pe grumaz, ca o bură de furtună, vîrfurile degetelor reci — și-n trup, o ploaie fărmițată de fiori.

...Mînile mici îi ocoliră rotunjimea umerilor. Și alintarea se făcu deplină de-a lungul spinării... pluti învăluită înainte... pînă departe, pe glezne, unde se opri: mînile Ioanei îi încolăceau gleznele, ca două brățări umede.

...Și altă dezmierdare porni: învălui lung pulpele; se arcui pe șolduri... fugi pe spinare...

Dinu simți mînuțele ude pe obrazu-i fierbinte; le simți apoi apăsîndu-i buclele ca pe un strugure cu boabe mari, pe care vrei să-l storci.

O bulboană roșie îi sorbea sîngele spre tîmple; și buzele-i erau mușcate de așteptarea sărutării.

Întreaga lui ființă se prefăcea într-un țipăt pe care-l sfărmi cu dinții, îl înăbuși cu pumnii, și tot străbate.

Deschise ochii, apucă un măr în neștire, își îngropă dinții adînc, sălbatec în trupul acru...

Ioana fugise; îi auzi pașii repezi. Ochii lui tulburi o urmăriră pînă pe dîmb, de unde Ioana întoarse capul deodată, descoperindu-l.

Își ascunse chipul pe rogojină.

Dar inima lui neînfrînată fugea după Ioana, ca un galop de faun spre crîngul cu ispite...

*

Pe plaja vînătă a cerului, fuga luminii scăldată spre apus în insule de mărgean risipise scoicile trandafirii ale nourilor de seară.

Dinu, cu trupul potolit de înot, pășea spre mal, urmat de valuri, ca un păstor al turmelor strălucitoare cu spinări de amurg.

Și picăturile de apă prelinse, scuturate de pe el, cădeau cîntînd cu sunete de fluier.

*

„Ioana! Mi-e dragă Ioana!"

„Mi-e dragă Ioana!"

Mergea spre conac, prin livada cu pomii robiți de rod, călcînd harfele ierburilor.

Cădeau poamele coapte de pe crengi, cu zvonuri pline, și de pe buzele copilului cădea — greu ca gutuile și aromat ca naramzele — numele celei dragi.

...Departe, spre soare-apune, Mucenicii Amurgului — aureolați de nouri pe boltirea zării și luminați de candele tăinuite prin păduri — binecuvîntau noaptea.

Umbrele veneau ușoare, purtînd cu ele cățuile de-argint albastru, din care fumega pe dealuri răsăritul lunei...

„Ioana! Mi-e dragă Ioana!"

Mergea cu pas zvîcnit, cîntînd puterea unui nume.

Sireapă dănțuire de nomazi în jurul unui foc, dragostea lui juca în jurul unui nume.

Și gîndurile-i fluturau ca plete negre de nomazi și răsunau ca salbele țigăncilor — căci sufletul și gîndurile-i se roteau la jarul unui nume:

„Mi-e dragă Ioana!..."

*

— Mînîncă, Dinule; nu vezi că te-ai sfrijit?...

— ...Ori ești bolnăvioară, drăguță mioară?...

— Ei, Dinule! Acuși începe școala, și o să tînjești după mîncările de-acasă!

— Lăsați băiatul în pace! Nu vedeți că-i îndrăgostit?...

„Idioților!" le răspunse răstit tuturor, dar în gînd, cu ochii plecați în jos.

De ce nu-l lăsau în pace? Îi venea să plîngă. Zărise la celălalt capăt al mesei pe Ioana: zîmbea — pesemne și ea se distra pe socoteala lui!

Se simțea umilit, stînjenit... Tăcuse mereu, cu gîndul închinat Ioanei, și tăcerea îl împotmolise ca o ninsoare.

I se păru că a uitat sunetul oricărei vorbe, rostul oricărei mișcări. Și felurile nu se mai isprăveau; și glumele... glumele neroade!

...Masa lungă de brad, întinsă afară, sub umbrarul de verdeață „de unde se vede frumos", huia de rîsetele mulților oaspeți din jurul ei, de ciocnetele paharelor, de zarva tăcîmurilor și a farfuriilor.

De-a lungul mesei presărate cu flori de luncă, flacările lumînărilor, închise în globuri de cristal, se învăluiau în neliniștea fluturilor de noapte.

...În vale, pe valurile iazului, sclipeau paftalele lunii. Pe cîmp, încolo, ardeau focuri de coceni, cu tufe de bujori...

— Bravooo!...

Toate fețele se îndreptară spre capul mesei, unde o uriașă harbuzoaică, tolănindu-și făptura de idol al broaștelor pe o tavă de argint, venise să desăvîrșească ospățul.

Începură de-a valma prinsorile și prorocirile:

— Roș; ba galben! Aș, e roz! Vom vedea!

Mama lui Dinu îi ciocăni coaja cu familiaritate; îi tăie capacele, crestîndu-le pe dinăuntru cîte o cruce rubinie — era doar jertfă creștinească; și începu înfelierea meșteșugită a pîntecosului trup.

— Aaa!

— Minunat!

Pe tot cuprinsul tăvii se înălțau — răsfrînți în luciul argintului — ghețari de jar zimțat, prin care luceau viclean ochii de diavoli ai sîmburilor.

Comesenii părură deodată niște giganți cu chipurile înveselite de arătarea acestui iad pitic.

...Dinu trase cu coada ochiului spre Ioana. Îi zări mînile mici luînd din mînile groase ale bărbatului ei o felie de harbuz.

„Cum poate Ioana să sufere lîngă ea un om așa de păros?"

Se gîndi la trupul lui — curat ca un trup de fată — pe care Ioana îl privise, îl dezmierdase, și se bucură ca de o biruință.

*

„Dinule, adă-mi, te rog, ceva să mă învelesc: mi-e frig!" Cu aceste vorbe îl întîmpinase Ioana, ghemuită pe scara de jos a cerdacului din fața casei. Ședea acolo singură, cu părul aprins din văpaia lunii, zgribulită de răcoare, ca o domniță a caiselor: privea stelele, asculta greierii — era fermecătoare!

...Îi adusese pelerina lui cea groasă și o pernă — să nu răcească stînd de-a dreptul pe scara de piatră!

„Noapte bună, Dinule!" Îi sărutase mîna cu sfială, cuviincios, abia atingîndu-o cu vîrful buzelor. Dar pelerina lui era pe umerii ei, o strîngea în brațe.

...Și Dinu, adăpostit sub plapomă în odaia lui, cu ochii închiși, se simți înduioșat fiindcă pelerina lui era fericită pe umerii Ioanei.

...Se deșteptă din somn, buimac, înfrigurat, cu inima strînsă. Privi clipînd poiana de lună din odaia lui; încreți fruntea, cercînd să deslușească, să-și amintească... se visase în dormitorul școlii, așteptînd, lungit în patul strîmt, clopoțelul deșteptător.

Cum îl chinuiau visurile acestea spre sfîrșitul vacanței... atunci cînd nopțile văratece se coc în vînăt, la lumina toamnei: le culegea viermănoase de gîndul școlii.

„Ioana!"

Amiaza de la marginea iazului îl năpădi amețitoare, ca suflarea unui lan de crini.

...Începu să-i tremure inima privind din nou picioarele sprinten arcuite sub boltirea rochiei în vînt.

Și simți dezmierdarea înceată... apoi pripită, umedă... și simți acreala mărului mușcat... și dori trupul Ioanei, alături de el, așa de tare, așa de tare, încît îi scrîșniră dinții — și-și strînse în brațe bătăile inimii, ca țăndările a două trupuri fărmate unul de altul...

...În noaptea de afară, tăcerea se închegă o clipă, dureros, ca înghețul într-un trup zgîrcit de ger... și, nimicită, se nărui.

Orăcăitul broaștelor se înnoda și deznoda pe valuri; se împotmolea bolborosind în mîlul gras; se dezrobea clocotitor, ciuruind pacea nopții; se hurduca năuc pe cîmpii; se învîrteja spre zări, și zările — care adunau în crînguri duioasa grăunțare clară a privighetorilor — spulberau zădarnica și chinuita pleavă de sunete urgisite.

Cu ochii închiși, ți-ai fi închipuit că ai în față priveliștea de groază a unui munte epileptic — cu chipul îmbălat de șuvoaie, cu pădurile vîlvoi — izbindu-și trupul de piatră, cu pumnii stîncilor.

Așa răsuna de cumplită dragostea broaștelor pe iazul viscolit de lună...

II

Cu zborul îngreuiat de polenul soarelui — cules de pe stînjîneii atîtor zori și de pe macii atîtor amurguri — roiul celor de pe urmă zile de vară își purta gloriile de aur spre naltele prisăci ale lui septemvrie.

Dinu se mistuia.

Amiezi de-a rîndul o așteptase pe Ioana la marginea iazului. Nu venise: de ce? Știa doar că el o aștepta!

Lacrimi mocnite i se strîngeau treptat în suflet și-i atîrnau grele. De ce nu venea Ioana să le culeagă, să le sfarme? Să spumege iar în trupul lui mustul bucuriei!

...Răzvrătit, se smulse de pe malul pustiu. Pașii lui se muiară în aurul apei; trupul i se împlîntă în valuri, hotărît, întîlnindu-și oglindirea — două spade, încrucișate printre scuturi.

Începu să înoate.

Nu văzuse că pe celălalt mal trupul Ioanei, umbrit în tricou negru, îi îngînase mișcările.

...Pe clătinarea valurilor, capetele lor depărtate ardeau ca doi nuferi de rugină rostogoliți pe tipsii de soare.

*

Te dogora, de după fiecare pom, suflarea faunului ceresc cu chip de soare — și îi vedeai lucind prin frunze ochii de chilimbar.

Inima toamnei zvîcnea pe aproape: o auzeai necontenit, în căderea roadelor. Și trupul toamnei era gol: aromele calde și mirosul frunzelor de nuc îl vesteau astfel.

Și te înfiora aprigul vîjîit de sînge prin vine, care rîdea în ierburi...

...Tupilîndu-se pe după trunchiurile pomilor, Dinu o urmărea pe Ioana. Conacul, cu storurile lăsate, oblăduia somnul unora, jocul de cărți al celorlalți. Ei singuri erau afară.

O văzuse ieșind cu pledul subțioară: ieșise după ea.

...Își lipi obrazul de trunchiul unui pom bătrîn.

Îl stăpîneau îndemnuri păgîne: s-o ajungă dintr-un salt; s-o cosească scurt cu brațul; să-i frigă buzele cu dinții; ș-apoi să fugă...

...Ioana mergea ritmat, cu pași dănțuitori. Ierburile nalte îi încolăceau șerpuitor gleznele goale.

Deslușise pașii lui Dinu pe urmele ei. Îi simțea salturile de lăcustă mare. Avîntul lui o înviora.

...Frunzele opriră vîntul: murmurară, șoptiră, foșniră un sfat zorit. Cu gînd de joacă, Ioana își născoci o spaimă: că pomii pe-ntrecute vor s-o ajungă, s-o prindă, s-o despoaie — înfiorîndu-i goliciunea cu alintarea chipurilor lor bărboase, cu zămoasa sărutare a roadelor buzate, trecînd-o unul altuia, din crengi în crengi.

Și începu să alerge, zvăpăiată, cu ochii abia întredeschiși, cu părul fumegat în vînt... pîndită de ochii lui Dinu.

Fără suflare, se opri sub un nuc, zvîrli pledul pe iarbă și se prăbuși rîzînd pe el.

Trecură clipe crețe de zumzetul albinelor.

O veveriță cu coada de tutun roșcat lumină frunzișul unui alun și se stinse.

— Dinu!

— ...!

— Dinu! Haide!...

Ieși din ascunzătoare și se apropie de Ioana. Se opri lîngă ea, stingherit: se simțea prea înalt — un plop copil dojenit de un spic.

— Te-am prins, Dinule!

— ...!?

— Drept pedeapsă, ai să-mi culegi fructe: da?

— Cum nu... doamnă! Îi pierise vitejia!

Într-o goană ajunse la conac, luă un coșuleț din sufragerie și se întoarse în livadă s-o despoaie: răzbunare!

Întinsă cu fața în sus, cu mînile sub cap, Ioana aștepta.

În livadă, o furtună scundă, dar vajnică, biruia crengile pomilor.

...Ațipise de-a binelea, cînd simți tresărind o rostogolire la urechile ei. Dinu își răsturnase coșul, și tot soiul de fructe alergau vesel pe iarbă, ca o mascaradă de pitici prunci momiți de focul părului Ioanei.

— Ești ostenit! Așează-te lîngă mine!

Se supuse stîngaci, lungindu-se pe iarbă, dincolo de fructele care mărgineau pledul.

— Nu acolo! Vin-aici pe pled: ai loc!

Se apropie, așezîndu-se turcește, sprijinit într-o mînă, la picioarele Ioanei. Nu se simțea în largul lui. Neîndrăznind s-o privească în față, se uita la fructe.

Ioana mușcă dintr-o pară. Mărgele dulci se rostogoliră din miezul moale, udîndu-i bărbia și rochia. Dinu îi întinse batista: se șterse, mulțumindu-i. Îi vedea limba roșie mlădiindu-se între buzele îmbrobonate de suc.

Simțindu-se privită, Ioana îndreptă spre el o prefăcută încruntare:

— Să-ți dau?... Să nu-ți dau?... Știi ce: Îți dau numai fructele pe care le vei ghici după aromă: te învoiești?

— Cum, doamnă?
— O să vezi!
Se ridică în genunchi, tîrîndu-se legănat lîngă el, și-i legă ochii strîns cu batista.
— Acum întinde-te pe pled și stai cuminte!
Îi apropie de nări o piersică:
— Ghici!?
Dinu respiră adînc suflarea de tămîie acrișoară:
— Piersică?
— Da: e a ta.
Mai ghici un măr naiv și o renclodă cu miros de miere topită. Apoi începu să șovăie. Răspundea încet și greșea: parfumul Ioanei copleșea aromele fructelor și îl tulbura. Fără să-și dea seama, își mușca mereu buzele și cu mînile smulgea apucat smocuri de iarbă.
Îngenuncheată lîngă el, Ioana se apleca în răstimpuri, ducîndu-i rînd pe rînd fructele la nări: părea că alege și potrivește pietre scumpe, să le încrusteze pe chipul unui idol.
...Căzu o nucă, speriindu-i, și rămase pe pled amărîtă, cu craniul ei pleșuv ieșit din broboada verde.
Jocul, oprit o clipă, începu iară. Ioana îi întinse o prună. Așteptînd răspunsul, îi privi cu de-amănuntul nările rumenite de lumină, rotunjite de arome... tresărirea dinților pe buzele umede... pielea feței, mai brună din pricina batistei care-o curma... și o vînă, sperios albăstrită, pe gît...
Se aplecă mai tare... mai tare... nu se putu stăpîni: își lipi gura închisă de buzele lui Dinu. Pruna îi căzu din mînă. Stătură așa, fără suflare, nemișcați.
Cînd se ridică, ametită, desluși o șoaptă — răspunsul lui Dinu:
— Coarnă.
— A ta e coarna!
Și, rîzînd, îl sărută pe amîndoi obrajii.

*

Cu coatele rezemate de pervazul ferestrei deschise, Dinu veghea — obraz în obraz cu noaptea.
Își murmura tainic după-amiaza din livadă: „S-a aplecat... șuvițele ei mi-au învăluit fruntea, obrajii... și

i-am simțit gura udă, pe buzele mele... avea gustul coarnelor coapte... De ce mi-a fost teamă? De ce n-am sărutat-o?"...
Buzele lui, jilave de amintire și de răcoarea nopții, se deschideau și se închideau tremurător, străpezite de adînca neliniște a mugurilor care vor să înflorească timpuriu.

*

Lumina soarelui bătea strîmb.
Căpițele de fîn păreau un norod de broaște-țestoase supus unei vrăji. De sub carapacele bombate de chihlimbar verzui, gîturi de umbră turtită se întindeau tot mai departe, pe măsură ce soarele se încovoia spre apus...
Lîngă o căpiță, Dinu se odihnea, cu capul pe genunchii Ioanei, împăcat și bogat de bucurii. Nu gîndea nimic: sufletul lui era miros de sulfină spre Ioana.
Veniseră acolo împreună. Ioana se culcase pe un braț de fîn, el alături. Ioana îi luase capul pe genunchi.
Poate adormise de-atunci! Nu-și mai aducea aminte.
Ioana îi netezea fruntea, îi inela părul pe degetele ei: trupul lui era un fuior ascultător în mînile Ioanei.
Cînd deschidea ochii, zărea deasupra lui un cuib de aur aureolat pe cer: părul Ioanei, soarele...
Visul galben, de lene, al fînului umplea văzduhul.

...Trecură rațe sălbatece, cîrduri-cîrduri...
Soarele întrezărit pe dealuri era subțioara arămie a Toamnei, al cărei braț gol alinta molatec cerul despletit pentru noapte... O clipă, cîmpia fu mai blondă... soarele apuse...
...Porniră tăcuți, mînă în mînă, spre conac.
Deasupra capetelor lor tomnatece, cerul cu tîmplele albastre gîndi limpede, luna plină: înseninarea apelor, a frunzelor, a umbrelor...

*

Dezghețul lunii umpluse streșinile, crengile: picura tăcere în uluce; prin glasul păsărilor, cîntec.
Ploii... fumuri ascuțite de argint.

Priveliștea era tremurătoare, și greierii — ca picături de rouă în ațe de păianjen.

...Dinu închise ochii umezi de lună; sufletul îi ațipi pe părul Ioanei: o căpiță mică de soare, moale de miresme calde.

Somnul izvorî surîzînd: un rîu de argint, în care ziua și Ioana se oglindiră îmbinate, ca jocuri de luceferi galbeni prin frunzare de aur.

*

Zările erau gîngave de fulgere. Deasupra livezii, albastrul cerului răcorea zăduful soarelui. Era o înfricoșare grea: se pregătea parcă pîngărirea icoanei Domnului.

...Dinu se prefăcea că doarme, cu capul pe genunchii Ioanei. Ioana se trudea să cetească, veghindu-i somnul.

Bubuitul furtunii se apropia răsunător ca un galop de taur sub bolți de catacombe.

Dinu tremura; îi dîrdîiau dinții.

Privi din nou piciorul gol descoperit de vînt pînă sus, peste genunchi: rîvnea să-l apuce, să-l strîngă, să-și umple mîna strîngîndu-l...

Venea furtuna: înfiorări și spaime...

Trebuia să se hotărască odată.

Se îndemna: „Haide... haide!"

Își lunecă brațul. Se opri. Degetele mîinii erau un îngheț crispat. Înaintă iar. Cuprinse rotunjimea tare a genunchiului; încremeni, așteptînd. Îi fugise toată viața din trup, în braț, în mînă. Își simțea brațul străin, ieșit din el ca un șarpe dintr-o scorubură.

Mîna se tîrî mai jos... cuprinse pulpa... smuci trupul după ea... și Dinu se deșteptă cu buzele pe piciorul gol.

Cădeau din cer picuri grei, ca de pe un trup nădușit de groază.

Ioana își trase piciorul încet. Cuprinse apoi cu mînile capul lui Dinu și începu să-l clatine ușor:

— Deșteaptă-te, somnorosule! ne prinde ploaia!

Se ridicară. Amîndoi aveau obrajii aprinși, ochii lucioși.

Ioana îl privi lung:

— Cîți ani ai, Dinule?

— Cincisprezece...

— Știi, Dinule, că-s bătrînă! Pot să-ți fiu mamă!...

O oceanică pîrîitură de dezgheț polar zgudui cerul.

Porniră în goană, ținîndu-se de mînă.

Ploaia începu.

*

Ud pînă la piele, Dinu fugi de-a dreptul în odaia lui, să se schimbe.

Mințise Ioana. Mințise! Știa el bine că nu avea decît douăzeci și doi de ani!

De ce-l mințise?

Îi sărutase piciorul! Piciorul Ioanei!

Se privi în oglindă, cu dragoste, cu evlavie, ca pe o flamură glorioasă.

Sub cerul afumat, Vara — despuiată de tot avutul, de toate podoabele, gonită din casa ei — plîngea amarnic și blestema, scuturîndu-și și smulgîndu-și părul lung...

III

...Pesemne, departe, departe — pe acolo de unde în zilele de vară soarele se avînta voinic pe cer — coborau acum, în străvechi odăjdii de lumină, zilele toamnei: cu zorii care înalță, în mînile lor galbene, racla străvezie a răsăriturilor de soare, în care odihnesc moaștele de aur ale celei dintîi toamne pămîntești; cu amurgurile gîrbove de zare, purtînd prin păduri toacele corbilor; cu vîntul alb de anii lunii, cadelnițînd pe înserat tămîia brumei...

Pesemne de aceea pădurile îngenuncheau în frunzele lor; de aceea castanii își începeau lungile mătănii; de aceea tălăngile cirezilor sunau vecernii pe cîmpii; și de aceea ochiul de raze al cerului privea îngîndurat prin triunghiul cocorilor...

*

Era o deznădejde de crengi răstignite deasupra pămîntului, în zborul cîrdurilor călătoare.

Un pîlc de păsări se frînse pe zare și soarele căzu și el, scuturat în nouri galbeni, ca o vremelnică poamă, coaptă pe creanga pribeagă, între frunzele pribege.

...Dinu își întoarse capul spre Ioana, din mers; o întrebă încet:

— I-adevărat că plecați în străinătate?

— Da, Dinule: peste o săptămînă.

Tăcură. Înserarea era palidă ca un ceai de tei.

— Și eu plec... la școală...

— Așa!...

— Plec mîne dimineață!

Strînse mai tare brațul Ioanei.

Îi era milă de crîng, de toamnă, de ei. Toate erau abătute, întristătoare: satul din vale, cu grămada sărăcăcioasă de căsuțe albe, ca un cimitir evreiesc; copilașul desculț care-i privise lung, cu căciula în mînă, ca la o înmormîntare; mugetul unei vaci, deasupra cîmpiei pustiite...

Se apropiau de conac.

— La cîte ceasuri pleci, Dinule?

— La cinci jumătate.

Îi tremurase glasul.

...Ioana îl cuprinse în brațe, își lipi obrazul de lacrimile lui — și rămaseră fără de grai, strînși unul în altul de gîndul despărțirii, ca un pom umed de sevă, despicat în două.

*

După masă își luă rămas bun de la oaspeții conacului, de la părinții săi, de la Ioana: îi sărută mîna, față de ceilalți. Apoi fugi afară.

Colindă livada scuturată, se coborî la iaz și regăsi pe locul unde Ioana îi dezmierdase trupul amintirea cea dintîi.

Rătăci pretutindeni, umil, îndurînd o altă toamnă pe fiecare loc scump.

Tîrziu, se îndreptă spre conac. Lumina lunii îl împovăra ca tăcerea unei mulțimi. Grămezile de frunze îi cuprindeau pașii, însoțindu-l cu oftări uscate.

„Ioana!" Zgribulită într-un șal, cu capul descoperit, îl aștepta pe scări: ca și odinioară cînd o întîlnise tot acolo...

Veni spre Ioana, întremat de cea din urmă bucurie. Îngenunche la marginea scărilor; își aplecă fruntea pe genunchii ei...

Ioana îi sărută părul, fruntea, ochii, buzele; apoi fugi.

Era singur. Lîngă el, un greier scîncea subțire.

IV

Își aștepta „rîndul" pe scaunul cu spetează de lemn, rotunjită la capăt cu un rotocol de hîrtie.

Surîse amar, amintindu-și vorbele directorului: îi adunase pe cei din „cursul superior" în amfiteatru. Între altele, le spuse:

— Sînteți băieți mari acum; vorbesc cu voi de la om la om, nu-i așa! Pentru respectarea igienei și pentru a da pilda cea bună celor mai mici — din cursul inferior — *trebuie* să vă tundeți cu numărul *unu*...

Și i se păruse că directorul îl privise pe el mai cu dinadins: părul lui era vestit între colegi, fiindcă „friza natural". Ceilalți se răzvrătiseră: înjghebaseră întruniri în repetitor, cu discursuri; făcuseră tainic, în dormitor, legămînt de nesupunere, față de această „nemaipomenită persecuție".

El se resemnase; îi era lene să mai lupte: prea era abătut!

...Îi țiuiau urechile de cîntecele sprintene ale foarfecilor. Alături de el, un domn — care-și ținea pîntecele pe genunchi, ca pe altcineva mai mic — își răsuci musteața, întinse gîtul spre oglindă, încruntînd sprincenele; se dădu îndărăt, se mai unse cu cosmetic; iar se apropie de oglindă, cercetîndu-și cu băgare de seamă fața pudrată, ca pe un pergament cu buchi mici; și în sfîrșit începu să-și încheie gulerul crohmolit, oftînd.

Prin oglindă, Dinu mai văzu două capete: unul chel, cu frunte pîntecoasă, al cărui craniu era curmat din tîmplă în tîmplă de un portativ sur; celălalt, cu păr negru scurs pînă jos pe ceafă, în șuvițe murdare, ca și gulerul care le acoperea.

Închise ochii, scîrbit. Își revărsă sufletul, ca un vînt, departe... și cuprinse într-o îmbrățișare de largă duioșie toate amintirile, pe toate locurile...

Cînd deschise ochii, își privi părul, lung: părea neliniște de-aramă, strînsă de pe grîie, din toamna crîngului, din amurgurile soarelui pe iaz; părea dezmierdare întrupată din părul Ioanei...

— Doriți să vi-l scurtăm?

Tresări: îi venise rîndul.

— Cu numărul unu.

— Aaa!

Ţăcănea maşina rece, şerpuind, şi buclele roşietice cădeau în valuri mici şi plîngătoare, înfiorîndu-i obrajii.

Cădeau, cădeau frunzele toamnei lui.

I se despuia sufletul. Închise ochii. Începură să-i picure lacrimi pe obraji.

— Sînteţi suferind?

— Da... toamna am migrene.

Un băieţel soios, la un semn al „patronului", începu să mătură la gunoi părul care lumina podeaua.

Ieşi de acolo, mai singur. Se strînse în paltonul de uniformă, îşi ridică gulerul şi se îndreptă spre şcoală.

*

Un copilaş mărunt, cu geanta în spate, cu cîteva castane într-o mînă, cu călimara în cealaltă, se împiedecă din goană şi căzu, scăpînd castanele şi călimara pe trotuar.

Cerneala răspîndi pe asfaltul prăfuit un buchet de violete umede.

Copilaşul se ridică plîngînd, zguduit de suspine, cu pumnii pe ochi, aşteptînd parcă osînda...

Dinu îi ridică şapca, i-o puse pe cap, îi alintă obrajii aprinşi şi trecu mai departe, păstrînd în ochi drăgălaşa mîhnire a copilaşului, ca pe un mărţişor găsit în stradă, pentru mîhnirea lui.

CEL DIN URMĂ BASM

Somnul începea de la păpuşi. Nuni şi Suzica se culcau pe urmă.

Păpuşile se pregăteau de culcare cu mînile fetiţelor, întocmai ca ele: îşi scoteau pantofii şi şosetele; îşi dezbrăcau rochiţele înfoiete, cămeşuicile scurte de zi, cu iniţiale potrivite poreclelor, şi le păturau pe taburetele dinadins aduse pentru aceasta; îşi desfăceau fundele din păr; se legau cu cîte un tulpan, ca să-şi ocrotească roiul buclelor în timpul somnului; îmbrăcau lungi cămeşi de noapte, care din albe deveneau roze pe trupul lor; îşi făceau rugăciunea: păpuşile aveau cîte o iconiţă prinsă de pătucul lor; şi apoi se culcau.

Suzica, mai duioasă, îşi adormea păpuşa legănînd-o în braţe. Cînd îi venea somn Suzicăi, păpuşa se culca.

Nuni, mai autoritară, după ce şi-o acoperea părinteşte cu oghialul, îi închidea pleoapele pe rînd, cu vîrful degetului.

— Nani-nani, şoptea dezmierdător Suzica, purtîndu-şi păpuşa pe toată întinderea covorului.

— Să dormi, Puşo! cuvînta sever Nuni, care ştia prea bine făţărniciile ochilor închişi cu de-a sila.

— Nuni, parcă ar fi timpul să te culci şi *tu*, îi răspunse din odaia de alături doamna Balş, arătîndu-se în prag.

— Mă culc, mămăică... da' Suzica de ce nu se culcă?

Suzica îndreptă spre Nuni o privire piezişă. Avea doi ani mai mult decît Nuni.

— Numai să adoarmă păpușa, și mă culc îndată, mămăică.

Nesocotind-o pe Nuni, își căută mai departe de păpușă.

Tocmai atunci intră și Sonia. Nuni îi sări în brațe.

— Sonia, îi șopti ea la ureche, fă-mi un iepuraș!

Doamna Balș făcu Soniei un semn, pe furiș.

— Nuni dragă, tare mi-i somn...

Și căscă doveditor, abia stăpînindu-și zîmbetul.

— ...Îți fac mîne doi iepurași... trei, cîți vrei tu! Acuma ne culcăm: nu?

— Ei, Sonia! stai măcar să-mi fac rugăciunea!

— Hai și tu, îndemnă doamna Balș pe Suzica.

...Fetițele se suiră în paturile lor; doamna Balș și Sonia ridicară fileturile de la margini; apoi fetițele îngenunchiară.

Suzica începu domol:

— Tatăl nostru carele ești în ceruri...

Și Nuni după ea — fuguța:

— ...în ceruri...

Călcîile lor rotunde, rumene, răsărite de sub cămeșuici, se alăturau cuminți, ca merele căzute în iarbă după ploaie.

De la mijlocul rugăciunii, se iscă o luptă de întrecere între cele două glasuri. Evlavia pieri...

Rugăciunea începu să alerge, zvonind învălmășit, ca zurgălăul unei sănii la vale.

Suzica rostea mai ușor, fiindcă știa mai bine rugăciunea; o lăsase pe Nuni în urma ei.

Trăgînd cu coada ochiului la Nuni — care făcea la fel — sări un cuvînt, două, trei...

— ...și nu ne duce pe noi... ispită... cel rău...

— Amin! se îmbufnă Nuni, văzînd că nu mai are încotro.

— Nu mă țin, Nuni. Ai sărit! Hai înc-o dată, de la început.

— Eu mă culc. Mîne seară... dacă vrei!

— Mamă...

Ștefănel intră la fetițe, din odaia doamnei Balș; zărind-o pe Sonia, se opri.

— Ce vrei, Ștefănel? Îți trebuie ceva?

— Nimic-nimic... noapte bună.

— Tefănel! nu mă săruți?

Glasul lui Nuni îl opri din drum. Uitase deprinderea fetițelor. Se îndreptă spre patul ei, resemnat. Nuni îl luă de gît și-l sărută din răsputeri pe amîndoi obrajii.

Dădu să plece.

— Și eu vreau să te sărut, Tefănel!

Se aplecă stînjenit și pe patul Suzicăi. Alte două sărutări răsunară, arătînd că Suzica știa să facă cel puțin atîta zgomot cît și Nuni!

Ștefănel se înroși. Ieși din odaie privind în pămînt.

Întrînd la el, auzi pe coridor pașii Soniei. Așteptă să treacă, apoi se întoarse îndărăt.

— Ce-i, Ștefănel?

— Mamă, dă-mi, te rog, o cămașă de noapte.

A! pentru asta ai venit adineaori! De ce nu mi-ai cerut atunci?

— ...Dă... nu puteam...

— Îți era rușine de Sonia? Măi-măi!

Ștefănel tăcu, dar simți bine că Sonia asta *îl plictisea*.

■

„Any, sînt la Medeleni...

Auzi tu ce plin și ce involt sună: Medeleni!

Te-ntrebi: E numele firesc al unui clopot florentin? al unui șipot de munte? al unei cantilene?

...În amurg, cînd se întorc cirezile de la pășune, tălăngile destramă un vaier plîngător, prin care lămuresc, silabă cu silabă: Medeleni... Medeleni... Medeleni...

Și-mi pare că ascult în glasurile-acestea clopotele deniilor păgîne, prin care ogoarele, pădurile și apele jelesc pe nimfa sau zeița Medeleni...

Înțeleaptă Any, te-ai încruntat: știu!

Nu mai începe vorbă că mai ales acum, după o atît de lungă despărțire — imnul Medelenilor te interesează mai prejos decît o «succintă relatare a vieții și planurilor mele»! Iartă-mi un surîs malițios! Această rețetă antihiperbolică, pe care mi-ai prescris-o odată, se potrivește apucăturilor mele epistolare întocmai ca ochelarii prin care se încruntă bunicul pe nasul nepotelului ghiduș... și cîrn.

Iată ce se cuvine să reții din palavrele mele: că în sfîrșit am scăpat de tifos; că doctorul m-a îndemnat — cu

multă părere de rău și lepădare de sine: o să-ți istorisesc îndată — să stau măcar o lună la aer curat; și că... iată-mă la Medeleni. E un făcut: toate gîndurile duc la Medeleni.

Doctorul tifosului meu se numește *Jenică*: diminutiv mai exotic decît Ionică!

Miroase ca toți doctorii, a dop de sticlă cu iod — și mai miroase, fiindcă e și june, a parfum de lăcrămioare: *une larme de muguet*! Mînuiește termometrul cu delicatețe, ținînd degetul cel mic încovrigat în sus; după ce-ți ia temperatura, spune «merci» — ca și cum i-ai fi oferit o linguriță cu dulceață.

Nu-i chip să-l privești în față — poate fiindcă n-are ochelari: de îndată roșește și bîlbîie, obligîndu-te astfel să-ți cobori privirile; și așa îi descoperi și îi măsori cu de-amănuntul ciorapii de lînă albă, tricotați, legați cu funda subțirică a *pantalonilor* aduși *ad-hoc* pînă la glezne: o, nevinovăție! Cînd stă pe scaun, ghetele lui Jenică stau pe covor cam într-o rînă, cu urechile scoase în afară. Diavolul rîsului necuviincios îți suflă la ureche că sînt prinse numai de picioarele respective și că acuși-acuși or să pornească razna, tîrînd ciorapii după ele.

M-a îngrijit cu un «devotament îngeresc»: expresia e a mamei. El e «un băiat de aur»: corolarul e tot al mamei. Iar eu sînt «nerecunoscătoare și clevetitoare»: iarăși mama. Lui nici nu-i trece prin minte una ca asta.

El *(palid, dar hotărît)*: Duduie Sonia, am admirat în repetate rînduri distinsul dumneavoastră talent de pianistă... ce sublim lucru e muzica, duduie!

Eu *(modestă, dar convinsă)*: Adevărat!

El *(prinzînd culori)*:...

Eu:...

El *(pe cărbuni)*:...

Eu:...

El *(roș ca sfecla cea mai clasică, luîndu-și inima în dinți)*: Sînteți ostenită... vă las...

Într-un cuvînt, s-a *înamorat* de mine! Mă socoate melancolică, visătoare, și mă poartă la el în suflet ca pe un fel de cromolitografie a Damei cu camelii! E sublim!

Bietul Jenică! Mai pomenesc o dată numele lui, și îl arunc ca pe un nas țuguiat de hîrtie — și am scăpat de el, răbdătoare Any!

Închipuiește-ți că tocmai lui îi datoresc Medelenii. E de prisos să-ți istorisesc totul. Pe scurt, iată: curînd după ce intrasem în convalescență, ne pomenim într-o zi, acasă, cu doamna Zoe Balș: prietenă cu mama întru vîrstă și cu mine întru muzică. Aflînd de la Jenică — acesta îngrijise pe Nuni, o delicioasă fetiță a ei, bolnavă de tifos cam în același timp cu mine — că am neapărată nevoie pentru a mă întrema de «binefacerile aerului de țară» — venise să mă poftească la Medeleni (află, la urma urmei, că Medeleni e o moșie), unde pleca și ea dimpreună cu copiii.

Popas! Nu mai am cerneală în stilo. Puțintică răbdare, Any."

Se auzeau bătăi în ușă, întovărășite parcă de o dojană bărbătească.

— Cine-i?

— Eu, duducuță!... Ga-ga-ga...

Sonia ascultă nedumerită...

— Intră, Pachițo!

— Îndată, duducuță, se răsti ciudat glasul de dincolo.

Și iarăși:

— Ga-ga-ga...

— Ușa-i descuiată, Pachiță! De ce nu intri?

În sfîrșit, prin ușa zgîrcit întredeschisă șe ivi înveselitor, menind a belșug și voie bună, chipul de lună-plină-de-sacară al Pachiței: zîmbea cu dichis, stînd locului.

— Hai, Pachițo, intră odată!

— Văleu!... Ptiu, spurcatule!

Pachița se mistui, trîntind ușa.

De la măsuța de-o șchioapă, pe care scria așezată turcește pe covor, Sonia sări sprintenă, se repezi la ușă, o smunci în lături, privi o clipă prin umbra coridorului:

— Ce-i, Pachițo... ce s-a-ntîmplat?

Ținîndu-și șorțul sumes, cu o mișcare de formidabilă pudoare, groasa Pachiță lupta cu un gînsac. Încăierată cu el, se năpusti șchiopătînd spre fundul coridorului... Sonia se înapoie în odaie, surîzînd. Luă stiloul de pe măsuță, destupă flaconul cu cerneală... începu să rîdă:

„...Asta trebuie să i-o scriu... Idila pedepsită de zei să fie căsnicie: Leda ajunsă țață, și Lebăda gînsac — sfădindu-se!"

— L-ai văzut, duducuță! S-a luat după mine, afurisitul, și m-a apucat de picior.

Înfierbîntată, cu tulpanul strîmb de sub care viscoleau șuvițe cărunte, cu ochii aprinși, Pachița intrase în odaie.

— Da' acolo ce ai, Pachițo? o întrebă Sonia, arătîndu-i șorțul pe care tot și-l mai ținea sumes.

— Eiii!... Ți-am adus și eu ceva! Da' să umbli binișor cu *ei!*

Desfăcîndu-și șorțul, Pachița răsturnă încetișor pe divanul înfățat pentru dormit o grămadă aurie și piuitoare de trupușoare pufoase: puișori de găină și boboci de gîscă.

— Vezi! m-am ținut de cuvînt, duducuță!

— O, mititeii, drăgălașii... piu-piu-piu...

Îngenunchind lîngă divan, cu o vioiciune de fetiță, Sonia începu să-și alinte obrajii de blănițele de caise ale puișorilor. Buclele ei negre, cu afunduri roșcate ca ruginiul din blana de lutră, se învălmășeau printre puișori, împodobindu-se cu vii cununi de lalele.

— Na!... că erai să mi-l răstorni.

Pachița opri pe marginea divanului un boboc cutezător. Sonia zîmbi. Era mai mare dragul să-l vezi atît de mic și atît de inimos! Adevărată miniatură în miez de cozonac a gînsacului.

— Ei, duducuță, de-acu ți-i iau... Că mă gătește afurisitul cela de gînsac!

Începură culesul. Rînd pe rînd, puișorii, cu spaime blonde și soprane, treceau din pumnul Soniei în pumnul Pachiței.

— Mai lipsește unul, duducuță!

Îl căutară... și-l găsiră tupilat după o pernuță, rotund și luminos ca un luceafăr de sulfină.

— Lasă-mi-l mie, Pachițo.

— I-auzi!

După ce ieși Pachița, Sonia se întinse îmbrăcată pe divan — cu ochii închiși, cu mînile sub cap. Se gîndea la puișorii care trecuseră prin odaie, înviorînd-o grațios... Și-i închipui ciugulind iarba fragedă... Murmură gînditoare:

„Vine primăvara, vine primăvara..."

Se sculă, își acoperi umerii cu un șal turcesc răsfrînt pe speteaza unui scaun, micșoră lampa încet-încet, pînă se stinse de la sine.

În încăperea albă, cu ziduri groase și bătrîne, noaptea își răspîndi clara frăgezime ca un parfum de violete într-un arhondaric de schit...

Sonia deschise o fereastră. Se așeză de-a curmezișul pe pervazul adînc. Răcoarea crudă îi sărută nările, îi umezi tîmplele, înfiorînd-o toată, din creștet pînă-n glezne.

Primăvara...

Atîta neliniște se însufleția de pretutindeni, încît neclintirea nopții părea încordare pentru o năvală — tăcerea, preajma unui muget sfîșietor.

...Livada moșiei, livezile satului din vale își înălțau crengile abia înmugurite, străpungînd umbra: pîlcuri-pîlcuri de cerbi sihaștri, fugiți grămadă din păduri — opriți la pîndă pe hotarul nopții... Vedeai suflările lor calde aburind văzduhul. Simțeai pămîntul scurmat de neastîmpărul copitelor; simțeai nările lor căscate adulmecînd cu boarea, zările, depărtările; simțeai dîrza încruntare a coarnelor ruginii.

Și așteptai din clipă în clipă. Și așteptai izbăvitor să răsune galopul plin al Celei-multrîvnite — dezlănțuind prăpădul: prăbușiri de copite; trosnet de coarne izbite, sfărmate; mugete jalnice sau biruitoare... și sînge cald, bogat ca umbra de rubin a toamnei... sub ochii blînzi și umezi ai cerboaicei, nălucită în argint de lună și în purpuri de măcel...

...Sonia tresări: răsunase un țipăt?

Din fundul livezii, două umbre se desprinseră în goană. Le zări: se fugăreau; se apropiau. Le auzi ropotul — le lămuri.

Se aplecă pe fereastră, desfăcînd crengile zarzărului de la geam, și deslușì trupul înfuiorat al unei țigănci pesemne, cu salbe sunătoare pe grumaji fugărită de un flăcău.

Își simți sufletul tîrît în fuga lor și inima zvîcnind mai viu:

— O ajunge... nu... a scăpat... a prins-o... iar a scăpat-o... o!

Învăluită în brațele flăcăului, țiganca se zbătea mlădie, zgîriindu-l, mușcîndu-l.

O doborî.

Sonia tremura. Închise ochii, se făcu mică, zgribulindu-se în ea — spăimîntată și firavă în fața primăverii.

•

„Reîncep. M-am odihnit puțin: ostenesc atît de ușor! Mi-e inima o minge nervoasă cu care nu știu să mă mai joc: o strîng în mine cu teamă parcă să nu se spargă, și-mi scapă, și sare pripit, cu hopuri tot mai repezi, mai mărunte — pînă ce stă, dureros de încordată.

...Any, mi-e dor de sănătatea cu obraji de măr domnesc, de robusta sănătate care scutură viața rîzînd, în clipe coapte și elastice ca zarzărele arămii din pomi bogați; de sănătatea care-adoarme și deșteaptă hărniciile cuminți — mi-e dor de mine de odinioară.

O! preajma primăverii e povară pentru o biată convalescentă!

Tu nu mai știi, tu ai uitat urgia primăverii de la țară! Abia de-o mai zărești pe cea de la oraș! Și cum s-ar putea asemui, drăgălașa, zburdalnica fetiță cu ochi verzi și grai ciripitor, care de-a lungul uliților voastre, dănțuind, își oglindește rîsul alb în zarzări și în pruni, și pune pete de carmin pe gura florilor de piersic, ș-apoi se înfășoară și se desfășoară în vălul florilor de măr — cu apriga ibovnică a ogoarelor!

Încolăciți sub cerul larg, pămîntul și cu primăvara sînt două trupuri goale — două guri flămînde care se mușcă adînc.

Văzduhul tot miroase a iarbă, și crîngurile-s vinete de violete.

Sonia"

•

— Unde ești, duducuță?

— St... că doarme, își răspunse Pachița cu glas tare, rînduind tablaua cu lapte, apă și dulceață pe măsuța de noapte.

După ce îndreptă mucul candelii aprinse sub iconostas, se apropie în vîrful picioarelor de divan:

— Doarme!... Frumoasă-i, bat-o norocul! Cam slăbuță numai!... Lasă, c-o îngrășăm *noi!*

Își scoase din păr, de sub broboadă, o panglicuță roșie, pe care o agăță cu un bold desprins de la piept în scoarța părețelui mărginaș:

— Ptiu-ptiu! Să nu te deochi!

Iscodind cu o căutătură ageră prin toate ungherile odăii, zări pe măsuța de scris o cutie deschisă. Luă din ea, fără șovăire, un pumn de țigări aurite pe care le ascunse în sîn. Mai luă din treacăt o sticluță rătăcită printre cărți, pe o poliță-colțar; o duse la nas, destupînd-o, și se oțărî: era iod. Apoi ieși, oftînd.

Sonia deschise ochii împovărați de nesomn, se ridică sprijinindu-se într-un cot, întoarse perna pe dos și se culcă iară.

...Capetele perdelelor de borangic se înfiorară alene, se mlădiară spumos: odaia se umplu de noapte și de lună proaspătă. Luminița candelii se stinse deodată: buzele sfinților de pe icoane o suflară? Perdelele oftară adînc, răscolite, și, cu o fîlfîire șerpuitoare, strînseră în brațe moi trupul fugar al vîntului...

II

... Do-re-mi-fa-sol-la-si-do... do-si-la-sol-fa-mi-re-do...

Sunetele gamei alergau unele după altele, mereu-mereu, ca un cîrd de școlărițe în cămeși de noapte pe paturile dormitorului: dintr-un capăt în celălalt — și iar îndărăt.

Ștefănel se deșteptă, neluînd în seamă gamele. Gîndi doar atît: „Nu cîntă Suzica". Asta însemna: cîntă Sonia.

Deși treaz de-a binelea, nu se hotărî încă să deschidă ochii: mai zăbovi în el.

Clipa care-i acoperea ochii cu mînuțele era darnica și lenesa domniță a clipelor lui. Cînd era mic, ea îi spunea că peste noapte au venit și au rămas sub perna lui: alune prăjite, migdale zăhărite, grămădite în cornete de hîrtie colorată; sau mere, calde ca dintr-un cuibar; ori soldați de plumb; ori rățuște de celuloid, pentru băile de frunză de nuc. Și nu-l amăgea! Pe atunci trăiau bunicii! Trecuseră anii

copilăriei — avea cincisprezece ani trecuți acum. Sub pernă, firește, nu mai găsea nimic, decît doar cartea din ajun, dar aceeași clipă știută de demult îi aducea bucuria ori supărarea pe care celelalte clipe ale zilei nu făceau decît s-o împartă între ele, ascultătoare...

... Do-re-mi-fa-sol-la-si-do... do-si-la-sol-fa-mi-re-do...

Delaolaltă cu gamele, năvăliră bucuriile: vacanța abia la început; cărți de cetit din belșug; libertate nestînjenită; și mai era ceva... parcă... poate...

Nemaigăsind nimic, deschise ochii: holdițe de soare îmbelșugau covorul.

Coborîndu-se din pat, se îndreptă spre fereastră, călcînd leneș căldura de pe jos. Deschise geamul, răsturnînd în odaie ulciorul de răcoare uitat de noapte pe pervaz.

Se auzea cotcodăcitul găinilor, guruitul hulubilor, piuitul vrăbiilor și alte sunete blajine sau istețe. Ștefănel privi o clipă pe afară și, lacom și înfrigurat, începu din nou să-și adune, să-și socoată bucuriile lui. Și le înșiră pe toate, prețuindu-le una cîte una; și pe măsură ce și le înșira, simțea că-i piere voioșia de la început, că se posomorăște. Era nedumerit: ce i se întîmplase? Se întoarse gînditor spre pat...

Lăsînd la o parte bucuriile, se gîndi la supărări... dar nu prea avea!

De la o vreme, descoperi că într-adevăr ar avea o pricină de nemulțumire — dar atît de neînsemnată: Sonia! O dată cu venirea ei, își pierduse mai întîi odaia lui de totdeauna: odaia cu zarzărul de la geam, apoi întâietatea în casă. Sonia îi fermecase pe toți: începînd cu mama lui, pe care — de cînd venise Sonia — n-o mai înăbușea fumul de țigară, numai fiindcă Sonia fuma... urmînd cu Suzica și cu Nuni, care hotărîseră — cu mintea lor copilărească, ce-i drept — că Sonia cîntă la pian mai bine „chiar decît mămica" și că e „mai deșteaptă decît Tefănel"... și încheind cu Pachița, care se jura „pe ochii ei" că „duducuța se îndoaie pe spate mai tare decît cuconașul Ștefănel".

— Fleacuri!

Atunci?...

Ostenit de-atîta trudă în deșert, necăjit că-și stricase dimineața și poate ziua întreagă, Ștefănel hotărî cu glas tare:

— Bine! Atunci sînt trist! N-am decît să mă culc!

Se culcă fără chef: nu-i mai era somn... Și, nemaigîndindu-se la nimic, se pomeni din senin vesel, ușurat — ca un ștrengar pus *la colț* pentru vreo ispravă, cînd zărește, trăgînd cu coada ochiului prin oglindă, surîsul îngăduitor al părinților.

...Do-re-mi-fa-sol-la-si-do... do-si-la-sol-fa-mi-re-do..

*

Dimineața era naivă cu soarele și cuiburile ei.

Sonia cînta sonatine. Cînd și cînd, degetele ei poposeau pe luciul sonor, sprintene ca după o alergătură prin rouă după fluturi. Atunci, piuitul cuiburilor de sub streșini îngîna candoarea sonatinelor.

La spatele Soniei, Nuni, suită pe un taburet — ca să fie mai înaltă decît clapele — privea mai mult decît asculta. Ea cunoștea *pe nume* fiecare deget al Soniei. Agerimea, felurimea mișcărilor muzicale și uneori repeziciunea lor o minunau ca o joacă de băieți.

Căpușorul ei plinuț și rumen de păpușă a piersicilor se apleca pe nesimțite. Mînuțele ei pluteau ritmat deasupra acordurilor, părînd că dezmiardă și scutură lăcrimioare îmbrobonate.

— Sonia, da' tu de ce nu porți inele? șopti ea la urechea Soniei, vrînd parcă să nu afle sonatina de întrebarea ei.

— Aici îmi erai, floarea-mirării?

Lăsînd sonatina neisprăvită să murmure fărămițată în coardele metalice, ca o ploiță pe un talger, Sonia înălță pe Nuni de subțiori, așezînd-o pe genunchii ei.

Un bondar castaniu intră pe fereastră, tîrînd în zborul lui o notă zbîrnîitoare de violoncel.

— Sonia, ne mînîncă!

Închizînd ochii, Nuni își ascunse capul cu o spaimă prefăcută la pieptul Soniei... Bondarul zbură afară. Nuni învie.

— Sonia... spune-mi o poveste!

Sonia privi romanițele neastîmpărate din ochii fetiței, îi dezmierdă părul, se gîndi și începu zîmbind:

— Să vezi... Era odată un motan tare cumsecade — Motanschi-voievod — cărunt de bătrîn ce era, și cam fudul de urechi...

— Cuum!?

— Adică auzea cam greu. Ei... și motanul nostru ședea tolănit toată ziulica pe o canapea și moțăia. Așa: moță-ia... Și șoricuții, dacă au văzut ei și-au văzut că Motanschi doarme mereu, au început să-i fure mîncarea.

— Așaaa?

Mirarea zbură din gurița lui Nuni, lăsînd-o ca o cireașă ciugulită.

— Așa!... Și bietul Motanschi, nemaiavînd de mîncare, slăbea văzînd cu ochii și se tînguia: „Sărac de mine, sărac, mă uită stăpînii, ș-am să mă prăpădesc!"

— Săracu! Sonia, da' Motanschi știa să vorbească?

— Sigur, învățase el asta, fiindcă era bătrîn!

— Sonia, da' de ce nu s-a plîns Motanschi stăpînilor?

— Știu eu?!... Fiindcă nu vroia să-i supere... Ei, ș-atunci să vezi minune! Zîna-Laptelui, care iubește pe motani, s-a dus tîrîș-tîrîș pînă în cămară la Zîna-Zaharului și la Zîna-Vaniliei, și le-a rugat să pedepsească pe șoricuți, că altminteri bietul Motanschi moare de foame. Și atunci...

— Ș-atunci?

— Ș-atunci Zîna-Vaniliei împreună cu sora ei, Zîna-Zaharului...

— Sonia, erau surori?

— Sigur, Nuni!... Și, cum spun, zînele amîndouă — supărate ele mai demult pe șoricuți — fiindcă șoricuții nici pe ele nu le lăsau în pace — s-au gîndit ce s-au gîndit, și au născocit un pian mic, mic de tot: ca o cutiuță de bomboane, cu clape albe de zahar și clape negre de vanilie, și l-au așezat în taină pe canapeaua lui Motanschi... Bun! Și șoricuții, mirosind a dulce, au venit grămadă — cu mic, cu mare — s-au cățărat unul cîte unul pe canapea, au cercetat pianul cu de-amănuntul. Și unul dintre ei, mai inimos, și-a ridicat lăbuțele de dinainte, le-a lăsat pe clape și, văzînd că nu-i primejdie, a început să rontăie feliuțele de zahăr și bastonașele de vanilie. Și pe cînd rontăia el mai bine, iată că pianul începe să cînte. Și...

— Sonia, cum cînta șoricuțul?

— Uite-așa, Nuni.

Luînd mînuțele fetiței în mînile ei, Sonia începu să le picure, deget cu deget, pe clapele cele cu sunet subțire.

— Ce frumos!... Sonia, și pe urmă?

— Și pe urmă Motanschi-voievod a deschis un ochi... Adică nu! Pianul era fermecat, și cum a început să cînte, șoricuții au început să țupăie, să țupăie... fără să se mai poată opri. Și ce să vezi! Un șoricuț, în focul jocului, îl calcă pe Motanschi tocmai pe coadă! Atunci...

— ...Motanschi a deschis un ochi, urmă Nuni aprinsă.

— Daaa... L-a deschis și pe celălalt, și-a zburlit mustățile, s-a stropșit, a întins laba... și...

— Și?

— Și iac-așa a făcut...

Încruntîndu-se amarnic, Sonia cuprinse capul fetiței cu degetele înțepenite în chip de gheare și îl acoperi cu sărutări.

— Sonia, Sonia, se scutură Nuni, nu i-a mîncat Motanschi pe șoricuți??

— Nu! I-a iertat, fiindcă erau mititei și jucau frumos.

Nuni oftă ușurată. Apoi, gîndindu-se la încruntarea motanului și la spaima șoricuților, începu să rîdă cu toți clopoțeii hazului copilăresc.

Ștefănel, așezat pe divanul din fundul salonului, cu cartea pe genunchi, întoarse fila surîzînd. Începînd rîndul de sus al filei următoare, băgă de seamă că ascultase povestea în loc să cetească.

— Nu mai am liniște în casa asta!

Din odaia de alături se porni un ropot, o năvală. Ușa se deschise cu zgomot, și Suzica dădu buzna în salon, urmată de Pachița, strigînd pe nerăsuflate:

— Poftim la dejun, Sonia. Eu am ajuns înaintea Pachiței!

— Vă poftește cuconița la masă, uf, era să mă răstoarne!

Glasul gros al Pachiței și glăsușorul Suzicăi răsunară odată.

Sonia închise pianul și se îndreptă spre ușă, ținînd fetițele de mînă, de o parte și de alta a ei. Alaiul trecu prin dreptul lui Ștefănel.

— Bună dimineața, Ștefănel. Cînd ai intrat? Nu te-am auzit.

— Bună dimineața, domnișoară, mai demult, ceteam.

— Pachițo, ce-avem la dejun?

— Numai poftă de mîncare să ai, duducuță, c-avem mămăliguță cu caș proaspăt și cu ochiuri, miel fript cu salată de fetică...

...După ce ieșiră toți, Ștefănel se ridică de pe divan, morocănos: „Gălăgioși mai sînt!" Plecînd spre ușă, zări o batistă căzută pe covor. O ridică: inițiala „S", brodată într-un colț, arăta că e a Soniei. Cu o mișcare nepregetată, de copil care privește prin gaura cheii, o apropie de nări: mirosea simplu, a olandă de curînd spălată și a levănțică: „Să i-o duc...?" Dînd din umeri, o lăsă să cadă jos. Trecînd prin fața oglinzii, se opri: își trase în jos, de jur împrejur, marginele bluzei rusești; își netezi cu amîndouă mîinile părul castaniu, descoperindu-și fruntea scurt arcuită; se privi lung: ar fi vrut să fie foarte frumos, fără să știe de ce! Oare era?... Porni la masă.

...În salon rămase numai batista pedepsită.

*

Cu capul descoperit, purtînd pe brat pelerina cenușie, ale cărei pulpane atîrnau prin iarbă, Ștefănel intră în livadă, lăsîndu-se în voia pașilor.

Ar fi putut merge cu ochii închiși oriunde prin livadă! Copilăria cu genunchii zgîriați l-ar fi călăuzit pretutindeni, din pom în pom, ca pe un voievod orb, prin potecile cucernice ale norodului său.

...Lăsase livada astă-toamnă cenușie de ploi, împotmolită în glodul mohorît; o regăsea ageră, plină de cer, înmugurind.

...În cale îi ieșiră merii, vișinii, piersicii, renclozii... Și rînd pe rînd, buzele lui murmurau:

— Iată merii; iată vișinii; iată piersicii...

Așa cum ar fi spus: „bine v-am găsit, merilor"; „bine v-am găsit, vișinilor"; „bine v-am găsit, piersicilor"...

...Ocoli întreaga livadă, și la urmă de tot se îndreptă spre pomul dintre toți mai drag, spre zarzărul de la geamul foastei lui odăi: „S-a mai schimbat oare?" Și-l amintea de cînd era mic: și el, și zarzărul. Copilăriseră... Crescuse cu încetul, rîzînd cu dinții de lapte ai mugurilor fiecărui

april, înălțîndu-se pe treptele primăverilor, spre fereastra odăii. Și într-o dimineață neuitată, copilul în cămașă de noapte și pomul în cămașă de flori își întindeau mîinile la geam — pe pragul prin care zarzărul intra în odaie cu vîntul și cu soarele...

...Îl văzu de departe, și-l auzi, și se grăbi să-l întîmpine. Pe zidul alb, zvîntat de soare, crengile se desprindeau armonioase, ca brațele înălțate în ritmul unui început de dănțuire; mulțimea mugurilor țesea un abur umed de mărgăritare ruginii. Părea îmbujorat zarzărul, și surîzător, ca obrajii bucuriei...

„Iată și banca!" O biată bancă fără de spetează, putredă și zbîrcită, pusă sub zarzăr să fie uliță căderii florilor și frunzelor, tumbelor zarzărelor. Ștefănel o iubea fiindcă ședea sub zarzăr totdeauna.

Se întinse pe bancă cu fața în sus, așternîndu-și pelerina drept căpătîi. Soarele se sculă de pe bancă.

Închise ochii și simți mai bine, mai aproape căldura rîzîndu-i pe față. Îi deschise, și văzu crengile și mugurii și o vrabie, și i se păru că vede sufletul și fericirea lui oglindite în ochii albaștri ai cerului. Iar îi închise: era așa de bine și-n el, ș-afară!

Își lăsă brațele să atîrne în jos. Cu vîrful degetelor simțea clipind ierburile.

Brațele i se legănară tot mai încet, tot mai domol, pînă cînd, blînd, somnul se statornici.

...Trupul lui era o barcă, cu vîslele atîrnînd lenite, deasupra căreia primăvara învolbura pe nesimțite pînzele de flori ale zarzărului înmugurit.

*

...O fată îndrăgostită de părul ei, de parul ei atît de lung, că — despletit — o plouă toată pînă la călcăie... și moale ca polenul dus de vînturi... ș-atît de cald, ș-atît de blond, că-nvăluite-n el s-ar coace piersicele mai aprins... și atît de luminos, că dacă ochii ei ar plînge, în el ar rîde curcubeie...

O fată goală, ascunsă în părul ei, își coace trupul, și cîntă, și rîde, sărutîndu-și părul: amiaza singură sub cer, soare, albine...

*

...Ochii Soniei înverziră de sub gene. Se dojeni singură:

— Iar am ațipit, și la noapte n-am să mai pot dormi!

Nuni oftă ușurată, văzînd că Sonia s-a deșteptat. Ca să nu-i tulbure somnul, stătuse locului pînă atunci, vorbind păpușei la ureche, deși păpușa n-avea urechi. Astfel, Nuni izbutise să-și vorbească singură, la ureche.

Toate sunetele agonisite în căpușorul ei se risipiră darnic în hohote de rîs, ca bănuți de argint rostogoliți dintr-o pușculiță spartă.

— Ce-i, Nuni?

Rîsul fetiței conteni. Privind galeș păpușa:

— Pușo, roagă tu pe Sonia să ne ducă la plimbare!

— ...!

Sonia se ridică de pe divan alene, cu mișcările învăluite în moliciunea somnului și în căldura soarelui ca în faldurile unui șal venețian.

— Vai! ce-i în capul meu!

Un vălmășag lucios de tumbe brune neliniști luciul oglinzii ovale: părul Soniei după somn.

Luînd de pe măsuță un flacon șolduros, cu potcap de argint aurit, i-l încredință lui Nuni:

— Ține-l bine și desfă-l cu băgare de seamă... dacă vrei să ne plimbăm!

În timp ce fetița, devenind gravă deodată, desșuruba dopul, Sonia începu să se pieptene. Pe rînd, pieptenele și peria biruiră buclele îndărătnice, pînă cînd — supuse — alunecară de o parte și de alta a cărării, pe tîmplele palide, pe obrajii cireșii de somn, încolăcindu-se mocnit în jurul grumajilor.

Sonia înălță ochii, pe sub sprincene: prea era linsă!

Scutură capul: buclele o năpădiră ca un stol de păsări bunduce. Nuni începu să rîdă:

— Sonia, tu te joci, și Nuni face treabă!

— Lasă, Nuni, că vine și răsplata!

Nuni zîmbi; își luase singură răsplata: o pată umedă de parfum pe rochiță.

— Sonia, cum se cheamă parfumul tău?

— *Eau de lavande.*

— Levănțică?!

— Da, Nuni!

— Sonia, da' levănțica parcă-i albastră! De ce nu-i și parfumul la fel?

Sonia ridică din umeri, încurcată...

— Nuni dragă, nici ploaia nu-i albastră, și doară cade din cer!

— Ce păcat!... Sonia, Sonia, îmi dai în ochi! Sonia!

Cu fața încreștită de plăcere, fetița primea botezul dorit din mînile Soniei.

— Sonia, toarnă-mi și pe mîni!

— Na! na! țigăncușo!... Îți ajunge?

O adiere călduță flutură prin toate ungherele, și-atît de firesc se îmbină cu suflarea florilor de luncă, încît încăperea păru că respiră lung, prin geamurile deschise, îndepărtata mireasmă a cerului albastru...

*

Ștefănel se deșteptă.

Două mîni calde îi apăsau ochii. Și un parfum, cunoscut parcă, îi pătrundea prin nări, neliniștindu-l.

Cine era?

Își aminti deodată batista căzută pe covor, parfumul de levănțică... Și fiindcă nu vroi să se teamă, se temu tare, tare de tot. Închise ochii mai strîns și fugi afund în el, ducînd fiorul parfumului de levănțică.

— Tefănel, da' tu nu te mai scoli?

— Tu erai, Nuni!... Ce-nseamnă glumele acestea?

Sărise de pe bancă drept în picioare. Glasul răsunase aspru, ca și privirea. Zărind-o pe Sonia la cîțiva pași de el, se înroși. Plecă ochii în jos.

— Bine, Ștefănel, de ce ești așa brutal? Nu ți-a făcut nimica fetița!

Auzind vorbele Soniei, Nuni se hotărî să fie nenorocită și fugi, izbucnind în plîns.

— Lasă, Nuni, că nu-i nimica! Nuni... Nuni...

Sonia porni prin livadă, după fetiță.

Rămînînd singur, Ștefănel se simți, rînd pe rînd și delaolaltă, rușinat, stînjenit, mînios, nedumerit, trist, umilit...

Se așeză din nou pe bancă. Și ridicînd ochii în sus, privi lung crengile zarzărului, întrebîndu-le parcă dacă vor înflori sau vor plînge.

*

— Hai, Ștefănel, împăcați-vă: cere frumos iertare lui Nuni.

De la spatele fetiței, frăgezite de plîns și de alergătură, Sonia se uita rugător la Ștefănel. Sub marginile plecate ale pălăriei de pai albastru, care-i umbreau fața, ochii ei luceau mai verzi, mai umezi...

Înălțînd-o pe Nuni în brațele ei, îi apropie obrazul de al lui Ștefănel.

O sărutare zbură gureșă: a lui Nuni.

Ștefănel își lipi numai buzele închise de obrazul fetiței: se sfia să sărute cu adevărat, sub surîsul buzelor de zmeură, pitit îndărătul lui Nuni, în umbra pălăriei albastre.

— Ștefănel, nu știi să săruți! Uite-așa se sărută.

Mute, sărutările se topiră lung, pe un obraz și pe celălalt. Obrajii lui Nuni răsăriră căpșunii.

— Așa! Acuma sărut-o și tu... din toată inima!

Ștefănel se aplecă spre Nuni, cu genele tremurînd... și o sărută pe frunte.

*

...Pe geamul larg deschis, al zării de apus, nourii de seară își revărsau învăpăiatele căderi de măcieși. Desprins din purpurile lor bogate, soarele căzu...

Amurgul se înălță învăluit în umbre albăstrii și-n luciri roșii, răspîndind miros de ierburi, ca o țigancă despletită, cu maci în păr și maci în gură...

*

.....

— Mămăică, roagă tu pe Sonia să cînte ceva!

— Suzico dragă, poate că-i ostenită, poate vrea să se culce!

— Eiii, mamă! Spune-i *tu*!

Urmată de Suzica, doamna Balș intră în salon, ținînd în mînă un sfeșnic cu lumînarea aprinsă. Sonia fuma, așezată pe divanul de lîngă geam, cu Nuni în brațe. Fetița îi șoptea ceva, alungînd cu mînuțele rotocoalele de fum care uneori așterneau o perucă pudrată pe cîrlionții ei.

— Ce uneltiți acolo?

— Nuni mă roagă să cînt.

Suzica izbucni:

— Și eu, și eu!

— Ce te faci, Sonia? Cu soborul nu poți lupta!

— Mă supun... cu o condiție!

— S-o auzim!

— Cîntăm împreună.

— Sonia-Sonia! Asta-i curată răzbunare! Mînile mele-s bune doar pentru făcut dulcețuri și cozonaci! Ș-apoi, nici n-am mai pus mîna pe pian de-o groază de vreme!

— Nu-i adevărat, mamă! Cînți foarte bine!

Glasul lui Ștefănel izbucni aproape mînios. În fața Soniei, vorbele mamei lui — deși glumețe — îl umileau.

Fetițele îi țiuură isonul într-un glas:

— Cîntă cu Sonia, mămăică!

— Te rog, mămăică!

— Hai, mămăică!

— Bine-bine! M-ați asurzit. Cînt.

Suzica deschise repede pianul.

— Eu întorc filele.

— Și eu bat măsura, adăugă Nuni de pe genunchii Soniei.

— Ce cîntăm, Sonia? Cruță-mă numai!

Cercetară împreună un vraf de note...

— Să încercăm *Sheherazada!*

— ...Fie!... Am intrat în horă, trebuie să joc!

Se așezară la pian: Sonia, la dreapta doamnei Balș. Suzica, la dreapta Soniei, pe un scaun cu trei perne, emoționată.

— Începem?

— Începem...

.....

— Cuconiță...

Glasul Pachiței căzu din senin, pîcîlind tăcerea.

Toți izbucniră în rîsete. Pachița, oprită în prag, nu se dumirea.

— Cuconiță...

— Afară! Afară! Afară!

Pachița fugi de sub grindină. Rîsetele se potoliră... Urmă un răstimp de tăcere... De o parte și de alta a pianului, masivele policandre de aramă, fluide în capetele lumînărilor aprinse, se înălțau ca doi șerpi ruginii cu nenumărate capete de foc, păzind intrarea unei peșteri vrăjite...

...Întîiul acord împodobi tăcerea, înscriind — cu o șerpuire de rubine și peruzele — litera muzicală de la începutul basmului celor „o mie și una de nopți".

„...Cadînele! Ce grele-s genele cadînelor, și ce puternică e patima care-și îndoaie așa ușor zăbrelele"...

Ștefănel își răsturnase capul pe spate. Ochii lui visau, atît de negri, că ovalul feții părea palid ca lumina lunii căzută pe mure.

„Mai este mult oare?" gîndi Nuni, care știa că după ce isprăvește muzica vine dulceața."...Lasă, că mă trezesc eu!" Și căscă.

...Strîngîndu-și tîmplele în mîini, Ștefănel privea noaptea cu ochii toropiți.

Înstelări fugare înfiorau zările ca scînteierea unui păr îmbelșugat, pieptănat prin întuneric.

...Acordurile întețite, frînte, dezlănțuite se năpusteau stridente, ca trupuri goale de gitane, alergînd pe pajiști lungi de jar.

...Ștefănel își strînse genunchii unul în altul, apropiindu-i de bărbie; își apăsă mai tare tîmplele. Își ținea capul dogorît în mînile reci, ca un potir în care ard garoafe roșii cu mireasma înverșunată de preajma furtunii...

...Cu trupul învolt de sevă, primăvara se ridicase din ierburi și intrase în odaie, ademenită de mirodeniile basmului oriental.

★

— Uf! Nu mai pot! Ești mulțumită de mine, Sonia?

— Mulțumită?... Sînt umilită!

— Fățarnico! Suzica, spune Pachiței să aducă apă și dulceață!

Sonia se ridică de pe scaun îmbujorată, întinzîndu-și mînile ostenite:

— ...A adormit Nuni! Priviți-o ce drăgălașă-i!

Fetița adormise, căzînd cu fața pe divan. Nemișcarea trupului o arăta tot sprintenă; părea doar aplecată, pentru o clipă, să sărute mîna somnului.

— Vai! Nu mai am țigări!

Sonia privi prin salon...

— Ștefănel, fii tu bun și adă-mi din odaie cutia cu țigări: o găsești pe măsuța de scris... sau pe poliță... în sfîrșit, o găsești undeva!

— Poftim?

— Bravoooo! Și tu ai adormit, Tefănel?

Repetă răspicat rugămintea.

Îndată ce ieși din salon, Ștefănel se sprijini de peretele coridorului, cu ochii tulburi. O înfrigurare ascuțită îl străbătu, vuindu-i în urechi...

— Ce trebuie să fac?... A! Să-i aduc țigări.

Intră repede în odaia Soniei și se opri pironit pe prag — pe pragul foastei lui odăi — ca și cum din nebăgare de seamă ar fi intrat într-o încăpere străină, fără să bată la ușă: prin întuneric, îl întîmpinase parfumul de levănțică.

— Unde-s țigările?... Pe măsuță... Pe măsuța de scris.

Începură să i se deprindă ochii cu întunericul. Deslușì măsuța joasă — odinioară, măsuța lui de jucării. Dibuind prin umbra din ce în ce mai străvezie, se apropie de măsuță, luă cutia și, în loc să plece, se opri în mijlocul odăii, respirînd întunericul... O suflare răcoroasă, ca de fîntînă adîncă, îi netezi obrajii. Și abia atunci luă în seamă geamul deschis, crengile zarzărului. Se deșteptă de-a binelea. Uitase de zarzărul lui... și poate înflorise, și poate căzuse bruma pe florile plăpînde!

Încălecînd pervazul ferestrii, se aplecă spre crengi, le pipăi îndelung — căutînd cu degete înfrigurate, de orb, surîsul chipului drag...

— N-ai înflorit încă! Lasă, că nu cade bruma!

★

...Cu izbucniri melodioase în glas, alunecînd în curbe galeșe sau răsucindu-se-n spirale moi, zvîcnind în salturi

sprintene, frîngîndu-se într-o oprire scurtă din care iară s-avînta, Sonia venea pe coridor, cu paşi povestitori de Sheherazade...

— Vai de mine! Ai căzut rău, duducuţă?

Pachiţa, care venea domol în urmă, cu lumînarea şi ţigările, ridică pantoful zvîrlit ca din praştie, punîndu-i-l în picior.

— Cinci ţigări, răsplată, pentru culegătoarea de papuci!

— Sărut mîna, da' ţi-a trecut?

— ... Ştii ce, Pachiţo? Eu mă fac dansatoare şi te iau cu mine!

— Doamne, duducuţă? Ce-ţi mai trece prin minte!

Intrară în odaie. Sonia se azvîrli pe divan, lepădîndu-şi pantofii cu o smuncitură a picioarelor.

Pachiţa se muncea să aprindă lampa.

— Ei, Pachiţo, vii cu mine?

— Ira, duducuţă! Se mai poate una ca asta?!

— Ira, Pachiţo! Da' eu nu ţi-s dragă?... Şi unde mai pui: bani, flori, parfumuri, mătăsuri... trăim împărăteşte, Pachiţo! Vezi şi ţări străine! Şi cîte şi mai cîte!

Pachiţa oftă din greu şi murmură ca pentru sine:

— Ehei! Ce păcat că nu-i mai mare cuconaşul Ştefănel!

— Ce?

Pachiţa se bătu peste gură:

— Ia, o vorbă!... Da' zău c-ar fi bine!

— De ce, Pachiţo!

— Iac-aşa! Nu te-ai mai duce: ai rămînea la *noi!*

Lămurind în sfîrşit gîndul Pachiţei, Sonia se încruntă în şagă:

— Cţţţ, Pachiţo!

— Duducuţă... da' ţigările?

— Numai două-ţi dau: pedeapsă fiindcă spui prostii!

Îi dădu un pumn întreg.

— De-acu mă duc; sărut mîna, duducuţă! Somn uşor!

— Ce-i?

Capul Pachiţei se ivise din nou prin uşa întredeschisă.

— Duducuţă! Să nu pomeneşti cuconiţei de ce ţi-am spus!

— Piei!

Sărind de pe divan, începu să se dezbrace cu mişcări repezi, iscusite: rochia lunecă de-a lungul trupului şi foşnind i se încolăci la picioare...

Amintindu-şi de vorbele Pachiţei, zîmbi:

— Auzi ce-i vine-n minte!

Dezbrăcîndu-se mai departe, se gîndi în treacăt la Ştefănel: îl văzu tăcut, lăuntric; cu glasul înăsprit de timiditate şi de adolescenţă; cu mişcările ostenite armonios de copilăria din care abia ieşea, ca după un lung înot în mare.

— Ce s-o fi ascunzînd în capul lui?

Punîndu-şi cămaşa de noapte, cu braţele duse deasupra capului, zări în oglindă palida zvîcnire împietrită în sîni. Îşi aminti mirările nevinovate care-o îngîndurau pe-atunci cînd adolescenţa sufla molatec în pieptul ei de copil, ca o adiere în somnul perdelelor de vară...

Îmbrăcă un chimono, micşoră lampa; se rezemă cu coatele de pervazul ferestrei deschise...

...Primăvara era un val uriaş, care-nălţase întreg pămîntul în verdele lui avînt, şi care din clipă în clipă avea să se prăvale spart, înspumînd livezile, înverzind pădurile.

III

...Sonia se întorcea de la crîng. O ademenise plimbarea, ca o primejdie, şi o înfruntase.

Ca să ajungă la crîng, trebuia să răzbată prin satul plin de cîini, la capătul căruia se oprise o şatră de ţigani; să urce şi să coboare spinarea blîndă a unui deluşor; ş-apoi să intre în crîng — şi să iasă.

...O lătraseră dulăii, silind-o să alerge prin zarva hămăirilor ca o dănţuitoare printre lănci, în zvonuri îndîrjite de talgere de-aramă. O înconjuraseră dancii, stîrniţi de paşii ei, ca diavoleşti vîrtejuri de vorbe şi de zdrenţe; se dezbărase de ei, dăruindu-le toate ţigările, fiindcă bani n-avea. Suise şi coborîse deluşorul care se da de-a dura cu vîntul şi cu ierburile, cu florile şi fluturii... Şi intrase în crîng atît de veselă de truda ei, încît luase-n braţe cel dintîi copac şi-l sărutase...

— Să-ți ghicească baba, prințeaso! se răsti către Sonia o țigancă tînără, momind-o cu ochii măslinii.

— N-are bani *prințeasa!* Vino la curte după amiază.

— Da-i babei o floricică, că tot îți ghicește baba!

Un țigan înalt, cu plete lungi, se opri lîngă ele, încrucișîndu-și brațele pe piept, trufaș ca un plop negru. Ochii lui stăruiră aprinși pe trupul Soniei; ochii țigăncii se înăspriră.

Sonia porni degrabă înainte, lăsînd în urma ei o bulboană de sunete mînioase, pe două glasuri.

— Degrabă a mai întinerit *baba!*

...La intrarea în sat, un bou întoarse capul după ea și o privi cu atîta gravitate, încît întoarse și ea capul, cam înfricoșată, gata să-i spuie „bună dimineața".

— Vă sărutăm dreapta.

O ceată de țărani cu sumanele pe umeri o salutară delaolaltă, cu gestul larg și pașnic al cumpenelor de fîntîni.

...Din urmă, de departe, răsuna un trap de cal: o toacă înăbușită, mai întețită pe măsură ce se apropia.

Abia avu răgaz să se ferească. Deasupra ei răsună smuncit, din fugă, într-un nour de colb:

— Bună dimineața, domnișoară!

— Ei, Ștefănel!... mulțumesc pentru pudră!

Ștefănel opri calul pe loc, descălecă și, ținînd într-o mînă dîrlogii, pălăria în cealaltă, se apropie de Sonia, zîmbind:

— Iartă-mă, domnișoară, te-am zărit prea tîrziu!

— Nu face nimica: mă șterge Pachița! De unde vii?

— De la o moșie din apropiere: *cu treburi...*

Sonia dădu din deget:

— Ștefănel, Ștefănel! Mă duc cu jalbă la mama!

Ștefănel se întoarse cu vioiciune spre cal, netezîndu-i fruntea:

— Cuminte băiatu, cuminte!

...Intrînd pe poartă, fură întîmpinați de d-na Balș, care-i zărise apropiindu-se din cerdac.

— Ușărnico, de unde-mi vii?

Sonia întinse pumnii plini de flori, ca o ulcică.

— Ai fost la crîng?

— Firește!

— Vai de mine! Singură?

— ...Și m-am întors teafără!

— Doamne-Doamne! Ștefănel, ce răspuns ai adus?

— Ne trimite semințele după amiază, mamă. Vezi, domnișoară! urmă Ștefănel dojenitor către Sonia.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic! Îl necăjesc pe Ștefănel!

*

„Ce-am să fac eu *toată* după-amiaza?" se întrebă Ștefănel sincer, urmărind pe geam alunecarea silnică a unui nouraș pornit parcă să hotărnicească cerul.

Se întinse pe pat.

„Cum îmi mai pierd vacanța!"

Își încreți fața, trecîndu-și palmele peste ochi, cu o apăsare ursuză.

...Murmurul albinelor stăpînea tăcerea începutului amiezii; din ierburi se ridicase în pomi, ca un ghioc cules din valuri și dus la ureche, cu vuietul lor...

Ștefănel își ispiti urîtul, înșirîndu-și bucuriile risipite pe-afară: Livada... zarzărul... călărie... O ușoară tresărire lăuntrică; alt nimic.

„Ce om sucit mai sînt!"

...Își aminti o întîmplare de la școală, din anul trecut: profesorul de limba română avea un băiat coleg cu dînsul. În ajunul tezei hotărîtoare, pe bimestrul al patrulea, băiatul aflase întîmplător subiectul și-l destăinuise celorlalți în schimbul unei cutii cu bomboane: „Despre epopee". Ștefănel stăpînea literatura mai presus de orice teză. Cei mai mulți dintre colegi, însă, făcură îndeaproape cunoștință cu epopeea și cu eroismul, de-a lungul unei nopți istovitoare. La ora nouă *fără cinci* profesorul se așeză pe catedră: „Veți scrie *despre epopee:* aveți un ceas întreg". Condeiele înfrigurate începură cu: „Epopeea este...", căci titlul înfrumusețea caligrafic fruntea paginei cu mult înainte de intrarea în clasă: pentru cruțare de timp!... Începură să se audă pălmuirile uscate ale întîilor pagini întoarse în goană... Ștefănel privea, asculta, medita — dar nu scria nimic; atîta hărnicie se desfășura în jurul său, încît îl cuprinsese lenea! Căpătase nota unu la teza de română fiindcă nici titlul nu-l

scrisese ca lumea. În loc de: „Despre epopee", scrisese distrat: „Epopee la limba română".

„...Ca și atunci", gîndi Ștefănel, ascultînd murmurul necontenit de-afară.

Cineva ciocănea în partea mai de jos a ușii.

— Intră, Nuni!

O ghicise, privind neliniștea clanței.

Nuni intră, închise ușa la loc după oarecare luptă cu aceeași clanță și se apropie cu pași mărunți de patul lui Ștefănel. Era gătită: pantofi albi cu fionguri late; șosete albe, bine statornicite pe picior; rochiță scurtă de mătasă, tot albă, firește. Mergea cu băgare de seamă, simțindu-și găteala primejduită la tot pasul.

— Ce-i, Nuni? E ziua ta?

— Ei!

Fetița zîmbi tainic și recită:

— Tefănel, Sonia te poftește să iei ceaiul la dînsa în odaie, la patru *(făcu o pauză pentru respirație)*, împreună cu *noi*. Și nemaiputînd înăbuși *vestea*, izbucni: Tefănel, este înghețată de vanilie și zahar ars. Suzica a văzut-o pe Pachița cum învîrtea, urmă ea retoric. Vii, Tefănel?

— Nu pot veni; mă doare capul: *așa să spui*.

Fetița îl privi nedumerită:

— Cum, Tefănel? Nu mănînci înghețată de *vanilie și zahar ars!?*

— ...

— Lasă, Tefănel, îți aduce Nuni, hotărî fetița, alinîndu-și închipuirea de o așa de mare nenorocire.

După ce plecă Nuni, Ștefănel privi în gol cîtăva vreme...

„Adică de ce nu mă duc la ceai?..."

„Fiindcă n-am chef!"

Și ca și cum casa întreagă i-ar fi devenit deodată străină, dușmănoasă, simți nevoia să iasă cît mai degrabă, să scape de casă.

...Și se furișă afară, cu sufletul Cenușăresei din basmul de demult cetit.

*

...Pornind din satul alb prin pacea asfințitului, bătaia toacei trecu înainte, răsunînd prin tot văzduhul: pași de căprioară deasupra cerului...

De ce-au înflorit zarzării? Se duc la denii?

*

...O furnică lucioasă i se sui pe deget, gîdilindu-l.

Ștefănel ridică palma încrustată cu țărnă și fire de iarbă, privi furnica, încruntat... și dîndu-și bine seamă cît e de uriaș, se îmbună: turtindu-și din nou palma pe iarbă, răsfiră cinci poteci îngăduitoare pentru făptura rătăcită.

*

...Cu multă blîndețe, soarele apuse prin rariștea de nouri albi a zării.

Pe-acolo cerul ridicat din ierburi se înroși, trentat-treptat, ca toamna crîngurilor de mesteacăn..

*

— Bietul Corbu! Tare-a mai îmbătrînit!

Ștefănel privi înduioșat cînele negru care păștea cu resemnare fire de iarbă.

Cînele se apropie de Ștefănel, cu sufletul umed în ochi, și umil întinse capul, cerșind dezmierdarea sau ocara.

— Tare-ai mai îmbătrînit, Corbule!

*

...Cine știe unde, un mielușel, cu trupul îmbrăcat în lăcrămioare de lînă, cu mers mîhnit și șovăielnic de copil în cîrje, behăi.

Și nimeni, și nimeni nu întinse mîna să șteargă o lacrimă prelinsă pe genele primăverii. Cine știe unde...

*

...Și fiindcă era singur, și fiindcă era în iarbă, Ștefănel dezmierdă iarba...

Și iarba îi dezmierdă mînile...

*

...O zi întreagă a trecut domol, luminoasă și s-a dus pentru totdeauna, cu clipele ei, cu clipele noastre.

Ștefănel rămase pe pămînt în urma zilei, ca un spic suflat de vînt dintr-un car cu fîn de-a pururi dus...

*

Noaptea! Vine noaptea!

Poate că-i frig la noapte, poate cade bruma! Ș-așa-i de firavă floarea de zarzăr, ș-atît de tînără!

Luna!

Privește răsăritul lunii! Privește cum învăluie lumina ei floarea de zarzăr.

Ca o fetiță care-așterne șalul ei de lînă albă de pe umeri pe un copil care s-a dezvelit prin somn, ușor de tot, să nu-l deștepte.

*

— Ștefănel dragă, ce ai?

— Mai nimic, mamă: mă doare capul.

Doamna Balș se așează pe marginea patului, începînd să alinte, îngrijorată, fruntea lui Ștefănel.

— Slavă Domnului! N-ai căldură! Ce-ai făcut după amiază? De ce n-ai venit la Sonia?

— Cum! n-a spus Nuni că mă durea capul?

— Ba da, dar am crezut că-s vorbe! Tu unde ai fost?

— Am cetit în livadă.

— De nu-i fi răcit, Ștefănel! Cum te doare?

— Fruntea și ochii, știi.

— Nu mai veni la masă; culcă-te. Poate c-ai cetit prea mult. Vrei să-ți trimit ceva de mîncare?

— Nu, mamă... mă culc.

— Să-ți închid fereastra?

— Las-o așa: vine răcoare; mă învelesc eu bine.

Turnîndu-și cîte puțin dintr-o sticluță cu oțet de trandafir, doamna Balș îi netezi fruntea și tîmplele, răcorindu-i-le.

— De-acum culcă-te; pînă mîne îți trece. Și mai lasă cetitul, Ștefănel dragă!

Doamna Balș ieși fără zgomot, luînd de pe măsuță paharul cu înghețată topită: Nuni nu-și călcase cuvîntul.

...Deși era întuneric, deși era singur, deși mințise — Ștefănel nu zîmbi.

Se simțea convalescent, fiindcă de-a lungul unei amieze de primăvară fusese trist.

*

Un nouraș lunar albind din zbor înalt adîncul unei fîntîni: visul...

— ...?

Visul trecuse... De ce-i bătea inima ca în preajma unei fericiri? De ce-i venea să plîngă? Îi era dor: de cine?

...Buzele se deschideau tremurînd, brațele se întindeau cu teamă de amăgire — spre cine? spre cine? — și se deșteptase singur... Deschise ochii: nimeni, întuneric. Închise ochii: nimeni, întuneric.

— ...?

— ...

...Ochii îi străluciră, inima îi crescu. Și proaspăt și plăpînd ca făclia de umbre a unui stînjenel, visul năluci: o lumină albastră care pogora îi chemase ochii. Și, desprinzîndu-se din ea ca dintr-un nimb, *un chip numai gropițe de zîmbete și soare* se aplecase asupra lui și, lung și blînd cum ai topi un frag cu buzele, îi sărutase gura... Undeva, pe o zare umedă, visul se stinse; sufletul se întunecă... Visase? Nimeni nu se aplecase asupra lui?... Atunci pentru cine toată dragostea din el? Pentru cine, pentru cine dorul și mîhnirile cosite-n rouă?

...Noaptea era deasă în albăstrimea ei jilavă, ca parfumul liliecilor vineți după ploaie.

Demult la geam, Ștefănel se aplecă întrebător și trist asupra nopții: visase! Spre cine să-și întindă mînile? Pe cine să înduplece?

...În basmul cu Cenușăreasa, prințul îndrăgostit strîngea în mîni condurul mărunțel, ca un zălog.

*

...Ușa abia scîrțîi. Trecu prin coridor în vîrful picioarelor; coborî scările; descuie ușa din față, lăsînd-o în urmă, întredeschisă.

Gravă ca suflarea unui codru, răcoarea sfîrșitului de noapte îl învălui, făcîndu-l să se strîngă în pelerină.

— Ssst, Corbu!

Gudurîndu-se, cînele se luă după el.

Ocoli casa, trecu prin fața grajdurilor, îndreptîndu-se spre livadă. Deschise, săltînd-o, poarta-naltă de nuiele împletite. Vrăbii zburlite zbughiră sfîrîind. Intră în livadă.

— Hai, Corbu!

Închise poarta la loc.

Livada înflorea...

...Prin umbrele nopții, un zarzăr în spume albe se scutură: apusul lunii.

*

Atîta liniște...

Lin, Calea-laptelui curgea pe prundul stelelor: pămîntul îi asculta murmurul, îi simțea răcoarea...

...Dus pe gînduri, Ștefănel netezea în neștire, cu vîrfurile degetelor, zbîrciturile băncii. Își pironise privirile asupra cînelui încolăcit la picioarele lui.

Nu aștepta pe nimeni, nu aștepta nimic! Ședea pe bancă, palid de nesomn, cu ochii încercănați.

În jurul lui, singurătatea veghea singură.

*

...Noaptea se limpezea, adînc străvezie. Abia mai pîlpîia vioriul pe pămînt... Început de luminiș într-o pădure.

O zare suflă argintiu; noaptea se stinse. În golul fraged, suflarea zării stărui, brumînd, înfiorată...

Pe cîmpii, tăcerea își deschise ochii umezi de rouă, scuturînd o talangă.

Păsările începură să încerce, mirate, fluiere căzute în iarbă, uitate pe crengi.

...Lumina creștea firavă, ca fumul unui foc de vreascuri, pe acoperișul unei case de țară...

*

...Amintindu-și de dînsul, Ștefănel se ridică de pe bancă, înfășurîndu-se în pelerină. Corbu ridică ochii în sus, cercetător.

— Da, Corbule! Plecăm.

Făcu un pas, doi pași... se opri.

Uitase ceva?

Se întoarse deodată, privi... își acoperi ochii cu mînile, orbit. Inima se prăbuși în el, ca un mal spart de ape repezi.

...*Un chip numai gropițe de zîmbete și soare*, desprins din cerul zorilor, zarzărul în floare îl chema...

— ...!

Cu un avînt în care toate izvoarele copilăriei, slobode, se dezlănțuiră, Ștefănel sări pe bancă, își cufundă fața între crengi și, cuprinzînd-o cu amîndouă mînile pe cea mai plină, o strînse așa de tare, o sărută atît de aprig... încît zarzărul începu să plîngă, albindu-i părul, obrajii, hainele și banca...

*

Zorii! Zorii!

Tînăra dimineață, cu picioarele goale în rouă și brațele goale pe cer, scutură voinicește, scutură nebunește cireșul nalt al zorilor.

Scutură, scutură cireșe coapte... cad grindini, grindini de mărgean: să aibă toate buzele cireșe și toate bucuriile cercei.

Zorii! Zorii!

Soarele! Cercelul dimineții.

IV

.....

— Sonia dragă, ai să-ți strici mînile, ai să te plictisești!

— Nu-nu. Drept că nu. Dimpotrivă, mă distrează!

— Bine! atunci să te fac gospodină. Suzica, uite cheile: du-te cu ele în etac, deschide șifoniera și caută în colțul din stînga al raftului de jos — asculți? — vei găsi un teanc de șorțuri: alege tu unul frumos pentru Sonia.

Suzica se avîntă, mai-mai să răstoarne pe Nuni, care tocmai atunci intra încet, ținînd cu amîndouă mînile castronul cu migdale opărite.

— Suzica! o mustră Nuni, încruntîndu-se.

— Lasă, gospodina mamei! Așa-s copiii! Mai bine spune-mi, cîte ai mîncat pe drum?

— Zău că nu, mămăică!

— Fie și-așa!... Atunci, tu curăți migdalele și iei seama totodată să nu mînînce Sonia și cu Suzica strafidele: da?

— Ei!

Suzica intră pe ușă, cu șorțul în mînă, rontăind pe înfundate.

— Mămăică, ai uitat șocolata în șifonieră! S-o aduc?

— Bravo! Ai și descoperit-o!... Aceea nu-i pentru cozonaci, dar nici pentru botișorul tău!

Intră Pachița:

— Cuconiță, am bătut la ușă, — da' n-a răspuns; să mai bat?

— Dă-i pace băiatului, Pachițo. Lasă-l să doarmă!

— Cuconiță, oule-s gata: să le aduc? întrebă de la ușă bucătăreasa.

— Adă-le.

— Ce-i cu Ștefănel? întrebă Sonia.

— Cred că nu-i nimica. A avut aseară o migrenă și doarme mai tîrziu: asta nu-i strică.

Sonia abia izbuti să ocolească un zîmbet: Ștefănel bolnav!?

Întîmplarea îi dezvăluise o taină, prin crengile zarzărului de la geamul ei: Ștefănel, alergînd în zorii zilei prin livadă, cu pulpanele pelerinei fluturînd în vînt, cu părul cărunțit de flori, ca un copilăros arhanghel de umbră și argint al fluturilor. De unde venea? Unde-și petrecuse noaptea?...

— Sonia, pentru tine.

Mînuța lui Nuni îi strecură printre buze un miez jilav de migdală.

Ugub... ugub... uguub... răsună în dreptul geamului deschis chemarea galeșă de contraltă a unui hulub, urmată de șuieratul picurat al curcilor.

Mărunt-mărunt, degetele Soniei și ale Suzicăi începură să desprindă codițele strafidelor. În răstimpuri Suzica se apleca, obidită, ca o cusutoreasă care tot rupe în dinți ața mereu înnodată, și buzele ei culegeau o strafidă.

Așezată la loc mai ferit — la poalele feții de masă, pe un scăunel — Nuni curăța spornic migdalele: o migdală în farfurie, una în buzunarul șorțului... o migdală în farfurie, una în gură.

*

Galbene, sinelii, roșii, vișinii, violete, împestrițate — oule de Paști, tolănindu-se uscate pe sugători sau încălecîndu-se lucii în castroane — răspîndeau în sofrageria albă zarva lor colorată de iarmaroc.

— Mor de cald! Copii, luăm o dulceață cu apă rece?

— Luăm, luăm!

— Pachițo, ca vîntul!

— Bună dimineața... bună dimineața.

Ștefănel intră în sofragerie, aplecîndu-se pe rînd în fața Soniei, în fața mamei lui, cu obrajii vămuiți din treacăt, de buzele lui Nuni, de buzele Suzicăi.

— Cum îți mai este, Ștefănel?

— ...! A! Mi-a trecut; am și uitat.

— Ia să te văd... ești palid, Ștefănel, tare palid! Ai dormit bine?

— 'M!... Așa ș-așa.

Simți că privirile tuturora îl măsurau și că începe să roșească:

— Au ieșit bine cozonacii?

— Eiii! mai este! De-abia i-am pus la cuptor! Nu-i așa? întrebă doamna Balș pe Pachița, care intrase chiar atunci.

— Vai de mine și de mine, cuconiță! Da' se mai întreabă una ca asta!? S-or diochiè, ferească Sfîntul!

Ținînd de toarte tablaua de argint, pe care paharele brumau lăcrămînd în jurul chiselei, Pachița se opri mai întîi în fața Soniei.

— De la ghiață, duducuță, se mîndri ea.

— Știi că-i tîrziu, mamă; nu mîncăm?

— Că bine zici! M-am zăpăcit cu-atîta treabă! Și ție trebuie să-ți fie foame cu-adevărat! Hai, copii, repede!

Mînile tuturora forfotiră zorite spre tabla: linguritele zăngăniră; aurul de caise al chiselei scăzu; paharele sunară...

— Pachițo, noi fugim să ne gătim; tu pune masa. Hai, copii! Să vedem care-i gata mai degrabă!

Se răspîndiră spre ușă, glumind.

— Ștefănel, îmi torni apă de spălat pe mîni?

— Cum nu, domnișoară!?

Sonia porni înainte pe coridor, desfăcîndu-și șorțul; Ștefănel o urmă.

Intrară în odaie. Sonia își aruncă șorțul pe divan, își suflecă mînicile bluzei; întinse mînile asupra ligheanului:

— Cîte puțin. Încetinel.

Degetele Soniei se adunau hazlii: vîrful fiecărui deget avea cîte o scufiță de vopsea, colorată vioi ca florile de portulac.

„Ce mîni de copil are Sonia!" se miră Ștefănel, pe cînd îi turna apă.

— Îl vezi! Uite... uite-l... Dacă nu te-ai uitat!

Gonit de suflarea Soniei, clăbucul se risipise ca năluca unui puf de păpădie...

Ștefănel surîse îngăduitor.

După ce-și șterse mînile îndelung, deget cu deget, Sonia se opri în fața oglinzii, luă flaconul cu levănțică, își turnă pe mîni, pe batistă:

— Ștefănel, vrei?

— Mulțumesc, dar nu mai rămîne nimic.

— Nu te îngriji: mai am! Ține palma; nu așa!

Întinzînd degetul arătător, Sonia îi împunse glumeț podul palmei, silindu-l să și-l cufunde și să-și ridice degetele împreunate.

— Așa. De-ajuns?

— Mulțumesc-mulțumesc!

— Nu da pe față. E prea tare. Îndărătnicule!

Cu fața încreștită de furnicături, Ștefănel se apropie de fereastră, să se răcorească.

O adiere cu miros de faguri, un freamăt spumos îl făcură să tresară: prin arșița parfumului de levănțică, simțise adînc dojana blîndă a zarzărului sărutat.

*

Ieșind din sofragerie în urma celorlalți, Ștefănel zăbovi pe prag: încotro să apuce? Spre odaia lui, singur? spre salon, cu ceilalți?...

Nu știa cum să-și treacă mai lesne după-amiaza, în așteptarea nopții.

— Iar te duci la culcare, Ștefănel?!

— Nuu, domnișoară! Veneam spre salon!

Și în aceeași clipă se simți umilit: nu mințise cum trebuie.

„De ce n-am răspuns: mă duc să cetesc la mine!"

Înainte de a intra în salon, se opri nehotărît, cumpănind: „Adică ce-ar fi dacă tot m-aș duce la mine?... Nu: ar fi necuviincios!" Și intră.

*

Storurile lăsate în jos și zumzetul molcom dindărătul lor vesteau o zi văratecă răzlețită printre zilele primăverii.

Pe un divan, Sonia fuma, jucîndu-se cu fumul. Buzele ei, dinadins rotunjite, aruncau inele mai mici, pentru degetul lui Nuni, așezată la dreapta ei, inele mai măricele, pentru degetele Suzicăi, așezată la stînga ei.

Fetițele țineau socoteala cu glas tare:

— Eu am cincisprezece rotocoale!

— Eu șaptesprezece!

Degetele lor iscoditoare păreau că se gîrbovesc din ce în ce sub povara covrigeilor brumării.

— Am cincizeci de rotocoale! hotărî Suzica nerăbdătoare, ridicînd degetul spre adeverire.

— Nu-i adevărat, Suzica! Nu încap atîtea pe un deget! *Eu* am șaizeci: pe fiecare deget cîte zece.

— Firește, fiindcă tu ai cîte șase degete la o mînă! adăugă Ștefănel, care urmărise jocul.

— De ce te amesteci, Tefănel! se oțărî Nuni.

— Lasă, Nuni, tu ai cîștigat! Drept răsplată ia-mi țigara și arunc-o în sobă.

Nuni luă țigara cu ifos și se-ndreptă spre sobă, aruncînd Suzicăi o privire cu mult înțeles.

*

— Ștefănel, știi concina?

— Care concină, domnișoară? Știu mai multe!

— Cea simplă: cărțile, două puncte; concina cea mare, tot două; concina cea mică și treflele, cîte un punct. Iei popă

cu popă, damă cu damă; cu valet iei toate cărțile. Nu-i voie să trișezi, îl amenință Sonia cu degetul.

— Da' noi ce facem? cerură socoteală într-un glas fetițele.

— Voi priviți!

Văzîndu-le că se întunecă, Sonia urmă:

— Adică, stați! am găsit. Tu, Nuni, du-te la mama și cere-i un pumn de strafide; tu, Suzica, cere-i un pumn de migdale. Care pe care? Ați înțeles?

...Dintr-o grămadă de cărți amestecate, Ștefănel începu să aleagă și să împerecheze cincizeci și două, pentru concină.

Între timp, fetițele se înapoiară cu cîte o cești cută de cafea neagră: plină cu strafide a lui Nuni; cu migdale, a Suzicăi.

— Strafidele să vie la mine!

Cu cești cuța încrustată în pumn, Nuni se ghemui pe divan, îndărătul Soniei. Suzica se așeză la marginea divanului, lîngă Ștefănel, punîndu-și cești cuța pe covor.

Jocul începu. Sonia dădea cărțile. Ștefănel și le desfăcu roată între degete pe-ale lui.

— Avem fante! proclamă Suzica.

Cu fantele, Ștefănel strînse cărțile de jos. Suzica le gospodări. Auzind glasul Suzicăi, Nuni înțelese *ceva* și mîncă o strafidă.

...Concina cea mare luată de Ștefănel momi cîștigul. Cărțile de lîngă el sporeau necontenit. Bucuria zugrăvea pe obrajii Suzicăi doi mari ași de cupă, din ce în ce mai aprinși.

— Sonia, cum stăm? întrebă Nuni, care nu știa jocul.

— Răău, Nuni dragă! Ne bat migdalele!

Nuni oftă și se tupilă tainic în fundul divanului.

— ...Am cărțile, începu Ștefănel cu un zîmbet modest. Una, două, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt: și treflele le am! Plus concina cea mare...

— Nuni, dă strafidele! porunci Suzica.

— Poftim! răsună răspunsul resemnat, însoțit de cești cuță.

— Nuni!... Să știi că te *spun* mămăicăi!

Cești cuța era goală.

Osvald Teodoreanu (tatăl scriitorului) și fiul său Alexandru (Păstorel)

Cel mai mic dintre frații Teodoreanu, Laurențiu (Puiuțu)

Rîsetele lui Ștefănel și ale Soniei măguliră zîmbetul lui Nuni.

...Dîndu-și seama că e foarte bine dispus, Ștefănel se posomorî.

*

Rugată de Sonia, Suzica se așeză la pian și începu să cînte un menuet de curînd învățat pe dinafară...

„...Diseară, după ce se culcă toți, mă strecor în livadă..."
Gîndul se opri o clipă, îmbătat de presimțirea dragostii, ca nările de-aroma zmeurii...

...Cu șovăiri grațioase și line lunecări de picături de-a lungul coapselor unei amfore, sunetele menuetului se fugăreau...

„...Mă apropii prin întuneric... mă aplec pe sub crengile piersicilor..."
Un istovitor tril de privighetoare vesti gîndul aplecat sub piersici: bătăile inimii.

...O pauză... și-acordurile menuetului se înfiorară sprinten, ca țîșnirea apelor unui havuz...

„...Și mă așez pe bancă..."
Cuminte de atîta fericire, gîndul se lăsă pe bancă...

...Un acord aproape grav... și sunetele menuetului se risipiră mai zglobii, ca rîsul unei fetițe de după evantaiul desfăcut.

„...Și stăm pe bancă..."
Ca doi copii îndrăgostiți fără să știe, lăsați să stea singuri în grădină — și stînd alături împreună, aplecați pe-o carte pe care n-o cetesc, ca să fie mai alături... și fericiți că vîntul le amestecă șuvițele de păr, dezmierdîndu-i cu sfiala și parfumul lor, gîndul și cu zarzărul ședeau pe bancă...

...Suzica isprăvi menuetul cu un acord fals și cu un zîmbet pocăit.

Sonia se ridică de pe divan, îndreptîndu-se spre fereastră.

...Ștefănel deschise ochii și plecă de pe divan, fiindcă simțise deodată că ședea singur pe bancă.

*

...Asupra zărilor trandafirii și violete, asfințitul pogora tremurător, ca roiuri dese de albine pe piersici înfloriți.

Din zarzării livezii curgea înspre prisacă un rîu de murmure, îngînînd că a trecut o zi de primăvară și că mierea nouă în faguri e surîsul melancoliei florilor de zarzăr...

*

...Se frămînta în lung și-n latul odăii, necontenit.

Se apropia în treacăt la ușă, asculta, iar pornea; se oprea la fereastră, privea, și iar își începea colinda în lung și-n lat.

...Trecură pași pe coridor; răsunară glasuri, rîsete; se amestecară, se răsfirară, se îndepărtară... Izbituri de ușă, apoi cheile întoarse hotărniciră liniștea de noapte.

Ștefănel stinse lumînarea. Își ghemui neliniștea pe pat, așteptînd încă... Nimeni nu știa, și nimeni nu trebuia să afle că el se întîlnește noaptea, în livadă, cu cineva...

Cîte o teamă fără de rost îi închidea ochii, adunîndu-i privirile în el, spre zarzărul de lîngă bancă: nu plecase, firește! Ca un fum de tămîie în lumina lunii, zarzărul albea în el... Ce bine-i în odaia Soniei! Zarzărul e lîngă geam: întinzi mîna și-l alinți; de pe divan îl poți privi pînă adormi... Oare se culcase Sonia?... Sonia! Și o nedumerire mîhnită îl cuprinse, descoperind că zarzărul iubit din zori n-avea nume...

Singurătatea întinsese buzelor lui un fluier mut.

...Două aripi crunte săgetară larg în dreptul lunii.

Văzduhul se întunecă, pămîntul se mistui. Și prin prăpastia adîncă, prăbușirea îngerului negru blestemat de lună fîlfîi...

Ștefănel se repezi la geam: se stîrnise furtuna?

Nu! Trecuse doar un nour.

Ce spaimă!

Ce ușurare!

*

...Culcată pe pervazul ferestrei, Sonia încercă, apăsînd cu tot brațul, tăria unei crengi. Deși mlădie, creanga era voinică. Se aplecă mai tare în afară, rezemîndu-și obrajii, încrezătoare, pe maramele zarzărului.

Tresăriri de aripi, zboruri sperioase, o legănată roire fumurie vestiră cuibul nou, oblăduit de crengi.

Iscodi cu privirea prin livadă: se vedea bine, și nimeni n-o putea descoperi acolo. În odaie stinsese lumina.

...Închise ochii, îmbinîndu-și genele cu florile. Clipi. Zîmbi... În răstimpuri limpezi, mlădițele îi adiau parfumul lor dulce, umed, ca suflări de copii adormiți.

Desprinse o floare cu buzele; o alungă cu suflarea.

Culese altă floare, alta, înșirînd mătăniile ușoare de pe brațul crengii.

...Auzi lămurit poarta livezii deschizîndu-se, apoi, pași. Se dădu îndărăt la adăpostul florilor. Ascultă: pașii se apropiau. Iar se aplecă, pîndind. Îl zărise pe Ștefănel: se îndrepta spre bancă.

Sonia se uită în jos, sub zarzăr: nimeni pe bancă! Atunci aștepta pe cineva!

Ce ridicase de pe iarbă? O scrisoare mototolită?

...Părea o batistă de departe grămăgioara de flori scuturate.

Abia le culese și le și risipi — deschizînd pumnul dezamăgit — și repede le culese iară: erau doar florile zarzărului!

Așa pățea mai demult cu pîinea! Bunica îl învăța: „Ștefănel, e *păcat* să arunci pîinea pe jos, fiindcă pîinea e trupul Domnului nostru. Ia sama! Te vede Cel-de-Sus!“ El uita povața bunicii și arunca rămășițele de la masă oriunde se nimerea: pe-afară, după vrăbii; prin odaie, după muște. Și cum le vedea împrăștiate, își aducea aminte, se temea de mînia cerului și se trudea să adune de pe jos ceea ce risipise în joacă, fără socotință!... Odată, călcînd din greșală un miez de pîine azvîrlit în ogradă, ceruse iertare miezului de pîine și lui Dumnezeu.

Cum îl furase gîndul!
De cînd ședea pe bancă? Și pentru ce ședea!

...Un fulger violet înflori și se scutură pe zare ca o uriașă tufă de lilieci nervoși. Pămîntul începu să miroase a ploaie.

...Ștefănel își aminti cu mirare avîntul care-l aruncase în crengile zarzărului... fericirea din zori...

Întinzînd mînile reci, cuprinse o creangă, o aplecă spre el... tot mai încet... și îi dădu drumul, neștiind ce să facă cu ea.

Ce se întîmplase? Se înstrăinase de zarzăr?

Cu o înfrigurare deznădăjduită, închise ochii, căutînd, chemînd, cerșind; zarzărul, visul, zarzărul...

Dar înlăuntrul lui, un orb buimac întindea mînile în neștire, și pe mînile lui cădea întuneric, obidă.

O zare se cutremură, gemînd înăbușit. Orbitoare lumini de fulger viscoliră cerul. Și la lumina lor biciuitoare, Ștefănel se simți atît de singur, atît de părăsit, încît mînile i se împreunară de la sine, fruntea i se aplecă și începu să murmure, cu negrăită umilință, rugăciunea amarului lui: să se îndure de el; să nu vie încă furtuna; să-l mai lase lîngă zarzăr; să nu i-l scuture, săracul! Și să aibă milă de el, și să-i dea îndărăt dragostea lui — măcar o clipă să i-o dea îndărăt!

Și pentru el, și pentru zarzărul lui, Ștefănel făcu semnul crucii în fața furtunii.

De-a valma, fulgerele deșteIinau noaptea: cînd vînătă, cînd sură.

Ierburile tremurau: cînd palide, cînd negre.

...Din funduri căscate — rupînd din dinți zăbala unui trăsnet — un vînt porni în goana mare, prăvălindu-se bubuitor pe-o zare spartă.

Și vînturile toate se dezlănțuiră: cînd palide, cînd negre, cînd vinete, cînd sure...

Miresme crude alergau tîrîte-n vînturi.

Se apropia.

Și deodată — cu sîngerii și zvîcnitoare vine de trăsnete — năprasnica inimă neagră bătu, bătu, bătu...

Ploaia!

— Ștefănel! Ștefănel! Sai repede pe geam!

Tresări.

— Ștefănel, degrabă!

Boabe reci îi ciuruiau tîmplele.

Petale albe se-nvolburau în pîlpîirea fulgerilor, ca fulgii deasupra unui măcel de lebede.

O răsucire, un salt — și sfărmînd în picioare spaima florilor, intră în zarzăr.

O creangă îl zgîrîie: o frînse.

Din zborul florilor, o smuncitură îl aruncă pe marginea ferestrei. Cuprinzîndu-l de mîni, Sonia îl trase înlăuntru. Abia mai avu răgaz să închidă geamul pe pumnii ploii.

— Duducuță-duducuță!

— St, Ștefănel! șopti Sonia, punîndu-i mîna pe gură.

— Scoală, duducuță! Dă-mi drumul să-nchid geamul.

— L-am închis, Pachițo. Te poți duce liniștită.

Ștefănel făcu doi pași și, ametit, se așeză pe covor la marginea divanului.

— Ștefănel, nu ți-e bine?

— ...

La lumina fulgerelor, petalele-i sclipeau în păr, pe haină ca o lunară zale sfîșiată.

Sonia îngenunchie cu fața spre el, punîndu-i mînile pe umeri:

— Uită-te la mine, Ștefănel: ce ai?

— ...

I se învălmășeau în minte vîrtejuri repezi, frînte: zarzărul, Sonia, visul, furtuna, levănțica...

Cuprinzîndu-i capul de sub bărbie, Sonia îl înălță spre ea... Doi ochi mari, mari, și genele iute se plecară.

Strîngîndu-și deodată tîmplele cu pumnii, Ștefănel începu să tremure de hohote înăbușite.

— Hai, Ștefănel! Lasă, Ștefănel!

...Lacrimi rotunde îi înstrugurau obrajii, se strîngeau spre bărbie, de unde picau grele.

— Ești băiat mare, Ștefănel!... *Te-a uitat, n-a venit!* Nu-i nimica. Asta trece...

Mînile Soniei îi învăluiau fruntea, tîmplele... Mînile Soniei îl dojeneau, îl mîngîiau...

Și el plîngea, plîngea ca să-l aline încă un chip numai gropițe de zîmbete și soare.

Ostenise stînd în genunchi. Se așeză pe covor, lîngă Ștefănel, sprijinindu-se de divan.

Cuprinzîndu-i vîrful degetelor, cercă să-i descopere obrazul. Își simți mîna culeasă de mînile umede, lipită de obrazul ud: i-o lăsă.

Căzînd, un tunet bubui deasupra casei: geamurile se cutremurară.

Sonia tresări înfricoșată, trăgîndu-și mîna; cu ea își aduse pe piept capul lui Ștefănel; îl păstră.

Curgeau șuvoaiele ploii duduind pe acoperiș, ropotind în geamuri, sfîșiindu-se departe, cu șuiere sirepe de codri îndîrjiți...

— Ți-a trecut, Ștefănel?

Se strînse mai tare la pieptul Soniei, copilărește: să nu-l alunge!

Florile de zarzăr încălzite în părul lui miroseau proaspăt.

I se păru Soniei că în brațele ei înflorise o creangă de zarzăr. Cu blîndețe își încolăci brațele goale în jurul grumajilor supuși.

Ștefănel își ținu răsuflarea.

Inima Soniei îi zvîcnea în urechi, pe tîmple, pe inima lui, ca o ploaie de vară...

*

Cîntecul streșinilor, cîntecul crengilor...

Cu fluierul pe buze, luna cînta frăgezimea primăverii după ploaie.

Încercănații ochi de cicoare ai seninului visau.

*

...Prin somnul lui ușor, sărutarea căzu ca o garoafă într-o fîntînă... Înfiorat, deschise ochii: visase?

Mîna Soniei îi acoperi ochii:

— Dormeai așa de frumos!... Mai plouă?

...Sonia descuie ușa, o deschise cu încetul; înaintă pe coridor în vîrful picioarelor... Ascultă: tăcere — toți dormeau. Înapoindu-se în odaie, un val umed îi răcori obrajii aprinși, îi spulberă șuvițele de păr.

— ...! Unde ești, Ștefănel?

— ...

Zvîrlită de afară, prin geamul deschis, o creangă de zarzăr căzu pe covor, risipindu-și florile și picăturile de ploaie...

V

— Bună dimineața, domnișoară, îngînă Ștefănel, aplecîndu-se în fața Soniei.

Și în adîncul sufletului — ca pe o iconiță de lemn sfînt, atîrnată cu un lănțujel pe căldura pieptului gol — Ștefănel simți numele pe care buzele nu-l rostiseră.

— Sonia, mai fă-mi un castel! Vezi ce-ai făcut, Tefănel!

Jalnică, Nuni arătă ruinile castelului de cărți de joc, nimicit din greșală de Ștefănel.

— Lasă, Nuni, că-ți fac eu!

Luînd înaintea Soniei, care tocmai vroia să se aplece, Ștefănel se așeză alături de Nuni pe covor și strînse cărțile împrăștiate laolaltă. Apoi, sub ochii neîncrezători ai fetiței, închipui din două cărți — iscusit sprijinite una-n alta — un cort, pe care-l întări cu alte două cărți proptite pe de lături. După multă migăleală castelul începu să se-nfiripe.

Ștefănel se înfierbîntase.

— Nuni, mai adă-mi o păreche de cărți. Să vezi ce frumos ți-l fac!

Nuni plecă, umblînd cu sfială, de teamă să nu turbure bicisnicele ziduri.

Rămînînd numai cu Sonia, Ștefănel se grăbi să îndrepte o carte cam șubred așezată. Castelul leșină... și rămase turtit.

Sonia începu să rîdă:

— Fugi, Ștefănel! Nu te pricepi! Lasă-mă pe mine!

Se așeză pe covor alături de el.

Vroi să și înceapă, dar o supăra părul. Cuprinzîndu-și cu amîndouă mînile buclele care îi năvăliseră pe obraji, le grămădi îndărăt, după urechi... năvăliră la loc, atîrnîn-

du-i pînă pe grumaji, ca cercei rotunzi și grei de abanos și de mahon.

„Cum a putut oare *Meșterul Manole* să zidească în mănăstire pe iubita lui?" se întrebă pe sine dragostea lui Ștefănel.

*

Veni și Suzica să privească. Mai dărîmă și ea castelul, cu o fățarnică suflare dinadins:

— Nu eu, Nuni! Zău că bate vîntul!

Sonia îl începu din nou, născocind o temelie mai trainică.

— Păcat că n-are geamuri! oftă Suzica, cu gînd să necăjească pe castelana Nuni.

— Tu nu vezi că are!? îi răspunse Nuni îndată. Numai că-s storurile trase, fiindcă bate soarele.

Sonia dădu dreptate lui Nuni. Întorcînd pe față una din cărțile laterale:

— Cum nu, Suzica! Se poate să n-aibă geamuri? Uite un fante care tocmai stă la geam. Și așezînd tot pe față un zece de cupă din mînă: Privește! Vezi coșul cu cireșe din cămara castelului?

Suzica se dădu bătută.

În jurul Soniei, încetul cu încetul, se adunară și lumini de soare și liniște, blajină liniște de covor bătrîn. Fetițele urmăreau cu luare-aminte sporul clădirii. Zburdălniciile izgonite ciripeau la geamuri...

Sprijinit într-o mînă, Ștefănel respira pe furiș părul Soniei, privind cu părere de rău desăvîrșirea castelului rîvnit de Nuni. Abia începuse, și iată că se și apropia de sfîrșit fericirea lui de levănțică.

*

Pachița se ivi pe prag, cu vorbe, turburînd pașnica micime a celor de pe covor.

— Vă poftește cuconița la dejun.

Ce repede trecuse dimineața!

— Ștefănel, mi-am uitat chihlimbarul în salon; adă-mi-l, te rog!

Se întoarse în salon, luă șiragul. Sonia îl aștepta pe coridor.

— Poftim... domnișoară.

Un zîmbet lăuntric învioră ochii Soniei.

— Ștefănel, de ce nu-mi spui pe nume?

— Fiindcă...

Și se înroși.

Cum să-i spuie că numele ei era o taină pe care n-o putea destăinui, ziua, în fața tuturora!

*

Aromă trîndavă a căldurii de cuptor — mirosul cozonacilor domnea în sofragerie.

După ce se așezară în jurul mesei, doamna Balș se îndreptă spre bufet și, cu oarecare solemnitate glumeață, ridică fața de masă, descoperind crîngul castaniu și puhav al cozonacilor proaspeți.

— Cum îți par, Sonia?

— Strașnici!

— Mămăică, dă-mi-l pe-al meu!

— Și mie, mămăică!

— Bine, Nuni, da' tu nu știi ce păcat mare e să mănînci cozonaci în Săptămîna Patimilor?

— ...Am să fac mătănii, mămăică!

Neștiind să se împotrivească, doamna Balș luă din fruntea cozonacilor pe mezinul lor și-l dădu lui Nuni.

— Iaca și ție, Suzica.

Suzica luă în primire pe gemenul bosumflat al celui dintîi, ciupindu-i egreta de migdale de pe boneta brună.

— Sonia, și pe tine te-am pus în rîndul copiilor: îl vrei acum?

— Mulțumesc, nu! Eu îs cuminte... și mă înfrupt din păcatul lui Nuni.

— Da' tu, Ștefănel?

— Nici eu, mamă.

La masă, Ștefănel își avea locul între Nuni și Suzica. Își lăsase cozonacul să stea lîngă al Soniei.

*

După prînz, Ștefănel intră la el în odaie — și rămase acolo.

Sonia se plimba în livadă cu mama lui și cu fetițele. Sonia era a celorlalți după amiază. De aceea el venise în odaia lui: mîhnit? Nu. Dimpotrivă.

Și-n el era o livadă și o bancă, pe care așteptarea scutura flori tinere.

*

— Zarzărul...

Cum murmuri numele unui copil, care ți-a fost tovarăș bun de joacă și nu-ți mai poate fi prieten, căci a rămas copil — și nu mai ești ... și-ți pare rău că te desparți de el, și-ți pare bine că ești mare...

*

...Își aminti și surîse unei uitate dimineți de primăvară... Fugea prin livadă, fugărindu-și cercul. În toiul alergăturii, de după trunchiul unui piersic, zarzărul îi răsărise în față atît de înflorit, încît, mirat, scăpase cercul din mîni: niciodată nu văzuse atîția fluturi strînși laolaltă. Era ca într-un basm: toți fluturii livezii învăluind zarzărul, gata să-l ducă în nouri.

Dintîi chibzuise să-i sperie, azvîrlind în crengi bețișorul cu care-și mîna cercul. Apoi se hotărîse să prindă cît mai mulți. Se apropiase tiptil, se suise pe bancă, întinsese mîna către crenguța cea mai joasă — și... în loc să prindă și să sperie fluturi, scuturase flori!

Cîți ani avea pe-atunci?... Cinci ani?... Alunga cercul, prindea fluturi...

Zîmbi... Era ora lecției de pian...

În loc să se ducă în salon, unde îl aștepta pianul deschis și mama, se cățărase în zarzăr, cu praștia în mînă, cu buzunarul doldora de pietricele.

Fugise, fiindcă nu-și învățase lecția. Așa se întîmpla primăvara.

Mama îl strigase pe-afară, prin odaia lui. De unde să-i treacă prin minte că el era în zarzăr!

Ora lecției de pian trecuse ușor. Dar isprăvise și pietricelele, și pe deasupra se temea să nu fie pedepsit.

Și o albină binevoitoare îl înțepase în deget, scăpîndu-l, o săptămînă încheiată, de lecții de pian și de mustrări.

...Se înroși: sărutase zarzărul!... Era naiv *pe atunci*!

Se înroși mai tare: cu cîtă ușurință, cu cîtă nepăsare rupsese o creangă înflorită!... O dăruise Soniei. Zîmbi...

Se întrebă: ce-ar face dacă ar trebui să aleagă între Sonia și zarzăr? Ar tăia zarzărul ca să rămîie Sonia mereu la ei?

— Aș ruga-o frumos pe Sonia să-l îngăduie la fereastră, și Sonia l-ar cruța.

— Bietul meu zarzăr!

O carte de basme cu poze stîngace, cetită în copilărie și aruncată și uitată într-un colț — pe care-o mai deschizi o dată, răsfoind-o îndelung cu înduioșare, fiindcă în foile ei ai ascuns și ai găsit întîia scrisoare de dragoste.

*

...De cînd o iubea pe Sonia?

Străbătu noaptea furtunii, noaptea visului, îmbinate una în alta: trecu înainte.

Din flori în flori, din flori în muguri, străbătu împrimăvărarea zarzărului: trecu mai departe.

...Cît de dragă-i era Sonia!

Înotătorul care spinteca împotrivirea rîului, înălțîndu-și brațele spre soare, se răsuci... și, cufundîndu-se din nou, se lăsă dus de goana revărsării apelor...

*

...Chiuie primăvara prin lumini tomnatece.

În crama zării de apus, scuturîndu-și chica roșcovană, soarele arămiu la trup calcă apăsat, strivind puternic ciorchine umbroase de coarnă: must vișiniu, rumene clăițe de busuioacă: must ruginiu.

Și noaptea desculță vine de departe, din vii roditoare, din viile lunii, cu brațele pline de struguri brumați de argint și viespi pofticioase de aur.

*

— Gheorghe, vra să zică ne-am înțeles. Mîni, dis-de-dimineață, mi-l aduci pe Roibu la scară.

— Da, cuconașule.

— Vezi să fie bine potcovit.

— N-ai teamă, cuconașule! Am eu grijă de toate.

— Gheorghe, și încă ceva: dacă vezi că întîrzii, trimite-o pe Pachița să-mi bată la ușă. Nu uita. Ține-o tu din scurt. Noapte bună.

— Sărut mîna, cuconașule.

Ștefănel se grăbi spre casă, îngîndurat...

Trebuia neapărat s-o vadă pe Sonia înainte de culcare! Trebuia neapărat să-i vorbească... să-i spuie... Ce să-i spuie?

Se opri sperios pe scara cerdacului din față, mai-mai să se întoarcă îndărăt. Dacă-i răsărea Sonia deodată în față? Ea singură cu el! Ce i-ar fi spus? I-ar fi spus... i-ar fi șoptit din toată inima: „Sonia!" — și-ar fi fugit... Dar nu se arăta nimeni în cerdac!

Intră în casă. Prin coridor era întuneric. Se opri. Ce copil era! Dacă i-ar fi ieșit Sonia înainte i-ar fi luat mînile, i le-ar fi strîns aprig — cum strîng marinarii, în preajma plecării pe mare, mînile iubitelor lor — și i-ar fi spus, privind-o drept în ochi: „Sonia! eu plec mîne dimineață! *O zi întreagă* o să fim despărțiți..."

Și-ar fi simțit atunci mînile ei îndurerate de strînsoarea nemiloasă.

Dîndu-și seama de sălbătăcia lui, Ștefănel își mușcă buzele pînă la sînge și dezmierdă — neîndrăznind să le sărute — ca pe niște aripioare de flutur bolnav, mînuțele vătămate de închipuirea lui...

— Cine-i?

— Vai!... Cum m-am speriat, cuconașule!

— Tu erai, Pachițo?

— Of! eu eram!

— ...Pachițo, dumnealor s-au culcat?

— Numai duducuțele cele mici; cuconița și cu duducuța se plimbă afară.

Ștefănel respiră adînc și intră în salon.

Se întinse pe divan de-a dreptul, fără să mai aprindă lampa — cumințit ca după o primejdie... în așteptarea alteia.

*

— De ce nu se culcă mama?

Nu mai veneau; nu mai veneau.

Măcar o clipă s-o zărească! Să-i spuie doar bună seara! S-ar fi mulțumit și cu-atît!... Să n-o mai vadă pînă mîne seară!

Se sculă de pe divan. Lipindu-se de ușa salonului, ascultă... Nu mai putea gîndi nimic. Începu să numere, fărămițîndu-și zbuciumul în numărătoarea tăcută.

Ca un ceasornic de nisip.

— Una, două, trei, patru, cinci...

Uniform, migălos, monoton.

...Portița cerdacului scîrțîi; se auziră pași pe coridor — un glas:

— Pachițo...

„Dacă nu ies din salon, i se întîmplă Soniei o nenorocire", se îmbărbătă Ștefănel.

Deschise ușa.

— Aici erai, Ștefănel! N-ai văzut-o pe Pachița?

— Nu, mamă: ai nevoie de ea?

— Da, adică nu! Du-te tu atunci în livadă și du-i Soniei paltonul. Eu mă culc... Stai, Ștefănel! Unde te duci? N-ai auzit ce ți-am spus? *Du-i Soniei paltonul.*

— A! Da!... Unde-i paltonul?

— Unde vrei să fie?! În cuier, Ștefănel!

...Smulse un palton din cuier și, abia înfrînîndu-și pornirea de fugă, ieși din casă. Odată afară, o luă la goană. Se opri la intrarea în livadă, sprijinindu-se de poarta deschisă, cu suflarea tăiată: iar se temea! Simțind paltonul de pe braț, îl strînse mai tare, ca brațul cuiva care-l putea ocroti.

— După cine fugeai, Ștefănel? îl întrebă Sonia pe neașteptate.

N-o auzise apropiindu-se.

— M-a trimis mama...

Întinse paltonul.

Sonia îl luă, îl desfăcu, privindu-l cu tot mai multă nedumerire și, nemaiputîndu-se stăpîni, începu să rîdă, să rîdă...

— Mie mi l-ai adus?

Era paltonul Suzicăi.

— ...Nu te mai osteni degeaba, Ștefănel! Mă duc eu... să mă culc. Noapte bună. Tu mai rămîi.

Ștefănel încleștă pumnii, împlîntîndu-și unghiile în podul palmelor; își pironi ochii în pămînt și surghiuni din el răsunetul pașilor care se depărtau.

Ar fi vrut să-și zvîrle inima ca o piatră după Sonia: s-o lovească.

„Tu mai rămîi." Da! rămînea: livada era a lui! Putea să stea și singur în livadă, de-a lungul unei nopți întregi, fără de poruncă batjocoritoare — de dragul livezii!

Și singur, fără țintă, plecă de acolo, despărțindu-se de locul umilinții.

...Îngrămădiți unii în alții, iezii coborîți din stîna lunii dormeau cu botul în ierburi... Chipuri de umbră cu ochi verzi, în glugi de flori — prunii și cireșii păstoreau turmele lunii.

Desfăcîndu-și haina și cămașa și ținîndu-le în lături cu mînile, Ștefănel grăbi pasul. Răcoarea îi sufla de-a dreptul în pieptul gol.

Mai tăioasă, mai aprigă ar fi vrut să fie răcoarea nopții: să-l nimicească.

S-ar fi dus așa, cu pieptul gol, cu capul drept, pînă în fața morții și, închinîndu-i-se, ar fi stat să-i sufle și să-i stingă ea flacăra roșie din piept.

Și-n urma lui să sufere toți — și Sonia.

...Și se trezi lîngă zarzăr.

Cînd plînge un copil, cu capul în pernă, înăbușit — să nu-l audă și să nu-l știe nimeni... — și cînd îl descoperi îngenunchiat pe patul lui, făcîndu-și rugăciunea, cu fața plină de lacrimi și ochii plini: nu-i trist?

Banca și iarba erau albe de flori: din crengi se prefirau florile, șiroaie încete, fără de vînt. Atîta singurătate și tăcere!

Ștefănel își încheie haina, se alipi de trunchiul zarzărului... și, fără mînie, începu să plîngă.

...Lumina lunii abia adia — albă... viorie... albă — în perdelele străvezii.

Sonia dădu la o parte perdelele, cu dosul palmelor, cum despici o undă, și se culcă de-a lungul pervazului ca pe un mal.

Noaptea întindea peste toate o lene de apă limpede, în care se stingeau plîngînd zorii argintii ai florilor de zarzăr și mijeau înfiorați zorii fragi ai florilor de piersic.

...Să-ți culci pe noapte trupul gol, ca pe o apă, să ți-l mlădii... și să te tot duci... și să te tot ducă...

Ștefănel își șterse ochii, ca să mai plîngă.

Zarzărul făcea un alb descîntec pentru mîhnirea lui: lunecau din crengi, lucind, florile — și se stingeau în ape albăstrii...

...Căderea unei stele îi aplecă ochii spre zarzăr.

Căderea florilor îi călăuzi privirile spre Ștefănel.

— Plînge?... Plînge! Din pricina mea?... Din pricina mea!

Un copil plîngea la geamul ei. Cu o singură vorbă — fie dojană, fie orice — l-ar fi alinat.

Respirînd aroma de lacrimi a nopții, își plecă zîmbind capul într-o parte și privi...

Crude și fermecătoare, mînile primăverii iroseau zarzărul, picurîndu-l floare cu floare, cum storci un fagur plin — de dragul belșugului.

VI

...Pulberi palide... raze frînte... scînteieri aurii... viscoliri blonde... fumegări chihlimbarii: soarele.

Așa răsări soarele, care pesemne se rostogolise prin fîn și prin sulfină. Și-un freamăt lung de aur trecu prin lanul de cicoare al cerului.

Roibu răscolea pămîntul umed, măcinînd salturi.

Împărtășindu-i neastîmpărul, Ștefănel îl îmbie, lovindu-l cu mîna:

— Hai, roibule!

Trecură poarta în trap învălurit. Roibu încordă capul. Copitele ropotiră; țărna roi.

Înălțîndu-se în scări, Ștefănel întoarse capul spre geamurile îndărătul cărora dormea Sonia.

Fără voie, smunci dîrlogii.

Roibu se cabră nechezînd, ca săgetat de viforul unui galop dezlănțuit spre casă și, îndîrjit, se năpusti.

...Scăpărînd albine, de o parte și de alta a drumului, livezile se întreceau în goană de argint.

★

„Eu, slavă Domnului, sînt voinică.

Toate bune, numai pe tine de te-aș ști înzdrăvenită de-a binelea! Caută de te îngrașă, Sonia! Hrănește-te cîte puțin, de mai multe ori pe zi; stai cît mai mult afară, la soare; nu te osteni din cale-afară cu pianul; și mai lasă fumatul: asta-ți strică pofta de mîncare!

Mult mi-ar tihni să te știu măcar o lună la țară! Atîrnă numai de bunul tău plac: Zoe te iubește — și te răsfață, desigur, ca pe copiii ei..."

— Duducuță...

— Intră, Pachițo.

— Duducuță, întreabă cuconița dacă vrei mata să mergi cu dumneaei pînă la tîrg după cumpărături?

— Da. Spune că merg... Adică... știu eu!... Poate să m-aștepte?

— Cum nu, duducuță! Mai este vreme berechet! Nici n-au pus caii la trăsură!

— Bine, Pachițo! Atunci, pregătește-mi repede baia.

— Îndată, duducuță!

Zăbovind dezbrăcată pe marginea divanului, Sonia se grăbi să isprăvească scrisoarea, căutînd totodată să-și nemerească papucii cu vîrful picioarelor.

„...Doctorul se interesează statornic de sănătatea ta: ce om cumsecade! Îți trimete multe complimente și urări de sănătate. Ai putea să-i scrii măcar un rînd de mulțumire!

Nu uita să transmiți Zoei, din partea mea, cele mai bune urări de sfintele sărbători.

Ce mai fac fetițele? Am pregătit pentru ele o sumedenie de jucării, între care două păpuși înzestrate de mînile mele cu toate cele trebuitoare. Nu mă încumet să le expediez prin poștă: mă tem că s-or strica. Dacă vine încoace vreun om de la moșie, îndreaptă-l pe la noi, să-i încredințez pachetul. Tot prin el scrie-mi cam ce socoți că i-ar face plăcere băiețelului? Îți spun drept că nu știu ce să-i cumpăr.

Sărută-i pe toți din partea mea. Pe tine te sărută cu multă dragoste,

Mama."

Rîndurile dinspre sfîrșitul scrisorii treziră treptat pe obrazul Soniei un zîmbet, curmat de îndată de o îngîndurare posomorîtă. Se ghemui pe divan, ținîndu-și bărbia în mîni...

— ...Nu-nu... trebuie să plec numaidecît: *trebuie.*

— Gata baia, duducuță.

— Pachițo...

— Poftim?

— Pachițo... eu plec!

— Unde, duducuță?

— Acasă.

— Cum asta?! Rîzi de mine, duducuță! Doar acuma ai spus că mergi la tîrg!...

— Nu... nu mai pot merge! Trebuie să plec... mă cheamă de-acasă... e bolnavă mama. Du-te și spune cuconiței că mă cobor îndată... Hai, Pachițo! Doară nu mă duc la moarte!

— Iaca mă duc! Da' știi una, duducuță? Tare m-am deprins cu mata: are să-mi vie greu.

— Ce să fac! Dacă trebuie! și mie-mi pare rău, Pachițo!

Pachița ieși.

Sonia se opri în mijlocul odăii, dusă pe gînduri...

...Părea că privește ochii unei căprioare care-și frînsese picioarele venind spre ea.

★

Zvîcneau copitele agere, scăpătînd.

Grindina trapului bătea drumul de-a lungul, stîrnind pulberi.

Una cu trapul calului, Ștefănel privea zarea, neclintit, poruncindu-i să vie înspre el, să se apropie mai repede, așa

cum porunceau pe mări și oceane chipurile săpate în prora străvechilor trireme...

...Plute de vînt, umbrele norilor lunecau pe linul cîmpiilor... cîrneau... și se pierdeau sorbite în livezile satelor...

— Sonia!
Ca o rîndunică avîntată din inima lui: Sonia...

...La o cotitură, sprinten ca saltul de zvîrlugă dintr-un salt de val — verde, un plop izbucni, se mistui...

...În goană săltată intră; în goană săltată ieși, lătrat de cîni.
Satul vuia, vuia — de parcă s-ar fi prăbușit prin sat, turbat, clopotul bisericii...

Un șuier lung.
Cu soare-n geamuri, fumegînd,cu roțile de-a rostogolul, trenul venea. Părea că șarpele de beznă și funingine al tunelurilor, izgonit, fugea cu lancea soarelui sfărîmată în coaste.

Ștefănel încreți fruntea: bariera lăsată îi stăvilea drumul.
Roibu scutură capul, sforăind.
Așteptară ca pe-o punte pe sub care, vijelioasă, goana lor îi îndemna mereu.

...Un soldat scuipă o sămînță... un copil scoase limba... un domn își îndreptă ochelarii... un frînar își aruncă țigara... un chip...
— Sonia!

*

Nuni adormise pe un colț de divan, strîngîndu-și păpușa la piept.
Păpușa nu plînsese, dar căzuseră lacrimi darnice și pe obrajii ei. Obrajii păpușii erau la fel cu ai lui Nuni: rotunzi, îmbrobonați și aprinși.
În odaie nu mai era alt nimeni, decît plecarea Soniei și somnul lui Nuni.

Fusese și un zarzăr înflorit la geam: acum — ca rochia de mireasă a unei străbunice, mîncată de molii într-atît, că o suflare îi spulberă mătasa uscată, cu dantelele prăfuite, atîrnînd ca pînze de păianjeni vechi...
Florile veștede răspîndeau o melancolie de veac mort prin geamul deschis asupra lor ca un capac de cufăr cu vechituri și amintiri...

O lacrimă izbuti să alunece din colțul umbrit al genei pînă în colțul gurii.
Nuni adormise suspinînd. Prin somn, rînd pe rînd, suspinele se potoliseră. Doar cîte unul se mai răzlețea... trecea... și suflarea lui Nuni curgea mai departe, liniștită, ca un izvor care-a săltat peste un vreasc.

Apusul soarelui tremură prin zarzăr și intră în odaie.
O lumină aurie prăfui luciul oglinzii.
Sfinții se coborîseră de pe icoane să-și privească în oglindă bătrînețele de aur.
Nuni visa...
Brațele ei se îndepărtară. Păpușa căzu pe covor... și fiindcă nu mai era culcată, deschise ochii pe jumătate: numai degetul lui Nuni ridica de-a binelea pleoapele păpușii.

Deschise ochii. Clipi, clipi... și văzînd că păpușa căzuse, începu să rîdă...
— Ai căzut, Pușo! Dacă nu stai cu Nuni!
Adormise plîngînd, se deșteptase rîzînd, ca o crenguță de piersic înflorită prin somn.

Nuni privi cu smerenie flaconul cel frumos: Sonia i-l dăruise ei, aproape plin.
Își aduse aminte cît de rău îi părea că Sonia plecase: da!... dar acum avea flaconul *ei* cu levănțică!
Turnîndu-și cu multă băgare de seamă puțintică apă din flacon, își umezi amîndouă palmele; apoi își umezi și părul cu ceea ce rămase pe mîni; pe urmă și le șterse de rochiță: așa făcea și Sonia.
— Suzica n-are parfum!

Nuni dezmierdă flaconul și uitînd de păpușă, ieși grăbită din odaie, ducîndu-se să închidă în dulăpiorul ei *ceea ce nu avea Suzica!*

În încăperea deșartă, păpușa uitată pe covor — cu brațele țapene și ochii pe jumătate deschiși — nu putea să plîngă...

*

Un zumzet tot mai pierdut, mai depărtat tremura deasupra înfloririlor.

Șerpuind răsfirate pe seninul încă luminat, cîrduri călătoare intrau în primăvara nouă.

Înserarea mijea.

...De dincolo de zare, soarele scăpase un zmeu făcut din stînjenei prăfuiți de polen: se spulberau petale vinete, albastre, viorii; slăbea murmurul zbîrnîitoarei; și vîntul despletea și împletea în voie cozile slobode...

*

...Cum și-ar fi schimbat trupul și sufletul, cu zarzărul de lîngă el: așa vestejit cum era!

Să fi rămas el în livadă pentru totdeauna, și zarzărul în locul lui, să se ducă la școală... să aibă părinți, surori... să se cheme Ștefănel... s-o iubească pe Sonia...

Și cu banca ar fi schimbat!

Legănat de vînt, geamul scîrțîi.

Ștefănel întoarse capul, privi printre crengi către odaie... plecă iar capul spre pămînt, mai abătut.

Încăperea pustie intrase în sufletul lui: simțea acum delaolaltă că Sonia plecase și florile se trecuseră — nimeni în odaie, și zarzărul la geam...

Oare zarzărul putea fi înduioșat?

Dacă ar fi fost el zarzăr, cîtă milă ar fi avut de Ștefănel — și cum ar fi dușmănit-o pe Sonia.

Nu-nu... și cîtă nepăsare ar fi avut pentru Sonia!

O minge-i căzu pe umăr, săltă pe bancă, și de acolo căzu drept în brațele lui Nuni, care, oprindu-se dintr-o dată, răsări înflorită la capătul alergăturii ei.

— Tefănel! Tefănel! nu știi!? și Nuni merge diseară la Înviere!

— Lasă-mă, Nuni!

Fetița ridică sprincenele, mirată.

Dumerindu-se că-l supărase, se apropie de el și, împăciuitoare, începu să-i dezmierde mîna:

— N-am dat înadins: din greșală! Te-ai supărat, Tefănel?

Răspîndea tainice adieri de levănțică. Din părul, de pe rochița, de pe mînuțele ei, creștea amărăciunea lui Ștefănel.

Întoarse capul încet, ferindu-se de privirea lui Nuni. Colțurile buzelor i se plecară în jos. Își apăsă ochii pe furiș, cu vîrful degetelor.

— Lasă-lasă, Tefănel! suspină fetița, trîntindu-și mingea de pămînt.

Mingea pîcîi de cîteva ori și se opri, mirată.

Plîngeau. Tăcea toată livada.

„Nu ți-a făcut nimica fetița!" Dojana Soniei se risipi ca un șirag rupt de la gîtul lui... Cîte zile trecuseră de-atunci?

Sonia avea o pălărie albastră cu margini plecate; o ținea pe Nuni în brațele ei: zîmbea...

„Hai, Ștefănel, împăcați-vă! Cere frumos iertare lui Nuni!"

Limpezindu-și ochii împăinjiniți, Ștefănel întoarse capul. Nuni plîngea cu tot trupul, stînd în picioare; își acoperise ochii cu mînuțele, ținînd coatele pieziș în afară.

Aplecîndu-se, cuprinse capul fetiței și sărută pe frunte — cu sufletul departe — mărunțica troiță așezată de primăvară la răspîntia de unde se desparte copilăria de tinerețe.

LA MEDELENI * 1

HOTARUL NESTATORNIC

PARTEA ÎNTÎIA

I

POTEMKIN ȘI KAMI-MURA

Doi țărani salutară cu o arhaică solemnitate pe viitorul stăpîn al moșiei. Mișcarea vastelor pălării învălui pe Dănuț cu epicul vînt al gloriei. Se opri în mijlocul șoselei ca un gladiator aclamat în arenă cu călcîiul pe trupul biruitului, avînd drept scut zmeul, drept lance sfoara al cărei fuior îl strîngea în pumnul răpezit îndărăt.

— D-apoi nu te doboară, boierule, namila asta?, întrebă unul din țărani.

— Pe mine!?

Dănuț tocmai isprăvise clasele primare. Era licean în vacanță.

— Mai bine hai de i-om da boierului o mînă de-ajutor să-l suie, se amestecă în vorbă celălalt țăran, apropiindu-se de zmeu.

— Da' mare-i! se minună el. Cît o fereastră boierească!

Dănuț se simți mîndru că zmeul e al lui și umilit că e mai mare decît el. Instinctiv — cum ocolește o femeie măruntă vecinătatea celor înalte — se îndepărtă grav, măsurînd șoseaua cu pasul. Zmeul rămase arestat între cei doi țărani.

— Oprește, boierule, că nu bate vîntul dintr-acolo; întoarce-te-napoi, porunci sfătos unul dintre ei.

Dănuț se codi o clipă, cercetă zările, se încruntă cu demnitate, ca frămîntat de socoteli adînci, de răspunderi... și se supuse. În goana mare trecu pe lîngă zmeul atent și fugi,

și fugi depănînd sfoara între degete. În urma lui, mosorul se zbătea ca un guzgan epileptic.

— Dați-i drumul! răcni el de departe, smuncind sfoara din răsputeri.

Zmeul căzu în cap, Dănuț pe spate.

Între timp, unul cîte unul, apoi pîlcuri-pîlcuri, copilașii satului îngrădiră, desculți și naivi, evenimentul de pe șosea.

— Lasă, boierule, că ți-l mustruluiesc eu, îl liniști unul din țărani, ștergîndu-i straiele de colb cu bătăi delicate, ca pe un patrafir.

— Vezi! Vezi! Dacă nu i-ați întins coada, suspină întretăiat Dănuț, abia stăpînindu-și lacrimile.

— Ia să vezi, boierule, numai să-l iei cu binișoru, ș-ăl vezi că pornește! Așa-i și calu nărăvaș!... Ia te uită mata!... Ș-ăl tragi... ș-ăl încerci... ș-ăl mai lași slobod... și iar tragi hățu... Ian auzi!

Melodică mînie de violoncele, zbîrnîitoarea vîjîia în salturile, tresăltările și încovoierile-ncordate ale zmeului însuflețit de viața vînturilor străvezii. Cozile se alintau feminin în larg, dezmierdînd puterea vînturilor.

— Hooo-pa!...

Dănuț întinse brațele pe jumătate, într-ajutor celui de sus, c-un gol în piept și, înfiorat, își feri capul. Cu o pornire de balet, fetițele se mlădiară lin; băieții se-ncordară, gata să se avînte.

Ca un delfin pe valul mării, zmeul se dăduse peste cap... Și, mîrîind, se înțepenise iar la loc, piept în piept cu-ntreg văzduhul...

În urmă ondulară cozile păstrîndu-și grația de stele căzătoare.

— Hăi-hăi! chiuiră copiii.

Dănuț clipi, zîmbind.

Sfoara curgea repede spre cer. Zmeul se înălță deasupra satului, mai sus decît dealurile, decît soarele, decît rîndunelele. Copiii îl căutau cu mîna streșină la ochi, cu degetul celeilalte întins.

— Uite-l, măi! izbucni un băiețel.

— Taci, măi! se răsti la el un altul.

— Ci, măi? Ci?

— Sss! se-ncruntară ceilalți.

În tăcerea din nou limpezită, cerul torcea înăbușit.

Dănuț pipăi sfoara ca pe tăișul unei săbii, cu vîrful vîrfului degetelor.

— Apucă zdravăn, boierule, că țin și eu...

Dănuț se înghesui în țăran, apucă sfoara și, pătruns de adîncimea bulboanei de sus, își trase o mînă de pe sfoară. Dibuind cu ea îndărăt, apucă brațul omului. Mîna de pe braț strîngea din răsputeri; cea de pe sfoară, ușurel.

— Ține bine, boierule, nu-ți fie frică... Pune amîndouă mînile, voinicește.

Cu o pornire dușmănoasă, Dănuț se opinti și trase, încreținu-și fața. Cerul nu se desfundă... În mînile lui, atletică, sfoara vibra, umplîndu-i mușchii de bărbăție... Ochii îi străluciră îmbătați.

— De-acum poți pleca.

— Rămîi sănătos, boierule! glumi cu seriozitate țăranul, prefăcîndu-se că pleacă.

Sfoara-i izbucni din mînă.

— Stai! Stai! Nu mă lăsa! Scapă-mă! țipă Dănuț, îmbrîncit, tîrît, răscolit de panica unui înec în văzduh.

— Iaca, aici-s!

Din urmă răsună un trap jucăuș...

— Vă poftește conița degrabă la curte.

— De ce? se răsti Dănuț către omul de pe bihuncă.

— Mergem la gară, boierule, că-i vremea! răspunse omul, abia stăpînind calul.

— Feriți, măăi! chiuiră copiii, zbughind din calea calului speriat.

Colbul se luă la trîntă cu șoseaua... Hora copiilor încercui îndeaproape pe Dănuț.

— Ce ne facem? întrebă el mîhnit, cu toată nădejdea în țăran... Îl dăm jos?

— Mai lasă-l, bădie!... Nu-l da jos, boierule! se rugară în cor copiii cînd la țăran, cînd la Dănuț.

— Eu zic să-l ducem în ogradă și să-l legăm.

— Sigur! Sigur! jubilă Dănuț, mai-mai să sară de gîtul mîntuitorului.

În frunte cu Dănuț, alaiul mărunților călăuzi pînă la poarta ogrăzii pasul înalt al zmeului... Ograda se umplu de zarvă: cînii hămăiau, slugile răsăreau din toate părțile.

— Hai, Dănuț, hai, că vine trenul, îl îndemnă din trăsură, gata de plecare, doamna Deleanu, cu mînile pe urechi.

— Stai, mamă, nu vezi că am treabă! răspunse Dănuț, trăgînd de sfoara zmeului priponit, ca spre încercare.

— Gata, boierule! De-acuma nu mai scapă, că doar îl ține un stejar!

— Ai isprăvit, Dănuț?

— Bine, da' cine-l păzește? se îngrijoră el.

— Noi! Noi! protestă poarta înflorită cu copii.

— Ba eu! hotărî apăsat un băiețaș mai răsărit, îngroșindu-și glasul.

Înfruntînd dulăii, intră în ogradă și se înfipse lîngă stejarul încolăcit de sfoara zmeului.

— Cum îți zice ție? îl cercetă bănuitor Dănuț.

— A Marandei, să trăiți! răsună marțial răspunsul.

— Și mai cum, băiețele? întrebă cu blîndețe doamna Deleanu, scoborînd pe scara trăsurii.

— Gheorghiță, sărut mîna!

— Și nu ți-i teamă c-or să te mănînce cînii?

— Ehei!...

— Măi Gheorghiță, să nu te miști de-aici! porunci Dănuț.

— *Écoutes, mon petit, il faut lui parler gentiment, pas de cette manière; tiens, donnes-lui des bonbons.*

— Na... poftim, retușă Dănuț subt privirea doamnei Deleanu.

Și, brusc, îi întinse cutiuța cu bomboane violete, oferindu-i orășenește. Gheorghiță șovăi, dar îndemnul cucoanei îl hotărî. Înșfăcă repede cutiuța. Dănuț rămase cu capacul, indignat și nedumerit. Doamna Deleanu începu să rîdă.

— Lasă, Dănuț, dă-i și capacul... Poftim și dumitale pentru un rachiu — și-ți mulțumesc.

— Să trăiască boierul și să crească mare! se ploconi țăranul.

Trăsura porni.

Urcîndu-se în genunchi pe pernă, cu bărbia sprijinită de poclit, Dănuț privi îndelung, cu melancolică invidie, pe din ce în ce micșoratul Gheorghiță. La fel priveau copiii cățărați de-a lungul porții pe străjerul stejarului cu zmeul.

Rămas stăpîn, Gheorghiță a Marandei dezmierdă sfoara întinsă și sonoră ca o strună... și, nesocotind bunătățile din pumnul închis, se așeză la pămînt, sprijinindu-se de trunchi, își încrucișă brațele pe piept și începu să privească cerul ca un flăcău îndrăgostit.

*

— ...Te rog, nu te deranja, domnule Șteflea.

— Vai de mine! Scuzați, vă rog! Știți, căldurile...

Odăița scundă bîzîia ca un 10 Mai al mușteloi.

Șeful gării, cu surtucul pe jumătate îmbrăcat, boxa în zădar, pe nevăzute, cu pumnul îndărăt, gaura blestemată a celeilalte mîneci... În sfîrșit, răzbind prin tunelul de alpaca albastră, mîna șefului se repezi spre mîna înmănușată a doamnei Deleanu. Cu o înclinare eroică de om gras, sărută mănușa. Aducîndu-și aminte de batistă, și-o luă de pe cap, pudic.

Dănuț se simți înfrigurat, ca într-o magazie cu jucării misterioase. Nu-și lua ochii de la *looping-the-loop*-ul lent al benzii de hîrtie ciuruită de pe rotița telegrafului... Știa că banda aceea e tainicul funicular cu care urcă și coboară cuvintele de prin văzduh... și parcă nu-i venea să creadă.

— Vine regulat, domnule Șteflea?

— Vai de mine, coniță, imediat, gîfîi șeful.

— Hai, Dănuț, afară.

Pe peron așteptau un buchet de gîște legate, o traistă vărgată și, blondă, dimineața de vară între doi castani.

— Ia să te văd, Dănuț... Vai! În ce hal ești!

Costumul elegant de marinar, îmbrăcat abia de dimineață, încercase naufragiul șoselei. Sandalele fumegau la fiecare mișcare de colbăite ce erau, iar șosetele atîrnau buzate, descoperind gleznele mai albe decît pulpele.

Doamna Deleanu se așeză pe bancă, avîndu-l pe Dănuț în față, ca o problemă de arhitectură. Își ridică voaleta, își scoase mănușele. Dănuț se simți reconstruit.

Cochetă impertinență — poruncită de năsucul cîrn copilărește — bereta albă se înclină spre ceafă, cam pe-o ureche, decoltînd fruntea în întregime; panglicile fluturară marin; funda albastră reînflori cu ancora pe față, la îmbinarea aripelor gulerului...

— Numai o mireasă-i lipsește! se minună duios șeful gării, răsărind cu o condicuță subțioară și cu chipiul roș deasupra pletelor batistei.

— Vine?

— Vine.

— Dănuț! Dănuț!

Cu resemnare satisfăcută, ca salvat de la sinucidere, Dănuț se lasă tras îndărăt. Zărise la orizontul vertiginos al șinelor un punct negru, dușmănos ca o gură de revolver încărcat.

Mai așteptară, privind șinele nervoase... Îngrozitor de supărată pe gară, mașina trecu înainte...

— Marfă... marfă... marfă; a treia ... a treia... a treia... descifra Dănuț în gura mare, clipind și strîngînd mai tare mîna doamnei Deleanu.

— Uite-l pe tata, mamă! Nu-l vezi? Papa! Papa!

La fereastra unui compartiment, mînile domnului Deleanu scuturau mănușile spre cei de pe peron... La ușa vagonului fluturară pletele întunecate ale Olguței. Nici nu se oprise trenul, că Olguța și sărise de pe scară, veselă, familiară, cum sărea și dimineața din pat pe covoraș.

— Vai, Olguța! vrei să mă îmbolnăvești? țipă doamna Deleanu, alergînd spre ea.

În treacăt, Olguța-i sărută mîna și se repezi la vizitiu.

— Moș Gheorghe! Moș Gheorghe! Am venit!

În urma Olguței se coborîră bagajele, trecute pe geam lui Ion, apoi domnul Deleanu, chefliu, în haine de *soie-écrue*, cu panamaua pe ceafă, gata să glumească, să interpeleze; după el, cu mișcări liniștite și ochi mari de îndrăgostită, privind și respirînd vacanța, Monica.

— Îți pare bine că ai venit la noi, Monica? o întîmpină doamna Deleanu, luînd-o în brațe de-a dreptul de pe ultima treaptă și sărutîndu-i obrajii.

— Da.

Pălăria de pai, cu boruri rotunde și panglică neagră, prinsă cu elastic pe subt bărbie, îi alunecă pe spate, atîrnîndu-i de gît.

Doamna Deleanu surîse părului descoperit: era auriu cum sînt numai pletele de soare, pe care copiii vînători de fluturi le găsesc prin iarba crîngurilor, zîmbind subt pălăria lor, în locul fluturelui după care au azvîrlit-o.

— Ei, copii, n-am uitat vreun bagaj?... Bun... Totu-i în regulă! Ei, bravo! Grozav îs de bine dispus! se lumină de-a binelea domnul Deleanu, frecîndu-și mînile ca după un proces cîștigat.

Gestul bucuriei, al enervării și al spălatului pe mîni era același la domnul Deleanu.

Ionel Teodoreanu — Kami-Mura

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Cu unchiul său, Laurențiu Teodoreanu (Herr Direktor)

Dănuț se bosumflase; nimeni nu-l lua în samă, nimeni nu se uita la el! Închise ochii și se făcu nevăzut!

— Mamă, unde mi-i pălăria, gîfîi Olguța, sosind în goana mare de la cai.

Un cap de bunic, cu ochelari de aur pe vîrful nasului apăru la fereastra vagonului.

— Mă rog, a rămas în compartiment o pălărie de domnișoară; nu-i a dumneavoastră?

— Ba da! o revendică Olguța cu tărie.

— Mai bine mulțumește domnului, Olguța... Poftim! Ce ți-ai mai uitat? o cercetă, măsurînd-o din cap pînă-n picioare, doamna Deleanu.

— Pfuuu! izbucni Olguța, dînd cu ochii de Dănuț.

Șopți ceva la urechea Monicăi.

— Pfuuu! pufniră amîndouă.

— Buftea-Buftea poloboc, cioc-poc, cioc-poc! apostrofă Olguța pe Dănuț.

Cele două săptămîni de vacanță la țară îi rotunjiseră obrajii, stîrnind astfel o nouă poreclă pe buzele Olguței. Deșteptat din posomorală și uitare, Dănuț măsură piezișe pe sora lui, și cu mînile care ținuseră sfoara zmeului o pălmui din două părți, alungînd de pe obrajii ei paloarea examenelor.

— Bravoo! Galant cavaler! se amestecă de la fereastra trenului pornit domnul cel bătrîn.

— Respectili mele, coani Iorgî! răsună un glas de la fereastra vagonului următor.

— *Vus tis di Iancl?... A ghiten Weig.*

La auzul jargonului ireproșabil, ferestrele vagonului de-a doua se umplură de capete semite, ca ferestrele unei cafenele de pe Ștefan cel Mare... și de serviabile salutări. Care negustor din Iași nu fusese sau nu era clientul lui conu Iorgu Deleanu!

— Copii! Copii! Ia mă rog! îi potoli doamna Deleanu, despărțind la timp pe Dănuț de pumnul și piciorul Olguței.

— Am să-ți arăt eu ție! gesticulă Olguța.

— Lasă, Olguța, nu vorbi c-un rău-crescut, o împăcă Monica, luînd-o de braț.

Porniră înainte, împreună cu doamna Deleanu... Dănuț le ajunse din urmă.

— Voi... voi sînteți niște *fete!*, le aruncă el cu glasul înecat de indignare.

— Nu-i adevărat! bătu din picior Olguța, răzbită de insultă.

— Nici nu mai încape vorbă. Tu ești băiat, interveni domnul Deleanu. Singura noastră fetiță e Monica. Așa-i, Monica?

— Ba și eu! protestă Olguța... Da' nu-i dau voie lui — îl fulgeră cu degetul — să mă insulte!

— Numai foc îi duduița noastră, șopti moș Gheorghe, cu zîmbete-n mustăți și-n ochi, către omul care-ncărca geamandanele în căruță.

— Pace vouă! le porunci rîzînd domnul Deleanu. Cine merge cu mine în bihuncă?

— Eu! se pripi Dănuț.

— Ba eu! îl înlătură Olguța.

— Eu am spus întăi!

— Ce-are a face?

— Ba are!

— Nu vorbesc cu tine.

Între timp, doamna Deleanu se urcase în trăsură.

— Bine, da' cu mine nu vine nimeni?

— Eu, tante Alice, se oferi Monica.

— Atunci, voi haideți cu mine în bihuncă.

— El să meargă în trăsură, stărui încruntat Olguța.

— Duduiță, îi șopti moș Gheorghe, hai cu moșu pe capră.

Olguța se însenină... dar repede-și luă o figură de mucenică.

— Du-te cu bihunca! Mie nu-mi trebuie!... Lasă-lasă!, se prefăcu ea că suspină, urcîndu-se pe capră, eu îs persecutată: știu eu!

Și, smulgînd biciul din teaca lui, șfichiui caii.

— Stai binișor, duduiță, că ne răstoarnă!

— Moș Gheorghe, zvîcni Olguța cu neastîmpăr între picioarele lui, mînă cît poți... Să nu cumva să ne ajungă! Auzi, moș Gheorghe?

— Vă salut cu respect, coane Iorgule!

— Hei! ce mai faci, domnule Șteflea? Tot voinic? Tot vesel?

— Vă mulțumesc! Cu slujba... Mmdă...

Neastîmpărul și mînia clocoteau în sufletul lui Dănuț, încălecat pe bihuncă; deopotrivă și-n copitele calului rămas pe loc, în urma trăsurii.

— Hai, papa, te rog... iute...

— Stai, frate, ce atîta grabă? Doar nu ești președinte la Casație!

— Să dea Dumnezeu s-ajungă! dori din adîncul inimii domnul Șteflea.

— Ai ajuns cu vreun proces pe-acolo?

— Chiar pîn-acolo nu, se spovedi el modest... Numai la Curtea de apel, dă, ca omul!

— O mînă de-ajutor?

— Dac-ați vrea! îndrăzni el.

— Ei! Om vorbi altădată.

Dănuț se muiase: trăsura nu se mai vedea. Un nod amar i se urcă în gît, amintindu-și cum se urcase Olguța pe capră... Atîta obidă se abătu asupra lui, încît subt pleoapele închise închipuirea-i dădu buzna în trăsură, alături de mama lui: să poată plînge și să fie consolat... Locul era ocupat de Monica!... Dănuț dădu pinteni roților bihuncii.

Picioarele Monicăi nu ajungeau pînă la podeaua trăsurii; atîrnau. Totuși, nu și le legăna.

Nici nu bătea cu vîrful ghetelor sîrguitor lustruite toaca, în geamandanul ei de pe scăunaș. Și mînile Monicăi pluteau liniștite pe genunchii împreunați. Numai vîrfurile degetelor se ridicau uneori... și iar se lăsau, și iar tresăreau, răsfirîndu-se...

...Fiindcă de-a dreapta și de-a stînga drumului se legănau lanuri de culoarea soarelui, cînd luminate, cînd umbrite — fiindcă pe-alocuri s-alungau atîția maci, de parcă toate pozele Scufiței Roșii din cărțile de basme porniseră însuflețite, lăsînd albe paginile, rumenind cîmpiile...

„Ce bine-i stă în negru!" gîndi doamna Deleanu, și îndată-și duse cu spaimă superstițioasă mîna la gură. Monica avea abia zece ani și purtase de trei ori haina de doliu, pe care copilăria ei o îmbrăcase acum pentru ultima oară, fiindcă de acum înainte nu mai avea pe nimeni... Rochia neagră, pentru moartea bunicei, i-o făcuse doamna Deleanu...

— Monica, ce culoare îți place ție mai mult?

Ochii fetiței priviră grav pe doamna Deleanu.

Prinzînd privirea îndreptată asupra rochiței de doliu, își plecă genele negre pe ochii de miere brună. Obrajii i se împurpurară; lacrimi mari îi alunecară de-a lungul feței... Mînuțile ei strînseră rochița ca pe o păpușă primejduită.

— Pui mic, pui mic, n-am vrut să te supăr!

Îi luă capul mîhnit pe genunchi, murmurîndu-i descîntecul cu vorbe dulci, pentru durerile copiilor și-ale îndrăgostiților.

Cîmpiile zvoneau de rîsetele glasurilor mici. Lumina soarelui adînc se dăruia pămîntului.

— Iartă-mă, tante Alice, n-am să mai fac!... Îmi place albastrul, șopti Monica, îmbrăcînd cu-albastrul cerului unde era bunica, blondul holdelor unde-ncepea vacanța.

— Nu mai tragi din lulea, moș Gheorghe?

— Duduița moșului, toate le știe!... clătină din cap moșneagul. Ba trag eu cînd am vreme! Toate cu rînduiala lor.

— Da' acuma de ce nu tragi?

Moșneagul ridică din umeri. Cum să tragă? Palmele lui negre și bătătorite învăluiau, ocrotitoare, pumnișorii albi încleștați pe hățuri, ca două coji de nucă miezurile fragede.

— Da' caii cine să-i mîie, duduița moșului?

— Cine??... Eu.

— Bată-te norocul să te bată!

— N-ai titiun? îl cercetă Olguța, imitîndu-l.

— Cumpără moșu!

— Moș Gheorghe, începu Olguța cu sfială, întorcînd spre el coada ochilor negri ca două capete de rîndunici ieșite din cuib, ți-am adus un *pac di titiun*... Vezi că m-am ținut de cuvînt, moș Gheorghe! îl dojeni ea cu seriozitate.

De astă-vară făgăduise Olguța moșului un pac di titiun, și nu uitase! Pacul era o cutie de tablă, cu tutun de lux, cumpărată de Olguța din banii ei, de cu toamnă, și păstrată în dulăpiorul ei un an întreg.

Olguța n-avea bunici.

Chipul vioi și ghiduș al moșneagului se încruntă de îndoioșare. Ochii mici se micșorară sclipitori; mustețile-mproșcate-a neastîmpăr tremurară zburlite. Cuprinzînd c-o mînă hățurile încrustate cu mînile Olguței, scotoci cu cealaltă

în buzunarul de la piept, scoase o garofiță sălbatecă și, binișor, înfipse în pletele întunecate ale fetiței roșul luceafăr al dedeochiului.

Dănuț n-auzea decît tic-tacul mat al copitelor, bătînd în tact cu inima lui, pînă-n inima pămîntului. Subt roțile bihuncei, șoseaua viscolea-ndărăt... Dănuț închise ochii.

„...Se făcuse noaptea neagră ca iadul cînd zmeul se năpusti năprasnic în urma fugarilor. Fugea calul lui Făt-Frumos ca vîntul, dar zmeul s-apropia ca gîndul, și Făt-Frumos simțea în spate..."

Dănuț deschise ochii, c-un fior în spate. Se prefăcuse el în zmeu, dar simțise numai spaima lui Făt-Frumos!... Ș-apoi, dacă Făt-Frumos ar fi tăiat capul zmeului,cine-ar mai fi urmărit-o pe Olguța?... Dănuț porni din nou la drum, călare pe bihuncă...

Domnul Deleanu ținea hățurile, dar nu i-ar fi trecut prin minte că nu mîna el calul... Și cum să-l fi mînat! Și bihunca, și calul, și hățurile, și Ion, care-l ținea pe Dănuț să nu cadă, de la spate, nu erau decît Dănuț prefăcut în ei toți. Cu dinții strînși, cu ochii închiși, cu fruntea încordată, Dănuț se iuțea după Olguța, în rostogolul roților, în tic-tacul mat al copitelor.

Dănuț se putea preface-n oricine și-n orice; putea fi oricînd, oriunde. N-avea decît să-nchidă ochii... Să fi vrut el, cît rău n-ar fi putut face! Noroc că era milos! Dănuț era mîndru cu spaimă de puterile ascunse-n el... Odată se mîniase pe mama lui fiindcă-l luase de urechi și-l pusese la colț. Închizînd ochii, Dănuț o omorîse... suferise... și, grăbit, o înviase la loc, căci dacă murea mama cine l-ar fi iertat! Nimeni nu bănuia tainele lui Dănuț, nici doctorul care-l știa pe de rost înlăuntru și-n afară. Subt pleoapele lui Dănuț, în adîncul lor, de acolo de unde vin lacrimile, se ascundea ceva, ca un somn cu visuri; cum închidea ochii, era mai mare peste toți, chiar peste tata și mama. Pe mama o făcea împărătească, pe tata ori general, ori mare sfetnic, pe Olguța ori copil de casă, ori o trimetea la bucătărie.

Cînd le povestise moș Gheorghe povestea lui Ivan Turbincă, Olguța ceruse moșului o turbincă la fel cu a lui Ivan.

— Dac-aș fi Sîn-Petru, matale ți-aș da-o, duduița moșului!

— Dă-mi-o, moș Gheorghe!
— De unde s-o iau?
— Dă-mi-o, moș Gheorghe!

Olguța se înroșise de necaz. Dănuț tăcuse, c-un zîmbet pentru el în ochi... Mai tîrziu, la lumina lumînării, Dănuț își pipăise fruntea, privind-o în înecul ciudat al oglinzii. O dezmierdase chiar, ca pe un dar. Acolo era turbinca lui Ivan, în care încăpea tot iadul și tot pămîntul. Mult se bucurase Dănuț, fiindcă nimeni — nici Olguța — n-avea turbincă. Și nimeni nu știa că numai el o are, cînd închide ochii...

Dănuț simți deodată vîntul și soarele în părul lui.
— Ce-i?
— Opriți, boierule, opriți... a căzut pălăria conașului.

Fluturîndu-și panglicele, bereta se rostogolea pe jos. Ion sări după ea.

— Papa, nu pornim? întrebă Dănuț, alarmat de presimțirea unui nou popas.

— Ține hățul, Ioane... Iar te grăbești? Măi-măi! Stai să-nvîrt o țigară. Uite și pentru tine.

Zîmbind copilărește, domnul Deleanu își înfundă panamaua în capul lui Dănuț, lăsîndu-l fără cap, ca un cuier ocupat.

— Hoăăă! căscă el zgomotos, întinzînd brațele alene.

Dănuț ridică panamaua, posomorît, și se uită la tatăl lui, care-și răsucea țigara, cu ochii femeilor *neînțelese* de bărbații lor.

— Uu-uu, uu-uu, uu-uu...
— Cine face-așa, moș Gheorghe, întrebă Olguța făcînd întocmai.
— Caii, duduița moșului; au băut multă apă.
— Așa! au broaște-n burtă.

Monica dezmierdă mîna doamnei Deleanu.
— Tante Alice!
— Ce-i, Monica?
— Nimic, tante Alice, zîmbi Monica, respirînd adînc.
— Vrei să-mi spui ceva, Monica?
— Nu... E frumos, tante Alice!
— Pui mic!... Scoate-ți pălăria, să te rumenească soarele...

— Tante Alice, uite romanițe! recunoscu Monica florile călcate în picioare prin ograda școlilor.

Romanițele rîdeau în soare, și ele în vacanță.
— Acele ce-s, tante Alice?
— Sînziene!
— Și acelea?
— Sîngele-voinicului!
— Și acelea!
— Condurul-doamnei!
— ...Sînziene, murmură Monica silabele tremurătoare de soare ca un vers uitat de albine pe buzele copiilor.

Tăcură.

Uguiau nevăzuți în jurul trăsurii dulci hulubi... Caii dădeau din cap blajin, urcînd la pas suișul... Pîlpîiau fluturași albaștri... Rîndunelele-și lăsaseră în iarbă, la uscat, rochițele umede de rouă... Drumul de foșnete și de miresme ducea spre cerul apropiat — cu părul auriu, cu obrajii palizi, cu cozile pe spate, cu mînile împreunate — pe Monica.

Putea să răsară, acolo unde drumul se împreună cu albastrul, în haină albă, ținînd într-o mînă inelul cu cheile cele grele care deschid porțile cerului, sfîntul Petre surîzînd.

— Mi-i foame, protestă Olguța.

De cînd aștepta moș Gheorghe vorba asta!
— Sss! șopti el la urechea Olguței; are moșul ceva!
— Ia să văd! îl rugă Olguța cu glas scăzut.

Moș Gheorghe scoase din buzunar o pungulită de hîrtie.
— Ce are moșu??
— Roșcove! porunci Olguța.
— Iaca, la asta nu m-am gîndit, se întristă moșneagul.
— Ce ai acolo, moș Gheorghe? se frămîntă Olguța.
— Ia, niște zahar de ghiață, oftă el melancolic.
— Monica! Avem zahar de ghiață! strigă Olguța, tropăind pe capră...
— Ei, moș Gheorghe, îmi pare că vrei să-ți dai leafa pe mîna dentiștilor! îl dojeni în șagă doamna Deleanu.
— Lasă, cuconiță, să mănînce copiii zahar... Parcă matale nu-ți dădeam tot așa cînd erai mică!...

Doamna Deleanu zîmbi. Așa era. Și ea... Era mult de-atunci.

— Dar acuma îmi mai dai, moș Gheorghe?

— Dă, cuconiță! Cum o vrea duduița!

Olguța sfărîmă cețoasele diamante înșirate pe sfoară... Începu praznicul: Olguța, pe capră, sfărma, sugea și înghițea, și iar începea; Monica, în trăsură, ronțăia încetișor, privind aiurea. Doamna Deleanu sugea neîndemînatec, înghimpîndu-se în colțurile sloiului vanilat, gîndindu-se la vacanțele de odinioară... Moș Gheorghe își smulgea mustețile zîmbind. Olguța nu-l uitase: cu de-a sila îi vîrîse în gură o bucată de zahar; moș Gheorghe o furișase în buzunar, cu mare băgare de samă, ca pe un dar de preț.

— Moș Gheorghe, grozav mi-i de poftă de un castravete crud... știi, cu sare și chiper! ronțăi Olguța.

— Lasă s-ajungem! Îți pregătește moșu cum știe el.

— Moș Gheorghe, cumpărăm și roșcove de la crîșmă... N-am mai mîncat de cînd! Știi, la cofetărie n-au roșcove! Auzi, moș Gheorghe?

— Aud eu!

— Și cumpărăm?

— Cumpărăm, cum nu?!

— Și mîncăm.

— ...Dacă mi-i da dinții la loc, oi mînca și eu, șoricelul moșului!

— Vai, moș Gheorghe! N-ai să mănînci roșcove?... Hai să le facem compot.

Un nechezat vesti din urmă apropierea bihuncei; caii de la trăsură nechezară războinic. Olguța se răsuci, privi, se încruntă și puse mîna pe bici.

— Moș Gheorghe! Nu mă lăsa! Ne-ajung!

Mult iubea moș Gheorghe caii, și pe cei de la trăsură, și pe cei de la bihuncă. Totuși, întrecerea începu vioaie, ca odinioară, cînd boierii erau năprasnici la mînie și la veselie, și cînd surugiii învîrteau harapnice intrînd cu oiștea naintașilor în porți, ca să zîmbească inima boierilor de țipetele jupînițelor. Moș Gheorghe își mai aducea aminte; știa și Olguța de la el.

— Hii-hiii!... chiui Olguța.

Moș Gheorghe zîmbi numai; biciul șuieră o vorbă de șarpe; caii lungiră trapul, scuturînd coamele grele, fluturînd cozile lungi... Și opt copite bătură toba luptelor.

— Uită-te-napoi, Monica! o îndemnă Olguța în gura mare, ca în plină vijelie.

Monica îngenunchie pe perne, ridicînd capul pe deasupra poclitului.

— S-apropie?

— Parcă... șovăi răspunsul.

— S-apropie?

— Parcă da, se temu Monica.

— S-apropie? tună Olguța, luînd biciul din mîna lui moș Gheorghe.

— Da-da! se-nspăimîntă Monica.

Cu trupul lung și zvelt de libelulă, bihunca răsări în rînd cu trăsura, gata s-o întreacă.

— Grăbiți, copii! Grăbiți: mi-i o foame grozavă! Și-o sete! le vorbi din goană domnul Deleanu.

Dănuț, senin, se uită drept înainte, încordîndu-și coada ochiului. Astfel arăta Olguței disprețul lui și totodată putea să-i și zărească înfrîngerea prelungă.

„Ce bine-i să fii bărbat!" gîndi Dănuț, respirînd cu nesaț aroma de tutun desprinsă din haina tatălui său, respirînd cu convingere duhoarea de tutun a mînilor și a suflării lui Ion de la spate.

— Moș Gheorghe, oprește! hotărî în șoaptă Olguța.

— Ho-ho, copii! Ho-ho, băieți!

Bihunca se ducea dusă ca o săniuță cu roți prin pulberi.

— Da-da! Fugiți dumneavoastră cît vreți! Noi nu omorîm caii, le aruncă Olguța, ca o piatră ucigătoare din urmă, mărinimia milei.

Caii opriți gîfîiau din greu; suflările lor alergau încă, zbuciumîndu-i pe loc.

Cei din trăsură se ridicaseră în picioare, urmărind fumul bihuncei pe șosea. Olguța răsucea biciul, îngîndurată... Ielele străvezii ale arșiței umpleau zările de jocuri fără trupuri. Și deodată, ca o melancolie de fîn cosit în toamna soarelui de sus, de îngeri triști și blînzi, mireasma sulfinei îi învălui.

— Nu mai pot! Mor de sete! răsuflă Olguța, răsturnînd în trăsură brațul de sulfină smulsă voinicește.

— Lasă, că pornim îndată, o potoli doamna Deleanu, ștergîndu-i cu batista focul obrajilor nădușiți.

— Uite, tante Alice! răsări și Monica, aducînd în brațe mănunchiul verde plin de galbene scîntei, și pe obraji culori de cîmp, culese o dată cu sulfina și cu albăstrelele din păr.

Ocolind trăsura pe dindărăt, să se urce în stînga, Monica se opri deodată, ca întîmpinată de un gînd rău... Hăinuța neagră, trăsura oprită! În mintea ei de copil necăjit, toate trăsurile mergeau spre cimitir; toate trăsurile oprite așteptau pornirea convoiului...

— Tante Alice! Trăsura n-are număr!

— Sigur că n-are! Trăsurile de casă n-au număr.

— N-ai număr! șopti Monica trăsurii și-o bătu cu mînuța, bucuros.

Ajutorată de Monica, doamna Deleanu orîndui în poclit mănunchiurile de sulfină, răsfirînd șuvițele... Caii porniră... Multă vreme, albine credincioase urmăriră colibioara de sulfină... În soare, sclipeau steluțe aromate, fulguind ușor pe capetele din trăsură.

— Tante Alice!

— Ce-i, Monica?

— Mai e mult pînă acasă?

— Acuși ajungem!

— Vai!

— Îți pare rău, Monica?

— Nuuu, tante Alice!

Sigur că-i părea bine! Și totuși... parcă ar fi vrut să nu se mai coboare niciodată din trăsura fără număr și cu sulfină în poclit: trăsura vacanței.

— Moș Gheorghe, ce s-aude? întrebă Olguța, cercetînd cerul, cu mîna adusă deasupra ochilor.

— Bat cînii!

— Ei! Cînii! Sus, moș Gheorghe!

— Bată-l să-l bată! zmăul lui conașu Dănuț.

— Aha! mormăi Olguța.

— Lasă, că-ți face moșu unu mai frumos!

— Nu-mi trebuie!

Caii se opriră și, smuncind de hamuri, trecură pragul porții la trap, pe subt vîjîitul zmeului străjuit de un stejar și de un marinar mărunt. De-un marinar! De-un amiral avînd

pe buze zîmbetul aceluia care primi spada înfrîntului Napoleon.

Risipa albă a caselor ogrăzii, cu cea din mijloc largă și adîncă și stăpînă peste toate, răsări ca o luminoasă mănăstire fără turle și călugări în ochii Monicăi.

Sforăind, caii se opriră la scară... În freamătul de viță verde al pridvorului, zorelele multicolore căscau fraged.

— Mi-i foame, țipă Olguța cu mînie. Unde ești, babo?

La glasul ei, cu chip și trup enorm de eunuc — broboadă albă și pestelcă albă, rîzînd în hopurile pîntecului și-n căscatul știrb al gurii, cu brațele deschise cuprinzînd ograda toată — coborî pe scări bucătăreasa.

— Aici-i baba! Da' bine c-ați venit odată, că-mi ard puii pe frigare, bătu-i-ar norocu să-i bată!

•

Un cearceaf ud prins cu ținte de colțurile ferestrei deschise se bomba lin și iar venea la loc, prefăcînd căldura care moleșea caisele livezii în răcorită boare.

În odăița fetițelor nu era nimeni... Intrase Anica în goană, desculță, lăsînd pe scaun geamandanul ușurel al Monicăi și ieșise trîntind ușa, după ce-și sclipise în oglinda ovală a șifonierei de mahon surîsul de țigancă tînără.

Acum geamandanul cu inițialele bunicei era singur. În el așteptau portretul bunicei și o păpușă îmbrăcată în negru, să vadă noua locuință a Monicăi.

Monica, așezată în sofragerie la masă, pe un scaun cu două perne dedesubt, mînca frumos, cum o învățase bunica: cu șervețelul agățat de pieptarul rochiței, fără să-și întindă coatele pe masă, cu gura închisă, ținîndu-se dreaptă...

Dacă ar fi intrat bunica în odaia fetițelor, și-ar fi pus ochelarii și, fără să atingă cu degetul nici șifoniera, nici cele două dulăpioare de lîngă paturile de nuc, ar fi văzut că pic de colb nu-i nicăieri, nici muște, și-ar fi oftat cu ușurare; ar fi simțit mirosul de podele ceruite îmbinîndu-se cu aroma de răcoare păstrată doar în tihna caselor bătrîne unde iernează mere și gutăi și ar fi clătinat din cap cu bunătate și cu duioșie; și s-ar fi aplecat cu multă trudă asupra paturilor neted învelite și, dezvelind un colț, ar fi văzut că așternutu-i de olandă și că spălătoreasa-i vrednică și că-n dulapul rufelor

mai e sulfină și lavandă — și-ar fi acoperit ea cu evlavie colțul descoperit; și dacă ar mai fi deschis și șifoniera, și-ar fi văzut păpușile care-așteptau emoția fetițelor premiante la examenul de clasa treia primară, și-ar fi luat bunica ochelarii de pe nas, ștergîndu-și-i, ar fi făcut o cruce la icoana Preacuratei din părete, și o alta deasupra încăperii, și-ncetișor, încetișor, ar fi ieșit, și s-ar fi dus... fiindcă Monica putea să intre.

În odaia fetițelor nu mai era nimeni.

— Copii, dați-mi voie să-mi scot haina; nu mai pot!

Scoțîndu-și surtucul de *soie-écrue*, domnul Deleanu rămase în cămașă de *soie-écrue*, cu guler jos și moale. Ridicîndu-și brațele în sus, le scutură; mînicile alunecară în jos. Păstrase mișcarea aceasta de mult, de pe atunci cînd avocații pledau îmbrăcați în robă. Păstrase și roba cu gîndul că Dănuț va îmbrăca-o într-o zi ca să pledeze... Poate că pînă atunci vor pricepe „cretinii" — cretini erau toți aceia care contraziceau părerile profesionale ale domnului Deleanu — că roba dă aripi cuvîntului și vor reîntroduce-o. De nu, să-i amintească măcar din dulap lui Dănuț de vremurile vechi.

Domnul Deleanu își iubea profesia „ca pe-o amantă" — așa spusese într-o pledoarie la Casație, rostind cuvîntul ilegal, cu pasiune și aroganță, ca să deștepte pe un consilier adormit — și dorea ca și Dănuț să gîndească și să poată spune la fel... Dacă Olguța ar fi fost băiat!...

— Ei, Dănuț, acuma ești licean! Ești băiat mare! Poți judeca. Te faci avocat ca și tata?

Doamna Deleanu ridică din umeri.

— Lasă-l, te rog, să mănînce mai întăi!... Dănuț! Iar ții coatele pe masă!... Uită-te la Monica ce frumos mănîncă. Și-i mai mică decît tine!

Olguța își retrase coatele, zîmbind. Dănuț se înroși, scăpărînd o privire cruntă înspre Monica și Olguța... Teroarea comparațiilor cu Monica dăinuia de un an: de cînd Monica și Olguța preparau împreună, cu aceeași profesoară, clasele primare... Cine-o mai descoperise și pe Monica! Olguța! Firește! Ea aducea și puii de mîță părăsiți pe subt garduri, spre deznădejdea bucătăresei. Asta mai mergea! Dar pe Monica n-o putea mistui. Uzurpătoarea! Aliata Olguței! Blonda!... Dănuț demult aștepta prilejul s-o tragă de cozi cum trebue!

„Lasă!" înghiți el în gînd. Și din nou se dezrobi, afară, cu zmeul.

Ochii Olguței îl iscodeau pe subt gene. De la o vreme băgă de samă. Clipi, se suci, Olguța nu-l slăbea din ochi. O țintă și el drept în ochi.

— De ce te uiți la mine?

— Eu? se miră candid Olguța.

— Da, tu! replică el, hotărît să facă scandal.

— Eu nu mă uit la tine! Eu mă uit la Monica! argumentă Olguța, uitîndu-se la Monica. Spune și mata, mamă?

— Ba te-ai uitat! își ieși din fire Dănuț, schimbînd timpul și împungînd cu degetul violent.

— Ei și! N-am voie să mă uit!

— Bine! Vom vedea!

— Ba ia te rog să te astîmperi! îl urechi din ochi doamna Deleanu.

— Pfuu! se bucură Olguța, cu șervetul la gură.

— Și tu să te liniștești!

— Eu nu fac nimic!... Eram să mă-nec! răsuflă Olguța.

— Ia mă rog!

Domnul Deleanu își trecu zădarnic șervetul peste față; toți îi zăriră rîsul. Dînd din umeri, se resemnă și doamna Deleanu să rîdă. Rîsul se răspîndi ca o horă batjocoritoare în jurul posomorălii lui Dănuț. Se ridică de la masă, zvîrlind șervetul, și porni spre ușă.

— Dănuț, unde te duci? Ce, ai isprăvit? Ne-am ridicat de la masă?... Ia poftim înapoi!

— Nu vreau! îngînă Dănuț cu jumătate glas.

— Nu vrei la masă!... Bine! Foarte bine!... Atunci poftim la colț... Auzi, Dănuț? încheie scurt și energic doamna Deleanu.

Dănuț se duse, gîrbov... În sufragerie se făcuse o tăcere solemnă... Doamna Deleanu zîmbi cu bunătate, întîlnind ochii speriați și umezi ai Monicăi ațintiți asupra ei.

— Vrei să-l iert, Monica?

Monica dădu din cap cu putere.

— Poftim la masă... Și mulțumește Monicăi! Da-da!

— Merci! tremurară sarcastic buzele lui Dănuț, lăsînd o mînă moartă în mînile Monicăi.

— Acum mănîncă-ți caisele.

Dănuț despică în dinți o jumătate de caisă și așteptă, și așteptă să-i treacă nodul din gît ca să o poată înghiți... Cu sîmburele în ea și cu o viespe proaspăt aterizată, cealaltă jumătate rămase în farfuria cu caise grațiate de la moarte.

— Să vă fie de bine... Eu mă duc să mă culc!
— Dănuț, du-te și tu la culcare.
— De ce, mamă?
— Fiindcă așa trebuie!
— Hai cu tata și te culcă, măi băiete! îl consolă domnul Deleanu, căscînd cu poftă.
— Și zmeul de afară? scînci Dănuț.
— Te-așteaptă.

Bucuria jocului cu zmeul în plin soare se umplu de amărăciunea somnului silit.

„Lua-l-ar dracu de somn!" blestemă Dănuț în gînd pe Molohul după-amiezelor copilărești.

— Ai isprăvit, Monica?
— Da, tante Alice; mulțumesc! răspunse Monica, păturindu-și șervetul și scuturîndu-și fărămăturile de pe rochiță.
— Haidem să-ți arăt odaia voastră...

Olguța, cu capul plecat în farfurie, trudea mîncînd caise, absorbită și atentă ca și cum ar fi învățat o poezie pe de rost.

— Și tu, Olguța, hai-hai, isprăvește.
— Vin îndată; uite, numai patru caise mai am, se rugă ea.
— Să știi că te-aștept în odaie, Olguța! Să nu cumva să te prind pe-afară!
— Dacă spun că vin!
— Bine-bine!

Rămînînd singură, Olguța trase cu urechea... Încredințîndu-se că nu se-ntorcea nimeni în sufragerie, se uită lung la Profira. Profira își întoarse fața turtită de pansea albă spre Olguța. Aștepta... scuturînd un șervet.

— Profira... Ascultă bine... Adă-mi chiar acuma un foarfece, un creion și o bucățică de hîrtie! gesticulă Olguța cu degetul arătător, întovărășind substantivele cu cîte o ciocăneală în masă.
— La ce, duduie? căută să se dumirească femeia.
— Nu te privește! Așa vreau eu!

În așteptarea Profirei, Olguța își sprijini bărbia de marginea mesei, își lăți coatele, strîngîndu-și obrajii cu pumnii, și meditâ preocupat.

— Ai adus?
— Am adus!
— Nu cumva i-ai cerut mamei ce ți-am spus? se alarmă deodată Olguța.
— Ba chiar așa!
— Vai, Profira! Și vrei să am încredere în tine!
— De ce, duduie? Iaca am adus.
— Și ce-a spus mama?
— A spus să caut la dumneaei în odaie, și eu am căutat și am adus.
— Așaa! Bun!... Îți mulțumesc.

Olguța zîmbi. Aplecîndu-se asupra mesei, începu să scrie pe hîrtia elegantă, luată de Profira din cutia de scrisori — mare, lătăreț, apăsat — scoțînd limba la fiecare cotitură de literă.

— Bun!

Ieși hotărîtă, cu ochii înnegurați de Salomee, cu foarfece de Parcă, despicat în mînă.

— Amarnic diavol! exclamă admirativ Profira, mușcînd dintr-o caisă.

*

Odaia lui Dănuț se învecina primejdios cu odaia fetițelor. Punctul de fruntarie era ușa închisă, cu cheia în broasca din partea cealaltă.

Fața dinspre odaia fetițelor purta un cuier, în care atîrnau pălării de pai, funde de mătasă, un cerc tricolor, o rețea cu mingi multicolore și două paltonașe pepita.

Fața dinspre odaia lui Dănuț era împodobită în partea de sus cu o panoplie de postav de biliard, alcătuită astfel: o pușcă Eureka — culcată pe ținta ei de carton alb cu cercuri roșii în jurul centrului albastru — în tovărășia bețișoarelor isprăvite cu un tampon de gumă lipicioasă; două săbii de tinichea cu tecile pistruiete de rugină și scofîlcite de dueluri cu Olguța, încrucișate în X și o șuierătoare prinsă cu un șnur roșu, cu șuier bîlbîit și gust acrișor.

Mai jos de panoplie, despărțite de o sabie atîrnată vertical ca o coloană vertebrală a războiului, erau răstignite două uniforme: una de amiral japonez, cu șapcă și fără pantaloni, poreclită Kami-Mura; alta de amiral rus, botezată Potemkin.

Pe atunci era la modă războiul ruso-japonez.

Olguța proteguia pe ruși, Dănuț pe japonezi. De aceea, decorația — o fundă de la o jartieră de-a doamnei Deleanu — cusută nemuritor de Profira pe pieptul amiralului japonez, fusese smulsă cu stofă cu tot și era păstrată prudent în buzunarul amiralului rămas decorat cu „steaua căptușelii". În schimb, chipiul amiralului rus subt pumnul lui Dănuț se destupase. Olguța lipise la loc arhipelagul de carton cu gumă arabică și cususe trainic fundul cu sfoară, împodobind totodată chipiul cu ciudate țesături de aur. Olguța își avansase chipiul la gradul de peste-amiral și inaugurase evenimentul destupînd la rîndul ei — ceva mai calm și mai metodic decît Dănuț — chipiul amiralului japonez. Doamna Deleanu reconstruise chipiul, iar Dănuț îl avansase generos la gradul de peste-peste-amiral: „ceea ce — spunea Olguța — e imposibil".

Iată și epilogul războiului ruso-japonez în casa Deleanu:

— Acuma ce mai spui? *Ai* mîncat bataie! o anunțase Dănuț pe Olguța, îmbrăcat în uniformă de amiral japonez.

— Nu-i adevărat!

— Să spuie papa.

— Dă, Olguța! Ce să-ți fac! Rușii au mîncat bătaie; iacătă jurnalele.

— Rușii, nu eu.

— Da' tu nu ești Potemkin? o sfidase Dănuț.

— Eu? Nici n-am fost, nici nu *puteam să fiu*.

— Cum!?

— Fetele nu fac armată. Eu îs fată... să spuie și papa... Și-n afară de asta, japonezii tăi au avut noroc, da-s niște fricoși.

— Minți!

— Mint? Atunci de ce-s galbeni?

— Cum, de ce? Fiindcă-s galbeni; așa-s japonezii.

— Să-ți spun eu: îs galbeni de frică. Toți au gălbenare! țipase Olguța pentru urechile întregii Japonii... Și dacă vrei

să te bați, să te bați cu *mine*, nu cu rușii, încheiase Olguța cu fruntea sus.

La masa dată în cinstea ambilor amirali, domnul Deleanu citise următorul comunicat:

Potemkin și Kami-Mura
Au pornit dîrji la război,
Foc și pară și oțel.
Ura! Ura!

S-au luptat cît s-au luptat
— Umplînd casa de dezastre —
Prin salon, sufragerie
Și prin locuri mai sihastre.

Au mai stat ei și la colț
— Aveau și părinți dușmanii!
Ripostînd: colț pentru colț,
Cu toată cenzura mamii.

În ce hal fără de hal
Ți-e chipiul, Potemkin!
Dar e peste-amiral,
Kami-Mura-i mai puțin!

Peste-peste-amiral
Kami-Mura-i avansat.
Dar chipiul e-ntr-un hal
Supra-supranatural.

Kami-Mura a învins,
Și Dănuț a cîștigat,
Dar Olguța a pretins
Că e fată, nu băiat.

Și că, deci, nu poate fi
Biruită, nici vasal,
Fiindcă n-a fost niciodată
Autentic amiral.

Envoi 1

Kami-Mura legendar,
Vezi proverbul cu căruța!

Buturuga nu-i la ruși,
Ocolește-o pe Olguța.

Envoi II

Japonezi stăpînitori
Pe îndepărtata mare,
La ce bun? Toți veți pieri
În curînd de gălbenare.

Odăița lui Dănuț avea și flotă! Flota de lighean lucrată de moș Gheorghe din coji mari de nucă: chibrituri drept catarg, foițe de hîrtie ceruită drept vîntrele, buzele lui Dănuț drept vînt și ale Olguței drept ciclon.

Flota de băltoace: corăbioare debile încărcate ca arca lui Noe, cu vietăți de celuloid găunos. Și flota de iaz, cumpărată de la „Magasin universel" din București de moșu Puiu: un singur vas, lung și gros cît o franzelă, cu elice, steag, tunuri, coșuri și marinari de tinichea, paralizați pe punte.

•

Dănuț trînti ușa cu atîta putere, încît molozul i se prăbuși pe umeri. Se scutură, clătinîndu-și buclele castanii, cu mișcarea biblică a lui Samson.

— Lasă-lasă! dădu el din cap.

Dînd cu ochii de ultima cunună de premiant întăi, atîrnată deasupra patului, o smulse din cui și o trînti pe jos, îmbrîncind-o cu piciorul.

— De asta învăț eu, ca să mă persecute! Lasă... v-oi arăta eu vouă! clatină el pumnii spre ușa fetițelor.

Desprinzînd pușca de pe țintă, o înarmă cu săgeata gumată și trase... Chipiul peste-amiralului rus tresări, rămînînd cu o gropiță întunecată în fund.

Pac, pocni săgeata, rămînînd lipită de ușă, ca o fișă de telefon... Dănuț o desprinse... Pe ușă rămase un monoclu aburit. Pac... pac... pac...

— Ei, da' ce-i scandalul acesta? Ce faci acolo, Dănuț? Nu dormi?? îl întîmpină de dincolo de ușă glasul doamnei Deleanu.

Dănuț amuți. În vîrful picioarelor, își atîrnă pușca la loc... Culese cununa, măturînd foile desprinse subt dulap, și atîrnă restul gloriei în cuierul ei.

— Ai adormit?

Dănuț izbi cu pumnul în pernă și se întinse pe rug.

— Uite, Monica... Asta e odaia voastră... Îți place?

Mîna Monicăi îi strînse mîna mai tare.

— Ce bine miroase, tante Alice!

Cuprinzînd-o în brațe, doamna Deleanu o ridică sus, sus...

— Vezi tu ceva acolo?

— Da... Eii!... *Merci*, tante Alice!

Zărise deasupra șifonierei o tablă de-argint acoperită cu sulfină.

— Acum să-mi spui, în care pat vrei să dormi?

— Olguța pe care și l-a ales, tante Alice?

— Las-o pe Olguța, o dezmierdă doamna Deleanu; alege-ți-l tu pe care-l vrei... Pe cel dinspre fereastră sau pe cel dinspre ușă?

— Mi-i totuna, tante Alice...

— Bine, atunci ți-l aleg eu pe cel dinspre fereastră... Așa o am pe Olguța mai aproape de urechea mea! zîmbi doamna Deleanu.

Ușa etacului ei și ușa odăii fetițelor, așezate față-n față, erau despărțite de tăcerea unui vast antret.

— Ș-acuma, hai să desfacem bagajul... Unde-i cheia?

— Poftim, tante Alice! îi oferi Monica, cu capul ridicat, capătul lănțucului de argint din jurul gîtului, scos de pe piept, de subt pieptarul rochiței.

— Da' asta ce-i, Monica?... Ce cruciuliță frumoasă!

Alături de cheița nichelată atîrna o cruce de aramă pe care ardea relieful unei chinuite răstigniri.

— Îți place, tante Alice?

— Foarte mult... O ai de la mama?

— Nu știu... mi-a dat-o bunica... Tante Alice.

— Ce-i, Monica?

— ...Te rog, ia-o! o rugă fetița, cu obrajii încinși, scoțîndu-și lănțucul... Vreau eu să ți-o dau, tante Alice! stărui ea, cu sprîncenele ridicate, în preajma energiei lacrimelor.

Și cu de-a sila strecură lănțucul în mîna doamnei Deleanu.

— ...Îți mulțumesc, Monica, o împăcă ea dezmierdîndu-i părul... Da' astfel de lucruri nu se dau, pui mic! E o amintire de la părinții tăi... Eu ți-o păstrez numai.

— Ție pot să ți-o dau, îi răspunse cu liniște și gravitate Monica, privind în pămînt.

— O iubești așa de mult pe tante Alice?

— Da.

— Și tante Alice te iubește pe tine mult de tot... ca pe Olguța și Dănuț.

— Știu! șopti Monica.

— Oare Olguța de ce nu mai vine? Ia du-te și vezi tu.

Doamna Deleanu clipi... și pînă să deschidă geamandanul dibui mult în jurul broaștei cu cheița nichelată.

— N-o găsesc, tante Alice! intră alarmată Monica.

— Lasă, că vine ea singură... Trebuie să fie la moș Gheorghe! Uite, Monica! Ți-am pus pe măsuța de noapte portretul bunicei... Dacă vrei să-l atîrni în părete, îți dau eu o altă ramă.

— Nu-nu, e bine așa, tante Alice.

— Lucrurile ți le-am așezat în șifonieră... Uite, rafturile de sus sînt ale tale...

— Tante Alice, se cutremură Monica, n-ai găsit o păpușă în geamandan?

— Ba da! zîmbi doamna Deleanu. Am culcat-o, uite...

Și din penumbra raftului luă în brațe un pătuț în care dormeau două păpuși cu pălăriile în cap.

— Mie, tante Alice? nu-și crezu ochilor Monica.

— Sigur, Monica!... Uite și o șifonieră cu rochii pentru păpușile tale.

— Da' Olguța? se opri fetița cu brațele întinse.

— Și ea are la fel!

Clanța descărcă un foc de pușcă, ușa pocni și bufni la loc, repezită îndărăt cu mîna stîngă de Olguța...

— Ce-i? Ce-i?

Olguța se aruncase de sus, în pat, legănîndu-se molatec în tresăltările arcurilor scîrțiitoare, care dormeau de un an.

— Bine, Olguța, așa se intră într-o casă de oameni?... Și cu botinele murdare în pat! Vai! Vai! Vai!

— Nu mai pot!

— Unde-ai fost?

— La moș Gheorghe.

— Și ce-ai mai făcut, Olguța, o întrebă doamna Deleanu, privindu-i deodată ochii cu luare-aminte.

— Nu spun?? Am fost la moș Gheorghe!

— Olguța, iar ai făcut o poznă!

— ...

— Spune drept, Olguța!

— Am făcut ce *trebuia să fac*! vorbi Olguța sacadat, sfidînd.

— Olguța, nu umbla cu fleacuri! Așa se răspunde?

— ...Foarfecele l-am pus la loc, încheie Olguța prin vorbe mărturisirea începută în gînd.

— Foarfecele!!... Cine ți l-a dat?

— Chiar mata!... Sigur! mata mi l-ai dat! se ilumină Olguța, simțind fericirea vinovaților care-și găsesc din senin un complice la răspundere după ce-au săvîrșit singuri fapta.

— Eu!! Olguța, vină-ți în fire!... Ia hai și te dezbracă mai bine... Răpegior-răpegior.

— Mamă, mi s-a rupt ciorapul! se bucură Olguța, cu o gheată în mînă, cambrîndu-și degetul cel mare de la picior prin spărtura mereu lărgită de înflorirea lui roză și ghiduș.

— Văd și mă bucur... Lasă ciorapul în pace, Olguța! Hai, scoate-l!

— Să-ți ajut, Monica?

— Nu, *merci*, tante Alice! Pot singură.

Cu brațele aduse la spate pe deasupra grumajilor, Monica își deschise nasturii rochiței... Ciorapii Olguței zburară violent... Alunecînd, rochița Monicăi descoperi un trup de băiețel mlădiu, cu piept naiv... Simțind privirea doamnei Deleanu, se acoperi din nou, plecînd bărbia.

— Eu mă duc... Dezbracă-te, Monica.

— Mamă, ce bine-i în pantaloni! se făli Olguța, sărind de pe pat jos.

Începu să-și contemple poziția de scrimă în oglindă.

— Drac împielițat, culcă-te odată!... La revedere, Monica.

Închizînd ochii, Dănuț deschise turbinca lui Ivan...

...Dănuț e pașă sau sultan: n-are a face! Capul e înfășurat într-un turban de subt care răsar două musteți ca două

iatagane și o pereche de ochi fioroși... Doi colți lungi ies prin gură rînjind. Colții sînt împrumutați de la un strigoi!...

Sultanul Dănuț era așa de înspăimîntător, încît Dănuț deschise ochii și se răsuci pe-o coastă... Din odaia fetițelor s-auzea glasul Olguței; Dănuț închise ochii cu mînie!

... Sultanul stă pe un tron de aur. De-a dreapta și de-a stînga, două arăpoaice cu dinții ca frișca pe crema de cafea flutură mari evantalii colorate. La picioarele tronului se-nșiră mii de turbane aplecate pînă la pămînt. Toți se închină sultanului. Numai doi harapi goi, negri și buzați, cu părul des și creț ca icrele negre, stau drepți ș-așteaptă cu mîna pe securi. Nimeni nu vorbește. Sultanul ridică un deget... Răsare un armăsar care tresaltă și rînjește... Sultanul face un semn... Harapii înnoadă cozile Monicăi de coada armăsarului... Monica mușcă dintr-o caisă. Nu-i pasă! Lasă că-i arată el sultanul!... O sută de mii de harapnice s-abat asupra calului...

Harapii o înșfacă pe Olguța. Olguța dă din picioare și se strîmbă la sultan. Așa! Bine!... Harapul ridică securea... Olguța e speriată... N-are pe nimeni s-o apere decît pe fratele ei Dănuț... Și-ntr-adevăr, în fruntea unei oști, ca Mihai Viteazul, vine Dănuț, ucide pe sultan și pe harapi — turbanele fug — și scapă de la moarte pe Olguța și pe Monica. Olguța și Monica îngenunchează și-i sărută mînile. El le ia pe șea și pornește, și pornește...

În fundul turbincei lui Ivan era somnul.

— Tu dormi, Monica?
— Nu.
— Nici eu.

Olguța își ridică picioarele în sus, bătîndu-și tălpile goale cu palmele.

— Auzi, Monica?
— Ce s-aud?
— Mă bat la tălpi...
— De ce?
— Știu eu!... Fă și tu așa...
— ...
— Monica, ce facem?
— Nu dormim?
— De ce să dormim?

— Așa vrea tante Alice.
— Ei și! Parcă tu dormi!
— Eu încerc! se scuză Monica.
— Nu mai încerca... Parcă ne știe cineva! Mama doarme.
— ...
— Monica?
— Ce?
— Nimic...

Olguța căscă a pustiu... Începu să colinde cu privirea plafonul alb, numărînd zgrumțurii varului.

— Monica, tu ai vrea să fii muscă?
— Muscă?
— Da, muscă! Eu grozav aș vrea... Știi, m-aș plimba pe plafon cu capul în jos...
— Eu aș vrea să fiu mare, visă Monica.
— Și eu, se grăbi Olguța s-o ajungă... Ce-ai face tu dac-ai fi mare?
— ...Nu știu! se încurcă Monica.
— Eu m-aș face vizitiu... ca moș Gheorghe!... Și l-aș răsturna pe Buftea din trăsură.
— Ce ai tu cu Dănuț?
— Eu?... Nimica! El are cu mine.
— Adevărat! consimți Monica. Te-a bătut, asta nu se face!
— M-a bătut? se răsti Olguța întrebător.
— Da, azi-dimineață!
— Nu mă țin!... Dacă nu-l apăra mama, îi arătam eu lui!
— Tu știi să te bați, Olguța?
— Tu nu știi??
— Nu.
— Eu știu foarte bine!
— Și-ți place?
— Sigur... Vrei să-ți arăt?
— Nu.

Tăcură. Olguța oftă...

— Monica, de ce nu-ți tai cozile?
— De ce să le tai?... Îi plăceau bunicei... ea mi le-mpletea.
— Da... cred!... Da' nu-s bune la bataie. Te-apucă de ele!

— De ce să mă bat?
— Nu poți ști!
— Și cu cine să mă bat?
— Cu Buftea... Nu, ai dreptate! reveni Olguța. Nu-i dau *eu* voie!
Olguța se ridică într-un cot, mișcînd piciorul în aer.
— Monica, tu ai mușchi?
— Nu știu!
— Eu am! Uite: cînd strîng piciorul!... Monica, eu nu mai dorm!
Sărind jos din pat, începu să țupăie pe podele, inspectînd odaia...
— Monica! țipă ea deodată, cu intonația prezumată a lui Cristofor Columb în fața Americei.
— Ce-i? sări, speriată, Monica.
— Nimic! răspunse iute Olguța, închizînd portița sobei. Se așează pe scaun, peste rochița Monicăi, meditînd...
— Ascultă, Monica, am să-ți spun un secret.
— Spune.
— Ei, nu așa! dădu din cap Olguța, așezîndu-se pe patul Monicăi.
— Mai întăi să te juri că nu spui.
— Eu *nu spun!* se revoltă Monica.
— Nu te supăra! Te cred. *Dar* trebuie să juri.
— ...
— Te juri?
— Nu mă jur; eu *nu spun*, se încăpățînă Monica.
— Nu te juri??
— Nu.
— Bine!
Olguța se ridică de pe pat. Începu să se plimbe prin odaie, ocolind-o pe Monica... Într-un tîrziu, se așeză pe marginea patului.
— Te-ai supărat, Monica? o dezmierdă Olguța.
— Nu! se îmblînzi Monica... Da' de ce nu mă crezi?
— Atunci, te rog, jură-te!... Te rog, Monica: Fă-mi mie plăcere! Haide, Monica!
— Bine... mă jur.
— Ei, vezi? Bravo!... Pe ce te juri?
— ...

Făcînd ocolul odăii, ochii Olguței se opriră o clipă deasupra măsuței de noapte. Monica zări privirea Olguței.
— Pe portretul bunicei? întrebă ea cu ochii mari.
— Nu! Asta nu! se apără Olguța... Atunci jură-te pe păpușa ta.
— Mă jur pe păpușa mea, Monica... începu ea repede.
— Că n-am să spun la nimeni... formulă Olguța mai departe, bătînd tactul cu degetul arătător.
— ...că n-am să spun la nimeni... repetă Monica, dînd din cap.
— ...ceea ce are să-mi spuie Olguța.
— ...ceea ce are să-mi spuie Olguța.
— Stai! se încruntă Olguța. Mai spune după mine!... Și dac-oi spune...
— ...și dac-oi spune... repetă Monica în silă, ridicînd din umeri.
— ...să-mi moară păpușa.
— ...să-mi moară păpușa. Ai isprăvit?
— Stai, așa nu-i bine... Spune încă o dată!... Și dac-oi spune... spui?
— ...și dac-oi spune, oftă Monica.
— ...îi dau voie Olguței...
— ...îi dau voie Olguței...
— ...să spargă capul păpușei mele, Monica.
— ...să spargă capul păpușei mele, Monica, repetă Monica, indignată.
— Acum spune: Amin!
— ...Amin.
— Fă-ți cruce.
— Am făcut.
— Ei, acum să-ți spun secretul!
Tăcu zîmbind.
— Spui, Olguța?
— Spun! Așteaptă... Hai să-ți spun. Ridică-te, și vino cu mine.
O duse de mînă pînă la gura sobei.
— Da' n-ai să spui?... cercă Olguța să smulgă suprema făgăduială.
— Vai! Olguța!
— Deschide și uită-te, îi dădu voie Olguța, c-un gest larg.

— Ăsta era secretul?!

În umbra răcoroasă a sobei, ședeau două gavanoase de dulceață, cu capele de hîrtie albă.

— Ce? Poate nu-ți place!... Să nu cumva să spui, Monica! gesticulă Olguța c-un deget spadasin.

— Ați dormit bine? le-ntrebă doamna Deleanu, intrînd pe ușă urmată de Profira, care aducea pe tabla chiseaua cu dulceață de trandafir.

Monica se înroși; plecă ochii la pămînt.

— Dacă-i cald, mamă dragă! mărturisi Olguța, îndreptățindu-se cu brațele aruncate în sus.

— Nu te-a lăsat să dormi, Monica?

— Nu *poți* să dormi pe-așa călduri! hotărî Olguța, evaziv răsucind linguriță în dulceață.

— *Mata* ai insomnii?

— Ce-i asta „insomnii", mamă? suspectă Olguța cuvîntul și politețea formulei și zîmbetul însoțitor.

— *Asta* nu-i pentru tine. Mai bine spune drept de ce n-ai dormit.

— Eu n-am insomnii! El are insomnii! aruncă Olguța noul cuvînt în ușa lui Dănuț, care dormea dus...

Ușa se deschise blînd, fără zgomot de clanță... Fiindcă umblau în vîrfuri, ghetele scîrțîiră, dojenite de un „țț" bine cunoscut lui Dănuț. Doamna Deleanu făcea „țț" (încrețind nasul și scuturînd capul cu o mișcare vioaie) cînd era enervată din pricini mărunte ori din pricini mai grave și trebuia să se stăpînească... De pildă, fiindcă nu intra ața în urechile acului sau fiindcă lampa fila de mult, înainte de-a fi băgat de samă, sau cînd un musafir fără creștere mînca brînza cu cuțitul...

— Doarme... Umblă încet!

Profira pășea desculță ca și cînd ar fi avut cizme: podelele duduiau... Copiii, mai demult, o porecliseră „Sfînta lui sfîntul Ilie".

— Tic-tac, tic-tac, tic-tac... bang... vorbi pendula din părete, nesocotind porunca de tăcere.

Bătuse jumătatea lui cinci...

— Să-l scol?... șovăi doamna Deleanu, cumpănind primejduirea somnului de noapte cu binefacerile somnului de după masă.

Storul cu resort nu țîșni cum avea obicei cînd îl smuncea Dănuț; se urcă lin, însoțit de mîna doamnei Deleanu, pînă la cerul copt de soare, între frunzele mărului domnesc de la geam.

Dănuț își stăpîni un zîmbet de superioritate... Pleoapele lui, pe care le privea cu ochii închiși, împodobeau haina de mătasă cenușie a somnului abia isprăvit, cu întortocheate crizanteme portocalii, scuturate din lumină...

Somnul, ca și boala îl făceau pe Dănuț invulnerabil și răsfățat de părinți. De aceea lui Dănuț îi plăcea să fie bolnav și să ție ochii închiși după ce se deștepta.

Doamna Deleanu se așeză oftînd pe marginea patului... Prezența ei parfumă altfel căldura venită din livadă. „...Se uită la mine... Ha-ha!... Cu-cu, aici-s"! țipă gîndul lui Dănuț, țupăind, ascuns în trupul cald și fericit ca într-un pod în care atîrnă lenea strugurilor copți.

Genele lui Dănuț tremurau; începu să clipească...

— Hai, scoală, leneșule!... Hai, somnorosule! îl îmbie doamna Deleanu, culegîndu-i buclele de pe frunte.

Dănuț se întinse și căscă sincer, deschizînd ochii de-a binelea...

— Deschide gura mare!... Ia repede, să nu curgă!

Linguriță plină, adusă plutitor deasupra paharului cu apă care o oglindea, intră dulce în gura căscată și ieși anevoie dintre buzele închise asupra-i, curată la față... Doamna Deleanu cuprinse cu brațul capul lui Dănuț, îl ridică, ajutîndu-i ca unui convalescent neîntremat să bea apă din pahar.

Dănuț primea calm răsplata somnului.

Bluza de mătasă înflori cu roș de mac neastîmpărul vărătec al Olguței. Își încheie grabnic centura de lac, despărțitoare la mijloc, între bluză și-ntre rochița *écossaise*.

— Gata! răsuflă ea, încîntată c-a întrecut-o pe Monica.

— Stai, Olguța, nu ți-ai pus ciorapii.

Privindu-se-n oglindă peste umăr, ridicată-n vîrfuri, Monica își încheia la spate nasturii rochiței de doliu.

— Monica, nu mi-ai văzut ciorapii? întrebă Olguța, căutînd scoasă din fire și sub pernă.

— Nu i-ai pus pe scaun?

— I-am pus, da' nu-s! se înfurie Olguța trîntind perna.

— Poate i-a luat Profira să-i cîrpească!

— Am să-i arăt eu ei... Cum? ... Nu-i dau voie să umble în lucrurile mele!... Eu nu-s copil!... bombăni Olguța trîntindu-se din nou pe pat.

— Îți dau eu o pereche de ciorapi... Vezi, îți vin? o îndemnă întrebător Monica, așezîndu-i ciorapii la căpătîi.

— Nu vreau nimic! Nu primesc!... Eu nu mă mișc din pat pînă ce nu-mi dă ciorapii mei!... Uite-i, Monica! I-am găsit... *Merci.*

Ciorapii zvîrliți de Olguța atîrnau peste pălării, în cuierul ușii.

— Ești gata, Olguța?

— Îndată.

Își pălmui părul cu amîndouă mînile în dreapta și-n stînga unei cărări alese pe nevăzute.

— Ia uită-te! E bine?

— De ce nu te piepteni în oglindă, Olguța? o întrebă Monica îndreptîndu-i cararea.

Olguța se plecase docil subt mînile Monicăi.

Isprăvind, Monica îi strînse părul la tîmple cu șuvițele alipite, păstrînd o clipă în palmele ei capul pieptănat corect, ca pe o enormă boabă de cafea Ceylon prăjită din cale-afară... Olguța se privi în oglindă.

— Ia să vedem, care din noi e mai înaltă?

— Ce bine-ți stă cu bluză roșie! Ești frumoasă, Olguța.

— Tu ești mai înaltă!... Da' eu îs mai voinică! se consolă Olguța, lățindu-și umerii, bombîndu-și pieptul în oglindă...

— Ridică-ți șosetele, Olguța!

— Lasă-le-așa! Haidem!

În fața ușii se răsuci pe loc, pironită de un gînd.

— Ascultă, Monica, să știi că azi are să se-ntîmple ceva!

— Nu știu! ridică din umeri Monica, potrivindu-și cu degetul elasticul pălăriei pe subt bărbie.

— Îți spun eu! o asigură Olguța.

— Bine, da' ce are să se-ntîmple?

— Ceva! se încruntă enigmatic Olguța.

— Și ce pot să fac eu?

— Ba poți!

— Eu??

— Sigur! apăsă Olguța, privind-o în ochi.

— Ce pot eu?

— Tu *trebuie* să ții cu mine.

— De ce?

— Fiindcă tu ești prietena mea.

— Sigur...

— Atunci, mi-ai făgăduit?

— Da, Olguța, oftă Monica.

Dănuț străbătu casa în goană. Îi erau mînile flămînde: de cînd așteptau ele sfoara zmeului! Totuși, după ce trînti ușa antretului din față, gata să fugă, încetini pasul... și se așeză pe treptele pridvorului calde de soare. Zmeul era acolo, Dănuț era aici... Înainte de a se juca, Dănuț se bucura că are să se joace. Și aștepta. Fiecare bucurie avea pentru Dănuț, întocmai ca și săptămîna, o sîmbătă și o duminică... Duminica, în timpul școlii, era vacanța cea mare a săptămînii. Sîmbăta era ajunul ei. Dar pe cînd bucuria duminicii era întotdeauna întristată de apropierea treptată a celei mai urîte zile din săptămînă — luni, zi neagră în calendar după ziua roșie — bucuria sîmbetei era ocrotită de apropierea unei duminici care-o despărțea de luni. Dănuț ajunsese să prețuiască mai mult sîmbăta decît duminica... De duminică parcă se temea...

„Știe!" gîndi Olguța văzîndu-l pe Dănuț așezat pe scări. Mușcă o îmbucătură bună din tartina cu unt, rugă pe Monica să-i ție restul și, cu mînile slobode, coborî treptele. Monica o urmă cu tartinele în mînă, nemaîndrăznind să muște din a ei. Trecură pe lîngă Dănuț, atingîndu-l cu umbrele lor. Dănuț întoarse capul într-altă parte.

„Laș!" murmură Olguța pentru sine cuvîntul de curînd învățat într-o poezie patriotică și tălmăcit de tatăl ei.

— Ce-nseamnă asta „laș", papa?

— Cum să-ți spun eu ție?... Uite, dacă cineva îți dă o palmă și tu nu-i răspunzi ești laș!

— Va să zică, eu eram lașă, papa?

— De ce?

— ...Bine, papa, cînd îmi trăgea mama cu papucul unde știi tu? îi replicase Olguța, privindu-l pe subt sprincene.

— Asta-i altceva! începuse să rîdă domnul Deleanu.

— ...Şi dacă aş fi dat şi eu? îndrăznise Olguţa cu oarecare codeală şi fără convingere.

— Ai fi fost obraznică şi s-ar fi supărat şi papa!

— N-am înţeles. Mai spune-o dată, papa.

Şi în sfîrşit se lămurise Olguţa că un copil nu poate să fie laş decît între copii, dar că acolo nu trebuie să fie.

— Haidem, Monica; n-avem ce căuta *aici*.

Un început de nelinişte îl cuprinse pe Dănuţ după ce trecură fetiţele. Abia atunci îşi dădu seama că lipsea ceva... ceva: a! nu s-auzea zbîrnîitoarea zmeului. Cu inima în hopuri, se repezi înspre stejar.

Subt cerul fără Dumnezeu şi fără zmeu, Dănuţ ceti biletul înfipt în sfoara care atîrna tăiată de stejar.

Asta pentru palmele de la gară, Buftea!
Olguţa Deleanu

Sufletul lui Dănuţ căzu, tăiat ca şi sfoara zmeului.

Se aşeză ostenit de durere la rădăcinile stejarului... De data aceasta, turbinca lui Ivan era plină de lacrimi.

— Mai lasă zmeul, Dănuţ!... Hai şi mănîncă ceva, îi strigă din capul scărilor doamna Deleanu.

— ...

— Dănuţ, n-auzi?

— ...

Doamna Deleanu coborî scările...

— Te-ai lovit, Dănuţ? De ce stai aşa?

— ...

— A! Ăsta era foarfecele Olguţei!

Pe doamna Deleanu anumite lacrimi o întristau adînc. Lacrimele de acum ale lui Dănuţ erau dintr-acelea... Răutatea Olguţei o revoltă.

— Hai cu mama, Dănuţ... N-ai tu încredere în mama?

Dănuţ aştepta un miracol.

Doamna Deleanu îl luă de după gît înspre casă... Pe măsură ce se-ndepărta de locul zmeului, Dănuţ îşi ducea tot mai des mînile la ochi. Se împiedecă de scară, orb şi zguduit de suspine, ca de pragul unei temniţe.

— Duduie Olguţă! Duduie Olguţă! dădu alarma în livadă un glas ascuţit.

— Aha! se pregăti Olguţa... Aici-s! înfruntă ea începutul începutului.

— Duduie Olguţă, începu Anica gîfîind de alergătură, cu mînile pe sîni, vă poftеşte conita în casă.

— Spune că vin.

— Nu se poate, duduie! dădu ea cu spaimă din cap. A poruncit conita să veniţi îndată... că de nu — Anica plecă ruşinată ochii în pămînt — să vă aduc *pe sus!*

— Să poftеşti!... Du-te şi spune că vin! comandă Olguţa.

— Iaca mă duc!... Da' să veniţi, duduie Olguţa! se milogi Anica.

Olguţa aşteptă pînă ce pierdu din ochi tulpanul roş al Anicăi.

— Acuma haidem!

Olguţa păşea, ca un erou, înainte; Monica, după ea, ca o mucenică.

*

— A spus duduia că vine îndată, îşi îndeplini Anica însărcinarea cu glas scăzut şi ochi cît mai de căprioară.

— O aştept... ştie ea ce-o aşteaptă! vorbi uscat doamna Deleanu.

— Pfuu!

Doamna Deleanu dojeni din ochi pe părintele vinovatei şi, încrucişîndu-şi braţele, ridică umerii cu revoltă, coborîndu-i cu deznădejde. Domnul Deleanu era avocat într-atîta, încît nici pe copii nu-i putea judeca — mai ales pe Olguţa.

Tribunalul vindictei părinteşti îşi inaugura şedinţele în pridvor, la adăpostul plin de cîntece, de umbră şi de soare al viţei.

Cu inima grea ca o lacată de biserică pustie, Dănuţ şedea în picioare îndărătul fotoliului de pai împletit, în care fierbea judecătoreşte mînia mamei lui.

Domnul Deleanu, răsturnat în fotoliu, picior peste picior, privea în sus, gîndindu-se cu nerăbdare şi curiozitate la pledoaria Olguţei. Ţigareta de chilimbar, cu ţigara neîncepută, pîndea de pe masă clipa cînd, orgolios de Olguţa, o va chema la el să-i întregească mulţumirea fără chip şi fără

glas. Olguța urcă singură treptele pridvorului. Descoperindu-l pe Dănuț îndărătul baricadei, se încruntă scuturîndu-și pletele.

— Am venit.

— Văd.

— Știu de ce m-ați chemat. Eu am dreptate.

— Crezi?!

— Sînt sigură.

— Atunci să taci din gură.

— Dacă-i așa, eu mă duc.

— Ba te poftesc să stai... și să stai cuviincios.

— Alice, interveni domnul Deleanu, las-o și pe ea să se apere!

— N-are nevoie! Are destui avocați!

— ...Dar trebuie să aibă și un judecător! stărui cu înțeles știut domnul Deleanu, asupra acestui substantiv *abstract*, cum îi spunea el uneori.

— Poftim, judec-o!

— Nu! se apără el... Știi, eu...

— Știu. Ți... Spune ce ai de spus! reîncepu doamna Deleanu, adresîndu-se Olguței.

— Eu tac.

— Olguța, nu mă scoate din sărite!

— Eu tac.

— ...Dănuț, spune tu, ce ți-a făcut?

— Eu am iertat-o! îngînă posomorît și răgușit Dănuț.

— Asta nu! sări Olguța. Iertare nu primesc. Eu am dreptate. El m-a lovit întăi. Așa-i, Monica?

— Asta-i adevărat. Am văzut și eu... la gară.

— Vedeți? triumfă Olguța.

— Minți! se revoltă Dănuț.

— Ba tu minți.

— Nu-i adevărat.

— Ba da.

— Tu m-ai insultat.

— Și tu m-ai lovit! zvîcni Olguța, gata să-și ia revanșa.

— De ce m-ai făcut „Buftea"?

— Fiindcă ești.

— Eu??

— Tu, Buftea!

— Să-mi dea zmeul, mamă! scînci Dănuț.

— Ia-l! zîmbi Olguța mefistofelic, arătîndu-i cerul.

— Am ascultat destul. Lasă-mă pe mine, Dănuț, îl acoperi doamna Deleanu.

— Sigur! Toți pe mine!

— Olguța!

— Eu am dreptate.

— Foarte bine... Ai să te duci la tine în odaie — unde ai să stai toată ziua — și ai să scrii de o sută de ori „Eu am dreptate" și de două sute de ori „Eu n-am dreptate". Mîne dimineață să vii să-mi spui față de Dănuț cine are dreptate — dacă vrei să-ți mai dau voie să te joci și să capeți bomboane.

— Să stau pînă mîne dimineață în odaie!... Eu!? sui glasul Olguței treptele eșafodului, împlîntînd pe ultima roșul răzvrătirii.

— Da! Tu... și imediat!

— Dacă-i așa, eu mă mut.

— Te muți?!

— Mă mut.

— Și unde, mă rog?

— La moș Gheorghe. El nu mă persecută fiindcă am dreptate și fiindcă nu-s băiat.

Domnul Deleanu aprinse țigara. Olguța pierduse procesul cu brio.

— Olguța, trebuie s-o asculți pe mama...

Olguța se încruntă.

Domnul Deleanu făcu o pauză savantă, dînd răgaz propoziției să capete o valoare neatîrnată... Rostogoli un colac de fum aromat spre Olguța.

— ...cînd te roagă tata.

Olguța intră în casă, cu capul sus, strănutînd.

— Așa strici tu copiii!

— Alice... începu domnul Deleanu, răsfirîndu-și mustețile. Spune drept, Alice, fără mînie, fără enervare... dacă Olguța nu-i un drac... îngeresc! zîmbi el cu ochii Olguței.

— Așa e! oftă doamna Deleanu, abia stăpînind o lucire de tainică mîndrie.

Și se grăbi să dezmierde capul înfrîntului Dănuț.

— Bine face tante Alice, aprobă în șoaptă Monica, gata să facă la fel.

— Lasă, Dănuț, îți cumpără mama un zmeu mai mare... Uite, chiar acum scriu la „Universel"... Acuma ia-o pe Monica de mînă și jucați-vă-mpreună.

Dănuț luă cu acreală mînuța timidă a suplinitoarei zmeului și o smunci spre livadă.

Doamna Deleanu se ridică de pe fotoliu, pornind spre ușă... Din treacăt, dezmierdă fruntea impertinent bombată a capului culcat pe speteaza fotoliului.

— Și pe tine ar trebui să te pun la colț! zîmbi ea blînd.

— Păcat că nu se mai poate! oftă nostalgic domnul Deleanu, scuturînd scrumul țigării.

*

Olguța ieși din odaia ei, închizînd ușa cu zgomot. Se îndreptă spre ușa din față, fără șovăire, călcînd apăsat pe covorul moale. Bătu cu degetul îndoit în ușa etacului doamnei Deleanu, de două ori, corect, glacial.

— Pot să intru?

— ...

Bătu din nou, precipitat și violent.

— Au!

Începu să-și sugă, plină de mînie, încheietura îndurerată... Bătu din nou cu pumnul în ușă.

— ...Nu pot să intru? apostrofă ea clanța piezișă.

— ...

Dădu buzna în odaie.

— Am venit să...

— ...

Etacul era gol.

— Aha! se dumeri Olguța.

Se îndreptă spre salonaș... Un picior îi lunecă pe podeaua bine ceruită, mai-mai s-o trîntească. Se uită crunt la podele — cu gîndul la Anica, ale cărei oglinzi erau podelele — și se întoarse îndărăt. Făcîndu-și vînt, își dădu drumul pe ghețușul roșcat... Buf, pocniră mînile ei în ușa salonașului.

— Ce-i?

— M-am împiedecat! gîfîi Olguța, cu mîna pe clanța din afară.

— Te-ai lovit? sări degrabă doamna Deleanu.

— Nu! răspunse Olguța, reluîndu-și demnitatea.

— Ce vrei?

— Am venit să cer hîrtie, cerneală, condei, peniță, sugătoare... și un transparent! mai născoci Olguța, cu noua suflare.

— Pentru ce? o întrebă distrat doamna Deleanu, ținînd cu mîna foile cărții cetită pînă la mijloc.

— Ca să scriu de o sută de ori că am dreptate.

— Și de două sute de ori că n-ai dreptate! adăogă doamna Deleanu, întorcîndu-și cartea pe dos.

Olguța își trecu mîna pe frunte, îndepărtînd șuvițele alunecate... Doamna Deleanu deschise saltarul biurouașului de lemn de trandafir. Scoțînd o plumieră de lac japonez, începu să caute cu mișcări de pianistă prin rafturile înguste. O flacără bombată se desprinse dintr-un bujor roș. Olguța o culese din zbor, o prefăcu în pungulință, o umplu cu suflarea ei și o pocni de frunte: Poc. La zgomotul petiției, doamna Deleanu tresări.

— Iar te ții de drăcii... Uite un condei frumos.

Fruntea Olguței se-ncărcă.

— ...și o peniță nouă.

— Mai dă-mi una! pretinse Olguța, întinzînd mîna mai departe, cu o atitudine de picolo nemulțumit cu bacșișul căpătat.

— Poftim încă una... Asta-i „Claps", îi explică doamna Deleanu.

— Nu pot scrie cu „Claps"!

— Te rog lasă-mă!... Ce-ți place? Hai, spune!

— „Aluminium", triumfă Olguța, păstrînd penița „Claps".

— Poftim „Aluminium"! Acum lasă-mă!... Ia-ți și calamara... și vezi să n-o scapi pe jos!... Ce mai vrei, Olguța? își ieși din fire doamna Deleanu, văzînd-o că tot nu pleacă.

— Hîrtie.

— Uf!... N-am hîrtie! răspunse scurt doamna Deleanu, închizînd cutia cu hîrtie de scrisori.

— Atunci să nu scriu?

— Ba te poftesc!... Du-te imediat la tata și spune-i să-ți dea coli... cîte vrei!

— Mamă, nu pot să deschid ușa!

Trîntindu-și cartea pe biurou, cu foile răscolite, doamna Deleanu servi de portar măriei-sale pedepsita.

— Papa, m-a trimes mama să-mi dai coli.
— Pentru ce, dragu tatii? se interesă domnul Deleanu, îndoindu-și ziarul.
— M-a pedepsit, papa! Nu știi?
Punînd calamara pe masă, Olguța culese cu solicitudine scrumul din capătul țigării în palmă și-l suflă spre vița pridvorului.
— Haidem în biurou, Olguța, să-ți dau coli.
— Și-un transparent, papa.
— Și-un transparent.
Olguța întinse mîna spre calamara de cristal.
— Lasă c-o iau eu, se oferi galant domnul Deleanu.
— *Merci*, papa.
Olguța luă ziarul subt braț, ca pe o servietă, și porni îndatoritoare după domnul Deleanu.

Biuroul de stejar, ca și sufletul domnului Deleanu, era acoperit cu cărți de drept, și-nlăuntru plin de bunătăți pentru copii.
— Uite, Olguța, asta din partea mamei...
Îi întinse un conț întreg de hîrtie albă și un transparent pătat de cerneală.
— Și asta din partea mea — servește-te...
Îi oferi cutia plină de verdele primăvăratec al bomboanelor de mintă.
— ...cu condiția s-o asculți pe mama și să n-o superi.
— Bine, papa, dacă am dreptate! se apără Olguța, sfărmînd în dinți bomboana.
— Lasă, Olguța!... Cînd are mama dreptate... nu poți avea și tu.
— De ce rîzi, papa? îl iscodi Olguța.
— M-am gîndit la ceva!...
— Știu eu!
— Olguța, lasă pe oamenii mari să știe... Tu joacă-te!... Adică du-te și scrie ce-a spus mama...
— Papa, tu ești supărat pe mine?
— Nu! De ce?
— Atunci am avut dreptate. *Merci*, papa!

*

Dănuț intră în livadă, cu mîna Monicăi ferecată în pumnul lui, așa cum își aduce-acasă un bărbat mohorît soția descoperită necredincioasă. Monica îl urma privind pe sus... Zarea se răsturnase roșie ca un coș de cireșe pe cer și pe obraji.
Dănuț știa că trebuie să se răzbune, dar nu știa cum să înceapă. Parcă începuse să-i mai treacă mînia. Asta îl revoltă!
— De ce mergi așa încet? Nu poți să mergi mai repede? se stropși el, grăbind pasul, la Monica.
Monica iuți pasul după el. Mergeau repede ca subt amenințarea unei ploi torențiale cînd n-ai umbrelă.
— Unde mergem, Dănuț?
— Nu-i treaba ta!
„E supărat, săracu!" îl compătimi Monica.
— Știi ce? Hai să ne luăm la-ntrecere, Dănuț!
— Nu.
— Atunci hai să stăm pe iarbă.
— Nu.
— Cum vrei!
— Așa vreau!
— Ești supărat pe mine, Dănuț?
— ...
— De ce nu-mi răspunzi?
— ...
— Nu vrei să vorbești cu mine?
— Nu.
— Atunci mă duc.
— Ba să stai!
— Cu sila?
— Da.
— Cum? Nu-mi dai voie să mă duc?
— Nu-ți dau.
— Dănuț, ce-nseamnă asta?
— Înseamnă!
— Ești un rău-crescut!
— Vra să zică, mă insulți?... Lasă, că-ți arăt eu!
Cu o mișcare vijelioasă, o apucă de cozi și smunci. Monica își strînse dinții; ochii i se înnegriră subt sprincenele încordate...

— Vrei să mă baţi? gîfîi ea.

— Da! bufni Dănuţ, neştiind cum să bată pe cineva care vorbeşte în loc să lovească şi să ţipe.

Trase din nou de cozi cu stîngăcie... Înainte de-a-şi da sama de ce i-au scăpat cozile din mîni, simţi o arsură la deget...

— Au!

Monica-i dădu drumul.

— Mueşti? o ameninţă el cu pumnii.

— Şi zgîrii.

În faţa ochilor şi-a mînilor Monicăi, Dănuţ făcu un pas îndărăt. O altă Monică o apăra pe cea dinainte.

— Nu mă bat c-o fată!... Du-te-acasă şi spune că te-am bătut, o sfidă el mai de departe, alb la faţă.

— Eu nu pîrăsc... cum ai pîrît-o pe Olguţa. În loc să ţin cu Olguţa, mi-a fost milă... Aşa îmi trebuie! suspină Monica ştergîndu-şi ochii cu mîneca.

— ...Te-ai supărat? începu Dănuţ dezarmat, văzînd-o că plînge.

— Să nu mai vorbeşti cu mine.

Dănuţ privi îndelung cozile blonde tresărind pe spatele aplecat al Monicăi... O pierdu din ochi.

„Mai bine ne-am fi jucat amîndoi de-a caii, oftă el descoperind ce hăţuri minunate puteau fi cozile Monicăi şi ce greu era de-acum înainte să le mai aibă în mîni. Am fost un prost"...

Simţi o înţepătură la deget: dinţişorii Monicăi lăsaseră o cununiţă urzicătoare. „...Că n-am bătut-o!"

— De ce m-a făcut pîrîtor? ţipă el ciudos, bătînd din picior... Lasă, c-am să-i arăt eu! Blondă! apostrofă Dănuţ o caisă coaptă, fiindcă în livadă, după Monica, numai caisele mai erau blonde.

Amurgul era roşu.

*

Olguţa luă cu degetele din gură ultima bomboană de mintă şi o aşeză pe sugătoare. Apoi boteză între buze noua peniţă „Aluminium" cu gust de aguridă, o cufundă umezită în cerneală, scuturâ condeiul pe sugătoare şi scrise titlul pedepsei:

„*Olguţa are dreptate.*"

Sublinie titlul cu-atîta energie, încît linia, la început plină, se prefăcu la sfîrşit în două şine subţiri, ca şi cum expresul care le umpluse ar fi deraiat. Olguţa le contemplă cu satisfacţie... Mai muie o dată condeiul în cerneală şi începu să caligrafieze afirmaţia... Virajurile roşii ale limbii, din ce în ce mai răsărită dintre buze, însoţeau virajurile negre ale peniţei din ce în ce mai repezi... După a zecea afirmaţie, Olguţa se încruntă, contrazisă de cele două sute de negaţii care-şi aşteptau rîndul în ciubărăşul negru al călimării de cristal... Mirosea a cerneală.

Olguţa lăsă condeiul şi începu să-şi sucească nasul.

Luă din nou condeiul. Subt fiecare cuvînt al ultimei afirmaţii însemnă cu vîrful peniţei cîte două ghilemete drepte. Subt ele altele, şi altele, şi altele. Mişcarea îi plăcea. Parcă scărpina coala. Cu încetul, hîrtia se umplu pînă jos de un joc de ţîntari sinelii.

Olguţa nu era mulţumită. Iar lăsă condeiul, iar îşi suci nasul. Luă şi bomboana de mintă, punînd-o în gură. Începu să facă gimnastică suedeză cu degetele, deschizîndu-le, închizîndu-le, deschizîndu-le, închizîndu-le...

C-un „oac" de castaniete, degetele pocniră lovind vioi podul palmelor. Bomboana de mintă explodă în dinţi. Condeiul se ridică în aer, orizontal, şi de-acolo coborî inspirat asupra unei coli intacte:

„Olguţa *nare* dreptate de două sute de ori."

Olguţa privi cu milă pe reprezentanta celor două sute de negaţii, ca pe un plenipotenţiar mut. Făcuse într-adins o greşală de ortografie, scriind „n-are" într-un cuvînt.

„Olguţa are dreptate de o sută de ori."

Privi cu mîndrie sinteza bine caligrafiată şi corect scrisă a celor o sută de afirmaţii. Subt ele trase o linie, scăzu şi scrise:

„Olguţa n-are dreptate de o sută de ori."

Vra să zică, nimicise o sută de negaţii. Bun!

Dar tot mai rămîneau o sută... Bine! dacă-i aşa:

„Olguţa n-are dreptate de o sută de ori,
însă Buftea n-are dreptate de loc."

Olguţa respiră, privind epitaful pedepsei... Uşa se deschise încetişor... Monica intră în odaie, privind podelele, cu mîna la gură.

— Monica, ia uită-te ce-am scris!

— Olguța, începu Monica, uitînd să-și scoată pălăria, eu te-am trădat!

— Cine? Tu?

— Da, eu.

— Nu cred! scutură ea capul.

Monica oftă.

— Am fost cu Dănuț în livadă.

— Și te-a bătut?

— Nu.

— Ce-ați făcut atunci?

— ...Am mers...

— Nuu! Nu m-ai trădat! tăgădui Olguța. Ai ținut cu mine cînd te-am întrebat... Ai voie să mergi cu el în livadă! ridică ea cu indiferență umerii, schimbînd tonul. Numai să nu te bată... El știe că ții cu mine! o încredință ea confidențial.

— Da, știe! suspină Monica.

— Ți-a spus el?

— ...Nuu... știu eu!

— Sigur. Ai dreptate.

— Da.

— Și ți-a spus ceva?

— ...Nu. Eu nu mai vorbesc cu Dănuț.

— De ce?

— Așa.

— Foarte bine! aprobă Olguța. Tu ești prietena mea.

— Da, Olguța, îți promit că de-acum înainte sînt numai prietena ta.

— Bine! acceptă Olguța. N-ai văzut ce-am scris!?

— Cum? ai și scris?

— Uită-te!

— Aa! Numai atîta ai scris! se liniști Monica.

— Ce? Nu-ți place?

— Nu zic că nu!... Da' scriu eu pentru tine.

— Da' nu vreau!... Așa am vrut eu să scriu!

— Tante Alice a văzut?

— Așa vreau eu! se împotrivi Olguța.

— Olguța, fă-mi și mie o plăcere... Eu ți-am făcut: vezi! Am jurat pentru tine.

— Și eu ce să fac? începu să consimtă Olguța.

— Tu uită-te!

— Asta nu!

— Atunci pune sugătoarea!

— Țț!

— Fă și tu ceva! Hai, Olguța, lasă-mă să-ncep!

— Știi ce?

— ...

— Scriu și eu cu tine!

— Nu vreau.

— Da' vreau eu!

— De ce, Olguța?

— Fiindcă n-am ce face!... Tu scrii „Olguța n-are dreptate" de două sute de ori și eu scriu că am dreptate.

— Hai să-ncepem.

— Monica, n-am condei! se tîngui Olguța, lăsînd-o pe Monica să-i ia condeiul.

— Vezi, Olguța! Lasă-mă pe mine!

— Fă cum vrei! oftă Olguța. Eu te-aștept!

Începu să cutreiere odaia în lung și-n lat, din ce în ce mai repede. Poposi lîngă sobă, deschise portița, acordă o scurtă audiență gavanoaselor, închise portița la loc.

— Ascultă, Monica, tu pui numere la-nceput?

— Nu pun.

— Atunci cum știi cît ai scris?

— Țin minte.

— Aha!

— Vrei să pun?

— Nu... să-mi spui cînd îi ajunge la douăzeci.

— De ce?

— Ai să vezi!

.....

Se aplecă peste umărul Monicăi, controlînd...

— Așa! Douăzeci?

— Da.

— Scrie la-nceput numărul cincizeci.

— Vai, Olguța!

— Fă cum spun!

— Și tante Alice?

— Nu controlează... Scrie mare de tot „cincizeci"... Așa. Mai ai de scris douăzeci de rînduri, și s-a făcut suta *mea*.

— Mamă, ce-avem la masă? întrebă Dănuț pe doamna Deleanu, intrînd în salon, mahmur de singurătate.

— Ți-e foame, Dănuț?

— Știu eu?... Da' n-am ce face!

— De ce nu te joci cu Monica?

— S-a dus la Olguța.

— Du-te și tu.

— La Olguța??

— Bine. Ia o carte și cetește.

— Ce carte să iau?

— Dănuț!... Ești băiat mare!... Ascultă muzică dacă nu vrei să cetești.

„Ce rău e să fii băiat mare", căscă Dănuț, răsturnîndu-se pe divan. Din pricina Olguței și-a Monicăi, trebuia să-ndure pînă la masă pedeapsa unei sonate de Beethoven. Îl ispiti deodată o împăcare pornită de la el... Nu-și dădu voie. „Cînd ești băiat mare"... începu el să-și vorbească.

— Mamă, dă-mi, te rog, o batistă.

— Vai, Dănuț, mai rău decît sălbatecii!... Poftim batista mea. De ce n-ai batistă?

Sonata reîncepu. Dănuț ghemui batista mamei lui în buzunar, peste batista lui.

„Cînd oi fi mare, n-am să-i dau voie nevestii mele să cînte la pian", hotărî el, remarcînd lipsa domnului Deleanu.

Și fiindcă n-o mai ascultă, *Sonata lunii* începu să cînte-n el pentru amintirile de mai tîrziu...

Afară s-aprindea clipa de argint a cerului pe înserate... melancolia umbrelor fără de soare și de lună, clipa cînd nimeni nu îndrăznește să aprindă lumînările subt ochii zilei care vede încă...

— Isprăvește, Monica, se impacientă Olguța.

— Lasă, că nu mai am mult.

Olguța măsluise și negațiunile, silind-o pe Monica să numeroteze cu cîte-un „cincizeci" persuaziv fiecare rînd al cincisprezecelea.

— Ascultă, Monica, începu Olguța agitată, după oarecare codeală jenată, îți dau ție păpușa mea.

— Pentru că ți-am scris asta? disprețui Monica colile acoperite de parada amăgitoare a literilor. Eu am două păpuși!... Tu ce-ai să faci fără păpușă?

— Nu!... Da' mie nu-mi trebuie păpușă. Ai isprăvit?

— Am isprăvit... Asta nu-i frumos, Olguța! Ce-are să spuie tante Alice?

— Lasă... Caută-mi o panglică.

Olguța făcu sul colile.

— Ai găsit?

— Da.

— Acum fă o fundă frumoasă; știi, cum mi-ai făcut pentru premii.

— De ce, Olguță? întrebă Monica, înflorind din vîrful degetelor funda sulului cu pedeapsa.

— Mama are să vadă că funda-i bine făcută și-are să fie mulțumită.

— ...

— Fiindcă eu nu știu să fac funde... ș-atunci are să uite să mai controleze!

— Vai, Olguța, tare ești șireată!

— Așa-i cînd... „ai părinți", urmă în gînd Olguța.

— Ce?

— Nimic... așa spun eu.

— Vă poftește la masă, le vorbi din ușă Anica, sorbind din ochi funda roșie.

— Cine? o luă în primire Olguța.

— Conița!

— Pe cine?

— Pe dumneavoastră, duduie!

— Cum ți-a spus?

— ...

— Spune cum ți-a spus.

— Cum să-mi spuie, duduie?!... Să veniți la masă mi-a spus...

— Monica, du-te tu singură. Eu nu mă duc.

— Pentru ce, Olguța?

— Fiindcă nu m-a poftit pe mine; și eu am făcut pedeapsa.

— Iar începi, Olguța?

— Te rog! Eu fac ce trebuie... Du-te și spune că eu nu vin la masă fiindcă nu m-a poftit, scandă ea cu mîna și cu piciorul.

— Și ce-ai să faci?
— Am s-aștept să mă poftească.

— Tante Alice, m-a rugat Olguța să te-ntreb dacă poate să vină la masă?
— Sigur că da... Anica, du-te și-o poftește.
„Al dracului îs fetele!" se mîndri Anica, alergînd din nou îndărăt.
Domnul Deleanu își întoarse fața din lumină, zîmbind; recunoscuse retușarea.
Luau masa în pridvor. Ca pentru un început de chef, nevăzuți, greierii își acordau subțire scripcele; broaștele își dregeau glasul...
— Am venit.
Olguța întinse sulul ca un pretext pentru fundă.
— Bravo, Olguța! o lăudă înduplecată doamna Deleanu.
Olguța zîmbi modest și blazat.
— Ei, acuma, fiindcă ești o fată cuminte, să ne spui frumos și drept cine-a avut dreptate: tu sau Dănuț?
Olguța privi adînc pe domnul Deleanu.
— Mata, mamă dragă.
— La masă, copii, că se răcește supa! izbucni gălăgios domnul Deleanu, de teama unui nou proces.
— Spune drept, Olguța. Îți pare rău de ce-ai făcut? o întrebă doamna Deleanu, cu polonicul de supă în mînă.
— Îmi pare rău... după zmeu, oftă Olguța.
În jurul lămpii cu glob roz începură să cotească fluturii ca niște delicate vehicule, la ultimul rond al unei șosele...
Fața de pansea albă cu trup gigantic a Pachiței visa, ascultînd muzica lingurilor de supă. Mîinile ei încrucișate odihneau orizontal pe pîntece.
— Dănuț, nu sorbi supa.
Iar!
— Dănuț, de ce nu te-nveți să mănînci frumos?... Monica, arată-i, te rog, cum se mănîncă supa.
Cu rumen în obraji, ca o logodnică sărutată în fața părinților, Monica aplecă vîrful lingurii spre buze, insinuînd supa, lin, fără murmur.
— Acum fă și tu la fel.
— Miauuu...

Modulația de foame a pisicilor se mlădie veridică în noaptea de vară.
— Cîțț! se stropși doamna Deleanu spre întunericul de subt masă, dînd cu piciorul.
O pisică nevinovată suferi în locul Olguței. Domnul Deleanu își șterse cu șervetul un zîmbet înstelat de supă.
Începură să se adune oaspeții nepoftiți ai meselor deafară. Veni, mai întâi, Ali: *pointer*-ul lăptos, roșcat și jovial. Se așeză lîngă doamna Deleanu, privind-o cu deferență hemesită. Era plin de ticuri sau de purici. Clipea; nările-i tremurau, mereu mobile; strănuta; își sucea gîtul ca cei care poartă gulere strangulatoare; își culca tîmplele cînd pe-o parte, cînd pe alta; hăpăia muște și le înghițea ca și cum ar fi avut amigdalită; își freca dinapoiul pe jos, botul i se sfădea cu coada; coada cu podelele; podelele cu picioarele...
— Marș, Ali!
Se dădu lîngă Dănuț, tot scuturîndu-se, tot gudurîndu-se, plin de vorbe dulci, dar vorbind prea tare: Uu-iuuu, hau-hau!
Din farfuriile schimbate se înălță mirosul fripturii... Chemați de el, dulăii din ogradă — cu ochi de haiduc și sfieli de căprioară — răsăriră întunecați pe scări... și nu îndrăzniră... Subt garda picioarelor mesenilor, pisicile se strînseră mai tare, mute, c-un fior de frig de-a lungul spinării.
— Patapum, stîng! Patapum, drept! Patapum, stîng! Patapum drept!, comandă Olguța, în picioare pe scaun, nemaiținînd samă de nimic.
C-o ureche neagră pe ochi și una răsfrîntă pe ceafă, castanie; cu bot crocodilian; pieptos; cu picioarele strîmbe; cu mers legănat și chilos de atlet în frac, *basset*-ul Patapum, ghidușul ghidușilor și „bucuria Olguței", își făcuse apariția. În timpul zilei nu-l putea descoperi nimeni. Se ascundea ca o tragediană răscoaptă de lumina soarelui.
Veni de-a dreptul la Olguța, conștient parcă de ilaritatea care-l întîmpină. Se opri la picioarele scaunului, aplecîndu-și capul într-o parte, ca cineva care spune: „Aud?"
— Patapum, drepți!
Patapum făcu un sluj ostășesc.
— Patapum, bum!

Patapum căzu drept pe spate.

— Patapum, sus!

Patapum învie dînd din coadă.

— Patapum, hap!

Cu o strîmbătură acră, ca la unt de ricină, Patapum înghiți musca oferită.

— Bravo, Patapum!

Patapum făcu o piruetă, și înflori sluj, cu jumătate din friptura Olguței în dinții ilari.

Monica rîdea cu hohote. Îi căzură lacrimi pe friptura surprinsă. Doamna Deleanu rîdea cu ochii la Monica; domnul Deleanu, cu ochii la Olguța; Olguța, în brațe cu Patapum; și lampa roză, tuturora.

Demn, Dănuț întinse o bucată de friptură lui Ali: singurul rest de seriozitate cu care mai putea vorbi — și care-l asculta.

— Aii! țipă ascuțit Olguța, sărind de pe scaun cu mînile pe urechi.

Din brațele ei, expulzat, Patapum se rostogoli pînă subt botul lui Ali, care, de sus, aruncă o privire dezgustată bătrînului nemernic.

Acoperindu-și pletele cu mînile, Olguța își ascunse capul, violent, în brațele doamnei Deleanu.

— Ce-i, Olguța? Ce s-a întîmplat?... Hai, spune, Olguța!

— ...

— Ai amuțit, Olguța? Tu!!

— S-a dus! țipă Olguța înăbușit în rochia doamnei Deleanu.

— Cine?

— Liliacul! țipă ea scuturîndu-și fiorii în brațele mamei ei.

Un mieunat strident străpunse tăcerea.

— Unde-i?

— ...Uf! S-a dus.

Doamna Deleanu închise ochii, cutremurîndu-se. Strigoiul moale al pletelor zburase afară, frîngînd un trăsnet negru pe tremurul luceafărului.

— Hai, Olguța. S-a dus... Sigur că s-a dus.

— Nu cred.

— Olguța, lasă copilăriile!

— Papa, s-a dus? întrebă Olguța, trăgînd cu coada ochiului.

— Da-da! S-a dus.

Olguța sări drept în sus, cu ochii țintă în ochii lui Dănuț.

— Eram sigură că rîzi! Nu-ți dau voie să rîzi de mine! Eu nu mă tem de nimeni.

— Numai de lilieci! șopti suav Dănuț, încordîndu-și picioarele subt masă.

— Bravo, Dănuț! aprobă domnul Deleanu.

Chipul dinafară al lui Dănuț nici nu clinti, de teamă să nu-l descopere ceilalți pe cel dinlăuntru.

Olguța se-ncruntă o clipă numai și pufni de rîs.

— Ai dreptate!... Ce bine că s-a dus!... Papa, de ce mă tem eu de lilieci?

— Întreab-o pe mama!

— Mamă, tu știi de ce mă tem de lilieci?

— De unde vrei să știu? ridică ea din umeri, privind piezîș pe domnul Deleanu.

— Atunci de ce m-a trimes papa la tine?

— Întreabă-l!

— Eu știu, dădu din cap cu tîlc Olguța.

— De ce, mă rog?

— Să spun?

— Spune.

— Fiindcă și tu te temi de lilieci!

— Olguța, nu fi obraznică!

— Și eu mă tem de lilieci! se spovedi Monica, încă palidă.

— Sigur. Tu ești prietena mea.

„Ce proastă-i Monica", gîndi c-un fel de respect Dănuț, pe care nimeni nu-l știa că se temuse, decît pisicile de subt masă, călcate pe coadă.

— Dănuț, strînge-ți șervetul.

Pe-al Olguței îl păturise Monica, așa că ochii lui Dănuț întîlniră o dezamăgire — și pe deasupra ochii Olguței, la pîndă. Vra să zică, Olguța nu uitase spiritul făcut pe socoteala ei!... Dănuț se concentră asupra șervetului.

— Mamă, hai să vorbim franțuzește, propuse Olguța, aruncînd o privire spre Dănuț.

— Cum nu? consimți surprinsă, dar cu plăcere, doamna Deleanu.

— Mamă, eu pot să mă scol? întrebă Dănuț, luîndu-și inima în dinți.

— De ce, Dănuț? Stai cu noi. Vorbim cu toții, împreună.

Dănuț clipi, înghiți și se supuse. Răzbunarea Olguței începea.

— Olguța, *que fais-tu en ce moment?* începu doamna Deleanu.

— *Ça c'est trop simple, maman! Poses moi une autre question... plus difficile: n'est-ce pas, mon frère?*

— ...

— *Est-ce que tu as mal à la tête, mon frère?... Dis vrai! Si c'est oui, que je ne te dérange plus!*

— Dă-mi pace! mormăi Dănuț, primenindu-și obrajii cu altă roșeață.

— *Voyons, mon petit, dis cela en français, au moins!...* Dănuț, *comment dit-on en français:* lasă-mă-n pace?

— *Laisse-le tranquille, maman, il ne comprendt pas!* disprețui Olguța pe Dănuț cu vorba, cu tonul și cu mișcarea buzelor.

— Olguța, *sois plus aimable!*

— *Mais puisque je dis la vérité, maman!*

Domnul Deleanu își mușcă buza. Îi creștea inima auzind-o pe Olguța polemizînd într-o limbă pe care abia o învățase, și mai mult din auzite, cu accent corect și dezinvoltură. „Ce temperament de avocat!" regretă el.

— Olguța, *tu n-as pas raison*! apără doamna Deleanu pe Dănuț, stăpînindu-și un zîmbet.

— *Qu'il le prouve!* gesticulă Olguța.

Dănuț știa franțuzește cît și Olguța. N-avea însă curajul să vorbească. Se jena, ca și de recitarea poeziilor în salonul cu musafiri.

— *Allons, mon petit, réponds,* îl somă doamna Deleanu.

Lui Dănuț i se urcă sîngele la cap. Adunîndu-și puterile, smulse din tăcerea lui înnourată o expresie auzită de la domnul Deleanu și o fulgeră pe Olguța în franțuzește.

— *Je m'en fiche!*

— *Alors, va te coucher*! încheie aspru doamna Deleanu.

Dănuț porni. În antret era întuneric. Se întoarse îndărăt în pridvor și se așează pe scări între cînii ciobănești, care

nu știau franțuzește, dar știau să muște... Cu accent de violă, Monica, la rîndul ei, intrase în tabăra dușmanilor...

— Patapum, *comment font les avocats?*

— Hau-hau!

— *C'est bien!...* Patapum, *comment font les magistrats?*

Patapum închise ochii și căzu narcotizat.

— Hai, Monica!... *Și* Patapum știe franțuzește! vorbi tare Olguța, trecînd cu Monica de mînă pe lîngă Dănuț.

Dănuț, tot pe scară, între cîni, își strînse dinții și tăcu patriotic în noaptea românească.

— La ce te gîndești, Alice?

— ...La nimic... îmbătrînim... Copiii cresc mari...

— Da...

— Ca mîne-poimîne casa rămîne goală... noi mai bătrîni...

— Ce putem face?

— Nimic! Să-i creștem pe ei și să ne privim tot mai rar în oglindă...

— Oglinzile de-acum înainte sînt numai pentru ei, ca și noi.

Tăcură...

— Olguța și Monica, puneți-vă paltoanele. Și tu, Dănuț!

— Puneți-l și tu, Alice, să nu răcească.

Se pornise parcă o mișcare undeva pe cer sau pe pămînt. Nici vînt și nici murmur de frunze nu era.

O clipă, broaștele-amuțiră. Și din tăcerea lor de inimi zbuciumate, care s-au oprit delaolaltă, buhaiul de baltă se tîngui așa de simplu și de trist! Și broaștele-ncepură iar, dar altfel, căci, de pe zări desprinsă, se apropia încet, cu amfora răcoarei pe umărul ei gol de lună plină, adevărata noapte.

•

— Monica, ți-a plăcut ce i-am făcut?

„Săracu Dănuț!" gîndi Monica, revăzîndu-l din nou singur pe scară între cîni. Și cu glas tare:

— Dănuț nu știe franțuzește?

— Cum să nu știe?! îl apără jignită Olguța, scuturîndu-și trupul în căderea albă a cămeșii de noapte.

— Atunci de ce nu vrea să vorbească?

— Așa-s băieții... proști!... Monica, încheie-mă la gît.

— Cum? Dănuț îi prost? se miră Monica, prinzîndu-i nasturele în cheutoarea gulerașului.

— Am spus eu asta?

— ...Da. Tu ai spus că băieții îs proști.

— Sigur.

— Atunci cum?

— El nu-i prost... Da' așa-s băieții!

— Olguța, tu nu-ți pui papucii?

— Nuu! Așa-i bine! Scoate-i și tu! Așa-i că-i altfel cu picioarele goale?

— Ce frumos e, Olguța! zîmbi fetița, călcînd desculță în apa lunii.

— Vezi, dacă m-asculți!

— Acum ce facem?!

— Ne batem cu perne, îi dovedi Olguța, aruncîndu-i un puișor.

— Tu nu te-nchini, Olguța? o întrebă, ferindu-se, Monica.

— După ce ne batem cu perne!

— Nu. Eu mă-nchin.

— Hai și eu atunci!

Îngenunchind pe pat, Monica se rugă în gînd cu ochii închiși: „Tatăl nostru cel din ceruri"... Olguța, cu glas tare, în picioare... Se opri ca să îndrepte icoana strîmbată de inaugurarea bătăii cu perne.

— Monica, tu ai vrea să fii Maica Domnului?

— ...în numele Tatălui, al Fiului și-al Sfîntului Duh, amin... Ce-ai spus, Olguța? o întrebă Monica, desprinzîndu-și fața din cerul bunicei.

— Hai să ne batem cu perne!... Num... tată... fiu... duh... amin.

Dănuț știa de ce dormea Ali pe covor în odaia lui în loc să doarmă afară, în pridvor. Dar nimeni nu trebuia să știe nici ce știa Dănuț, nici că Ali sforăia în odaia lui, încolăcit pe covor ca un continent de purici. La drept vorbind, nici lui Dănuț nu-i prea venea-ndămînă să știe ce știa, fiindcă știind, frica de noapte și singurătate, nenumită, îl privea gata să vie, ca cineva strigat pe nume.

— Hai să mă dezbrac, se îmbărbătă Dănuț, sculîndu-se zgomotos de pe pat.

Începu să-și scoată hainele, cu mișcările factice ale actorilor cînd reproduc pe scenă gesturile mici de toate zilele. Din odaia Olguței răsunară moi bufnituri de perne și rîsete pe două glasuri.

„Ce bine-i să fii însurat"... Și se gîndi deodată cu nedumerire că într-o zi chiar el, Dănuț, va fi mare... Își ridică ochii în oglindă și privi sus, cu capul dat pe ceafă, locul unde va fi capul unui Dănuț... capul lui Dan de peste mulți ani... Parcă nu-i venea să creadă!...

Adică va veni un străin, un uriaș, îl va înghiți pe Dănuț, și cu Dănuț în el, va face pe ceilalți să creadă că-i însuși Dănuț?... Ciudat!... Și Dănuț unde va fi?... Dănuț nu va mai fi nicăieri...

— Nu vreau! se împotrivi Dănuț, ca în fața morții și-a mormîntului.

Nu-i așa! Dănuț va fi în el, ca un ou mic de lemn într-un ou mare... Nu-i totuna!... Fiindcă uriașul va fi tot Dănuț... Cum asta? Și mic, și mare?... Capul lui Dănuț îi ajunge pînă la buzunarul de la jiletcă, unde-i ceasul tatei, și totodată capul uriașului e însuși capul lui Dănuț? Ciudat!... Ca și cum ai ține capul între mîni, și capul ar gîndi deoparte — cum? poate să gîndească așa! Și trupul fără cap s-ar gîndi și el!... Foarte ciudat!...

„Oare și tata a fost mic?... Sigur c-a fost..."

Vra să zică, a fost odată un copil de-o vrîstă cu Dănuț, frate cu Dănuț și cu Olguța, dac-ar mai fi, și acuma nu mai este decît tatăl lui Dănuț... Da' unde-i celălalt?... S-a dus sau e în el?... Dacă l-ar tăia pe tata în două, l-ar găsi pe celălalt? Sigur că nu!... În trup e scheletul, inima, plămînii. Dănuț a învățat la școală tot ce-i în trupul tatei. Atuncea unde-i celălalt?

„Oare nu-s eu?"

Dănuț clipi ametit.

...El e copilul tatei... și-al mamei! Ciudat!... Să fii unul singur și să fii copilul a doi oameni!... Unu plus unu face doi... Asta-i sigur! A învățat la aritmetică... Atunci de ce Dănuț e copilul *și* al tatei, *și* al mamei?...

Și cum se fac copiii?...

„Oare eu am să fac copii?"

Dănuț se privi cu spaimă în oglindă.

„Eu îs băiat!“ se liniști el, ca și cum s-ar fi amăgit pe sine ca pe altcineva mai mic decît el și mai neștiutor...

„Olguța are să aibă copii“, o pedepsi Dănuț.

...Olguța!... Olguța e sora lui!... De ce?... Fiindcă și ea e a tatei și a mamei... Nu se poate!... Olguța e a mamei, și Dănuț al tatei... Mama e femeie... Cum poate să facă o femeie un băiat!... Atunci tata l-a făcut pe Dănuț?... Bine, da' motanii nu fac pui; numai pisicile fac!... Asta-i altceva!... Nu spune mama că Dănuț e băiatul ei? Oare mama spune minciuni?... De ce e mama femeie?... Are păr lung?... Tata are musteți!... Mama are rochie!... Și tata ar putea să-și puie rochie!

Închipuindu-și-l în rochie, Dănuț zîmbi.

...Tata e avocat... și mama e femeie... Oare și Dănuț va fi avocat?... Nu-i vine să creadă!...

Cum poate oare să vorbească tata un ceas în șir fără să cetească?... Oare învață pe de rost? Nu se poate!... Numai poeziile se pot învăța pe de rost!... Tata e foarte deștept... de asta poate vorbi un ceas!... Și Olguța e foarte deșteaptă... Dănuț se teme de Olguța... El e premiant întâi, dar Olguța e foarte deșteaptă... Cu ea nu se poate pune... Oare Dănuț îi prost?... Așa crede Olguța, da' nu-i adevărat!... Cum poate să fie Dănuț prost, cînd Dănuț vede cum e Olguța și cum e el singur!... El nu poate vorbi ca Olguța... Atunci?... Asta-i altceva! Dănuț știe că nu-i prost fiindcă el are turbinca lui Ivan... Olguța nu știe că Dănuț e deștept... chiar foarte deștept!... Dac-ar asculta Olguța ce gîndește Dănuț!... Ce păcat!... Cu Olguța poate vorbi numai.

Dănuț se privi deodată în oglindă... El vorbea sau altcineva?... Își pipăi mînile, una pe cealaltă... Făcu mișcări cu degetele, cu brațul...

...Vra să zică el, Dănuț, era stăpînul lui: tot Dănuț. El poruncea și el asculta... așa cum trebuia să asculte Dănuț pe mama și pe tata... El putea face cu el orice!... Spunea mînii: „Întinde-te“, și mîna se întindea... Dacă i-ar fi spus: „Zgîrie-l pe Dănuț“, l-ar fi zgîriat?... Nu... De ce nu mai asculta?... Fiindcă n-avea cum s-o silească... Ba avea! Cu cealaltă mînă... Nici așa! Nici una n-ar fi vrut să-l zgîrie... De ce?... Fiindcă nu le putea pedepsi... Ba da! Putea să le muște!... Dar nici dinții nu vroiau să-l muște pe Dănuț!...

Așa-i! Mînile care nu vor să-l zgîrie sînt mînile lui!... Oare și degetele gîndesc?...

— Ce-i asta, Dănuț? În loc să dormi te uiți în oglindă? Ia mă rog!

Doamna Deleanu, în chimono, făcea rondul de noapte, pe tăcute, ca toți cei care-l fac.

— Te-ai spălat pe dinți?

— M-am spălat.

— Mînile ți-s curate?... Ia să văd... Dănuț — Dănuț! Pentru ce-s făcute periile de unghii?

„Pentru mata, mamă, ar fi răspuns Olguța“, gîndi Dănuț roșindu-se.

— Să vii mîne dimineață să-ți tai unghiile. Ai auzit?

— Am auzit.

— Și-acuma culcă-te... Dănuț! Da' asta ce mai e? înmărmuri doamna Deleanu, descoperindu-l pe Ali... Marș, Ali!

Ali deschise ochi de cuvios călugăr descoperit de stareță la maici și ondulă spre ușă.

— Ce caută dumnealui aici?

— A venit singur, mamă!

— Cred bine! Asta mai lipsea!... De ce nu l-ai dat afară?

— ...Am uitat.

— Noroc că mi-am adus eu aminte!... Da' tu ce cauți aici??

— N-aveam chibrituri, mamă!...

Capul Olguței răsărise atent prin crăpătura ușii care dădea în antret.

— Umbli cu picioarele goale? Olguța!

— Nu-mi găsesc papucii! Am să-i arăt eu Anicăi!

— Ba te poftesc să te culci!

— Ce cauți la *mine* în odaie? se oțărî Dănuț.

— Eu vorbesc cu mama! Asta-i casa mamei. De ce n-o dai afară pe mama?

— Olguța, lasă-l în pace!

— Mamă, l-ai dat afară pe Ali?

— De asta ai venit!... Hai la culcare! Repede, Olguța!

— Mamă, cînii fac plosnițe?

— Ce? Ai găsit plosnițe? se spăimîntă doamna Deleanu.

— Nuu! Da-ntreb așa!

— Olguța, ai să mă-nnebunești!
— De ce, mamă dragă?
— Te rog, lasă-l pe Dănuț să doarmă!
— Eu nu-l las? El nu mă lasă pe mine!
— Olguța!
— Iaca mă duc... Mamă dragă, tare-ți șade bine în chimono!

Doamna Deleanu întoarse capul spre fereastră, să-i zboare rîsul acolo de unde răsar fluturii.

— Noapte bună, Dănuț!

Îl sărută pe frunte, stînse lumînarea și ieși lăsîndu-l pe Dănuț cu lumina lunii... și cu ceva care nu intrase încă în odaie... Dar inima lui Dănuț auzea venind, tăcută, mută, ascuțită ca umbra unui zbor de liliac, spaima.

...Începu un gînd să povestească în gura mare, asurzitor, ca un papagal, tot dialogul cu Olguța și cu mama: „Ești un prost! Ești un prost! Ești un prost! Du-te și-o bate pe Olguța! Nu ți-i rușine să te facă de rîs! Să te facă de rîs..."

Și-un alt gînd, dimpreună cu celălalt, șoptea ca șerpii:

„...În cimitir se ridică din mormînt strigoiul. E galbăn la față, ochii negri ard; dinții și unghiile cresc, cresc... și strigoiul vine fără să-l auzi, prin lumina lunii... În cimitir, în cimitir... Și nici nu-l auzi cînd vine..."

Deschise ochii: spaima lunii umplea odaia... Se smulse de pe pernă și repede întoarse capul: nu era nimeni la spate, dar poate plecase și venise la loc...

„...Strigoii caută sînge de om tînăr..."

„...De fată tînără!" țipă alt gînd de-al lui Dănuț.

Își făcu semnul crucii... Se culcase fără să spuie rugăciunea. Se făcu palid în paloarea lunii.

Olguța lăsă lingura în gavanos, gavanosul îl vîrî în sobă. Monica se vîrî în pat. Hotărîtă. Olguța porni spre ușa dintre odaia lor și a lui Dănuț, de unde răsunau bocăniturile.

— Cine-i acolo?
— Eu.
— Cine, eu?
— Eu, fratele tău.

— Nu cred!
— Dacă-ți spun!
— Și ce vrei?
— Să-ți spun ceva.
— Spune.
— Deschide ușa.
— Pentru ce?
— Ca să-ți spun.
— Și ce-mi dai dacă deschid?
— Spune tu ce vrei.

Olguța se-ncruntă. Nu mai înțelegea nimic.

— Olguța, nu deschide! o îndemnă tainic Monica.
— De ce să nu deschid?
— Deschide, Olguța, răsună tare și grăbită vocea lui Dănuț.
— Să-mi dai pușca ta.
— Ți-o dau!
— Jură-te!
— Spun pe onoarea mea!
— Spune: jur!
— Deschide, Olguța. Jur pe onoarea mea!

Olguța răsuci cheia, apăsă clanța, și brusc, deschizînd, răsări în prag.

— Unde-i pușca?
— Ia-o.

Olguța desprinse pușca, nelăsîndu-l pe Dănuț să încalce hotarul.

— Buftea! îl încercă ea, înarmată cu pușca.
— Poți să-mi spui! Nu mă supăr.
— Atunci nu-ți mai spun.
— Cum vrei tu.
— Da' tu ce vrei?
— Olguța... vreau să mă împac.
— Vrei să te-mpaci?
— Da.
— Spui drept?
— Spun drept.
— Atunci intră.

Dănuț respiră.

— Monica, și cu tine vreau să mă împac.

— Ce bine-mi pare, Dănuț! Hai să ne sărutăm.

Se sărutară entuziasmați: Dănuț în vînt, din grabă, Monica-l sărută pe nas, din greșeală.

— Ce facem? se-ntrebă Olguța.

— Dă-i și lui, Olguța, cercă s-o înduplece Monica.

— Tu zici să-i dau?

— Da, Olguța, de ce să nu-i dai?

— Ce vreți să-mi dați? se neliniști Dănuț.

— Da' juri? interveni Olguța.

— Da' n-am jurat?

— Pentru pușcă!

— Bine, jur!

— Zi după mine: Mă jur...

— Copii, voi nu dormiți? întrebă din capătul antretului doamna Deleanu, pentru a doua oară.

— Monica, spune tu că dormim; pe tine te crede.

— ...Încă nu, tante Alice.

— Noapte bună, Monica. Să știi că te-aud, Olguța!

— Mă jur... Hai, Olguța! începu Dănuț în șoaptă.

— Așteaptă să găsesc! ...să am crampe.

— ...să am crampe...

— Olguța, asta nu-i jurămînt, asta-i blestem! se înfricoșă Monica.

— Da? Foarte bine. Zi după mine... Ce-am spus?

— Să am crampe... se strîmbă binevoitor Dănuț.

— ...și să stau în pat toată vacanța...

— ...și să stau în pat toată vacanța...

— ...și să mă puie doctorul la dietă...

— ...și să mă puie doctorul la dietă... se îngrijoră Dănuț.

— ...fără de dulciuri...

— ...fără de dulciuri... oftă el amar.

— ...dacă oi spune cuiva...

— ...dacă oi spune cuiva...

— ...ce-are să-mi arate...

— ...ce-are să-mi arate...

— ...Olguța...

— ...Olguța...

— Amin!

— Bagă de seamă!... Și-acum, poftim pușca înapoi.

— De ce, Olguța?

— E pușcă de copil! Mie nu-mi trebuie!

— N-o primesc. Am dat-o.

— Atunci o țin pentru Monica... Ai s-o pui în patul păpușelor. Auzi, Monica?

...Albi pelerini ai căilor de lună pe covoare, trei copii desculți, în lungi cămeși de noapte — unul cu cozi blonde, doi cu plete brune — poposiră în jurul unui gavanos cu dulceață.

Și toți trei mîncau din aceeași lingură, subt privirea aceleiași bunice, din dulceața aceluiași uriași — jos, pe covor.

II

CĂSUȚA ALBĂ ȘI ROCHIȚA ROȘIE

Moș Gheorghe, mai-marele grajdului, avea locuință la curtea boierească: încăpere înaltă, bine văruită, cu pat curat înfățat, ferestre cît icoana cea mare a bisericii din sat și mîncare adusă de Anica de la masa boierilor.

Dar moș Gheorghe avea și gospodăria lui. Căsuța cea mai la o parte de sat — nu tare — și cea mai apropiată de curte — nu mult, cît poate cumpăni un cîne ciobănesc între turmă și păstor — era a lui moș Gheorghe.

— Ce-ți trebuie, moș Gheorghe, casă?... Copii n-ai; mama Anica — Dumnezeu s-o ierte; caii ți-s aici; aici-s și eu, *și Olguța*, îl dojenea cu bunătate doamna Deleanu. Ia-ți beleaua de pe cap!

Moș Gheorghe încrețea fruntea, c-un zîmbet viclean în ochii micșorați.

— Sî hie... Știe el moșu!

În dosul casei, cam pe deal se întindea livada cu prunii și vișinii care coboară primăvara din cerul albastru în straie mirositoare; devale se lărgea ogorul în care iese grîul verii ca o înviere din biserică.

— Moș Gheorghe, nu mai ai putere. Să trimet oamenii să-ți are.

— Ferească Dumnezeu, cuconiță! Să-ți ajute Cel-de-Sus, da' să-mi dai numai boii și plugul.

În casa lui Moș Gheorghe intra numai preotul la zile mari, vreo nuntă cînd era nevoie de-o casă mai încăpătoare

și Olguța oricînd vroia. Nepoftită, însă, Olguța nu venea; asta nu înseamnă că nu venea des.

Moș Gheorghe n-avea cîne. „La ce? Eu șăd la boieri; cine să vadă de el?" Dar în vîrful casei era un cuib de cocostîrc cu toaca de asfințit a pliscului în el.

— Fiindcă are inimă bună moșul, își tălmăceau sătenii prietășugul cocostîrcului cu o casă mai mult nelocuită.

De aceea, pesemne, în gospodăria fără cîne a veteranului de la șaptezeci și șapte făcătorii de rele nu intrau.

*

— Mamă dragă, ce sărbătoare-i azi?

— Azi?... Nu-i nici o sărbătoare! Ce ți-a venit, Olguța?

— Eu credeam că-i sărbătoare, mamă dragă!

— Mamă dragă, mamă dragă! Grozav mă mai iubești! Spune mai bine, ce vrei de la mine?

— Eu?? Nimic!... Aș vrea numai să văd cum îi șade Monicăi cu rochia albastră...

Doamna Deleanu iscodi în zădar ochii Olguței. Ochii nu destăinuiau mai mult decît vorbele, adică mai lămurit, fiindcă ochii Olguței...

— Monica, tu vrei să-ncerci rochița albastră?

— Sigur că vrea! comentă imperativ Olguța roșeața Monicăi, înainte de-a o vedea.

— Vreau, tante Alice, îngînă Monica porunca Olguței, încîntată că i se împlinea o vinovată dorință nu din vina ei.

Rochița albastră o aștepta pe Monica de la începutul vacanței. Doamna Deleanu i-o făcuse de îndată, dar Monica o încercase numai. Pe atunci, Monica își iubea rochița de doliu nu ca o datorie, ci ca o amintire de la bunica.

Într-o zi, Dănuț, Olguța și Monica se jucau de-a culorile: născocire de-a Olguței.

— Ce culoare ai vrea să fii tu?... Spune repede, că altfel spui minciuni și mă supăr!

Luat din scurt, pe neașteptate, de glasul și ochii Olguței, Dănuț se zăpăcise. Nici nu-i trecuse prin cap una ca asta! Ce-avea el cu culorile!

— Albastru, Olguța, se hotărîse el, scos din încurcătură de culoarea cerului.

— Și de ce-ai vrea să fii albastru?

— Fiindcă-i frumos.
— Daa?!
— Sigur! se înverșunase Dănuț.
— Foarte frumos?
— Foarte frumos.
— Cel mai frumos?
— Cel mai frumos.
— Nu-i adevărat. Roșul e mai frumos, foarte frumos, cel mai frumos!
— Ba albastrul e și mai frumos.
— Spui minciuni. Spune și tu, Monica.
— ...Eu nu știu!
— Atunci și tu spui ca și mine, și *noi* avem dreptate, biruise Olguța.

...Vra să zică, *și* lui Dănuț îi plăcea albastrul... De-atunci, Monica începuse să aștepte rochița de culoarea lui Dănuț. Doamna Deleanu nu mai îndrăznea să i-o dea, de teamă să n-o mîhnească. Monica nu se încumeta s-o ceară... Și tare se temea Monica să n-o supere pe bunica ei!... Și nici pe Olguța n-ar fi vrut s-o trădeze.

Monica urmă în etac pe doamna Deleanu. Olguța intră o clipă după ele și dădu să iasă.
— Olguța, unde te duci?
— Vreau să vorbesc cu papa.
— Olguța, azi nu-i lucru curat cu tine!
— De ce?
— Bine, Olguța, n-ai spus tu că vrei să vezi cum îi șade Monicăi cu rochița albastră?
— Ba da, eu am vrut.
— Atunci de ce te duci?
— Fiindcă...
Zîmbi.
— Mamă dragă, eu am mai văzut-o pe Monica în pantaloni! Pînă ce se îmbracă, eu mă întorc.

*

Cînd făcea vizite, Olguța nu intra niciodată într-o odaie înainte de-a bate la ușă. O singură ușă făcea excepție de la acest tratament: ușa odăii lui Dănuț, în care Olguța

bătea cu piciorul cînd nu vroia să intre, dar vroia să-l scoată pe Dănuț — și pe care o deschidea pe tăcute cînd vroia să-l surprindă.

Olguța bătu o toacă discretă în ușa biuroului domnului Deleanu.
— Intră.
— Am venit să te văd, papa.
— Bine, dragu tatei... Poate vrei ceva?
— Nuu, papa! Am venit să te văd.
— Uite un scaun, Olguța. Așa, stai jos.
— Ca o clientă, papa!
— Dragu tatei... De-aș avea clienți ca tine, aș cîștiga toate procesele.
— Tu pierzi procese, papa?
— Sigur. Pierd și eu ca oricare altul!
— Papa, dac-aș fi eu judecător, tu n-ai pierde nici un proces.
— De ce, Olguța? Tata n-are dreptate întotdeauna.
— Da... numai mama are!

Domnul Deleanu privi spre fereastră, ferindu-și fața de ochii Olguței; se întoarse la loc din cale-afară de serios.
— Papa, eu știu întotdeauna cînd rîzi tu.
— ...?
— Fiindcă și mie îmi vine să rîd.

Începură să rîdă amîndoi.
— ...Și-l iubești tu pe tata?

Olguța se încruntă.
— De ce mă întrebi? Parcă tu nu știi!
— Știu-știu! Da-mi place să mi-o spui tu.
— Mie nu.
— De ce, Olguța?
— Așa. . Nu știu...
— Vrei bomboane?
— *Merci*... Papa, de ce nu fumezi tu? Fiindcă-s eu aici?
— Nu, Olguța. Uitasem... Vrei tu să fumez?
— Da, papa. Ție-ți stă bine cînd fumezi.

Domnul Deleanu înșuruba țigara răsucită în țigaretă. Olguța aprinse un chibrit, oferindu-i cu băgare de seamă flacăra conică.

— Fuuu! Papa, de ce-i mai frumoasă o lulea decît o țigaretă?

— Fiindcă-ți place ție.

— Eii, papa! Asta-i altceva! Da' ție nu-ți place luleaua?

— Ba îmi place.

— Atunci de ce nu fumezi cu luleaua?

— M-am deprins cu țigareta... și nu fac bine! Cu luleaua numai pufăi; nu tragi în piept cum fac eu, pildui cu voluptate domnul Deleanu.

— Și luleaua o mai ai?

— Sigur. Am mai multe.

— Și ce faci cu ele?

— Le țin și eu degeaba.

— Degeaba?

— Adică mai dau cîte una la vreun prietin.

— Papa, tu mă iubești pe mine?

— Nuu!

— Ba da.

— Cum vrei tu!

— Papa, da' mă iubești mai mult decît pe prietinii tăi?

— Mai încape vorbă?!

— Atunci dă-mi și mie o lulea.

— O lulea?

— Dacă mă iubești, papa!

— Și ce vrei să faci tu c-o lulea?

— S-o am și eu la mine... așa, de frumuseță.

— Bine, Olguța... Uite... Alege-ți tu una pe placul tău.

Deschise un saltar ticsit cu felurite unelte de-ale fumatului.

— Uite, Olguța: asta-i frumoasă și-i mică; de spumă de mare. Numai bună pentru tine. Îți place?

— Îmi place, papa. Da' eu vreau una mare.

— Alege-ți una mare atunci!

— Asta-i bună, papa? întrebă Olguța, punînd mîna pe cea mai mare.

— Bună, cum nu?! Asta... asta o am și eu de la un franțuz care acorda piane la Iași... A murit, săracu! Ce om cumsecade!... Excelentă pipă!

— Atunci o iau pe asta. *Merci*, papa. Am să țin minte.

— Lasă, dragu tatii. Toate-s ale tale. Tu nu știi că tata-ți dă orice?

Olguța îi dezmierdă fruntea și părul.

— Ce păr frumos ai tu, papa! Parcă-i mătasă!... De-acuma mă duc.

— Ascultă, Olguța, hai și tu cu tata la pădure. Îl iau și pe Dănuț; poate vine și mama. Facem o plimbare cu docarul.

Olguța-și trecu mîna pe frunte.

— Merg altădată, papa. Azi fac o vizită lui moș Gheorghe, cu Monica... Știi, el ne-a poftit, plecă ea capul.

Domnul Deleanu își resfiră mustățile... o măsură pe Olguța... și deschise din nou saltarul cu lulele.

— Olguța, mai ia-ți o lulea: să ai și tu una.

Olguța îi privi fruntea, zîmbind.

— Papa, tare ești tu deștept! *Merci*. Mie nu-mi trebuie.

După ce plecă Olguța, domnul Deleanu își luă fruntea în mîni și se gîndi îndelung, cu inima strînsă, întovărășindu-și copilul peste pragul vremii, departe...

— Cînd te gîndești că-ntr-o zi Olguța va fi mare... Biata Olguța.

*

Monica pornise din salon îmbrăcată cu rochița neagră, urmînd-o încetișor — de bucurie stăpînită — pe doamna Deleanu.

Din etac se întoarse ea în frunte, cu rochița albastră. Însă Monica cea care intrase în etac nu mai ieșise la loc. Atîrna în cuierul rochiilor, cu rochița neagră. Monica nu schimbase o rochiță, ci un anotimp. Și ochii, și părul îi luceau altfel...

Cînd cerul e albastru, toate lacurile limpezi ar fi numai albastre dacă n-ar fi soarele atît de despletit.

Dar părul Monicăi, împletit în două cozi, atîrna pe spate. Așa că Monica era îmbrăcată în rochiță de olandă albastră, decoltată cît trebuie ca să rămîie copil și ca să aibă capul — cu ochii și gura — tulpina gîtului întreagă.

Rochița se oprea deasupra genunchilor — doamna Deleanu nu făcea hăinuțe pentru evoluția copiilor, ci numai pentru împodobirea unei vrîste — fiindcă genunchii copiilor pot fi sinceri ca și obrazul lor, și tot frumoși rămîn și vii.

Și Dănuț era îmbrăcat la fel... Dănuț creștea repede. Doamna Deleanu avea mult de lucru ca fiecare vrîstă să-și aibă zestrea ei cochetă pentru toate anotimpurile anului. Totuși, dulapurile nu erau ticsite cu hăinuțe strîmte sau cu rochițe prea scurte. Hăinuțele și rochițele rămase pe loc în urma copiilor îmbrăcau în case nevoiașe alți Dănuți, alte Olguțe.

Monica nu era altă Olguță. Monica era ca și Olguța. De aceea, rochița albastră răsărise întăia, pe o nouă dumbravă la începutul căreia trecuse umbra unei rochițe negre.

— Monica, ia uită-te în oglindă, o pofti doamna Deleanu la vernisajul rochiței, ridicînd storul unei ferestre din salon.

Lumina amiezei suflă cu aur în oglindă iconița dimineților de primăvară. Monica plecă ochii în jos.

— Tante Alice, nu-i păcat? tresări teama în bucuria ei.

— Pui mic, nu-i păcat! Și dac-ar fi, l-ar lua tante Alice asupra ei.

— Ce bună ești, tante Alice!

Clanța zvîcni.

— Am venit!

— Nu trînti...

— ...nu bufni, nu pocni! Mamă dragă, tare te iubesc!

— Olguța!

— Am spus o obrăznicie?

Doamna Deleanu începu să rîdă.

— Vezi, mamă dragă!

— Ia astîmpără-te! Uită-te mai bine la Monica.

— Ia să te văd, o luă în primire Olguța, întorcînd-o spre ea... Foarte bine! Îmi place! Grozav îmi place!... Mamă dragă, bine mai lucrezi tu!

— Slavă Domnului! Am auzit și eu o laudă din gura ta!

— Azi sînt bine dispusă, mamă dragă!

— Ia te rog! Lasă-l pe tata să fie *bine dispus* cînd vrea. Tu trebuie să fii totdeauna.

— De ce?

— Fiindcă ești copil.

— Poate... da' azi sînt foarte bine dispusă! Și tu, mamă dragă?

— Și eu, dacă nu mă năucești.

— Îți spun eu, mamă, că azi îi sărbătoare.

— Olguța, ți-am mai spus o dată că nu-i!

— Cred... da' parcă ar fi!... Monica, tu te dezbraci acuma sau rămîi așa?

— Las-o-n pace, Olguța! De ce vrei să se dezbrace?

— Eu nu vreau! Tocmai, m-aș fi mirat... Mamă dragă, uită-te la mine?

— Ce vrei?

— Eu? Nimic. Numai să te uiți.

— Bine, mă uit.

— Nu în ochi! Uită-te la mine, așa, știi tu: cum te uiți cînd mergem la teatru... *Inspectează-mă.*

— Ei, și?

— Și nu vezi nimica?

— Ba văd că ți-ai pătat rochița! Cînd ți-ai pătat-o?

— Ai văzut?... Cînd mi-am pătat-o?... Tu știi, Monica?

— ...

— Nici eu!... Mamă dragă, nu-i păcat să am eu o rochiță pătată?

— Păcat de rochiță!

— Și de mine nu?

— De ce ai pătat-o?

— Eu?

— Da' cine?

— Ea singură. Adică supa.

— Olguța!

— Vrei să mă pedepsești, mamă?

— Lasă-mă, te rog!

— Atunci nu vrei să mă pedepsești.

— Te rog, spune-mi ce vrei?

— Și-mi dai?

— Spune ce!

— Eu nu cer nimic. Da' de ce să am o rochiță pătată? Eu nu vreau să am o rochiță pătată.

— Taci, te rog! Am înțeles... Ai văzut în șifonieră rochia cea nouă.

— Da, cînd ai scos-o pe-a Monicăi, ademeni Olguța dialogul, spre biruință.

— Olguța, de ce spui minciuni?

— Eu nu spun minciuni.

— Taci... Tu nu știai că ți-am făcut o rochie nouă?

— Ba da, știam.

— Atunci de ce spui c-ai văzut-o acuma?
— Sigur. Acuma am văzut că-i gata.
— Și vrei s-o îmbraci?
— Eu?... S-o-ncerc numai... ca și Monica.
— Bine. Ai dreptate. Te rog numai să-mi răspunzi drept la ce te-oi întreba.
— Da, răspund.
— Tu ai vrut să te-mbraci cu rochia cea nouă: așa-i?
— Da, consimți cu precauțiune Olguța.
— Atunci de ce nu mi-ai spus, ca un copil cuminte: „Mamă, te rog frumos să-mi pui rochița cea nouă"?
— Fiindcă nu mi-ai fi pus-o.
— De unde știi?
— Știu eu. Mi-ai fi răspuns că azi nu-i sărbătoare și c-am s-o pătez.
— Olguța! Olguța! Spune-mi drept, de ce ești tu așa de șireată?
— ...
— Taci, Olguța?
— Nu tac, da' nu știu!
— Vezi, Olguța!
— Poate că știi mata, mamă dragă!
— Hai să te-mbrac.

— Aha!
Dănuț închise ușa salonului, ușurel, rămînînd afară. Monica nu băgase de seamă.
— Hm!
Prin gaura broaștei, o văzu din nou uitîndu-se în oglindă.
— Frumos!
A treia oară la fel.
— Bravo!
Și a patra oară.
Vra să zică, Monica se uită în oglindă! Monica-cea-cuminte, Monica-cea-ascultătoare, Monica... se uită în oglindă. Se uită și Dănuț, dar el era băiat! Vra să zică Monica...
„Dar și tu te uiți pe borta cheii!"
„Asta-i altceva!" răspunse Dănuț cu vorbe mute gîndului obraznic.
Și, ca să i-o dovedească, intră în salon brusc. Monica se uita pe fereastră.

— Hm!
— Nu ți-i prea cald, Dănuț? îl întîmpină Monica, gata să-i slujească în haine de împărătească.
— Treaba mea! Nu te-amesteca!
— Ți-am făcut ceva, Dănuț?
— Fă-mi numai!
— Nu-ți fac nimic, Dănuț.
— Ți-i frică!
— Nu mi-i frică, Dănuț... „mi-i milă de tine fiindcă te persecută Olguța", urmă în gînd și pe obrajii tot mai roși Monica.
— Nu ți-i frică? o sfidă el.
— Nu... De ce să-mi fie frică?
— Atunci de ce nu sari la bătaie?
— Eu nu mă bat, Dănuț!
— Fiindcă ai mînca bataie?
Monica oftă... Păcat de rochița cea neagră!... De ce-o mai îmbrăcase pe cea albastră?... Păcat! Da! Păcat!
— Taci?
— N-ai dreptate, Dănuț! dădu din cap Monica.
— Bine că ai tu!
— Dănuț, nu vorbi așa urît!
— Du-te și mă spune!
— Eu nu pîrăsc.
— Da' te uiți în oglindă! replică victorios Dănuț, arătînd cu degetul oglinda goală.
— M-am uitat. Tante Alice mi-a spus să mă uit, și eu m-am uitat...
— Hee! Știu eu ce spun!... Mai zi ceva!
— ...
— Spune, de ce te-ai uitat?
Ochii Monicăi se plecară mai tare și inima-i bătu...
— Fiindcă nu era nimeni, fiindcă te-ascunzi, fiindcă te prefaci!
Cum ar mai fi vrut Dănuț să-l audă și Olguța, vorbind așa de mult și de bine... Ce mare fericire!... Poate asculta la ușă Olguța.
— Mai spune ceva. Cred și eu! Îmi întorci spatele! Așa-i ușor să vorbești!
Monica plîngea, cu ochii închiși, ascultînd.
Dănuț se îndreptă spre ușă... Nu mai avea ce face... Mai zăbovi puțin în prag, așteptînd o provocare. Se despărțea

de Monica așa cum te desparți de un succes fără aplauze: cu melancolie.

„Dănuț e supărat pe mine!... Bine, dacă-i așa..."

Mînia plînsului o înăspri. Își strînse batista cu severitate, pedepsindu-și rochița să fie pătată de lacrimi.

Doamna Deleanu se dădu îndărăt doi pași...

— Olguța, stai liniștită.

Olguța nici nu clinti, ca și cum rochița nouă, în acea clipă solemnă, s-ar fi putut scutura ca o tufă de măcieși suprem înfloriți. Cu fruntea încordată și cu ochii micșorați, doamna Deleanu avea privirea pe care-o au numai generalii tineri pentru oștile lor, în preajma atacului; sculptorii pentru statui, înainte de a și le trimite la Salon; îndrăgostiții pentru întîiul plic, înainte de-ai încredința destinul, cutiei de scrisori; și femeile coapte în oglindă, înainte de-a-și pune mantoul de bal...

— Poți să-mi mulțumești!

— *Merci*, mamă dragă! răsuflă Olguța, mulțumind mai mult pentru vorbă decît pentru rochiță.

Un cusur numai, și rochița ar fi trecut pe masa de operație!

— Vin' să te sărut, Olguța.

Olguța era a doamnei Deleanu. Asta era răsplata.

— Du-te să te vadă și tata.

Asta pe deasupra.

Se încrucișară în antret. Olguța privi compătimitoare pe Dănuț.

— Credeai că eu nu știu?

— Ce să știi? se cutremură Dănuț.

— Cum, ce să știu? Că mergeți la pădure cu docarul.

— Și ce? Merg! izbucni Dănuț, antrenat de întîia victorie.

— Du-te!... Eu am refuzat! replică sarcastic Olguța.

— Ai refuzat? nu-și crezu urechilor Dănuț.

— Eu nu mă rog să mă ia, ca tine. Eu refuz să merg fiindcă așa vreau!

„Bravo ție, Olguțo!" o aclamară gîndurile lui Dănuț. „Merg singur! Merg singur!..."

— Sigur! dacă vrei tu așa! vorbi el ceremonios.

— Lasă-lasă! Crezi tu c-ai să mîi? Tata ține hățurile. Mi-a spus *el mie!* Pune-ți pofta-n cui!

— Aa! De asta ai refuzat!

— Ba de loc! Dacă mergeam eu, eu mînam. Eu știu să mîn. A spus și moș Gheorghe.

— Atunci, de ce nu mergi?

— Fiindcă nu vreau!

— Nu vrei!? zîmbi sceptic Dănuț... Și pentru ce?

— Asta-i treaba mea!

— Nu zic!... Da' eu vreau.

— Ce vrei?

— Să merg.

— Tuu? Vrea tata, și asta-i altceva!

— Și pe tine nu te ia: sîc!

— Pe mine!?... Hai să-ți arăt eu! Și să nu mai spui sîc...

Apucîndu-l de mînă, îl smunci spre ușa biuroului.

— Ce-i, copii? Mergem?

— Papa, spune tu dacă nu m-ai poftit la pădure și eu am refuzat?

— Așa-i, Olguța. Tu faci vizite azi. Te ia tata altădată. Bre-bre! Da' frumoasă mai ești!

— Vezi!

Dănuț era în prag.

— Acuma du-te cu docarul.

Dănuț se văzu afară, în fața ușii izgonitor închise.

— Lasă! Am să-ți arăt eu ție!

Feți-frumoșii din turbinca lui Ivan își pregătiră palo-șele ca să retușeze umilirea lui Dănuț.

•

Moș Gheorghe se gătise ca pentru horele din tinereță, hore care-i mai jucau în amintire uneori cînd bucuria nu-și găsea astîmpăr, nici tovarăș în trupul îmbătrînit. Se gătise fiindcă era în casa lui, și fiindcă în casa lui avea să vie duduița moșului. Acoperi cu o năframă strachina plină de pere busuioace culese una cîte una din vestita livadă a Oțălencii. Luă strachina, trecu prin tindă și o așeză deasupra unei bîrne de sus. Ca dintr-o cățuie rustică, tămîia aprinsă de soarele verii umplu încăperea...

— Hm!... Miroase bine a nu știu ce!... Unde le-ai ascuns, moș Gheorghe?

— Ce s-ascund, duduița moșului?

— Ia, niște pere busuioace de la Oțăleanca.

— Oare?

— Ba că da!

— Ba că nu!

— Iacătă-le, moș Gheorghe! Cum le dăm noi *gios*? Sus, moș Gheorghe, că mata n-ajungi.

Moș Gheorghe vorbea singur. Cu Dumnezeu și cu Olguța putea vorbi oricînd; glasurile lor țineau tovărășie singurătății moșului.

O singură amărăciune avea moș Gheorghe: că nu va ajunge s-o vadă mireasă pe duduița moșului. Hei! atunci ar fi îmbrăcat moș Gheorghe hainele de mire, și numai ce-ar fi chiuit el de pe capră:

— Hii-hii, băieții moșului!

Și-ar fi întins băieții un trap drăcesc, să-i crească inima duduiții. Și numai ce s-ar fi întors duduița moșului spre mire și i-ar fi spus:

— Aista-i moș Gheorghe. El m-o învățat să mîn caii.

Și moșu ar fi zîmbit pe capră, îndreptîndu-și spinarea: „Hei-hei! Și pe tine are să te mîie, că știe duduița moșului să ție hățu!"

Dar mai avea moș Gheorghe, tot într-ascuns, și-o bucurie mare: că după moartea lui...

— Iar, moș Gheorghe? îl mustra doamna Deleanu, văzîndu-l cu banii într-o mînă și pălăria-ntr-alta.

— Dă!... Iar...

— Și ce vrei să-ți cumpăr, moș Gheorghe?

— Lucru ales, cuconiță, ca pentru față boierească.

— Cit, moș Gheorghe, că-i bun și ieftin.

— Ba, mătasă, sărut mîna, că-i scumpă și frumoasă.

— Și pentru ce, moș Gheorghe? Că doar fată de măritat n-ai?

— Să hie... Știe el moșu...

În fiecare toamnă, asupra plecării la oraș, se întîmpla la fel. Doamna Deleanu nu se dumirea. Dar nu se dumirea nici Oțăleanca, gospodină de frunte, ageră la minte și iscoditoare. Din casa ei porneau spre casa lui moș Gheorghe

valuri-valuri, pînzeturi albe de tot soiul, plătite fără toc-meală.

— Pentru cine strîngi zestre, moș Gheorghe?

— Are el moșu pentru cine!

— Pentru cine, moș Gheorghe?

— Măi fimeie, măi, păcat că nu faci tu pînză cu limba aiasta... că multî ai mai face!

Sipetul brașovenesc — dar de la boierul cel bătrîn — era aproape plin. De asta moș Gheorghe nu știa că mătăsurile din fund se tăiaseră. Nu cuteza el să umble în sipet cu mînile de la grajd. El umplea, privea, și-atît! Din pricina sipetului, moș Gheorghe nu mai mîna caii la Iași de doi ani.

— Se poate, moș Gheorghe?! Dai caii pe mîna lui Ion?!

— Așa-i... oftase moș Gheorghe. Da' iaca-s bătrîn! Să mă găsească moartea la mine-acasă.

Două ierni, moș Gheorghe oftase după cai, făcînd foc în vatră pentru sipet.

Căci după moartea lui...

Moș Gheorghe își pieptănă părul alb cu mînile. Își potoli mustățile, ieși afară și se așeză pe prispă, cu ochii îndreptați spre poartă, ca cei care știu că în curînd vor ieși pe ea pentru vecie...

*

Docarul se opri în pragul porții deschise de Ion. Ali porni înainte cu limba scoasă.

— Anica! Unde-i Anica? strigă doamna Deleanu.

— A-nii-caaa! răcni Ion, urcîndu-se la spatele docarului.

— Unde ești, Anica? vociferă Olguța de pe scara pridvorului.

— Unde-i Anica? se întrebă placid Profira, dindărătul Olguței.

— Du-te și-o caută! se încruntă Olguța.

— Iacătă-mă-s, coniță! țipă Anica, năvălind din casă ca un vînat speriat de răcnetele gonacilor.

— Uită-te la mine.

— Mă uit, coniță! se alintă din șolduri și grumaji Anica, oprindu-se din fugă.

— Ascultă bine. Ai să te duci cu duducele la moș Gheorghe. Să le păzești de cîni păn-acolo, auzi?

— Da, sărut mîna, așa am să fac.

Docarul porni. De pe scări, Olguța îl petrecu pînă ce colbul îl mistui de-a binelea, ironică... Monica încă mai departe, cu ochii logodnicelor de pescari norvegieni.

— Hai, Monica!

— Hai, oftă Monica.

— Să mergem! se amestecă Anica.

— Da' tu ce vrei?

— Să vă duc la moș Gheorghe!

— Să mă duci *tu* pe *mine*?

— Așa a poruncit conița...

— Și eu îți poruncesc să ștergi colburile în casă... Hai, Monica.

— Sărut mîna!

Ochii Anicăi ascultară pe doamna Deleanu, zîmbind după rochița rumenă în soare, dar trupul Anicăi, țintuit pe scări, se pregăti să facă ceea ce poruncise duduița cu ochi de drac.

— De-acuma hai să ne culcăm, căscă Profira.

Două priviri se încrucișară în poartă asupra celor două rochițe colorate: privirea Anicăi, de pe scări, cu-a lui moș Gheorghe, de pe prispă.

Rochița albastră și rochița roșie înfloriră drumul alb de-a lungul, cînd iată că rochița roșie se opri. Cea albastră șovăi pe loc. Rochița roșie lăsase drumul și apucase pe cîmp.

Rochița albastră fîlfîia, arătînd că era mai aproape spre casa lui moș Gheorghe, pe drum decît pe cîmp.

Moș Gheorghe zîmbi.

Și, deodată, rochița albastră alergă după cea roșie, ca un fluture albastru ademenit de un mac.

Moș Gheorghe porni într-un suflet spre livadă. Știa el din tinereță că la poartă niciodată nu răsar rochițe roșii.

Moș Gheorghe se tupilă în iarbă subt gardul nalt din fundul livezii și așteptă.

— Amarnic are să se mînie! mormăi el, zîmbind... Aha!

Se auzea glasul Olgutei.

— Ție-ți place să intri pe poartă?

— Da, Olguța, de ce să nu-mi placă?

— Da' de ce să-ți placă!

— Știu eu? Așa m-am deprins!

— Foarte rău!

— De ce, Olguța?

— Fiindcă numai moșnegii intră pe poartă. Eu nu intru!

— Tu sari gardu?

— Sigur... Da' acuma nu vreau, fiindcă-mi stric rochia.

— Atuncea cum facem?

— Lasă, că știu eu.

Moș Gheorghe se posomorî.

— Eii!... Nu se poate!! exclamă Olguța.

— Ce-i, Olguța?

— A astupat-o!

— ...?

— Borta de la gard.

— Aa!... Vezi, Olguța! Dacă mergeam pe drum...

— Da! Sigur! Ca să ne umplem de colb!... Da' de ce-a astupat-o?

— Nu știu, Olguța!

— Da' știu eu?!

— De ce?

— ...Săracu moș Gheorghe! Dădeau porcii în livada lui! Sigur! Trebuia s-o astupe.

— Duduița moșului! Nu s-a supărat! mormăi încet moșneagul.

— Și-acuma ce facem?

— Mergem pe dincolo.

— Și intrăm pe poartă, zîmbi Monica.

— Eii! Pe poartă... Intrăm și noi pe unde putem!

— Bine-ai făcut, moș Gheorghe, c-ai astupat borta! I-am arătat și Monicăi pe unde intrau porcii!

Ridicîndu-se de pe prispă, moș Gheorghe le întîmpină gîfîind.

— Lasă, c-o face moșu la loc!... Da' poftim în casă, să vă răcoriți.

Rochița roșie intră după cea albastră, cum se cuvine la oaspeți.

— Vezi tu, Monica, asta-i dulceață de nuci verzi...

— Văd!

— Vezi! Mănîncă mai întîi, ș-ai să vezi!... Lasă, moș Gheorghe, eu țin tablaua.

— Nu se poate, duduiță! Mata ia și mănîncă și te răcorește cu apă...

— Și mata n-ai să iei?

— Mulțumesc, duduița moșului! Eu îs bătrîn... Ce-mi trebuie mie!

— Vrei să mă supăr, moș Gheorghe?

— Iaca iau!

— Ei! Ai văzut? se încruntă Olguța la Monica.

— Foarte bună! Mulțumesc, moș Gheorghe.

— Așa dulceață nu mai este! hotărî Olguța tot cu ochii la Monica.

— Și tante Alice face foarte bună!

— Da! Parcă tu te pricepi! Ca asta nu face nimeni! Spun eu!

Moș Gheorghe își trecu palma peste musteți... Tot bucătăreasa de la curte îi făcea și lui dulceață.

— Acuma stai jos, pofti Olguța pe Monica... Asta se cheamă laviță. Așa-i, moș Gheorghe?

— Așa-i! Ce nu știe duduița moșului!

— Vezi, Monica!

— Olguța, ce bine miroase!

— Sigur. Miroase foarte bine... Aha!... Unde-s, moș Gheorghe?

— Ce să fie, duduița moșului?

— Nu spune, că știu!

— Ce să spun?

— De la Oțăleanca?

— Oțăleanca?

— Sigur că-s de la Oțăleanca!

Suită, după vechiul obicei, în brațele lui moș Gheorghe, Olguța luă strachina de pe grindă.

— Sigur! Numai moș Gheorghe are așa pere.

— Moș Gheorghe le are?

— Nu-ți spun!

— Da' tu spuneai că-s de la Oțăleanca.

— Ce-are-a face! se supără Olguța... La Oțăleanca se coc numai!

— Ia să vă dea moșu un prosop... să nu vă fețeliți... că tare-s zămoase!

— Și bune-s! adăugă Monica, mușcînd din pară cu batista dedesubt.

— Și coapte! le preamări Olguța, privind cu mîndrie lacrimile picurate pe prosopul așternut peste rochiță.

— Le-a ales el moșu!... Păcat numai că-s a Oțălencei, oftă încetișor moș Gheorghe.

— Moș Gheorghe, da' nu-i arăți cărțile?... Monica nu le-a văzut!... Să vezi tu ce are moș Gheorghe!

— Ia niște vechituri, duduiță, zîmbi moșneagul, luînd cu evlavie bucoavnele rînduite pe masa de subt icoană.

— Olguța, asta-i de la mine! se bucură Monica, descoperind zălogul de mătase dintre foile deschise.

— Da... Lui moș Gheorghe îi trebuia pentru carte!

— Și bunica tot așa avea!

— Sigur... ca și moș Gheorghe.

Olguța și Monica se strînseră alături pe laviță. Pe rochița roșie și pe rochița albastră, deopotrivă, *Biblia* veche își desfăcu scoarțele afumate... Moș Gheorghe se așează pe un scăunel rotund la picioarele fetițelor. Mirosul busuioacelor plutea firesc deasupra *Bibliei* și a tăcerii. Olguța întoarse o foaie cu băgare de seamă. La începutul celei următoare, întăia slovă ardea roșie într-un chenar negru, ca o garoafă în pioasa ferestruică a unei mînăstiri...

— Vezi tu, Monica. Citește dacă poți.

— Tu poți?

— Eii!... Numai moș Gheorghe poate.

— Chiar știi, moș Gheorghe?

— Știe moșu. Aieste-s chirilice... Nu-i greu.

— Daa, chirilice?

— Sigur, chirilice. Foarte greu, dădu din cap Olguța cu respect.

Vorbea cu glas scăzut, ca la gura sobei.

— Moș Gheorghe, s-aud și eu cum citești! îl rugă Monica, scuturîndu-și cozile pe spate.

— Sigur. Arată-i, moș Gheorghe.

— Numai să-mi pun ochelarii.

— Și bunica avea ochelari.

— Sigur, ca și moș Gheorghe!

— Olguța, tare-i bine la moș Gheorghe!

— Sigur că-i *foarte bine.*

Moș Gheorghe își drese glasul, oftă și, cuprinzînd *Biblia* în palmele despărțite, își dădu capul îndărăt cu solemnitate.

— Așa-i că-i frumos, moș Gheorghe?

— Da, Olguța, răspunse tot în șoaptă Monica... S-ascultăm pe moș Gheorghe.

Și se duceau părinții săi în fiecare an la Ierusalim, la sărbătoarea Paștelor. Și cînd el a fost de doisprezece ani, suindu-se el la Ierusalim, după datina sărbătoarei și sfîrșindu-se zilele, cînd s-au întors ei, a rămas pruncul Isus în Ierusalim, fără ca Iosif și muma lui să știe...

Cu mînile încrucișate pe genunchi, fetițele ascultau povestea...

Și, neaflîndu-l, s-au întors la Ierusalim, căutîndu-l. Și după trei zile l-au aflat în templu, șezînd în mijlocul învățaților, ascultîndu-i și întrebîndu-i. Și se mirau toți cei ce-l auzeau de priceperea și de răspunsurile lui.

— Dragu lui copil! oftă moș Gheorghe cu ochii la Olguța.

— Moș Gheorghe, și învățații aveau bărbi lungi?

— Și albe, duduița moșului.

— Și ei îl întrebau?

— Îl întrebau.

— Și la toți le răspundea?

— Le răspundea și-i întreba și el.

— Sigur, moș Gheorghe... Și-i încurca.

— Îi încurca, duduița moșului, cum nu?!

— Și nu-i trăgea de barbă?

— Nu-i trăgea, duduița moșului, zîmbi moș Gheorghe.

— De asta l-au ucis.

— Da, l-au ucis, se posomorî moșneagul.

— Moș Gheorghe, spune mai departe, șopti Monica.

Și văzîndu-l, s-au uimit, și a zis către el muma lui: „Fiule, de ce ne-ai făcut asta? Iaca, părintele tău și eu, îngrijiți fiind, te căutam..." Și a zis către dînșii: „Pentru ce mă căutați? Au nu ați știut că mi se cade să fiu în cele ce sînt ale părintelui meu?" Dar ei nu au înțeles graiul care le-a vorbit...

— Sigur... moș Gheorghe, nu l-au pedepsit?

— Nuu, duduița moșului. Pe fiul lui Dumnezeu? se spăimîntă moș Gheorghe, făcîndu-și cruce.

— Da' ei nu știau, moș Gheorghe.

— Da' știa Dumnezeu!

...Și Isus creștea în înțelepciune și în vîrstă și în har înaintea lui Dumnezeu și-a oamenilor.

Moș Gheorghe își ridică ochii de pe *Biblie* asupra fetițelor. Fericirea îi umplea sufletul. În căsuța moșului, subt ochii lui, trei copii creșteau împreună înaintea lui Dumnezeu, dar feriți de oameni... Și dintre ei numai unul, săracu, avea să moară pe cruce: Copilul Domnului.

•

— Moș Gheorghe, da' fesul nu l-ai arătat!

— Iacătă și fesul turcului.

— Vezi, Monica, asta se cheamă fes, îi explică Olguța.

— Știu, Olguța! Cum să nu știu!... Avea și bunica de la bunicu.

— Nu se poate!

— Ba da, Olguța! Tot așa era: roș, cu canaf negru.

— Eii! Acela era cumpărat de la Constanța. Așa am avut și eu. Da' fesu lui moș Gheorghe e chiar de la turci.

— De la turci?

— Sigur. Din bătălie.

— Adevărat, moș Gheorghe?

— Adevărat, duduiță. De la Plevna îl am.

— Ai fost la Plevna, moș Gheorghe?

— Sigur c-a fost. Dacă-ți spun eu. Moș Gheorghe are și decorații.

— Adevărat?

— Are moșu.

— Și-i frumos la război, moș Gheorghe?

— Eii!... Ducă-se pe pustii!... Mor bieții cai — mai mare jalea — și oamenii, săracii... Ducă-se pe pustii!

— Și mata n-ai murit, moș Gheorghe.

— Cum să moară, se indignă Olguța. Vrei să mă supăr?

— Iaca-s viu... Nu te supăra, duduița moșului... Ia mai bine să mergem în livadă.

— Moș Gheorghe, dac-aș fi eu fata matale și dac-aș face obrăznicii, m-ai bate?

— Ferească Dumnezeu!

— Vezi, Monica!... Da' de ce nu tragi din lulea, moș Gheorghe?

— Fac miros urît.

— Ba-i frumos. Îmi place mie... și Monicăi.

— Fie ș-așa. Da' hai să vă arăte moșu ceva în livadă.

— Hai, Monica... Ce vrei să faci, moș Gheorghe? se alarmă Olguța, văzîndu-l că întinde mîna spre pălăria ei.

— Să-ți dau pălăria, duduiță.

— Nu pune mîna pe pălărie, moș Gheorghe!

— Iaca, am lăsat-o!... Da' ce-i foc în pălărie?

— Foc, moș Gheorghe, chiar așa! se încruntă viclean Olguța.

— Mergem, Olguța?

Moș Gheorghe aruncă o privire spre lacata sipetului...

— Nu-i descuiet, moș Gheorghe, n-ai grijă. Cînd ai să-mi arăți și mie?

— Nu mai e mult păn-atunci, duduița moșului, zîmbi el departe.

Olguța-i așteptă să plece.

— Închide ușa, Monica.

Rămînînd singură, luă din fundul pălăriei luleaua învălită într-o sugătoare, o mai lustrui cu rochița cea nouă și începu să caute prin odaie... La loc de cinste, subt icoană, alături de bucoavnele sfinte, moș Gheorghe așezase darul Olguței: cutia cu Bectimis. Deschizînd capacul, Olguța desfăcu hîrtia roșie și sonoră, înfundă în aromatul așternut luleaua și închise capacul la loc.

— Moș Gheorghe, chiui Olguța, ajungîndu-i din urmă, acum știu de ce-ai astupat borta.

— ...?

— Nu te preface, moș Gheorghe. Uite-l după nuc. Ai vrut să-mi faci o bucurie!... Știam eu că n-ai astupat borta din pricina porcilor!

— Ce spui tu, Olguța?

— Nu vezi, Monica? Uite scrînciobu! Scrînciob, Monica! Hai să te dau în scrînciob! *Merci*, moș Gheorghe.

Avea Oțăleanca pere busuioace, da' scrînciob n-avea... Moș Gheorghe aprinse luleaua și porni spre fundul livezii să destupe borta.

— Olguța!

— Sstt!

— Olguța!

— Ți-i frică?

— Nu mi-i frică, da'...

— Ține-te de mine.

Olguța se suise în picioare pe banca zburătoare, cu mînile încleștate pe barele de lemn. Toate vioarele stridente ale scrînciobului mieunau aprig subt mînile ei. Monica vedea cînd cerul, cînd pămîntul, cînd albastru, cînd verde. Îmbrățișă picioarele Olguței... Și scrînciobul: scîrț-scîrț... Cînd sus, cînd iar sus... c-un îngeraș albastru la picioarele unui drăcușor roș.

— Vai, Olguța!

— N-ai frică.

— Olguța, cădem!

— Nu te las eu!

— Olguța!

— Monica!

Monica închise ochii. Obrajii Olguței ardeau.

— Stai, duduița moșului, că amețești, o potoli moș-neagul, aducînd scrînciobul din cer în puterea brațelor.

— Moș Gheorghe, vreau să merg călare, strigă Olguța bătînd cu piciorul în scrînciobul oprit.

— Te-nvață el moșu, da' odihnește-te oleacă.

— Uf! Tare-i bine, da' nu mai pot! răsuflă Monica, înviind din noaptea valurilor la lumina portului.

— M-am odihnit, moș Gheorghe. Iar încep! Hai și mata, moș Gheorghe.

— Stai, că mă dau jos, țipă Monica.

— Ș-acuma să mă vedeți pe mine, îi vesti Olguța ridicîndu-se la loc în nourii de asfințit, de culoarea lor.

— Rău te-ai înfierbîntat, duduița moșului.

Culcată pe lăicerul întins de-a lungul prispei, Olguța zîmbea și gîfîia cu capul pe genunchii Monicăi.

— Nu mai pot! Uf! Nu mai pot! Moș Gheorghe, să-mi aduci aminte... am să-ți spun ceva. Monica, pune mîna aici.

— Vai, ce tare-ți bate inima!

Ar fi putut scutura un mănunchi de bujori cu bătăile inimii. Mîna Monicăi fugi spre frunte.

— Dă-mi apă, moș Gheorghe... Multă.

— Vai de mine! Vrei să cazi la pat, duduiță?

— Dă-mi, moș Gheorghe, nu mă lăsa!

Moș Gheorghe intră în casă oftînd.

— Tu ești teribilă, Olguța!

— Ei!

— Da. Mie-mi vine amețeală.

— Nu se poate. Așa crezi tu... Eu aș vrea un scrînciob mare-mare-mare, un scrînciob de aici pînă la Iași. Știi ce-aș face?... L-aș lua pe moș Gheorghe și dintr-o dată l-aș lăsa la Iași.

— L-ai lua de aici?

— Cînd începe școala, nu acuma. Și după asta aș lua școala și aș zvîrli-o în iaz, și-n locul școlii aș duce casa lui moș Gheorghe...

Tăcură, urmărindu-și gîndurile... Monica își închipui un scrînciob care ar duce-o în cer, la bunica.

„Fără Dănuț?..."

„Fără de bunica?..."

Monica privi spre curtea boierească. Acuși trebuia să vie și Dănuț... În sufletul Monicăi bucuria năvăli ca o roșeață pe obraji... Scrînciobul pornise gol în cer.

Vocea Olguței răsună energică.

— Ascultă, Monica, eu aș vrea un scrînciob din România pînă în America. Tu știi că în America e cel mai mare fluviu din lume. Eu îl aduc în România.

— Și dacă-i mai mare decît România?

— Nu-i nimic. Și peste țara mea îl pun împărat pe moș Gheorghe.

— Și tu?

— Eu îs împărătească... Da' eu mă dau în scrînciob.

— Și cu regele Carol ce faci?

— Nu știu... Îl fac statuie, și gata!... Moș Gheorghe, m-ai lăsat! Moș Gheorghe, mi-i sete!

— Iaca și moșu.

Ascuns după ușă, tot zăbovise, tot așteptase, dînd răgaz Olguței să se mai potolească puțin.

— Nu-i bună apa, duduița moșului. Am uitat cofa descoperită și-au dat mustele în ea. O spurcat apa.

— Moș Gheorghe!

— Zău, duduița moșului!

— Moș Gheorghe, nu mă lăsa!

— Niște busuioace, duduița moșului.

— Mai ai?

— Are moșu un paneraș.

— Să le mîncăm, moș Gheorghe.

— Așa zic și eu.

— Bune-s!

— Dulci-s!

— Mai bune decît apa, duduițelor.

— Bună-i și apa, moș Gheorghe, *da' ci-că au* intrat mustele.

— Dacă îți spune moșu...

— Le-ai prins mata de-afară, că-n casă nu-s, moș Gheorghe!

— Ba zău!

— Hai să te cred, moș Gheorghe, că bune-s busuioacele cînd ți-i sete de apă.

— Toate le știe duduița moșului.

— Moș Gheorghe, ce s-aude?

— Ia, niște copii... S-o încăierat. Copii, dă!

— Se bat, moș Gheorghe?

— Ei! Se hîrjonesc ei așa.

Olguța sări drept în picioare, privi și se repezi la poartă.

— Ce-l bați, măi, nu ți-i rușine?

Mai nălțuți decît Olguța, cei doi băieți de țăran se băteau cu destoinicie pe tăcute, icnind numai. Alături de ei însă, un copilaș mărunt, în cămeșuică, țipa și se văicărea ca un lăutar tocmit pentru bătaia celorlalți.

— Și tu ce țipi?

Cel mic amuți, trecîndu-și dosul palmei peste nas.

— Acuși v-arăt eu vouă! De ce vă bateți?

—...

Amîndoi băiețașii îndreptară o căutătură cruntă spre Olguța — ca doi tăurași în fața muletei toreadorului.

— Măi, da' voi n-aveți gură cînd vă-ntreabă duduița? interveni moș Gheorghe.

— Ia, l-am găbjît!

— L-am trîntit oleacă!

— Cum îți zice ție?

— Ionică.

— Și ție?

— Pătru.

— Și tu de ce plîngeai? se întoarnă Olguța către cel mărunt.

— El îi frati-meu, lămuri, tot mohorît, Pătru.

— Și ce i-ați făcut?

— Olguța, spune să-i șteargă nasul. Uite ce ochi frumoși are, șopti Monica, arătînd doi ochi albaștri și un năsuc tare necăjit.

— Auzi, măi, șterge nasu lui frati-tău!

— Da' di ci?

— Da' di ci-i frati-tău? se îmbufnă Olguța, îngînîndu-l.

Cămeșuica celui mic, devenind batistă, descoperi o goliciune pîntecoasă...

— Măi broscoiule, să nu mai plîngi! Și voi veniți cu mine.

— Parcă am făcut ceva! se înspăimîntară băieții, codindu-se în fața porții și-a poruncii.

— Hai-hai! cînd spune duduița!

Moș Gheorghe îi luă de după gît pe fiecare, cu blîndețe, aducîndu-i înăuntru. Monica, după ei, de mînă cu cel mic. Se opriră cu toții în fața prispei. Olguța, așezată turcește pe lăicer, se încruntă și vorbi apăsat.

— Moș Gheorghe, acuma lasă-i cu mine.

Moș Gheorghe îi slobozi, împingîndu-i binișor spre Olguța. Cel mic începu să țipe.

— Tu să taci odată! Monica, dă-i o pară... Acuma să vă judec pe voi.

Băieții plecară capetele, încrucișînd în treacăt priviri dîrze. Mai nalt decît toți, moș Gheorghe zîmbea în mustățile albe.

— Cine a sărit întăi la bataie?

— ...

— Măi Pătru, tu ai sărit, îl ținti Olguța.

— Parcă numai eu!

— Spune de ce ai sărit la bataie!

— Să spuie el!

— Ba tu să spui, că pe tine te-am întrebat.

— M-o făcut „porcule", mormăi Pătru cu pumnii strînși.

— Da' tu di ci m-ai făcut jîdan? izbucni Ionică.

— Fiindcă m-ai prădat de bunghi!

— De unde-ați furat voi bunghi? se oțărî Olguța.

Pătru să uită la Ionică. Ionică-l măsură pe Pătru... Amîndouă capetele se îndreptară spre moș Gheorghe... moș Gheorghe întîlni ochii Olgutei și plecă fruntea în pămînt.

— Aha!... Vra să zică, voi vă jucați în bunghi în loc să faceți treabă.

— ...

— Cîți bunghi aveți?

— Eu n-am; m-o prădat! se răsti Pătru la Ionică, răgușind deodată.

— Cîți bunghi ai tu?

— Parcă i-am numărat!?

— Măi Pătrule, da' tu cîți bunghi ai avut?

— El știe, că m-o prădat!

— Scoate bunghii!

Ionică întoarse capul înspre poartă, gata s-o ia la fugă.

— Fă cum poruncește duduița, măi Ionică. Asta-i stăpîna ta, îl sfătui moș Gheorghe.

Ionică oftă din greu, săltă din umeri, subțiindu-și mijlocul încins cu brîu roș, și scoase o legăturică plină de noduri și sunătoare de bumbi, ca un chimiraș copilăresc.

— Mai mulți n-am!

— Dă-i încoace!

Fruntea lui Ionică îmbătrîni...

— Monica, ia deznoadă tu...

Ochii lui Ionică n-o slăbeau pe Monica. Cu fiecare nod desfăcut, pumnii lui Ionică se strîngeau mai tare fără folos pentru nodurile batistei și cele din gît... Pătru se dădu mai la o parte.

— Hă... hă... hhh; hă... hă... hhh! începu din nou frățiorul lui Pătru.

— Moș Gheorghe, mai dă-i o pară... dă-i două să tacă — auzi tu?

Monica întinse Olgutei, în palmele alăturate, legătura desfăcută, cu bumbii tarcați.

— Monica, du-te-n casă și împarte-i în două.

— N-o lăsa, moș Gheorghe, strigară într-un glas băieții gata să se repeadă după Monica.

— Ia!

Olguța se ridică în picioare, privindu-i de sus.

— Vra să zică, moș Gheorghe v-a dat bunghii...

— Nouă ni i-o dat, se scuturară ei.

— Vouă, vouă! Da' de ce vi i-a dat?...

— Ca să ne giucăm noi! se bătură ei peste piept.

— Și voi așa ați făcut?

— Da' cum?

— Da' cum?... Eu m-am bătut sau voi? Ia să văd...

Călcîile goale ale lui Ionică sfredeleau pămîntul... Degetul cel mare de la piciorul lui Pătru se ridică în sus, nedumerit.

— Vra să zică, în loc să vă jucați cu bunghii lui moș Gheorghe, voi v-ați prădat.

— El m-o prădat!

— Îs bunghii mei! Zî, măi, ci stai?

— M-ai prădat.

— Ei, acuma vorbesc eu... Vra să zică, v-ați prădat și v-ați bătut... Și moș Gheorghe, fiindcă nu l-ați ascultat, vă ia înapoi bunghii. Așa-i, moș Gheorghe?

Privit din trei părți, moș Gheorghe clipi.

— Dă!... oftă el cu ochii la Olguța.

— Acuma să vă văd!

Pătru oftă. Ionică se scărpină după ceafă.

— Vra să zică, ați tăcut. Bine. Acuma să vorbesc eu... În ce clasă ești tu, Pătru?

— Parcă eu mai știu!...

— Nu știi. Atunci bunghii tăi îi dau eu lui Ionică. Spune tu, măi Ionică, în ce clasă ești?

— Într-a patra, se iuți el cu răspunsul.

— Și eu parcă nu-s! sări Pătru.

— Vra să zică, într-a patra, ca și mine. Bun. Acuma eu am să vă pun o întrebare: cine răspunde îndată capătă bunghii lui moș Gheorghe. Ați auzit?

Băieții se încordară ca pentru o întrecere la fugă.

— Gata, Olguța, o vesti Monica, arătîndu-i pumnii închiși.

— Acuși îs și eu... Cît face cincizeci și trei înmulțit cu șaptezeci și unu? Poftim!

Monica, Pătru și Ionică rămaseră cu ochii mari și gura căscată în fața Olguței. Moș Gheorghe dădu din cap, minunat.

— Unu ori trei face trei. Unu ori cinci face cinci — începură în gura mare Pătru și Ionică, întorcîndu-și spatele și scriind în aer cifrele.

— Tu știi, Olguța? șopti ușurel Monica.

— Da' tu?

— Nu știu.

— Nici eu.

— Vai, Olguța!

— Parcă ei știu! Da-s proști! Uite cum își bat capul.

— Dacă n-am tablă și plumb! se tîngui Pătru cu amărăciune.

— Mă duc în sat, și-aduc socoteala gata, se oferi Ionică.

— Vra să zică, nu știți! Voi, băieți din clasa a patra, nu știți să faceți o înmulțire. De ce nu v-a lăsat repetenți?

Băieții o ascultau cu teamă și supunere.

— Vra să zică, numai eu știu. Ia spuneți voi, a cui-s bunghii?

— ... oftară ei amar.

— Ai mei, fiindcă numai eu știu. Monica, dă-i încoace.

— Nici legătura nu mi-o dai? întrebă cu spaimă și sfială Ionică.

— Dă-i-o, Monica... De-acuma plecați! Ce mai așteptați?

— Hai, măi!

— Hai!

— Măi Pătrule, ai să te mai bați?

— La ce?

— Da' tu, măi Ionică?

— Hhei! oftă el hurducat.

— Ia veniți încoace... Hai, că mă supăr.

Băieții se apropiară cu capul în pămînt.

— Ia întindeți fiecare cîte-o mînă.

Pumnul lui Pătru înghiți bumbii. Ionică îi privi pe-ai săi cu mai mult „rămas bun" decît „bine-ați venit", purtîndu-și privirile cînd spre palma lui, cînd spre pumnii lui Pătru.

— Monica, dă-mi șase pere.

Monica alese, făcu un buchet din cozi și le întinse Olguței.

— Pătrule, na două pere, și să nu mai fii prost să-ți pierzi bunghii la Ionică — și ție, măi Ionică, îți dau eu patru pere busuioace cum n-ai mîncat tu niciodată. Pune-ți bunghii la loc — nu ți-i iau înapoi — și mănîncă perele... Și să te astîmperi, că mă supăr!

— Mulțumiți duduiței, măi ursilor.

— Sărut mîna.

— Săr... .mna!

— Sărutați-o, măi, că ea v-o făcut dreptate.

Mînile Justiției de pe prispa casei lui moș Gheorghe primiră sărutul împricinaților.

— Monica, dă-mi batista.

— Uite-o. Pentru ce?

— Mi-au încleiat mînile, zîmbi modest Olguța, coborîndu-se de pe piedestal.

— Duduiță, vine Anica să vă cheme.

— Iar Anica!

— Vă pof...

— Știu. Ce cauți aici?

— Vă pof...

— Știu. Vino cu mine.

Anica intră în casă după Olguța.

— Mi-am pierdut batista. Pune-te și-o caută. Olguța trînti ușa, lăsînd-o pe Anica înlăuntru. Pune lacata, moș Gheorghe.

— Cînd să-i dau drumu? se veseli moș Gheorghe.

— Cînd om ajunge-n poarta casei.

— Așa oi face.

— Moș Gheorghe, vezi c-ai uitat să-mi aduci aminte!

— ...

— Vezi!... De ce nu pui mata, moș Gheorghe, felii de morcov în tutun, cum pune și papa?

— Oi pune, duduița moșului.

— Să pui, moș Gheorghe, că morcovul ține umezeală, îi explică ea serios.

— Duduițelor, da' cînd mai veniți la moșu?

— Cînd ni-i pofti, moș Gheorghe.

— Iaca, vă poftesc.

— Atunci venim mîne.

— Duduiță, am *dres* gardu la loc! clipi cu înțeles moș Gheorghe.

— Or să intre porcii în livadă!

— Să intre sănătoși! De-acuma are moșu scrînciob.

— Duduie Olguța, nu-i batista, vociferă Anica din casă.

— Caut-o.

Din pragul curții boierești, rochița roșie și cea albastră făcură semn către moș Gheorghe.

— De-acum pleacă, zîmbi moș Gheorghe dînd drumul Anicăi.

— Da' unde-s duduiele?

— Du-te și le caută, că asta-i treaba ta!

În urma tuturor porni moș Gheorghe. Se înserase limpede. Luceafărul dintăi lucea curat și zîmbitor, la fel cu-acel care lucise deasupra ieslelor din Bethleem.

Moș Gheorghe întoarse capul îndărăt. Pe poarta caselor de țară, pe-nserat, intră doar carele cu boi și oamenii cu seceri, sape sau securi.

Pe poarta casei lui moș Gheorghe intrase și ieșise o poveste.

Deasupra casei lui moș Gheorghe un înger sau un cocostîrc se închina.

*

— Cum ați petrecut, Monica?

— Foarte bine, tanti Alice... Păcat numai că n-a fost și Dănuț.

III

HERR DIREKTOR

— Mamă, tu auzi ceva? întrebă Olguța pocnind în dinți o prună brumărie.

— Ce s-aud?

— Ascultă bine, mamă...

— Țț! Îl aud pe Dănuț sorbind harbuzul și n-ar trebui să-l aud. Dănuț, numai racii se sorb așa cînd nu știi să-i mănînci altfel.

Doamna Deleanu îl obliga pe Dănuț să aibă cîte-o altă surdină pentru fiecare fel de mîncare. Dănuț le mai încurca, le mai uita. Din care pricină, cînd simțea ochii mamei lui privindu-l cu toată atenția urechilor, mesteca supa frigîndu-se, ori înghițea friptura fără s-o mai mestece, înecîndu-se.

Olguța făcu semn cu piciorul pe subt masă Monicăi. Monica oftă neutral. Dănuț tocmai începuse rugul zămos din mijlocul harbuzoaicei. Topi între limbă și cerul gurii geroasa îmbucătură, își șterse buzele și, înghițind de două ori, ridică ochii spre Olguța.

— Ce nu-mi dai pace să mănînc?

— Eu? Hm! Mama ți-a făcut observație.

— Da! Tu îmi spargi urechile cu perjele tale și nu-ți spun nimica.

Sprincenele Olguței se strîmbară în sus.

— ...! Pe tine te *aud* mîncînd în fiecare zi — cum spune și mama; m-am deprins... Vorbeam de altceva.

Sprincenele reveniră la loc. Satanic, Olguța mai pocni o prună. Obrajii lui Dănuț luară culoarea miezului de harbuz, mimetic parcă.

— Ascultă, papa, n-auzi?

— ...?

Toți ascultară înspre ușă. Ochii Olguței se micșorară de încordare, ca la miopi... Răgetele boilor răsunau profunde și enorme, acoperind țiuitul greierilor și al cosașilor, ca notele bașilor bisericești, fragilul murmur al sopranelor.

— Bää-bää... N-auziți? se înverșună Olguța.

— Un bou ca toți boii! se pronunță sarcastic Dănuț.

Olguța îl privi, dădu din cap energic și zîmbi indulgent.

— Dănuț, nu vorbi urît. Ți-am mai spus.

Olguța se ridică solemn în picioare, cu șervetul în mînă, ca un prim-jurat cu verdictul.

— Să știți că vine Herr Direktor cu automobilul. Cine pune rămășag cu mine? N-auziți? Bää-bää... Cum fac boii? Așa fac? consultă ea deferentă pe Dănuț.

Uitînd harbuzul și insulta, Dănuț se repezi afară cu șervetul la gît, urmat de doamna Deleanu și Profira.

— Sînt sigură, papa. De ce nu mă crezi tu pe mine?

— Ba te cred, Olguța! zîmbi domnul Deleanu, scuturîndu-și șervetul. Tu ai ureche muzicală, ca și mama.

— Rîzi de mine, papa?

— Nu, Olguța! Da' ia spune-mi tu, de unde știi să deosebești sunetul unei trompe de mugetul vitelor? Că doar automobilele de la noi le poți număra pe degete!

— Fiindcă mi-s antipatice, papa.

— Taci!?

— Da, papa, eu țin cu caii adevărați.

— Și cu Grigore nu? Fiindcă-i automobilist?

— Ba da. Cu Herr Direktor!...

— Olguța, cine-i Herr Direktor?

— Un alt papa al vostru, îi răspunse zîmbind domnul Deleanu din pragul ușii.

— Monica, ai auzit ce-a spus papa? Să-l iubești pe Herr Direktor.

— Nici nu-l cunosc, Olguța!

— Ce-are-a face! Îl cunosc eu. Tu ești prietina mea.

— Olguța, de ce-i spui tu Herr Direktor? E neamț?

— Tț-țî-țî!... E fratele tatei!... Eu glumesc, da' lui îi place să-i spui așa. Și tu să-i spui Herr Direktor.

— E director de școală?

— Cum poți să spui așa ceva?!... Nu l-aș putea suferi!...

Zărind inima harbuzoaicei neisprăvită de Dănuț, Olguța începu să împlînte în ea scobitori.

— ...E directorul unei societăți foarte mari... nu știu ce fel... ceva cu electricitate și cu nemți.

— Și seamănă cu moșu Iorgu?

— Nu. Nu știu cu cine seamănă! Cu papa nu seamănă de loc... Ai să-l vezi. Eu îl iubesc.

— Și eu, consimți diplomatic Monica... Ce ai tu, Olguța, cu harbuzul lui Dănuț?

— M-a insultat! Mă răzbun.

Ca cele șapte săgeți din inima biblică a *Mariei*, simbolicele scobitori îndurerau miezul harbuzului locțiitor al lui Dănuț.

— Păcat de harbuz! cercă Monica s-o înduplece.

Altă scobitoare pătrunse mai adînc.

— Să nu se supere tante Alice!

Alta urmă, temerară.

— Olguța, haidem afară, să văd și eu automobilul.

— Lasă, că-l vezi. Mai e vreme. Noi avem ecou la Medeleni: de asta am auzit eu trompa... Monica, mi se pare că ești șireată!... Sigur ca și mine.

Isprăvindu-și vindicta, Olguța o întregi cu un pocnet de prună, jubiliar.

— Olguța, îmi dai voie să scot scobitorile?

— Cum vrei! Eu am isprăvit.

Monica plivi miezul străpuns, adunînd scobitorile în farfuria ei.

— *Merci*, Monica.

Fără poftă, dar cu entuziasm, Olguța mîncă miezul pe care Dănuț îl curățise de sîmburi și Monica de scobitori.

*

Cu sufletele înfrățite în aceeași depărtată epocă geologică, vitele și țăranii priveau trăsura stacojie — cine-o mai văzut! — fără de cai — Doamne, iartă-mă! — suind la deal

în goana mare, cu burta plină de darabane bătute de toți dracii, și-n urmă împroșcînd un fum puturos ca cel din iad. Iar vizitiul — ptiu! Ferească sfîntul de-așa creștin! — în loc de ochi avea sticle negre, ca orbii; în loc de hățuri, o roată în protap; și-n loc de bici și de „Hii, boală!" un muget de bou în mînă.

Țăranii își făceau cruce, cu ochii cînd la dihanie, cînd la biserică. Înghesuiți în mamele lor, copiii tremurau să nu-i fure Ucigă-l-toaca și scînceau, iscodind cu ochi de femeie.

Moș Gheorghe mai văzuse la Iași nelegiuirea cu roți. De aceea mai scuipă o dată.

— Săracu conu Costache, Dumnezeu să-l ierte! În ograda dumnealui să intre una ca asta!... Lasă, c-o-nvață moșu pe duduița să umble calare.

Vicleimul păsărilor înșirate pe șosea juca-naintea și în urma goanei roșii...

În sfîrșit, duduind, bufnind, mugind, acoperit de colb, masiv pe roțile burtoase, Molohul kilometrilor se opri războinic în fața scărilor. Cînii lătrau și schelălăiau ca la urs. Toți servitorii ieșiseră din casă.

— Bine-ai venit, Grigore!

— *Guten Tag*, Herr Direktor.

— Moșu Puiu, moșu Puiu! vociferă Dănuț cu șervetul în mînă, ca o jalbă.

Herr Direktor, îmbrăcat din cap pînă-n picioare în armura automobiliștilor — ochelari rotunzi de scafandru cu rame de cauciuc cărămiziu; cască de doc; halat de doc, închis ermetic la gît și la încheietura mînilor — se coborî flegmatic pe portița de la spatele automobilului, ridicînd bancheta articulată. Tropăi ca să-și dezmorțească picioarele; se întinse; căscă; își descoperi fața, lăsînd ochelarii să-i atîrne de gît; își puse monoclul în ochi, încruntîndu-se; își frecă mînele neatinse de colb și de soare... și se înclină zîmbind în fața scărilor, cu aerul unui amiral englez aclamat într-un mic port dunărean.

— Bine v-am găsit!

Căzuseră și ochelarii negri de pe fața șofeurului — din pricina Anicăi. Mecanicul berlinez, expediat în țară o dată cu automobilul, îl întregea. Era și el confecționat

în fabrica de blonzi cu ochi albaștri și obraji de Gretchen ai Germaniei.

Anica plecă ochii rușinată.

Herr Direktor se însufleți se, ținîndu-l pe Dănuț în brațe. Părea că toastează cu o cupă de șampanie.

— *Kulek, dieser ist mein Sohn.*

— *Und ich bin sein Vater!* adăogă modest domnul Deleanu, coborînd scările.

— *Das ist guuut!*

Cuprins de giganticul hohot de rîs al băutorilor de bere, Herr Kulek se bătea cu palmele peste genunchi, tresăltînd delaolaltă cu trepidațiile mașinii.

— Măi Grigore, tu ai să mă compromiți, glumi domnul Deleanu, sărutîndu-l.

— Ba mă compromiteți voi pe mine! protestă doamna Deleanu.

— Dănuț, ești sau nu feciorul meu?

— Tu ești burlac, Herr Direktor, îl apostrofă Olguța din pridvor.

— Tot drac ai rămas!

— Nici nu mi-ai spus bună ziua, Herr Direktor!

— Scuzele mele, domnișoară!

Urcînd treptele, se aplecă în fața Olguței și-i sărută mîna.

— Poți să mă săruți și pe obraz, Herr Direktor. Nu mă supăr!

— Uf! Da' grea te-ai mai făcut! oftă el, ridicînd-o.

— Am mușchi.

— Zău!

— Da. Buftea-i gras; eu îs voinică.

— Domnișoara?

— Monica, o numi doamna Deleanu, punîndu-i mînile pe umeri.

— Monica?

Doamna Deleanu îi făcu semn din ochi.

— Monica e fetița noastră... așa cum e Dănuț băiatul tău, tată de carton ce ești!

— Atunci mai am o nepoată?

— Te poți mîndri!

— M-am curățit! Mă pregătisem numai pentru doi nepoți... Da' frumoasă nepoată mai am! Monica: nu?

— Monica, șopti Monica intimidată, apucînd mîna Olguței.

— Îi dai voie lui moșu Puiu să te sărute?

— Sigur, ca și pe mine, aprobă Olguța.

— Măi omule, ai mîncat?

— Aș!

— Haidem în sofragerie. Puteai să te anunți; te-am fi așteptat.

— Imposibil! Dați-mi apă.

— Hai la masă.

— Apă de spălat, cucoană!

— Așa-i! Îți uitasem tabieturile! Un ceas îți ajunge să te speli?

— Cuconiță, unde-l culcăm pe domnul neamț? se interesă Anica.

— Domnul neamț — domnul neamț! începu să cînte Olguța.

— Moș Puiu, eu îți torn apă de spălat, stărui Dănuț, aducînd geamandanul.

— Daa! N-ai nici-o grijă! Îți *dă voie* Anica! răspunse Olguța.

— N-am vorbit cu tine.

— Tu ești servitor: duci geamandanul, torni apă, perii hainele... Eu îți vorbesc. Tu taci și-asculți.

Dănuț, congestionat, șchiopăta purtînd geamandanul greu.

— Vrei să te-ajut, Dănuț? ceru voie Monica, ajungîndu-l în antret.

— Ce te-amesteci? Du-te cu Olguța!

Nici nu-i trecea prin minte Monicăi cît de temerară-i era propunerea! Dănuț numai avea dreptul să ducă geamandanul greu, să toarne apă de spălat pe buretele mare și zburlit ca un cap de hotentot blond și colonie în pumnii lui moșu Puiu. Tot el îi peria hainele, așezînd pantalonii pe dungă. Asta era o demnitate bărbătească, nu slujbă de slugă, cum spunea Olguța: „din invidie", gîndea Dănuț, ofensat totuși.

— Te-ai supărat, Dănuț?

Dănuț se întorcea cu mînele goale, pătruns de o gravă mîndrie, ca după un fapt de arme. Trecu înainte, fără să răspundă Monicăi, urmat de supunerea ei întristată.

— Sărut mîna, cuconașule. Bine-ai venit... Niște sărmăluțe de piept de gîscă! susură galeș bucătăreasa, răsărind în urma lui Dănuț și a Monicăi, roșie la față.

— Să trăiești, babo! Mi-ai ieșit cu plin! Unu, doi, trei, începu să numere Herr Direktor pe cei din pridvor, socotindu-l și pe Kulek. Babo, ai la mine un bacșiș: ai făcut abatajul cel mare! *Nouă*, Iorgule, strigă el cu ochii de vizionar ai jucătorilor de *chemin-de-fer*. S-a spart ghina!

— Cuconașule, v-am pregătit de spălat.

— Ai-ia-ia! Profiro, m-ai nenorocit! S-a făcut bac... Măi Iorgule, ce neam de ghinioniști sîntem!

— Cui i-o spui?!

— Ieși afară, Profira! Adică du-te-n casă.

— Olguța, așa se vorbește? se încruntă doamna Deleanu.

— Mamă dragă, am dres abatajul lui Herr Direktor.

— Să trăiești, Olguța! Dar tot bac a rămas, că baba face cît doi!

— Cît patru, Herr Direktor!

— Toate le face baba, conveni serviabil bucătăreasa.

— Haidem odată la masă!

— La spălat, cucoană!

— Spală-te odată, omule!

— Hai, Dănuț.

— Să nu uiți să verși căldarea! insinuă Olguța la urechea lui Dănuț... De harbuz n-ai grijă... că am avut eu.

Proaspăt tuns, cu *numărul zero*, capul rotund al lui Herr Direktor părea cărunt ca un bulgăre de sare. Doamna Deleanu pretindea că nu părea, ei chiar era, din pricina abuzului de colonie.

— Vezi, Dănuț, și tu ai să ajungi moșneag ca și moșu Puiu.

Cu osebirea că Dănuț întrebuința numai colonia doamnei Deleanu — torențial.

— Calomnie! protestă Herr Direktor.

— Dovadă.

— Actul de naștere, pe care nu-l ascund; monoclul, pe care-l arăt ostentativ; și succesele... care se știu!

— Ta-ta-ta! Lasă părul să crească. Atunci să te vedem!

— Prefer să fiu calomniat!

Pentru Herr Direktor, de la trei centimetri în sus începeau pletele: poetice, deci nefaste; necivilizate, deci neigienice, inestetice și incomode pe deasupra. Nici sub formă de musteți nu îngăduia părul: „această pacoste pentru bărbați, chiar, sau mai ales, cînd îl poartă femeile".

— Herr Direktor, cînd ti-i mărita ai să-ți tunzi nevasta? îl întreba Olguța.

— Olguța, de cîte ori nu ți-am spus că numai femeile se mărită! intervenea doamna Deleanu.

— De ce, mamă? Vreau eu să mă *însor*. Cine nu-mi dă voie?

— Eu.

— Da' eu nu vreau să mă însor. Eu nu-s femeie... Spune, Herr Direktor, ai să-ți tunzi nevasta?

— Nu.

— De ce?

— Fiindcă n-am să mă mărit, cum spui tu.

— Nici n-ai să te-nsori, cum spune mama?

— Nici... *Umberufen*! adăogă el, bătînd cu degetul în lemn toaca superstițioșilor.

— Nici eu, adera Dănuț.

— Atunci tunde-te, încheia logic și violent Olguța.

Dănuț amuțea. Ca să nu-l tundă ar fi fost în stare să se însoare chiar.

— Cine-i?

— Eu, sărut mîna, se recomandă Profira pe nevăzute în afara ușii odăii de baie. Întreabă conița dacă v-ați botezat... Simțind c-o pufnește rîsul, Profira se bătu cu palma peste gura nelegiuită. ...că de nu, să chemăm părintele din sat: așa a spus conița.

— Spune amfitrioanei că nu-mi ajunge un popă; să-mi trimită un *caré de popi*. Așa să spui.

Rînd pe rînd, Dănuț turnase de băut buretelui, din cana cea mare; suflecase la loc o mînecă nesupusă; întinsese prosopul... Acum venise rîndul coloniei. Dănuț desfăcu șurubul dopului metalic.

— Cine-i?

— Careul de popi sau *carul de popi*, cum spune Profira. Pot să intru, Herr Direktor?

— Nu se poate, răspunse dîrz Dănuț, cu sticla de colonie în mînă.

— Nu te-am întrebat pe tine, Buftea! tună Olguța.

— Intră, Olguța. Dănuț, tot în război sînteți?

Dănuț se bosumflă. Dintr-o aruncătură de ochi, Olguța văzu tot și uită însărcinarea cu care pornise din sofragerie.

— Herr Direktor, hai să-ți arăt eu cum faci tu cînd pui colonie.

— Ia să văd.

— Toarnă, porunci ea umilitului paharnic.

— Toarnă-ți singură.

— Ba tu să-mi torni. Așa ți-a poruncit Herr Direktor.

— Toarnă-i, Dănuț.

— Auzi!... Toarnă bine: asta nu-i joacă!

„Eu m-aș face că torn și l-aș lovi cu vîrful... sau l-aș stropi în ochi din greșală", medita Olguța răzbunări în locul lui Dănuț, care turna cu mînie, dar conștiincios.

— Herr Direktor, mai întăi tu stropești covorul...

Desfăcîndu-și palmele boltite, și le frecă una de alta: picături acide plouară pe covoraș.

— ...După aceea, te masezi pe cap, de la sprîncene în sus, și gemi: Îîî-îîî!... Tot mai ai migrene, Herr Direktor?

— Diavol împelițat, tu ai să mi le dai!

— După aceea, dragă Herr Direktor, fiindcă ai isprăvit colonia, ceri să-ți mai dea.

Dănuț se uita pe geam, făcînd scut cu trupul sticlei din mînă.

— Toarnă, n-auzi?

— Toarnă-i, Dănuț; am intrat la stăpîn!

— Așa. Acum îți dai pe față, oftezi și-ți freci pleoapele... nu te frigi? Fff-haa! aspiră ea întretăiat, oftînd apoi ca după o arsură.

Dănuț zîmbi: „S-o usture! Așa-i trebuie! Lasă!..."

Printre zăbrelele degetelor viclene, ochii Olguței îl pîndeau.

— Degeaba te bucuri, Buftea. M-am prefăcut.

— Și ce mai fac, Olguța?

— Crezi că nu știu! Dă-mi sticla, Buftea.

Dănuț rămase cu mîna goală.

— Acuma, Herr Direktor, vine rîndul batistei. Eu n-am. Să zicem că rochița mea e batistă.

— Să zicem... da' ce-are să zică Alice?

— Mama zice că tu ești de vină.

Colonia gîlgîia, murînd rochița Olguței.

— Grigore, să-ți faci singur mîncare! răsună glasul doamnei Deleanu.

— Intră. Am isprăvit.

— Ce faci acolo, Olguța?

— Mamă dragă, aveam o pată pe rochiță și Herr Direktor a spus că iesă cu colonie.

— Tu-mi strici copiii, Grigore!

— Vezi, Herr Direktor!

— Mai bine spune-mi ce-mi dai de mîncare.

— Colonie... Asta meriți.

— Atunci sînt sigur că masa-i bună!

— Te poftesc să mănînci la București ca la mine!

— Bucureștiul are multe bunătăți!

— Acele!...

— Care-s *acele*, Herr Direktor?

— Are să-ți spuie Dănuț... peste vreo cîțiva ani.

— Grigore!

— Ba știu eu și n-am să-i spun lui Buftea.

— Olguța!

— Dacă știu, mamă dragă! La București faci un chef.

— Cine ți-a mai spus și asta?

— Tu, mamă.

— Eu?!

— Sigur. N-ai spus tu că papa face un chef la București?

— ...Am glumit!

— Atunci și eu am glumit, mamă dragă!

— Tante Alice, se răcesc ochiurile, vesti Monica din pragul ușii, cu un aer de paj timid.

— Iacătă singurul copil cuminte din casa asta!

— Lasă, c-am să-i arăt eu! mormăi Dănuț, uitat de toți, atingînd cu cotul pe Monica, dinadins rămasă la urmă.

Ochiul lui Herr Direktor, cel cu monoclul, nu făcea mare deosebire între femeile frumoase și mîncările alese. Le privea cu aceeași impertinență curtenitoare, în timp ce buzele întredeschise șovăiau parcă între vorbe și fapte.

Se așezară cu toții în jurul mesei, păstrîndu-și locurile obișnuite. În fața tacîmului solitar al lui Herr Direktor, curba de aur roz a ochiurilor palpita; alături de farfuria lor, mămăliguța poetică și adormită ca o poreclă moldovenească

a soarelui; mai încolo, untul tatuat cu linguriță și împodobit cu două ridichi violent roșii; și smîntîna cu ten de madonă...

— Se aprobă!

— Măi omule, nu mai aproba! Ia și mănîncă. Acuși e vremea mesei!

— Și voi să mă priviți?... Pardon!

— Te cred! Ce vrei să facem? Să-ți întoarcem spatele?

— Să mîncați și voi... Altfel, să-mi plătiți intrare!

— Mamă, eu zic să aducă un cantalup, propuse Olguța îndatoritoare.

— Hm? consultă doamna Deleanu pe domnul Deleanu.

— Amin. Azi e bairam!

— Prohiro, adă un *cantalop*... Vezi, Herr Direktor, eu nu te las!

— Așa ești tu, Olguța: îți place să te sacrifici! glumi doamna Deleanu.

— Mamă, spune tu drept dacă și ție nu-ți place cantalupul de la ghiață?

— Îmi place: cum nu?!

— Atunci ne sacrificăm împreună!

— Olguța!

— Dragă Alice, toate bune și frumoase în casa ta, începînd cu tine! Cum se face numai că la voi...

— ...nu-s scrumelnițe? îi luă vorba din gură Olguța, luîndu-i și monoclul ca să-l imite mai bine.

La masa lui Herr Direktor, scrumelnița făcea parte dintre farfurii și țigara dintre mîncări.

— Olguța, scoate monoclul; asta-ți mai lipsește!... Fumat! fumat și iar fumat! Mîncare se mai cheamă asta, Grigore?

— Omoară microbii și ajută digestia!

— Lasă scrumelnița, Dănuț!

— Dă-mi-o, Dănuț.

— Nu i-o da!

Olguța smunci scrumelnița din mîna buimăcită de două magnete potrivnice și o insinuă pe masă.

— Mamă, uite ce face Olguța!

— Așa îți trebuie dacă nu asculți!... Și tu, Olguța, de ce nu faci cum spune mama?

— Mi-ai spus *mie* ceva, mamă dragă?

— Am spus. Ajunge.

— Mamă, tu nu ești decît mama mea, pe cînd Herr Direktor...

— Ce-i, mă rog?

— El e musafir... și tu ești gazdă.

— Obraznică mai ești!

Profira intra solemn cu sarmalele; după ea, Anica, purtătoarea cantalupului palid și zbîrcit ca un cap de mucenic al scopiților.

— Cine-i amator de cantalup să ridice un deget.

Olguța împunse cantalupul cu două degete.

— Vezi, Monica, asta-i o figură de jiu-jițiu. Dacă erai tu în locul cantalupului — Olguța se aplecă la urechea Monicăi de teamă să n-o audă Dănuț — trebuia să-mi despici degetele cu palma. Altfel îți scoteam ochii. Așa se parează. Să știi de la mine!

Monica ridică un deget încovoiat, reținîndu-și o modestă felie.

— Nu așa. Uită-te la mine.

Cu muchea palmei, Olguța despică aerul, scurt, tăios.

Domnul Deleanu se aplecă asupra cantalupului, îl mirosi, apoi, cu buzele strînse și nările dilatate, privi plafonul dînd din mînă.

— *Vous m'en direz des nouvelles!*... Măi, tot jidanii mei, săracii! Numai ei știu s-aleagă ce-i bun: cum îi avocatul lor așa-i și cantalupul avocatului... Mă duc s-aduc *curaçao*-ul. Grigore, tu vrei *cognac?*

— Contra! Sînt la al doilea abataj de sarmale! După asta să-mi faceți coliva.

Dănuț ridicase degetul subt fața de masă. Ce? Erau la școală? Sigur că mînca și el. Nici nu mai încăpea vorbă. Se simțea în stare să mănînce el singur tot cantalupul.

Din cantalupul tăiat în două, ca dintr-o besactea orientală, curgeau șiruri blonde și roșcate.

— Hm-hm-hm! se pregăti Olguța, zăngănind cuțitul de farfurie.

Cu o legănare de evantaliu, mîna Monicăi alungă mirosul sarmalelor... Buzele lui Dănuț se crăpară umede, topind în gură și în plămîni adierea care te face să închizi ochii și să-ți lărgești nările și pieptul, ca întîia sărutare a fecioarelor aprige.

— Dănuț, tu nu mănînci cantalup?

„Sigur că da, sigur că da", vociferau gîndurile îmbătate de făgăduințI mereu împrospătate.

— Nu, *merci*.

De ce? Tăcu mîndru și amar... De ce? ... Fiindcă așa vroia... De ce?... De multe ori buzele lui Dănuț erau dușmanele lui Dănuț... De ce?... Lasă...

— Porția lui o mănînc eu, hotărî Olguța, dînd din picioare.

Dănuț înghiți în sec de mai multe ori, cu ochii la farfuria sarmalelor — lua-le-ar dracu!— cu sufletul la poarta paradisului pierdut unde veghea Olguța cu dinții și cuțitul.

— Dănuț, noi doi nu umblăm cu fleacuri. Hai și-mi ține tovărășie. Sarmalele-s mîncare serioasă.

— Da, moșu Puiu. Chiar mi-i poftă.

— Vai de mine, Dănuț! Ce-i lăcomia asta? Acuma ne-am sculat de la masă!

— Lasă-l să mănînce cît vrea. La vrîsta lui...

— Bine-bine! Profiro, dă-i o farfurie, oftă doamna Deleanu... Și să mănînci frumos, te rog! Măcar atîta!

— Buftea-Buftea!

Buzele Olguței insultau pe șoptite și topeau lung aurul onctuos din care o apăsare numai revărsa șipote de miere glacială.

Dănuț întoarse capul, strivi o lacrimă între pleoape și, cu un gest de sinucigaș, împlîntă furculița în sarmale.

Aroma cantalupului plutea răcoroasă deasupra arșiței de varză ardeiată, ca un curcubeu al fericiților.

*

În odaia turcească, pe cinci divane rînduite-n șir de-a lungul zidurilor de cetate, odihneau covoare moi de lînuri înflorite-n Orientul unde lenea și cadînele-s frumoase ca și basmele celor o mie și una de nopți.

La fiecare căpătîi vegheau măsuțe arăbești, fin încrustate cu lucirile de ger ale sidefului. De pe nici una nu lipsea tablaua de aramă împodobită cu mlădii desenuri, nici narghileaua cea cu trompă lungă pentru fumul lung.

Pe jos, covor mai plin decît ale divanurilor, pe care orice zgomot amuțea desculț — ca și țigăncile de odinioară, care aduceau boierilor un zîmbet roșu în dinții albi, și dulceața de trandafir între pahare brumate. Pe ziduri, panoplii de arme vechi cu tecile împodobite ca odăjdiile mitropoliților; icoane cu obrazul castaniu îmbrobodit în aur și argint; și două portrete în rame ovale: tinerețea cu haine și bucle demodate a străbunilor copiilor de-acum.

Și mai era ceva în odaia trecutului: un cufăr-dulap de la Wertheim, *ultimul model*. S-ar fi încruntat poate strămoșii văzînd prihana, și la încruntarea lor hangerele și iataganele din cui ar fi dat iureș... Dar cufărul de la Berlin era încărcat cu daruri.

De aceea, în liniștea exotică a odăii turcești, portretele străbunilor ședeau la locul lor, așteptînd să se deschidă ușa și să năvălească strănepoții — să se deschidă cufărul nemțesc și să răsune veselia copiilor de-acum în fața zîmbetului tinerilor de atunci.

... De mult, Herr Direktor abia sosit din Germania — cu monoclu, ras pe de-a-ntregul, tuns cu numărul zero și împodobit cu semiluna unei cicatrice de Schläger — venise la Medeleni să facă vizită cumnatei sale și părintelui ei, răposatul conu Costache Dumșa.

— Măi neamțule, unde să te culc pe tine? îl întrebase conu Costache privindu-l cam de sus, după un dejun subt nucul din livadă, cu lăutari și cotnar.

— În odaia turcească, răspunsese Herr Direktor, nesocotind — poate din pricina monoclului, poate din pricina cotnarului — posomorala coborîtă pe fața venerabilului bătrîn.

— Și ce ai să faci cu cinci paturi, măi păgînule? Pentru un cap de *steclă* și spîn, ajunge unul singur.

— Coane Costache, să-ți spun care-i cîntecul: cînd m-oi culca eu singur într-o odaie cu cinci paturi... și turcească pe deasupra, am să visez că-s sultan la mine în harem. Ș-are să fie bine! Și cînd m-oi deștepta dimineața cu grija celor cinci belele din vis și-oi vedea cinci paturi goale, are să fie și mai bine. Și cît oi sta la Medeleni, am să te binecuvîntez, coane Costache, cînd m-oi culca și cînd m-oi deștepta, ca pe Dumnezeu.

— Măi!... Știi că nu-i prost neamțu!? Să mai aducă o *steclă* de cotnar. Ia să-i mai ziceți un cîntec moldovenesc! Brava, neamțule! Tot moldovan ai rămas pe dinăuntru.

De atunci, odaia turcească în care nimeni nu intra rămase odaia lui Herr Direktor. Vorbele lui conu Costache erau pravilă în casa bătrînească.

*

Rezemîndu-şi creştetul capului pe divan, Olguţa făcu o tumbă şi încă una, gata să nu le mai isprăvească.

— Olguţa, ce-nseamnă asta?

— Tumbe, mamă dragă, răspunse capul de pe divan ostogolindu-se.

— Dă-te jos.

Olguţa începu să fumeze din narghilea.

— Olguţa, astîmpără-te!

— Să-ţi ajut, Herr Direktor?

— Imposibil! Mînă de femeie în lada mea!?

Tocmai desfăcuse lada. În genunchi în faţa ei, trăgea saltarele pe rînd. În lăzile lui Herr Direktor domnea o ordine amănunţită şi strategică. Herr Direktor cu ochii închişi şi-ar fi putut îmbrăca fracul, culegînd, una cîte una, toate cele trebuitoare de la locul lor, şi de îndată s-ar fi putut dezbrăca, îmbrăcînd pijamaua, smochingul sau un sacou.

Şi doamna Deleanu era meşteră la alcătuirea lăzilor. De unde, rivalitate.

— Cu aşa ladă nu-i greu să fii ordonat!

— Cu aşa ordine, orice ladă-i la-nălţime.

— Sfîntă modestie!

— Sfîntă dreptate!

Lui Dănuţ îi bătea inima repede, înecîndu-l. Îşi freca mereu mînile, ca jucătorii de bacara cînd au pontat fundul buzunarelor. Uitase de Olguţa şi de toate cele. Suferea, copleşit de presimţirea cadourilor... şi ceilalţi nu mai tăceau odată: ţţ-ţţ-ţţ... În preajma cadourilor, bucuria se prefăcea în chin şi nu mai era bucurie. Tot aşa păţea cînd erau prea multe bunătăţi la masă. De pildă: icre negre, ghiudem, salam, masline marinate... şi cataif cu frişcă la sfîrşit. Lăcomia îl exalta aşa de tare, încît nu-i mai era poftă de nimic şi mînca în silă, dar mult, ca să nu se căiască mai tîrziu...

Monica ştia să organizeze geamandanul cu lucruşoarele ei şi zestrea păpuşelor. Dar ce-are-a face o biată odăiţă cu un palat!

— Tante Alice, parcă-i o vitrină!

— Bravo, Monica! Ai auzit, Grigore? Ăsta-i portretul ordinei tale: fanfaronadă!

— Invidia traducînd elogiul sincerităţii! Şi asta-i un portret: nu? Să trăieşti, Monica... Încep cu moşnegii. Poftim, Alice: o pereche de ochelari pentru cochetele venerabile.

— Eşti în stare!... A! *Face-à-main! Merci*, Grigore. N-ai uitat comisionul.

— Cum îi lada, aşa-i şi capul: ce intră nu mai iesă... decît atunci cînd trebuie.

— Napoleon!

— Al lăzilor, da... Poftim şi notele.

— Bach?

— Habar n-am! Am luat ce-ai scris. Bach sau ciorapi, mi-i totuna — cu o uşoară preferinţă pentru ciorapi!... Of! bine c-am scăpat! Muzica asta îmi dădea migrene.

— Cred că alte muzici... mai uşoare... mai berlineze!

— Acelea te lecuiesc de migrene.

— Migrenele capului tău!!

— Iorgule, tu ce spui?

— Eu, dragă, regret migrenele burlacilor... Mie mi-au rămas celelalte... şi piramidonul.

— Frumos!

— Şi Minerva, dragă Alice.

— Cine-i Minerva, papa?

— O cucoană, Olguţa.

— Ce nume!

— Aşa-s cucoanele!

— Sigur, papa.

Unul cîte unul, pachetele pe jumătate desfăcute de doamna Deleanu erau rînduite de Monica pe divanul cel mai apropiat. Aceeaşi însufleţire copilărească creştea în toţi deopotrivă, ca subt streşinele tuturor caselor cînd se întorc păsările, primăvara. Numai Dănuţ, cu mînile înfundate în buzunarele pantalonilor, şedea ursuz, ca zgribulit de frig.

— Iorgule, ţi-aduci aminte cînd se întorcea tata de prin judeţe, de la sesiunile curţilor cu juri?

— Bietul tata! Parcă-l văd. Înainte de-a se dezbrăca, ne chema în biuroul lui: „Aţi fost cuminţi, copii?“ „Cuminţi“, răspundeam noi în locul mamei. Erau singurele ocazii cînd

treceam și eu drept copil cuminte... Două pistoale de tinichea cu petițe...

— ...peștișori de mintă...

— ...balonașe, anume făcute pentru urechile mamei... Grigore, ți-aduci aminte de cele două capete de leu de pe speteaza fotoliului?

— Cum nu?! Tata ne speria că mușcă, și tu le-ai pus în gură cîte-o bucățică de carne crudă ca să-i îmblînzești. Ții minte? Acolo a rămas carnea.

— Bietul tata!... „Măi băieți, de unde vine așa miros urît?" Cum să-și închipuie bietul bătrîn că leii de lemn deveniseră carnivori!

— Se stricase carnea, papa? întrebă Olguța cu ochii scînteietori de mîndrie, năvălind în trecutul poznelor părintești.

— Da, Olguța, zîmbi domnul Deleanu. Parc-o văd pe mama cu ochelarii pe nas, inspectînd pe subt dulap, pe subt biurouri, pe subt covor... S-a uitat la tălpi: nimic!

— Și tu tăceai, papa?

— Tăceam, ce era să fac?

— Și moșu Puiu nu te-a spus?

— Se poate? Frați și trădători?

— Și ce s-a întîmplat?

— Tot mama a descoperit isprava! Avea un nas! Cînd începusem să fumez — eram printr-a patra de liceu — mîncam cîte o lămîie întreagă și fugeam pe-afară cu gura deschisă ca să nu mă simtă — și tot mă descoperea.

— Papa, te-a bătut pentru *conserve*?

— Nu m-a putut prinde. M-am suit pe acoperiș, amenințînd că mă zvîrl de-acolo dacă nu mă iartă...

— Iorgule! îl mustră doamna Deleanu.

— Așa-i. Semănam cu Olguța cînd eram mic!

— Ș-acuma, papa.

— Olguța!

— Acuma-mi sameni tu mie, oftă domnul Deleanu.

— Herr Direktor, mai spune ce făcea papa.

— Ce faci și tu: supăra pe mama... Bietul tata! Cînd te gîndești că din lefușoara lui de magistrat cinstit izbutea să puie deoparte pentru cadouri... și pentru studii la Berlin...

Monoclul căzuse din ochiul lui Herr Direktor, lăsînd în loc privirea amintirilor.

Olguța se așeză pe marginea divanului, îngîndurată: „Săracu moș Gheorghe!"

— Dănuț, adă-mi un foarfece din trusă.

— Ce ai acolo? întrebă doamna Deleanu.

Herr Direktor își puse monoclul.

— O surpriză!

— Spune ce-i!

— Foarfecele are cuvîntul cu precădere.

— Ștofe?

— Țț!

— Bomboane?

— Ba.

— Cărți?

— De joc?

— Eu întreb. Răspunde.

— Degeaba. N-ai să ghicești.

În jurul tainicului pachet se adunară toți, privindu-l încruntați. Herr Direktor dezmierdă hîrtia mută.

— Pot să vă spun că vine de peste nouă mări și nouă țări; că e de gen neutru: *honny soit qui mal y pense*; că e cenușiu pe dinafară și roșu pe dinăuntru; că-i dulce la pipăit; că-i plin de pasări gingașe care au calitatea că tac; că cei de la care vin sînt ga... sînt palizi; și că va fi la modă.

— Ei!

— Poftim. Mai poetic nici că se poate! Ghiciți!

— Precizează.

— Ce să vă mai spun?... Că-n țara de unde vine se bea mult ceai.

— Rusia?

— Acolo se bea votcă.

— Anglia.

— Te-ai depărtat.

— Uf! Nesuferit ești cu...

— ...cadourile tale, completă Herr Direktor.

— Cu enigmele tale.

— Draga mea, cadoul fără enigmă e ca o cucoană cinstită: nu interesează!

— Grigore!

— Tu ești interesantă din alt punct de vedere!

— Poftim, moșu Puiu.

— Dănuț dragă, tu mi-ai adus cleștele de unghii! Eu ți-am cerut foarfecele.

— Grigore, nu te mai strîmba. Isprăvește cu subtilitățile.

— Bine, o să-mi plătiți cleștele.

— Ți-l plătesc.

Tacticos, Herr Direktor tăie sfoara, o strînse ghem, desfăcu învelitoarea, descoperind o alta de hîrtie de mătase, le păturи...

— Asta-i farsă!

— Mă rog...

— Eu cred, Herr Direktor.

— A ta va fi împărăția cerurilor! Uitați-vă în sus. Undoi-trei...

Zvîrlite-n sus, chimonourile japoneze se desfăcură și căzură iluminate de auriu și roșu ca fășii desprinse din cerul legendelor nipone.

De-o vrîstă cu Olguța și Monica, doamna Deleanu îngenunchie pe covor asupra minunilor.

— Iorgule, am scăpat de femei! Acuma e rîndul tău. Copiii vin la urmă. Fuu! Da' cald mai e!

— Scoate-ți surtucul, măi omule.

— Simandicoasă doamnă, se poate?

— După așa surpriză ești suveran.

— Uite, Iorgule, adevărate țigarete orientale. Excelente. Fiindcă-s fără carton, ți-am adus o țigaretă.

Galbenă și plină, ca tăiată într-un miez de ananas, țigareta de chilimbar deșteptă zîmbetul pomului de Crăciun pe chipul domnului Deleanu.

— Herr Direktor, aș vrea să-ți spun ceva.

— La dispoziție.

— Nu. La ureche.

— Poftim urechea.

— Herr Direktor, nu te supăra, eu aș vrea să-i dau Monicăi chimonoul meu.' Știi, mie-mi place foarte mult, dar mi se pare că Monicăi îi place și mai mult.

— Vino să te pup, gură de aur!

— Și eu, Herr Direktor.

— Olguța, să nu crezi că te-am uitat! Acuma vine rîndul vostru. Chimonourile erau pentru cucoane.

— Herr Direktor, șopti Olguța, te rog dă-i-l tu. Știi, mie nu-mi vine.

— Dragii mei, să isprăvim cu buclucurile, începu Herr Direktor acoperind cu mînile saltarul de jos... Olguța, tu ești cucoană?

— Nuu, Herr Direktor!

— Bravo ție! Tu ești în partida mea... Așadar, chimonourile sînt ale cucoanelor... Monica, nu te superi? Ia să vedem cum îți vine. Unu-i mai mic, acela-i al tău... Hocus-pocus-filipus!...

Cu o surprinzătoare dibăcie, Herr Direktor o metamorfoză pe Monica într-o clipă.

— Ia să vedem... măi, da' frumoase-s japonezele! Mă mut în Japonia.

— Monica, scoate-ți cozile afară... Așa. Vino să te sărut.

— Tante Alice, da' Olguța?... Nu vreau așa, șopti ea în brațele doamnei Deleanu.

— Lasă, nu te îngriji, Monica. Olguța are destule.

— *Merci*, moșu Puiu.

— Hopa!

Luînd-o în brațe, Herr Direktor o așeză pe divan și se dădu îndărăt, măsurînd-o prin monoclu.

— Alice, schimbă-i pieptănătura. S-o facem japoneză de-a binelea... Merită Japonia!

— Vrei, Monica?

— Da, tante Alice, răspunse Monica prin visul chimonoului.

— Alice, să fii la înălțimea chimonoului... și-a europencei.

— Cu-așa păr nu-i greu.

— Ș-acum deschid bazarul de jucării. Jos moșnegii!... Începem după vrîstă. Dănuț e cel mai mare. Poftim o pușcă, Dănuț. E cu doi ani mai mică decît tine: calibrul nouă. Uite și-o cutie cu cartușe. Uite și cartușiera.

Pușcă adevărată! Adevărată! La așa bucurie nu s-așteptа. Inima lui Dănuț, ca un toboșar napoleonian, bătu imnuri de glorie... Ținînd pușca în mînă, aruncă o *altfel* de privire Olguței. Olguța îl privea mai dinainte, așteptîndu-l.

Întîlnindu-i ochii, Dănuț își răsuci privirea spre geam, ocoli plafonul și strînse mai tare pușca. Ochii Olguței parcă erau de un calibru mai mare decît al puștii.

— Dacă vrei, uită-te și tu, Olguța.

Mută, Olguța luă pușca din mîna diplomatică în mîna ei războinică. Pușca devenise internațională.

— Dănuț! Dănuț! Tot Dănuț! Iar Dănuț! Încă Dănuț!... Nu cumva te-am protejat?

Pachetele zburau unul după altul pe al treilea divan.

— A venit rîndul Olguței. Poftim cizme de călărie și pantaloni de amazoană. Bluză să-ți facă maică-ta. Cal să-ți dea tată-tău.

— Măi-măi! De antilopă! se minună doamna Deleanu, pieptănînd-o pe Monica.

— Ce vrei! Pentru-așa gazelă!

— Herr Direktor...

— Olguța!... Ajutor, oameni buni! Tigroaică, nu gazelă! gemea Herr Direktor, năucit de sărutările Olguței.

— Uite, Herr Direktor.

Luînd cizmele în brațe, Olguța le sărută cu evlavie, pe fiecare în parte, cum sărutau străvechii luptători armele de luptă.

— Stai, că n-am isprăvit. Uite două *diabolouri*; o minge de *foot-ball;* și uite, uite...

Alte pachete zburară, despuiate cu înfrigurare de Olguța și Dănuț.

— Ce ziceți? îi întrebă doamna Deleanu dîndu-se la o parte cu o încetineală savantă din fața Monicăi.

— Aferim! aplaudă Herr Direktor.

Monica, roșie ca suflată cu vaporos mărgean, ședea turcește pe divan, cu genele și umerii plecați și mînile — în mînicele largi — încrucișate pe genunchi. Sfiala și chimonoul îi insuflase gesturile înguste ale japonezelor. Părul ei de aur tumultuos înflorise în coc nipon, prins cu pieptenii doamnei Deleanu... În rumen revărsat de zori, un pui de piersic înflorit, c-un paradis de aur pe creanga cea din vîrf, învălit de zeul livezilor cu chimonoul unei fetițe, ca să nu-i fie frig peste noapte: visul unui poet japonez îndrăgostit de piersici. Așa era Monica: o vignettă la începutul unei legende...

— Stați, copii, uitasem! Deschideți gura și întindeți mînile.

Herr Direktor desfăcu repede o lădiță de carton, își suflecă mînicele ca un hirurg, își cufundă mînile în cutie.

— *Va banque!*

Prune, cireșe, caise, renclode, piersici, pere, mere, nuci, ridichi, alune, morcovi, cepe, castane, migdale... de *marțipan*, cădeau, săreau, se rostogoleau ca o grindină umoristică de fructe și legume, făcute din pastă de migdale.

— Prinde-o, papa!

— Pe el, Olguța!

— Au, Herr Direktor!

Duhul anarhic al neorînduielii, paradoxal răsărit din cufărul ordinei, intrase în odaia turcească. Trîntiți pe jos de-a valma, mari și mici, culegeau bunătățile, de teamă să nu le calce.

Olguța, c-un morcov în dinți, ca un nas de clown; Dănuț, cu obrajii umflați de piersica din gură; doamna Deleanu, mușcînd — minune! — dintr-o ceapă inofensivă; Monica, împiedicîndu-se în chimono, făcînd mereu mătănii grațioase fructelor ca unor drăgălașe zeități; domnul Deleanu punînd piedici Olguței și Herr Direktor contemplîndu-i ca un boscar încîntat.

— Apă! M-am topit!

— Un duș ne-ar trebui. Am înnebunit cu toții!

— Cine-i acolo? Intră.

Profira intră, clipi prostește și rămase cu gura căscată... subt obștescul hohot de rîs al celor de jos.

— Prohiro, uite ceapă de la nemți. Pune-o în gură, porunci Olguța, bombardînd-o cu cepe.

— Mănîncă, Profiro, să vezi și tu cum îs cepele de pe-acolo, stărui doamna Deleanu.

Cepele erau învălite într-o foiță de mătasă dogorîtă care imita foița lor. Profira luă ceapa, o suci, o întoarse, tot trăgînd cu ochiul la zîmbetul neliniștitor al copiilor.

— Fă-ți cruce și mănîncă, o sfătui Olguța, văzînd-o că se codește.

— Hai Profiro, zi: Doamne-ajută!

— S-o curăț, coniță... Nu-i lucru curat.

— Ia nu te mai strîmba! Parcă n-ai mai văzut ceapă de cînd ești!

Profira făcu o cruce cu limba în gură și mușcă din ceapă, fără s-o mai curățe, cu nările înfiorate de teamă.

— Ptiu! scuipă ea în pestelcă, scărpinîndu-și limba cu dosul palmei.

— Te-ai otrăvit.

— Doamne păzește! Asta-i doftorie, coniță!

— Ceapă nemțească, Profiro!

— S-o mănînce sănătoși! Mă lipsesc.

— Fugi și adă apă de băut.

Un morcov aruncat de Olguța o expulză pe Profira. Ridicîndu-se în picioare, doamna Deleanu redeveni severă gospodină.

— Vai-vai-vai! Ce-am făcut aici! Parcă-i un bazar din Stambul.

— Herr Direktor, lasă-mă să-ți fac un turban, îl rugă Olguța, născocind un mijloc de-a prelungi dezordinea.

— De unde turban?

— Fac eu c-un prosop.

— Se aprobă. Atunci dați-mi și un șal.

— Știți ce? se amestecă doamna Deleanu, din nou convertită la extravaganțe, hai să ne costumăm cu toții! Fiecare cum vrea. Mîna liberă fanteziei fiecăruia!

— Eu rămîn așa, tante Alice, se rugă Monica.

— Sigur, tu ești gata costumată. Și eu tot japoneză mă fac.

— Da' eu, mamă? întrebă Dănuț.

— Tu... căută doamna Deleanu îmbrăcînd chimonoul, tu...

— Mamă dragă, el are costumul japonez, interveni Olguța cu o ciudată suavitate în glas.

— Nu vreau. Ce te-amesteci!

— Ce idee bună! Sigur. Tu ai costumul lui Kami-Mura. Du-te și ți-l pune.

— De ce, mamă?

— Fiindcă și eu îs japoneză, și Monica.

— Da! Monica are haină frumoasă, bombăni Dănuț.

— Cred bine! Ea e domnișoară. Tu ești soldat viteaz.

— Da! cu haine urîte!

— Dănuț, te rog să nu-mi strici cheful. Du-te și te-mbracă. Așa vreau eu.

— Fără pușcă? se posomorî Dănuț mai tare.

— Cu pușcă și cu tun dacă vrei! Hai, repede!

— Alice, dă-mi și mie o idee.

— Tu... tu și Grigore sînteți turci, adică tu ești pașă— îți fac eu turban și tot dichisul — iar Grigore-i eunucul haremului.

— Dragă Alice, nu-i fi avînd tu vreun strămoș mongol?

— ...?

— Uită-te-n oglindă. Ești japoneză autentică.

Părul negru, în noua pieptănătură, ochii depărtați și paloarea brună a obrajilor ovali erau un adaos exotic la chimono.

— Mai știi?! zîmbi doamna Deleanu.

— Ia priviți! îi invită Olguța cu un gest teatral.

Cu prosopul improvizat turban în jurul capului, Herr Direktor avea înfățișarea unui indian de operetă. Șalul turcesc de pe umeri nu izbutea să anuleze efectul european al monoclului și al zîmbetului de rigoare.

— Ha-ha-ha! Ia uitați-vă la Buftea!

— Kami-Mura!

— Bravo, Kami-Mura, ești în formă!

Dănuț se retrase pe lîngă zid într-un colț, tîrînd săbiuța ruginită și zăngănitoare, ca o rușine întrupată în coadă de tinichea.

Ca dimensiune, uniforma de amiral japonez avea șase ani, Dănuț unsprezece! Iar chipiul, prea mic, se răzbuna exagerînd circonferința buclată a capului care o purta plouat!

— Numai cafeaua și rahatul îmi mai lipsesc! Narghilea am, harem am, eunuc am, exclamă domnul Deleanu.

— Papa, tu ești Nastratin Hogea.

— Prea onorat!... Și tu, Olguța?

— Eu îmi pun cizmele și pantalonii de călărie. Mă fac haiduc și o fur pe Monica.

— Mă așteptam! oftă doamna Deleanu, mai mult pentru viitor decît pentru prezent. Du-te și ți le pune.

Profira intră cu tablaua de dulcețuri.

— Iracan de mine!

— Te-ai speriat, Profiro?

— Nici nu te-am cunoscut, coniță, sărut mîna!

— De ce rîzi, Profiro? o întrebă doamna Deleanu, văzînd tablaua primejduită de hurducăturile vulcanice ale veseliei pîntecoase.

— ...

— Spune, Profiro.

— Să nu vă supărați, coniță! Tare-i frumos! Parcă-i la panoramă!

— Bravo, Profiro!

— Trăiască Profira!

— Să închinăm un pahar cu apă în cinstea Profirei!

— Să trăiți și dumneavoastră, și tot veseli să fiți!

— Dănuț, tu nu te servești?... Da' tu ce cauți, Anica?

— Hă!

Prin ușa întredeschisă, Anica, numai ochi și zîmbet, sorbea tot ce vedea, minunîndu-se. Peste umărul ei, cu gura pînă la urechi, se ivi capul de lună umoristică al bucătăresei.

— Ce-i? Ați venit la panoramă?

— Hă! Hă!... zîmbiră dimpreună, cu glas de soprană și de bariton, Anica și baba.

— Hi-hi! le îngînă Profira, clipind din ochi către ele.

Se auzi un pocnet. Baba se răsuci. Anica o zbughi. Peste hotarul gol al pragului Olguța sări în odaie c-un bici în mînă.

— Ce ți-ai făcut, Olguța?

— Musteți, mamă dragă. Așa au haiducii.

Mustețile de funingine împodobeau o fragedă față de haiduc mărunt, în stilul baladelor populare:

Mustecioara lui
Pana corbului,
Ochișorii lui
Mura cîmpului,
Fețișoara lui
Spuma laptelui...

Cizmele de antilopă, pantalonii bufanți și mai ales bluza roșie cu centură de lac erau licențe poetice. Olguța putea haiduci printre flori de luncă, pe unde năvălesc fesurile macilor musulmani.

— Eu propun să redevenim oameni serioși.

— De ce, Herr Direktor? îl dojeni Olguța.

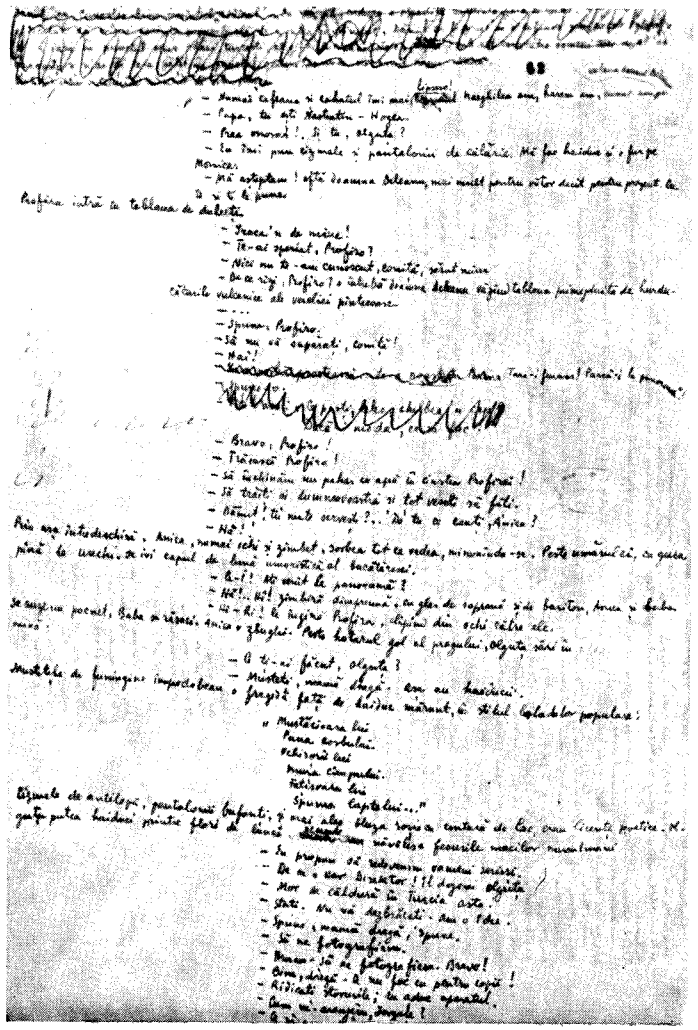

Facsimil după vol. I, ms. 5984, B.A.R.

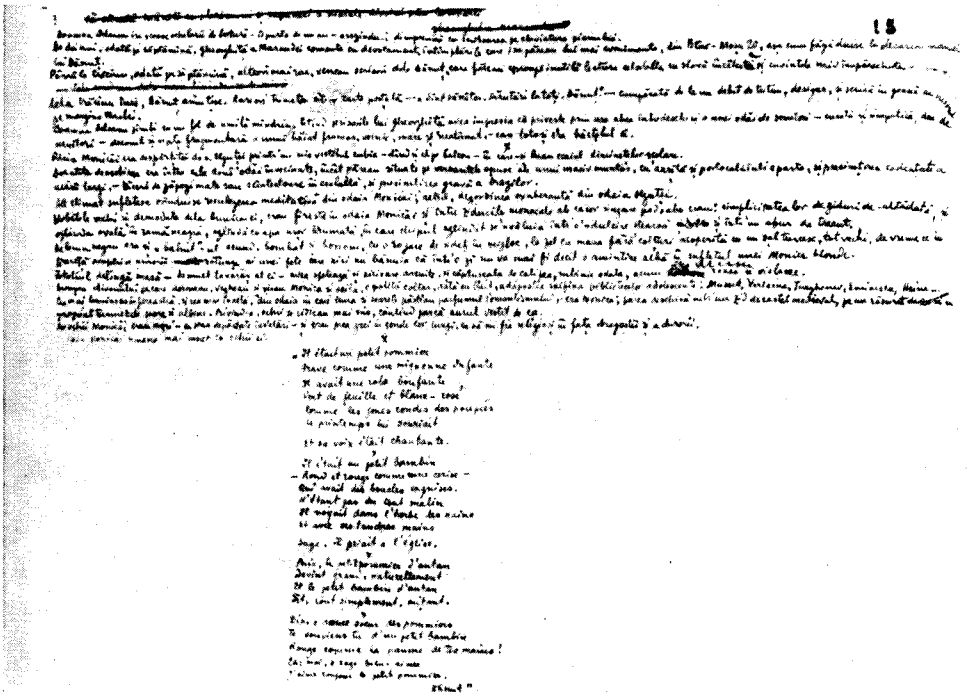

Facsimil după vol. I, ms. *5984*, B.A.R.

Ștefana Lupașcu (Teodoreanu) în tarna lui 1919

Ionel Teodoreanu în iarna lui 1919

— Mor de căldură în Turcia asta!
— Stați. Nu vă dezbrăcați. Am o idee!
— Spune, mamă dragă, spune!
— Să ne fotografiem.
— Să ne fotografiem. Bravo!
— Bine, dragă. Ce nu fac eu pentru copii!
— Ridicați storurile; eu aduc aparatul.
— Cum ne-aranjăm, Iorgule?
— Ce să ne mai aranjăm! Așa cum sîntem.
— Unde te duci, Dănuț? îl întrebă doamna Deleanu, întîlnindu-l pe coridor, cu sabia și chipiul în mînă.
— ...
— Hai înapoi, Dănuț... Vrei să mă superi? Și-mbracă-te la loc.

Mobilizat din nou în oștile ridicolului, Dănuț mergea, mînat din urmă de mama lui și de blestematul aparat fotografic, în care rușinea clipei de față, înghițită ca de-o sugătoare uriașă, avea să se întindă în viitor.

— Alice, hai și tu cu noi.
— Și cine vă fotografiază?
— Pune tu aparatul la punct; restul poate să-l facă și Profira.
— Ți-ai găsit! Nu pune ea mîna pe-așa ceva s-o tai! Se teme!
— Să-l chemăm pe Kulek, propuse Herr Direktor. El se pricepe.
— Perfect, cheamă-l tu, Olguța.
— Cum să-i spun, Herr Direktor?... *Komen sie, Herr Kulek... nach Herr Direktor.*" E bine?
— Spune-i ș-așa, Olguța. Are să vie rîzînd. Să nu te superi!
— De-acuma așezați-vă, îi pofti doamna Deleanu. Frații turci alături pe divan. Așa... Grigore, de ce nu stai turcește?
— Poftim. Așa-i bine? À la turca, bre!
— Bun. Monica, tu stai la picioarele divanului cum ai stat adineoarea... Apleacă-ți capul... puțin numai. Dănuț, așează-te lîngă Monica... Brrr! Crunt mai ești! Adevărat samurai!
— *Küss die Hand, gnädige Frau. Was wollen sie, Herr Direktor?* urmă Herr Kulek cam zăpăcit.

— Explică-i, te rog, Grigore... Olguța, tu stai la dreapta Monicăi. Așa.

Doamna Deleanu se așează la picioarele divanului, între copii. Herr Direktor luă o narghilea și-și cabră monoclul.

Domnul Deleanu își răsuci mustețile.

— *Ruhig bleiben, bitte schön.*

Olguța privi cu coada ochiului pe Dănuț, ironică. Monica își privea mînecile, dar vedea tot pe subt gene.

Dănuț, ținînd recordul încruntării, întoarse capul obiectivului, lăsînd posterității profilul unui amiral japonez cu bucle de fetiță, care pregătea o răzbunare aprigă japonezei cu coc blond, ocrotită de zîmbetul haiducului cu musteți de funingină.

•

De pe scări, doamna Deleanu — cercînd să compenseze cu gravitatea tonului neseriozitatea pieptănăturii și a chimonoului — vorbi apăsat:

— Grigore, te fac răspunzător! Ține-o din scurt, mai ales pe Olguța... Și nu uita pariul.

Olguța păstrase numai costumul de haiduc; mustețile și le spălase cu vată îmbibată în colonie.

— Mama-i fricoasă, Herr Direktor. Nu samănă cu mine.

— Ia lasă!

— Vorbesc serios, Herr Direktor.

— E fricoasă pentru *tine*, Olguța.

— Totuna.

— Ai să-ți schimbi părerea.

— Eu?? Nuu!

— Tu. Și eu mi-am schimbat părerile de cînd am nepoți.

— Tu nu ești fricos, Herr Direktor.

— Sînt, cînd trebuie... prudent.

— Ce-i asta prudent?

— Curaj cu linguriță.

— Ca o doctorie.

— Așa-i bine.

— Nu-mi trebuie. Eu îs sănătoasă.

— Olguța, de ce o superi tu pe mama?

— Fiindcă-i mama *mea*, Herr Direktor.

La cîțiva pași înaintea celorlalți, cu pușca plecată în jos — ca vînătorii — Dănuț își ducea oștirile la luptă. Oștirile din spatele închipuirii lui Dănuț erau nesfîrșite. Începeau de unde răsare soarele și coborau și suiau dealuri — hăt! în urmă — se revărsau pe cîmpii, și abia capetele lor ajungeau pe viteazul împărat din frunte, ai cărui pași erau pașii oștirilor care-l urmau mute, supuse, ca o trenă uriașă.

Armata din spatele concret al lui Dănuț era alcătuită din Herr Direktor, Olguța și Monica. Pentru expediția vînătorească — copiii fuseseră iertați de somnul ritual în această zi — Herr Direktor îmbrăcase haine ușoare de *tussor* și inaugurase casca de colonist. Nu lipseau nici mănușile cu toți nasturii încheiați. Herr Direktor își păstra albeața mînilor îngrijite „ca o...", spunea doamna Deleanu.

— Ca o ce, mamă?

— Ca o cucoană. Asta a vrut să spuie mama și nu găsea cuvîntul.

— *Merci*, Grigore. Cuvîntul acela îl găsești tu mai ușor decît mine.

— El mă găsește! zîmbise Herr Direktor cu modestie.

— Grigore, ești un caraghios! Uite: eu am mîni mai negre decît tine. Soarele-i sănătate. Atîta cochetărie la un bărbat?!

— Dragă Alice, îmi plac mînile țigăncilor fiindcă-s fine și uscate, nu fiindcă-s negre. Să mă iertați cu soarele dumneavoastră! Mă pîrlesc eu de ajuns la cărți!

Monica mergea alături de Olguța. În sufletul ei, pe o creangă înflorită, se legănau pasările brodate pe chimono, la adăpost de puști și ochi de vînători.

...Armatele închipuirii lui Dănuț, călăuzite de împăratul lor, mergeau să ucidă un zmeu străjuit de balauri. Primejdiile pîndeau la tot pasul. Zmeul putea să fure soarele și să arunce noaptea ca un codru des în fața năvălitorilor. N-avea grijă împăratul! Dădea foc codrului și trecea mai departe printre flăcări. Parcă pompierii nu umblă prin foc!... Înaintea lui Dănuț alerga Ali, cu coada țanțoș răsucită în sus, ca o musteață rurală.

...Cînele împăratului era năzdrăvan. Putea crește cît o vacă; se putea preface în armăsar cu aripi, pe care nimeni nu cuteza să-l atingă... Dar pe împărat îl asculta ca un cîne.

Zmeul avea balauri la poartă și buzdugan năprasnic în cui... Și ce? Împăratul avea pușcă... Să poftească zmeul!... Împăratul avea în cartușieră moarte pentru o sută de zmei și tot atîția balauri... Cartușele le păstra Herr Direktor, dar zmeul n-avea de unde să știe ce știa Dănuț.

Armata din spatele lui Dănuț — mai puțin Monica — mergea să ucidă o legendă și să cîștige o prinsoare cu prilejul botezului vînătoresc al puștii lui Dănuț.

Iată obîrșia legendei: În casa lui conu Costache Dumșa sultănise vreme îndelungată, peste toți și peste toate, Fița Elencu, sora lui mai mare, mult mai mare.

Vlăstar urît al unui neam de oameni frumoși, Fița Elencu, era hîdă pentru întregul ei neam în cumpăna a două veacuri, pe care o înclina înspre ea. Dar nimeni n-ar fi cutezat să gîndească măcar una ca asta, căci ochii verzi ca verdele veninului ai Fiței Elencu răzbăteau dincolo de frunțile plecate în fața ei. Deșteaptă pe cît era de slută, răutatea ei le întrecea pe amîndouă la un loc.

Cînd pleca la Medeleni, în cupeu, însoțită numai de cărți în felurite limbi, aduse de prin străinătăți, Iașul boieresc — scăpat de robia roșie și verde a unei limbi și a unor ochi — ofta cu dulce ușurare. În schimb, la Medeleni începeau vremuri de bejenie. Peste copilăria și tinerețea doamnei Deleanu și peste tinerețea mamei ei, Fița trecuse ca lăcustele prin lanuri. Un boier de pe vremuri o poreclise „soacra bucuriei" și multele ei nurori nu puteau trăi cu ea în casă. Și-n casa lui conu Costache, Fița trăise încă și după moartea lui.

Cu tinerețele fecioarei bătrîne se îngropase în trecut o taină șoptită odinioară, apoi amuțită. O dragoste... Oare?... Un tînăr îndrăgostit de Fița Elencu... Cu putință?... Înșelarea cu o țigancă trupeșă de la Medeleni. O plimbare pe iaz, cu barca, un înec din care Fița Elencu scăpase... văduvă și o roabă bătută cu harapnice pînă cînd trupul luase culoarea sîngerie a buzelor păcătoase, culoare ademenitoare de muște verzui ca ochii Fiței.

Țăranii bătrîni vorbeau că iazu-i blestemat.

O singură slăbiciune avuse Fița Elencu, de nimeni știută: Olguța. Ochii negri ai fetiței de cinci ani nu se plecau în fața ochilor verzi. Cruțați de bătrînețe, ochii verzi urmăreau deseori prin casă pletele brune și fruntea scurt și dîrz tăiată, ca pe o inscripție netălmăcită încă. Curînd, însă, o întîmplare nemaipomenită în lunga viață a Fiței o luminase.

Singurii dinți de care bătrînețea o despuiase pe Fița Elencu erau cei obîrșiți din gingii. Fița purta dantură. La prînz și la masă, în fața tuturor comesenilor, feciorul aducea într-un pocal albastru, plin de apă, dinții albi și țapeni ca un rînjet de strigoi.

— *Naturalia non turpia.*

Nimeni nu crîcnea. Pofta de mîncare pierea, ca toate celelalte.

Într-o bună zi, Fița Elencu începu un post care ținu mai bine de două luni — și care-i grăbi sfîrșitul — fiindcă dinții luaseră drumul iazului.

Feciorul venise la masă cu pocalul gol, așa de palid la față, că parcă-și aducea inima în pocalul fără de dinți.

— *Eu* i-am zvîrlit în iaz, vorbise răspicat Olguța, într-o tăcere de oraș îngropat subt lavă.

— Să-mi aducă un pahar cu lapte la mine în odaie. Și mata, fetițo, să poftești la mine după ce-i sta la masă.

Olguța nu-și pierduse pofta de mîncare: dimpotrivă, cu plecarea dinților, pofta-i venise la loc. După masă intrase în odaia Fiței trîntind ușa, ostentativ.

— Am venit.

Fița o privise din cale-afară de lung — cu toată puterea ochilor și a minții — făcînd-o pe Olguța să crească mare în viitor, cum germinează o sămînță în mîna unui fachir.

Și pentru întăia oară în viața lor buzele fără dinți sărutaseră c-un fel de acră duioșie obrajii aprinși ai Olguței. Din clipa aceea, Fița Elencu nădăjduise că neamul ei de „papă-lapte" mai căpătase o Fiță Elencu. O lăsase moștenitoare.

Drept răsplată, după binecuvîntata ei moarte, Olguța botezase cu numele celei răposate o ciudată broască.

Din tată-n fiu, sătenii din Medeleni păstraseră vorba că iazu-i blestemat și că Fița Elencu... După moartea Fiței — spuneau țăranii — se ivise în iazul cu pricina o broască

neobișnuit de mare și de îndrăzneață. Rîioasă, firește, domnea peste celelalte, cum domnise Fița cu ochi verzi peste toți. Moș Gheorghe scăpase o vorbă — ca s-o ferească pe Olguța de iazul necurat — vorbă necugetată! Olguța începuse vînătoarea Fiței iazului în care zîmbea dantura celeilalte Fițe. Praștia nu izbutise; nici meșteșugul vînătorilor de aiurea.

Acum, satul întreg știa că Fița Elencu s-a prefăcut în broască fermecată. Și la adăpostul legendei, broaștele nesupărate de nimeni se înmulțeau în voie, ocărînd cu glasuri din ce în ce sporite priveliștile Domnului, cu broasca cea mare între ele ca un nesecat și diabolic potir cu venin...

❦

...Se apropiau. Iazul pustiu ca subt lună sclipea zimțat în bătaia piezișă a soarelui, mirosind a mîl și a răcoare putredă.

...Împăratul redeveni Dănuț fiindcă Dănuț știa legenda și nu-i venea să-nfrunte singur iazul ocolit de toți. Ridică pușca, ochi lung cerul pînă cînd îl ajunseră ceilalți și porni cu ei alături, lepădîndu-se de pușcă: nu-i bine să te pui rău cu Fița Elencu! Ca simplu privitor e altceva. Lui moșu Puiu nu-i pasă.

Răsună dinspre trestii orăcăitul broaștelor, ca mii de saci cu nuci scuturați. Larma crescu patetică. Orăcăitul se dezlănțui mai pătimaș, întretăiat de bocete, de văicăreli și tînguiri — ca psalmodia unei sinagoge.

Pe mal ședeau broaște cu gura blazată și ochi astronomici privind cerul fără stele... Hămăitul lui Ali le făcu să tresară, fără să le alunge din lenea lor și-a mîlului.

— S-așteptăm, Herr Direktor. Ai *s-o* vezi acuși.

— Tu o cunoști, Olguța?

— Sigur. Nu pot s-o sufăr! Așa-i de obraznică!

— Lasă, Olguța, că-i vin eu de hac.

Monoclul lui Herr Direktor o aștepta pe Fița Elencu. Și pușca încărcată. Și praștia Olguței pe deasupra.

De aproape broaștele erau soliste. Latratul lor acvatic nu pornea vulcanic din craterul soarelui de-apus sau din nostalgica paloare-a lunii, ci din cîte un trup bubos și moale ca de bătrîneță viermănoasă.

— Olguța, poate că iese-n altă parte.

— Nu, Herr Direktor, îți spun eu. Acela-i tronul ei.

Mîna Olguței izbucni dușmănos, arătînd cu degetul un ciot de salcie săltată deasupra apei, mult mai încolo de mal, ca dinadins. Încomat de lintiță, ciotul părea un trup de cal decapitat, oprit din salt, cu copitele în apă, și-ncremenit.

Pînda începuse. Herr Direktor aprinse o țigară. Olguța își încerca praștia întinzînd-o prelung, cu un gest grațios. Monica asculta țîntarii al căror țiuit apropiat era ca freamătul tînguitor a mii de vioare, în cer parcă.

Un broscoi încălecă o broască și, împreunați, se azvîrliră hîzi în apa nupțială, urmați de un inel de-argint înfiorat. Alte broaște țîșniră din apă; cu salturi de gumă, trecură prin mîl, rămînînd în genunchi, nemișcate, cuprinse de un brusc extaz.

Din vălurele răsăreau capete cu ochi holbați de înecat și s-afundau la loc.

Dănuț nu se simțea la îndemînă. Prin apă îl pîndeau mii de ochi... Și apa e adîncă!... Și apa e ciudată ca o neînsufletită mînă de mort, care deodată poate să te apuce și să te tragă *dincolo*...

Încet-încet, de-a-ndaratelea — ca cineva care se teme să nu fie prins pe la spate — soarele roșu, mare și rotund se-ndepărta de iaz, privindu-l.

Cînd vorbele amuțesc, gîndurile încep să vorbească singure, iute, ciudat... Dănuț ar fi fost mulțumit să-l *atace* Olguța. Dar Olguța pîndea luciul apei din preajma sălciei ca pe-o ușă îndărătul căreia o mînă apăsa clampa.

— Sst.

Nu vorbea nimeni. Herr Direktor aruncă țigara și trase trăgaciul.

— Acuma să știți că iese, șopti Olguța, cu fruntea brăzdată.

Monica își astupă urechile.

În jurul sălciei, subt apă, zvîcneau noroadele mucegăite.

— Uite-o! Nu trage! Mai stai.

Răposata Fița Elencu răsărise din apă... sau din salcie. Și toate broaștele, împrejmuind cu ochi și bube salcia, începură a prohodi în cor.

Burduhănoasă ca un idol chinezesc, leproasă, știrbă și gușată, Fița Elencu nu se clinti din fața puștei.

Glonțul porni — piatra porni. Și glonț, și piatră în zădar.

Prohodul broaștelor, din ce în ce mai urlător, gonea parcă și glonț și piatră.

Cu mișcarea elegantă a vînătorilor — asemănătoare cu destinderea în salt a ogarilor — Herr Direktor sprijini pușca de umăr și trase din nou. Piatra, după glonț.

Galeș și sinistru, Fița Elencu îi privea.

Și deodată, înghițită, Fița Elencu rămase numai în ochii vînătorilor. Salcia goală. Broaștele se risipiră.

— Ce zici, Herr Direktor?

— Știu eu!... E greu să tragi în apă; te orbește lumina... Urîtă broască!

— Urîtă broască! oftă Olguța.

— Urîtă, șopti Monica, strînsă de un fior în spate.

— Hai să plecăm, moșu Puiu, se grăbi Dănuț.

— Nu, dragă. L-am scăpat pe decan. Să ne luăm măcar revanșa cu membrii baroului. Institui premiu un leu de broască. Eu țin contabilitatea. S-a făcut?

— Bravo, Herr Direktor! Lasă, că le-arăt eu!

— Dănuț, începe tu... Nu te pripi, măi băiete! Ochește liniștit... Acuma trage. Ai scăpat-o. E rîndul Monicăi.

— Eu nu știu, moșu Puiu.

— Înveți... N-ai frică, Monica. Nu face zgomot, o îmbărbătă Herr Direktor văzînd-o că-și astupă urechile în loc să apuce pușca.

— Monica, mă supăr, interveni Olguța. Eu aștept.

Dojana Olguței o hotărî. Luă pușca, stîngace — așa cum fumează femeile care nu știu — și trase la noroc. O broască întoarsă pe burtă deveni nufăr alb.

— Un leu pentru Monica... Ia să te văd, Olguța.

Broasca Olguței făcu un salt deznădăjduit și căzu pe apă, arătînd cerului, cu lăbuța, inima rănită.

Ali alerga de-a lungul malului, hămăind. Un pocnet îl alunga înainte, altul îl întorcea îndărăt, mai mînios, mai buimac. Părea că se luptă cu țînțarii: el prea mare, ei prea mici.

— Pauză. Să facem bilanțul. Monica are doi lei; Dănuț cinci; Olguța opt... E rîndul tău, Dănuț.

— Ssst! Herr Direktor! Fița.

Pe iazul vînăt de înserarea cerului se făcuse liniște. Numai păpurișul din fund suspina uscat.

— Olguța, trage tu; eu nu mai văd, șopti Dănuț, lepădîndu-se de pușcă.

Olguța i-o luă din mînă fără să-l asculte. Obrajii îi ardeau ca atunci cînd intrase în odaia Fiței Elencu pentru răfuială. De astă dată, broaștele amuțiseră ca să răsune singur glasul celei de pe salcie.

De unde răsuna?... De-acolo sau de-aiurea?... În tăcerea topită și-n umbra clipei vinete, suiau cirezile negre din fundul pămîntului, mînate de un hohot de rîs hurducat, înăbușit și gros.

— Ali, vin aici! Ține-l de gît.

Dănuț ascultă porunca epică. Olguța se lăsă într-un genunchi, își sprijini cotul de genunchiul celălalt, și ochi, și ochi, pînă cînd țelul se încrustă în burta albă ca un ciob de lună. Din inima Olguței și din pușca împietrită glonțul țîșni... și nimeri. Labele Fiței izbucniră în sus, tragice, ca brațele unui blestem. Îmbrîncit de glonțul care-l găurise, trupul se prăvăli în apă...

Răsăreau stelele pe cerul creștin.

— Bravo, Olguța! Asta-i lovitură de maestru. Meriți o pușcă de vînătoare.

— Olguța, îți dau ție pușca mea, sări Dănuț, cuprins de entuziasmul darnic al marilor evenimente.

— *Merci*, păstreaz-o. Eu am să am pușcă de vînătoare.

— Olguța, am cîștigat pariul. Adică tu l-ai cîștigat. Un cataif cu frișcă de la mama și un flacon de parfum de la mine.

— Herr Direktor, nu se putea să scape. Trebuia s-o ucid.

— De ce, măi drace?

— Așa... Fiindcă-mi era frică de ea, răspunse tare Olguța, ca s-o audă și Olguțele din trecut.

Acesta fu epitaful celor două Fițe.

*

Muzical, visul unei nopți de vară suna pe hotarul toamnei. Fluiere și flaute, cimpoaie, cobze și vioare, tălăngi, viole și violoncelul monocord al buhaiului de baltă cîntau

din trei zări întunecate — albastru, pentru paloarea de argint a unei zări. Nu răsărise luna pe acolo; de mult trecuse soarele. În naltul luminiș, o stea tremura ca prinsă în pînze de paianjen.

Dănuț, cu pușca aplecată în jos, deschidea alaiul. Lătratul lui Ali crăinicea victorii.

...Împăratul se întorcea singur de la luptă. Oștile îl așteptau mai încolo, ca o pădure gata să-nflorească sau să piară subt secure... Bietul împărat! Numai el își primejduise viața pentru ostașii lui și pentru liniștea împărăției. Ce împărat de treabă! Ce împărat viteaz! Bravo lui!

— Moșu Puiu, unde ești?... Ali! Ali! Hei-hei...

Înainte era cimitirul de la marginea satului, îndărăt iazul cu Fița Elencu. Dar moșu Puiu era înaintea iazului. O luă la goană îndărăt, cu pușca.

— Herr Direktor, de ce nu-s eu băiat?

— Așa a vrut Dumnezeu!

— Ei, Dumnezeu!

Herr Direktor schimbă un zîmbet ateu cu steluța de sus.

— Sau cocostîrcul.

— Ei, cocostîrcul!

— Cine atunci? întrebă și se-ntrebă prudent Herr Direktor.

— Mama, Herr Direktor. Îți spun eu.

— Bine. Mama și tata au vrut, amplifică scrupulos Herr Direktor.

— Nu. Mama singură.

— De ce tocmai mama?

— Ca să mă persecute.

— Ei!

— Ba da. De ce nu l-a făcut fată pe Buftea?

— Lasă-l în pace, măi drace! Ce-ți mai trebuie? Acuma ești băiat: ai pantaloni.

Olguța oftă amar.

— Nu-s băiat.

— De ce, Olguța? Ce mai vrei?

— Nu știu!... Da' știu eu...

— Și nu ești tu mîndră să fii la fel ca mama?

— Asta-i altceva, Herr Direktor. Mamei îi place.

— Și ție?

— Mie nu.

— Îți plac băieții, Olguța?

— Mie?? Nu pot să-i sufăr.

— Atunci de ce vrei să fii băiat?

— Eu nu vreau să fiu fată.

— Atunci ce vrei să fii?

— ...Vezi, Herr Direktor! Spun prostii... fiindcă-s fată.

— Da' tu, Monica? o întrebă Herr Direktor, cîntărindu-i cozile cu palma.

— ...Eu aș vrea să fiu ca tante Alice.

— O iubești, Monica?

— Da.

— Și pe mine?

— Sigur, Herr Direktor, îl încredință Olguța; ea e prietina mea.

Treceau în dreptul stogurilor de fîn rînduite pe cîmpie, ca niște falnici cozonaci abia scoși din cuptorul verii.

— Monica, așa-i c-ai obosit? o întrebă poruncitor Olguța, încetinind pasul.

— Puțin!

— Da' tu, Herr Direktor!

— Ajungem îndată.

— Dragă Herr Direktor, mai avem... și te-aș ruga ceva.

— La dispoziție.

— Da' să-mi promiți că faci.

— Depinde.

— Spune că da, Herr Direktor.

— Spune tu ce vrei.

— Spun, dacă promiți.

— Spune.

— Vra să zică mi-ai promis?

— Să zicem!

— Hai să ne odihnim, Herr Direktor. Uite, Monica nu mai poate.

— Și mama ce-are să spuie?

— Are să ne-aștepte.

— Cu biciușca!

— Ba cu mîncare bună și caldă fiindcă noi am cîștigat pariul.

— Așa să-i spui!

— Sigur. Eu am să-i spun.

— Să ne așezăm... Da' unde-i Dănuț?... Dănuț... Dănuț! Kami-Mura, stop!

U-uuu... tra-raa... oo-ooop, hăuli ecoul dezmățat.

— Moșu Puiu, mă duc eu să-l aduc, se oferi Monica, spăimîntată de singurătatea lui Dănuț.

— N-are să-ți fie frică?

— Nuu, mințiră buzele Monicăi, dezmințite de obraji.

Cu dinții și pumnii strînși, Monica o luă la goană, orbită de întuneric. Pe măsură ce se îndepărta mai tare de cei rămași pe loc, alerga mai iute. Și spaima, ca un greier negru și strident, țipa-n tăcerea ei: Dănuț, Dănuț, Dănuț...

Inimile celor doi fugari, lovindu-se una de alta pe neașteptate, căzură-n jos, de fier, și zvîcniră în sus, istovitor de elastic.

Cu picioarele cosite, Monica se opri în drum, închise ochii și țipă, gîfîind: „Dănuț, ajutor"...

Lui Dănuț, în sprinteneala fugii, îi căzuse pușca din mîni în dreptul Monicăi. Țipătul Monicăi îl opri. Se întoarse îndărăt, ridică pușca și, încruntat, se porni asupra Monicăi.

— De ce m-ai strigat?

Ținea pușca de țeavă, cu patul proptit în pămînt — calm. În schimb, vorbele-i erau anemiate ca aripele fluturilor strînse în degete brutale.

Monica, mută, îl apucă de mînă, sorbind adînc răcoarea serii.

— Lasă-mă. Nu vezi că țin pușca?

— Tu ești, Dănuț?

— Eu, sigur, se făli glasul învîrtoșat. Nu vezi? Ce cauți aici?

— M-a trimes moșu Puiu să te chem înapoi.

— Și de ce fugeai?

— Mi-era frică, Dănuț.

— Aha!

— Te rog să nu mă spui Olguței. Ea se supără.

— Și eu mă supăr!

— Nu te supăra, Dănuț. Eu îs fricoasă.

— Știam eu!

— Cu tine nu mi-i frică.

— Hee! Cred!

— Tu ești băiat; ești curajos.

— Și ce vrei?

— Să mergem înapoi.

— Și dacă nu vreau?

— Atunci mergem acasă. Da' parcă și tu veneai înapoi...

— Mă plimbam.

— Eu merg cu tine, Dănuț, unde vrei.

— Știi tu ce-i acolo? o întrebă Dănuț, arătînd cu țeava puștii.

— Satul.

— Nu. Ci-mi-ti-rul, vorbi tare Dănuț, estompînd treptat silabele fioroase.

— Vai, Dănuț!

— Ți-i frică?

— Cu tine, nu.

Dănuț își stăpîni un oftat de ușurare.

— ...Bine. Hai *cu mine* înapoi.

— Lasă-mă să te țin de mînă, Dănuț...

Două mîni se încleștară, încuiate în apropierea cimitirului. Porniră. Pașii lui Dănuț creșteau. Din nou goana clocotea în el.

— Dănuț, nu vrei să mergem mai încet?

— N-ai decît să rămîi singură.

— Nu, Dănuț... eu cu tine vreau... da' nu mai pot. Hai mai încet, Dănuț...

— Dacă-ți place! Eu mă grăbesc.

— De ce, Dănuț? Moșu Puiu ne așteaptă.

— Aîî! Am spus o dată!

...În drum, o vrăjitoare ațînuse calea împăratului. Cu mînile — fiindcă isprăvise gloanțele — împăratul se luase la trîntă cu ea. În ajutorul vrăjitoarei săriseră din cimitir toate duhurile rele. Dar mînele împăratului erau de fier, ca și curajul său. Pușca într-o mînă, mîna vrăjitoarei în cealaltă — și la drum. Împăratul se ducea să înece vrăjitoarea în sîngele balaurului răpus... Halal de-așa împărat!...

Din marele belșug ceresc, cădeau steluțe, stele și luceferi prin noapte și prin veacuri.

— Ce stai?

Dănuț întoarse capul îndărăt. Monica privea cerul cu ochii măriți, ca și cum ar fi văzut zborul unui înger. Apoi, cu aceiași ochi, îl privi pe Dănuț.

— Vai, Dănuț, ce frumos e!

Așa se dezvălui sufletului Monicăi, întâia noapte lirică a lunii...

— Unde-s? se răsti Dănuț dînd drumul mînii de prisos de acum înainte.

— Crede-mă c-aici i-am lăsat! se apără Monica, îndoindu-și degetele înțepenite de strînsoarea viteazului împărat.

În locul vînătorilor de broaște — ca într-o vrajă — un moș decorativ cocea păpușoi la un foc aromat de vreascuri și coceni.

La auzul vorbelor,moșul se aplecă și întoarse un păpușoi rumenit: pe stogurile de fîn și pe cîmpie, și poate și pe cer, o umbră mitologică răsuci gîtul unui balaur cu limbile vîlvoi.

— Moșule.

— ...

— N-auzi, moșule?

— ...

Autoritar, Dănuț bătu cu patul puștii în pămînt.

— Hei! Moșule! Eu îs de la curte!... N-auzi?

Moșul se întoarse clipind. Cu ochii micșorați și troieniți de sprîncenele albe, îl privi pe Dănuț cum privești o rîndunică pierdută în cer sau o gîză prizărită printre ierburi.

— Ha?

— Poate că n-aude, săracu! interveni Monica. Vorbește mai tare, Dănuț.

— Tu să taci! Mo-șu-le, urlă Dănuț, roșu la față, n-auzi odată?

— Aud?

— N-ai văzut un domn și-o domnișoară? răcni Dănuț ca pentru cineva din lună.

Moșul trase cu ochiul la carul cu boi oprit în drum, trase cu ochiul și la fața lui Dănuț, posomorîtă cu toată veselia flăcărilor, și-și căută de treabă mai departe. Un alt păpușoi fu tolănit pe cealaltă coastă de-o mînă deprinsă cu focul.

— Ei comedia dracului! oftă din greu Dănuț.

Dacă și surîsul ar fi să aibă umbră, al moșneagului ar fi acoperit cîteva fălci, de mare și bun ce era.

— Moșule-moșule, n-auzi?

— N-am văzut ni'ca! Ei!

— Ești sigur?

— ...

— Ți-ai bătut joc de mine! se întoarse Dănuț către Monica.

— Crede-mă că nu, Dănuț! Aici erau...

— Da' nu-s! bătu el din picior.

— Poate că-s mai încolo.

— Du-te și-i caută.

— Parcă ți-ar fi nevastă, boierule!... Așa-i ghini!... Mai stați oleacă la foc. Ia luați cîte-un păpușoi.

— Eu mă duc să-i caut, suspină Monica. A!...

Dănuț îi întoarse spatele.

Olguța răsărise din car, pe jumătate în bătaia flacărilor, făcînd semn Monicăi să tacă și să vie. Înălțată de brațele lui Herr Direktor, Monica se trezi în fîn gîdilitor și parfumat ca un îndemn la rîs —cu stelele deasupra și șoaptele Olguței la ureche.

— Olguța, să-l chem și pe Dănuț.

— Lasă-l să *te aștepte!*

— Să stea singur?

— Sigur. Așa a vrut!

Olguța înjumătățți păpușoiul adus de Monica, suflînd în palme. Se înfruptară toți trei.

— Herr Direktor, ai băgat de seamă? Cînd mănînci păpușoi parcă pești!

— *Merci!*

— Să-ți mai dau?

— *Reste!* Îmi stric pofta de mîncare.

Culcat pe spate, Herr Direktor privea cerul prin monoclu. Calea-laptelui adia pînă-n zare, ca vîntul într-un lan astral de rochița rîndunelii.

„Un taraf de lăutari... și celelalte" dori tainic Herr Direktor, oftînd.

— Olguța, trebuie să pornim spre casă.

— Iaca pornesc.

— Cheamă-l pe moșneag.

— Parcă eu nu știu să mîn! Hăis, boală! îndemnă ea boii cu glas prefăcut.

— Iacă, mă cheamă nepotu-meu. Stai, măi copchile măi! Nu porni.

Moșneagul se porni de lîngă foc, păturind în pănuși păpușoii copți.

— Apoi te las cu bine, boierule.

— Moșule, mă lași aici?

— Păi cum?

— Moșule.

— ...

— Moșule, n-auzi? Vin și eu.

— Așteaptă-ți copchilița, boierule. N-o lăsa, c-o mînîncă lupchii.

— Hăis!

Scîrț-scîrț, scîrț-scîrț...

— Lupii? murmură Dănuț îngîndurat, strîngîndu-se lîngă foc.

Scîrț-scîrț, scîrț-scîrț... Parcă-i făcea în ciudă!

Cu pas împărătesc, legănîndu-și coarnele prin stele, boii trăgeau; carul scîrțîia. Moșneagul, lîngă boi. Și numai Dănuț lîngă foc.

— Monica! Unde ești, Monica?

— Aici-s, Dănuț.

— Kami-Mura!

— Buftea, hoo!

— Uf!

...Din car, Dănuț dădu un binemeritat concediu bravului împărat.

— Uite luna!

— Luna-i?

— Luna. Samănă cu tine, Buftea, cînd ai *oreillons!*

Răsărise colorată ca un abțibild, fără gură și sprincene lineare, luna care-o văd copiii mici prin somn, strîmbîndu-se elastic: serioasă, veselă sau tristă.

Olguța o vedea ilară și-i venea să-i scoată limba.

— Nu seamănă cu Dănuț, Olguța! protestă Monica după o scrupuloasă examinare.

— Da' cu cine seamănă? Cu tine?

— C-un nătărău de bostan! glumi Herr Direktor.

— Buftea, spune și tu cu ce seamănă. C-un glob de aur?

— Lasă-mă-n pace!

— Fii politicos! Ai noroc că-s bine dispusă.

Dănuț nu se gîndea la lună. Constatase din auzite prezența ei și o găsise în turbinca lui Ivan, fără s-o privească pe cer.

Lui Dănuț îi era foame. Luna din turbinca lui Ivan, cu fața ei de lipovan gras, era stăpîna unei băcănii mai mare decît a lui Ermacov de la Iași. Dănuț o vedea punînd în vastul coș de hîrtie cutii cu sardele; tăind patace roșcate de salam; deschizînd cutii cu masline marinate; întinzînd, spre gustare, cu vîrful cuțitului, o așchie grasă de cașcaval de Penteleu; desfăcînd un hîrzob de păstrăvi afumați...

— Herr Direktor, mie mi-i antipatică luna.

— De ce?

— De la Slănic, Herr Direktor.

— Ce ți-a făcut la Slănic?

— Trebuia să ne plimbăm *pe lună*. Pe atuncea eram eu mică.

— Și-acum ești mare?

— Nu. Da' atunci eram mai mică... Eu mergeam de mînă cu Buftea, înainte. Și-n urma noastră veneau niște domnișoare care se sărutau cu domnii...

— I-auzi!

— Da, Herr Direktor. Eu vedeam umbrele lor... De ce se sărutau, Herr Direktor?

— Se jucau, Olguța.

— Asta-i joacă!?

— Joacă de oameni mari!

— Mai rău decît copiii, Herr Direktor! Eu n-am să mă joc așa niciodată. Herr Direktor, spune-mi drept dacă ți-ar veni ție să te săruți pe gură cu o cucoană care nu ți-i rudă?

— Aaa! Mai ales! Sigur că nu, oftă Herr Direktor.

— Sigur. Asta-i grețos. Uite, Monica-i prietena mea. Spune tu, Monica, mă spăl eu pe dinți cu periuța ta?

— Nu. Tu ai periuța ta.

— Vezi, Herr Direktor! Ei, îți spun pe onoarea mea că domnișoarele celea se sărutau pe gură cu domnii de-acolo!

— Vai de mine!

— Crede-mă, Herr Direktor. De asta eu nu le lăsam să mă sărute pe obraz... Și eu am băgat de seamă că ziua nu făceau așa. Numai cînd era lună.

— Vra să zică, nu ești bine cu luna?

— Nu, Herr Direktor. Cînd o văd îmi vine ciudă.

— Vin să te pup, Olguța.
— Pupă-mă.
— Nu te superi?
— Nu. Tu ești rudă cu mine... Și tu nu faci ca domnișoarele de la Slănic.
— Ferească Dumnezeu!
La intrarea în sat, un tunel gălbui găuri noaptea.
— Ne-am fript, copii! Au trimes după noi, zîmbi Herr Direktor recunoscînd farul de la automobil și presimțind ce adăpostea.
— Iar Anica! se supără Olguța... Moșule, ia vin să *grăim* oleacă.
— Să grăim!
Moșul rămase în urma boilor, ștergîndu-și musteața.
— Moșule, să spui că nu ne-ai văzut. Are să te-ntrebe o țigancă — glasul Olgutei scăzu — care umblă cu un neamț: știi, neamțu cu *căruța dracului*.
— Lasă, că le-arăt eu! Neam spurcat! mormăi moșul trecînd lîngă boi.
Herr Kulek se apropia, cu brațul încolăcit pe mijlocul Anicăi. Ținea farul în mîna ridicată, ca pe o halbă.
— N-ai văzut pe boieri, moșule? întrebă distrat Anica.
— Hm! Ai să te-afurisești, fa! Chei din fața mea! Hii, boală!
Hohote de surdă veselie porniră din fînul carului, acoperite de rîsul greierilor și-al cosașilor.
Spiritual, Herr Kulek lumină luna cu farul și trecu mai departe, vorbind Anicăi ca unei surdomute de același neam.

*

— Borșul, Profiro, strigă domnul Deleanu din cerdac, zvîrlind țigara.
— Borșul, Profiro! intonă corul din car prin zarva cînilor din curte și din sat.
Cu lampa într-o mînă și cu lingura de salată în cealaltă, doamna Deleanu îi aștepta pe scări, severă, ca o alegorie a Justiției casnice pentru acei care întîrzie la mese.
— Poftim! Car cu boi vă mai lipsea! Domnule automobilist, acum se vine la masă, și așa?
— Păziți, c-o arunc pe Fița!

— Aii!
Doamna Deleanu se ghemui, ferindu-se. Mănușile lui Herr Direktor purtaseră o clipă groaznica poreclă. După mănuși sări din car Ali, gudurîndu-se frenetic.
— Am cîștigat pariul, întreabă-i! țipă Olguța avîntîndu-se din car pe-a doua treaptă în brațele domnului Deleanu.
— Adevărat?
— Veșnica ei pomenire! intonă Herr Direktor.
— Uf! Slava ție, Doamne! răsuflă doamna Deleanu. Parcă am avut o presimțire: cataifu-i gata.
— Ura pentru cataif!
— Dar n-am să vi-l dau fiindcă vă faceți de cap.
— Patapum, bum... Dă-ni-l de sufletul lui Patapum, mamă dragă, se jelui Olguța arătînd moartea declamatorie a basetului.
— Ce-avem la masă? năvăli Dănuț scuturîndu-se ca un cățelandru scos din apă.
— Buna sara, tante Alice... Olguța a împușcat broasca.
— Daa? Buna sara, Monica. Hopa! Ți-i foame?
— Grozav, tante Alice!
— Bravo!
Cu fîn zburlit în părul blond și cu obrajii rumeniți, Monica clipea, luminoasă în lumina lămpii.
— Da' unde-i Anica? N-ați întîlnit-o?
— Caută luna! mormăi Olguța, mestecînd un colț de pîne.
— De miere! adăugă Herr Direktor, scuturîndu-se de fîn.
— Grigore! Nu-ți dau cataif.
— Are Kulek și pentru mine!
Pașii Profirii duduiră. Aducea castronul cu borș.
— Poftă mare, boierilor! le dori moșul plecîndu-se.
— Asemenea, moșule.
— Hii, boală... Nie, potaie!
Boii porniră visători prin ocara cînilor.
Aburii borșului pictară nostalgii pe fețele înfometaților.

În tăcerea deplină, vorbiră numai lingurile, greierii și ochii cînilor.

PARTEA DOUA

I

„MEDIUL MOLDOVENESC"

Ca dintr-un cantalup ținut la gheață, delaolaltă cu lumina soarelui, intra răcoarea prin ferestrele deschise: venise toamna.

Coșulețul cu struguri din mijlocul mesei, împodobit cu frunze bahice, lumina.

Struguri de culoarea dimineților blonde și-a celor verzui; de culoarea amiezelor bălane; de culoarea amurgurilor profirii; de culoarea miezului de noapte vînăt de duhuri necurate; de culoarea nopților albastre iluminate de somnul lunii, se îngrămădeau redeșteptînd icoana zilelor și nopților trecute.

Dănuț mînca poama, iute și plural. În farfuria lui sîmburi și coji nu existau : numai scheletele verzi ale ciorchinelor înlăcrimate. Olguța arunca cojițele vehement, ca niște insulte, farfuriei, preocupată de mișcare mai mult decît de gust. Monica desprindea boaba, o dezbrăca de cojiță între buze și, pe cînd gura alegea sîmburii de miezul apos, degetele așezau cojița în farfurie, meditativ, ca pentru un joc de șah: se apropia sfîrșitul vacanței.

— Dănuț, spală poama; de cîte ori ți-am spus!

Dănuț muie strugurii în apă...

— Să știi c-ai să capeți apendicită! De ce înghiți sîmburii?

„De-ar da Dumnezeu", dori Dănuț în sinea lui, înghițind înainte: se apropia școala.

— Un chibrit, ceru doamna Deleanu, turnînd apă clocotită în ibricul de cafea.

Herr Direktor alese un chibrit din cutiuță.

— Dă-mi cutia, omule. Doar nu-ți cer luna!
— Imposibil! Cutiile de chibrituri dispar.
— Bine. Revanșa mi-o iau la caimac.
— Poftim cutia... numai să fie cafeaua blănită.
— De ce-or fi dispărînd cutiile de chibrituri? întrebă domnul Deleanu, aprinzîndu-și țigara și punînd cutia în buzunar mașinal.
— Fiindcă toți furăm cutiile de chibrituri ale celorlalți! Dă-mi înapoi cutia.
— Ce cutie?
— A mea.
— De unde! A mea e. Am scos-o din buzunar. Poftim: o singură cutie... Ei! drăcie!
Două cutii ieșiră din buzunar.
— Ai dreptate! Mare minune cu chibriturile! Se vede că au un element penal în compoziția lor.
— Focul, nu chibriturile.
— De la Prometeu cetire?
— Te cred.
— Bravo, Grigore! Voi propune, cînd se va face revizuirea codului penal, o nouă infracțiune: delictul prometeian... Aș face-o numai ca să văd capul mai multor colegi *de dincolo*. „Ce-i aia?" „Cine-i ăla?"
— Cine-i *ăla*, papa?
— Un viteaz, Olguța. A furat focul zeilor și zeii l-au pedepsit mai rău decît pe hoți.
— Și el s-a făcut haiduc?
— Nu. A murit.
— Și cine l-a răzbunat?
— Literatura, zîmbi doamna Deleanu.
Olguța tăcu, încruntată. Anumite discuții, însoțite de zîmbete, o supărau ca o convorbire într-o limbă pe care nu o înțelegea îndeajuns. Și pe deasupra, și mai presus de toate, o nemulțumea surîsul lui Dănuț.
— Ce rîzi?
— Am nimerit o boabă acră.
— Hm! Îți șade bine: de asta te-am întrebat. Parcă ești Patapum. *La dulce*, plîngi?
Dănuț făcuse un spirit pe tăcute. Cînd domnul Deleanu explicase Olguței că hoțul focului fusese pedepsit, Dănuț gîndise: „S-a fript!" Dacă n-ar fi fost și Olguța, Dănuț ar fi

spus spiritul. Așa scăpase de Olguța! Îndeobște Dănuț era tăcut pe dinafară și limbut pe dinăuntru, poate fiindcă înăuntru nu era Olguța.
În jurul ibricului de cafea hora violetă a flăcărilor se rotea ușoară.
„Fuuu!"
Bolborosind, cafeaua se umflase deodată, clăbucită și mînioasă ca un curcan de șocolată. Ținînd ibricul de coadă, deasupra flăcărilor, doamna Deleanu începu culesul caimacului.
— Nu mai pot! gemu Olguța, combativă. M-am umflat. Mamă dragă, fă-mi și mie o cafea.
— Ia mă rog.
— Te rog, mamă!
— Cafeaua nu-i pentru copii.
— De ce?
— Fiindcă enervează.
— Atunci tu de ce bei?
— ...Fiindcă ajută digestia.
— Și eu n-am digestie?
— Ai și fără cafea.
— Și tu ai nervi și fără cafea, mamă dragă, șopti galeș Olguța.
— Olguța, nu te obrăznici!
— Dacă mi-i poftă de cafea.
— Lasă, că-ți dă tata din farfurioară un pic... un picușor, de poftă, adăugă domnul Deleanu, simțind privirea de Neptun a doamnei Deleanu îndreptată asupra lui din clocotul cafelei.
— Bine că vine școala, oftă mama Olguței. Să am și eu puțină vacanță... Dănuț, ajunge. Du-te și te spală pe mîini.
— *Merci*, tante Alice.
— Să-ți fie de bine... Olguța, hai și tu; plimbă-te pe afară cu Monica. Acuși trebuie să vă culcați.
— Știu, oftă Olguța. Papa, îmi dai cafea?
Domnul Deleanu își umplu farfurioara.
— Suflă, Olguța, s-o răcorești.
Bruna furtună din farfurioară azvîrli un val și pe fața de masă.
— Olguța! Azi am pus fața de masă.

— Mamă dragă, începu Olguța după ce-și sorbi cafeaua, de ce spui tu, cînd verși cafea, că ai să iei bani?

— Fiindcă așa se spune.

— Atunci de ce te superi cînd vărs eu?

— Îți mulțumesc!

— Pentru puțin, mamă dragă. *Merci*, papa. Hai, Monica.

După ce rămaseră singuri, Herr Direktor începu să rîdă.

— Cine-i profesoara Olguței?

— O fată excelentă.

— Mult sînge rău trebuie să-i mai facă.

— Închipuiește-ți că nu! Bineînțeles, lecțiile sînt *discuții*, și raporturile dintre ele, camaraderești. Olguța-i oferă ceai sau dulceață, și profesoara, convorbiri instructive... De altfel, Olguța învață ușor și cu plăcere: singura moștenire simpatică de la Fița Elencu!... Și sînt convinsă că prietenia cu Monica și viața împreună or s-o mai îmblînzească.

— Păcat ar fi! suspină domnul Deleanu.

— Păcat?! Gîndește-te că-i fată, nu haiduc!

— Da-da. Așa-i șade bine Olguței... Să fi fost Dănuț ca ea...

— „Dănuț îi mai prostuț: el samănă cu mama lui." Închipuiește-ți, Grigore, că această amabilitate mi-a fost servită în față de o prietenă a voastră din copilărie... probabil un flirt.

— Cine? întrebă rîzînd Herr Direktor.

— Domnișoara Dobriceanu.

— Mai trăiește?!

— Dragă, îi de-o vrîstă cu voi!

— Biata Profiriță! De la ea nimic nu te poate supăra. E latifundiară inexpropriabilă în împărăția cerurilor. Avea mare admirație pentru Iorgu...

— Numai?

— Mai știi?!... Tu și cu Dănuț nu sînteți *genul ei*! Îi plac oamenii limbuți și agresivi. Și ea e un mieluț. Da-i plac toreadorii!... Săraca!... Iorgule, îți aduci aminte ce obrăznicii îi spuneai?

— Da... Saraca!

— Dragii mei, începu Herr Direktor, ștergîndu-și monoclul cu batista, ca pentru o luptă cu ochii — fiindcă a venit vorba de Kami-Mura și fiindcă a sunat ceasul plecării...

— Deja?

— Dacă nu mă dați voi afară, mă dă toamna... Și, cum spuneam, fiindcă se apropie plecarea, aș vrea să limpezim o chestie care mă preocupă serios. Ce intenții aveți voi cu privire la Dănuț?

— Cum? E foarte simplu, răspunse repede doamna Deleanu. Îl dăm la liceu.

— Și?

— Punct.

— Grăbită mai ești la puncte!

— Nu văd unde vrei s-ajungi?

— Îndată... La ce liceu vreți să-l dați?

— La Liceul Internat.

— Intern?

— Vai, Grigore! Se poate una ca asta? Dănuț intern?... Extern, firește.

— Iorgule, tu n-ai nimic de spus?

— Eu sînt de acord cu Alice. Chestia-i limpede ca apa.

— De loc!... Ce vrîstă are Dănuț?

— Unsprezece ani; nu știi?

— Perfect. Vra să zică e băiat.

— Copil.

— Nu-nu. Băiat. Și nenorocirea e că pentru tine va fi mereu copil.

— E natural. Sînt mama lui.

— Foarte frumos și lăudabil. N-am nimic de spus. Tu ești o mamă admirabilă.

— Țț!

— Și tocmai de asta ești primejdioasă pentru educația unui băiat.

— Vai!

— Ascultă, Alice, să lăsăm fleacurile. Să vorbim serios. E în joc viitorul singurului tău băiat, singurului urmaș al numelui nostru. Tu știi bine că-ți iubesc copiii. Da sau ba?

— ...

— Eu copii n-am. M-a ferit Dumnezeu de căsătorie pînă acum, și de-acum înainte știu să mă feresc singur. Așa că toată afecțiunea mea... și restul e pentru copiii voștri. Și singura mea bucurie — alții ar numi asta ideal; eu îs mai modest — e să-i văd oameni... mai vrednici și mai întregi decît noi. Și, slavă Domnului, nici noi nu sîntem de lepădat.

— Și? se impacientă doamna Deleanu.

Herr Direktor aprinse o nouă țigară.

— Vă rog să mă credeți că tot ce vă spun e gîndit și copt de mult în căpățîna asta fără de plete poetice... Vă-ntreb: ce-are să se aleagă din Dănuț dacă va face liceul așa cum vreți voi?

Doamna Deleanu ridică din umeri.

— Dragul meu, ce s-alege din toți copiii crescuți în condiții bune, subt privegherea părinților. Răspunde tu mai precis... dacă poți.

— Cred că da. Un ratat.

— Grigore!

— Azi ești în toane rele, zîmbi domnul Deleanu, cu oarecare îngrijorare totuși, ca la auzul unui gînd de-al său, ocolit și rostit de un altul.

— Nu glumesc, nici nu cobesc. Vă pot dovedi ceea ce am afirmat cu creionul în mînă, matematic.

— Poftim... ai devenit prooroc!

— Nu, Alice. Degeaba te superi. Sînt convins că Iorgu gîndește la fel: spune.

— ...

— Dragă Iorgule, tu ești un om de ispravă: îți iubești copiii, nevasta — hai să zicem — dar ești un om comod, moldovan prin excelență. Și asta spune tot... Știi, de pildă, că ți se dărîmă acoperișul casei. În loc să-l dregi — ceea ce te va scoate pentru cîtva timp din tabieturile tale — ești în stare să te îmbeți în fiecare zi ca să uiți că din clipă-n clipă poate să-ți cadă în cap. Așa-i?

— Poate. Numai că, din fericire, acoperișul casei noastre e teafăr.

— Bine. Să lăsăm acoperișul. Nasturul de la pantaloni, din zi în zi mai descusut, nu-l coși la loc fiindcă te bizui pe noroc și ai ferma convingere că norocul se preocupă de nemurirea ței de care-ți atîrnă nasturul. Iar în ziua cînd îți cade, devii pesimist și faci admirabile stanțe melancoliei celor bătuți de soartă — fără ca să-ți coși alt nasture la loc... Uite Iașul, Iașul nostru, Iașul! Un oraș care are poeți și n-are primari, fiindcă, bineînțeles, primarii sînt tot moldoveni. Toată activitatea primarilor se reduce la înzestrarea cu ruine din ce în ce mai poetice și mai melancolice a reveriei poeților din ce în ce mai beți, mai acri și mai calici...

Dragii mei, lenea moldovenească începe cu vorba moldovenească și se încheie cu fapta moldovenească. Voi nu vedeți că limba noastră e făcută pentru femei și pentru taclagii? Dulce — ce-i drept — și molatecă, îngrozitor, deprimant de molatecă! Parcă-i vorbită numai din puf, la gura sobei, cu jumătate gură, între două cafelute cu șerbet, cu ochii cîrpiți de somn. Limba valahilor e vulgară: recunosc. E brutală: adevărat. Dar e vioaie. Vorbele-s scurte, răstite, ca pentru luptă. Ai impresia că cine le rostește are mușchi, și mușchi vînjoși — și nervi pe deasupra... Și credeți-mă că ce spun spun cu durere, căci mi-e dragă Moldova... Uite, pînă și dragostea pentru Moldova e plină de milă, ca pentru un biet bătrîn nevolnic dar venerabil. De altfel, asta e și expresia consacrată a moldovenilor pentru Iași, de pildă: „Bătrînul nostru oraș! Bietul Iași!" Toți îl deplîng și toți revendică mila celorlalți pentru bătrîna capitală a Moldovei.

Și spune-mi tu, Iorgule, dacă nu ești prototipul moldoveanului?

— Așa-i, magarule, sîntem frați!

— Sîntem frați... Da. Numai că moldovenismul meu a primit un altoi salutar...

— Monoclul?

— Dacă aș fi rămas în Moldova, sînt sigur că-l purtam, cum se spune, în fundul pantalonilor.

— Exagerezi!

— De loc!... Adu-ți aminte că printr-a șasea de liceu făceam versuri!

— Și?

— Arvonisem deja energia la Muntele de pietate.

— Toți băieții trec pe-acolo.

— În Moldova mai ales... și nenorocirea-i că rămîn.

— Ai devenit moldofob?

— Nuu... Dar constat că Moldova-i primejdioasă. Trăsătura ei esențială, din care decurg toate celelalte, e o anumită lene, elegantă, aristocratică, estetică, cum vrei să-i spui — dar nefastă mai ales. Cine trăiește în Moldova din copilărie trebuie să-și puie vată în urechi, ca și marinarii lui Ulysse, altfel îi ucid frumoasele sirene...

— Grigore, eu am trăit numai în Moldova, și trăiesc: hm?

— Și sînt ferm convins că te întrebi și tu cum ai ajuns unde ești.

— N-am obiceiul să-mi pun astfel de întrebări... dar poate că ai dreptate.

— Sigur că am. Dacă nu era Alice, tot talentul și toată inteligența ta ți-ar fi fost un ferment de amărăciune în plus.

Poate exagerez puțin, dar în fond am deplină dreptate. Mediul moldovenesc e primejdios pentru educația băieților...

Viitorul lui Dănuț nu trebuie încredințat *norocului moldovenesc*.Deocamdată îl aveți voi, îl avem noi, în mînile noastre.

— De Dănuț nu mă despart. Asta s-o știi, se scutură nervos doamna Deleanu.

— Dragă Alice, mîne-poimîne vine armata. Vrînd-nevrînd ți-l ia. Nu mai vorbesc de miile de despărțiri dintre părinți și copii — dintre mame și băieți, mai ales — inerente vieții. Or să-nceapă femeile, chefurile etc. ...inevitabile. Ce-ai să te faci? Ai să-l legi? Nu. Ai să plîngi... Or, și pentru tine — și mai ales pentru el — e bine ca despărțirile să fie fără lacrimi, bărbătești. Și-i iarăși foarte bine ca nenumăratele ispite ale adolescenței și-ale tinereței să-l găsească *bărbat* călit în viață — nu poet ancorat în fustele mamei...

Și să știi, Alice — ți-o spune o experiență — adevărată dragoste pentru mamele lor au numai copiii crescuți în *viață*, nu cei crescuți în etacul mamei. Odraslele din etacul mamei știu să-i canonească bătrînețele cu nenorocirile lor futile. Ceilalți știu să prețuiască și delicatețea și jertfele secrete ale celei care i-a crescut, fiindcă la tot pasul s-au lovit de viața care, cum știi, nu-și pierde vremea cu solicitudini și amabilități materne...

— Grigore dragă, se rugă doamna Deleanu, da' eu nu-l răsfăț pe Dănuț. Spune tu: nu-s eu destul de severă cu el? Poate mai severă decît cu Olguța...

— Alice, genul acesta de severități nu contează. Îndărătul *mamei severe* e tot *mama*. Copilul știe sau simte aceasta. Ajunge atîta: răsfățul e gata.

Severitatea care vine de la un străin e tonică... Evident, nu vorbesc de monstruoasele prigoniri care ucid sufletele. Slavă Domnului, sîntem în măsură să-l ferim pe Dănuț. Vorbesc de severitatea, de asprimea pe care copilul trebuie s-o întîlnească de mic, fiindcă numai aceea îi dă mușchi și individualitate combativă.

Să admit, ipotetic, că severitatea educației de pînă acuma e fără cusur... Să întoarcem pagina.

Să-l privim pe Dănuț în liceu — în liceu la Iași, bineînțeles. Ia închipuie-ți că într-o zi Dănuț vine acasă cu capul spart, fiindcă s-a bătut sau s-a jucat cu alți băieți... Ei! vezi! Ai tresărit! Atunci te vei alarma, vei exagera, vei plînge, îl vei compătimi... Și Dănuț va simți nevoia să aibă cîte o soră de caritate pentru fiecare durere sau necaz... Or, în viață și-n război surorile de caritate nu-s obligatorii, și chiar dacă ar fi, sînt rare...

Sau altceva. O notă proastă, de pildă. Dănuț te va convinge — cu lacrimi, la nevoie — că-i persecutat. Tu-l vei crede fiindcă ești sensibila lui mamă, și fiindcă, pe de altă parte, belferii care sînt oameni din viață — cu tot ce implică aceasta — nu sînt la fel cu mamele și nici nu pot fi mamă a treizeci-patruzeci de copii străini... Consecința: în loc să născocească el singur mijlocul de-a birui reaua-voință, neatenția sau severitatea dascălului, va obține o intervenție la director, prin părinți... Ei! asta topește bărbăția...

Și ascultați-mă, condițiile de viață devin tot mai grele. Răscoala țărănească e un semn.Vor începe alte răscoale, alte turburări — mai curînd sau mai tîrziu. Civilizația a început să pătrundă în țara noastră, luînd aspecte comice de operetă, dar va isprăvi prin a pătrunde adînc, efectiv, și atunci va lua aspecte tragice. Se vor revizui valorile sociale, se vor dărîma așezămintele barbare și poetice, și marile energii ale muncii vor copleși tirania trîndăviei stăpînilor de ieri. Vom avea, în sfîrșit, mai mulți medici și mai puțini popi, mai multe spitale și școli — și vor năvăli în viața socială oameni care vor *tîrî* civilizația cu ei, vulgari, dar energici, brutali, dar puternici.

Ș-atuncea, dragii mei, a fi nepotul lui conu Costache Dumșa nu va mai însemna nimic, decît poate în rarele saloane cu mobile mîncate de molii și boieri scăpătați. Atunci nu te va mai întreba nimeni: „Cine-a fost tată-tău?" Pașaportul ereditar pentru saloanele aristocratice și pentru viața socială de azi va fi un arhaism perimat... Ferice însă de acel care, puternic prin el, va ști să-și arunce numele cu iz de cronici nespălaților pe care i-a biruit cu pumnii lui, ca o impertinență. Așa da! Acela va fi stăpînul celorlalți, ca și strămoșii lui, dar *altfel*...

— Grigore, tu uiți că Dănuț va fi bogat...

— Nu uit de loc... Averea moștenită e socotită ca o fericire căzută din cer de poeți, dar de oameni teferi, nu. A! nu spun că sărăcia lucie e o fericire! Această pretenție o las religiei cu popi grași! Dar tot atît de mare primejdie ca și calicia e averea de-a gata pentru sufletul copiilor.

Dragă Alice, bietu tatu-meu era un om care se ridicase numai prin puterile lui... N-ai teamă! Nu-s demagog, nici nu fac politică, nici nu-s snob de-a-ndoaselea! Vreau să-ți spun atît: tata a avut experiența vieții. Ei bine, știi ce ne spunea el cînd eram mai mari? „Măi băieți, sănătoși sînteți, cap aveți: iacătă averea pe care v-o las. Dacă-ți știi să fiți *oameni*, îți lăsa nepoților mei mai mult decît vă las eu vouă — dar cît v-am lăsat v-ajunge." Iată, Alice, singura avere cu adevărat mănoasă. Cealaltă — cînd e și moștenită pe deasupra — e bună pentru bacara, pentru șampanie... și mai tîrziu pentru doctori.

„Dănuț va fi bogat": te cred! Foarte bine! Numai că în clipa cînd își va mînui singur averea, să fie atît de întreg, atît de călit, încît să aibă mîndria că el singur ar fi fost în stare s-o adune așa cum au făcut și părinții săi — și s-o prețuiască mai degrabă ca o dovadă și ca o amintire a vredniciei înaintașilor săi — nu să-și măsoare nemernicia și slăbiciunea în fața ei.

Și pentru asta trebuie să-l facem *om* înainte de a fi om bogat.

— Să-l trimit în Germania? vorbi rar, cu temere și sfială, doamna Deleanu.

— Nici nu m-am gîndit la așa ceva!

Doamna Deleanu respiră, înseninîndu-se. Herr Direktor își stăpîni un zîmbet cu o încruntare. Lăsînd țigările, își pregăti o havană. Herr Direktor fuma havane numai după mesele lungi, cu lăutari și alte muzici, și după discuțiile lungi pe care le vedea isprăvindu-se cu izbîndă.

O aprinse.

— Dragii mei, în această privință credința mea e alta decît aceea a parveniților, ciocoilor și chiar a multor boieri autentici care-și trimit odraslele prin străinătăți, de îndată ce le-au înțărcat, ca să învețe *limbi străine*. E o eroare cu grave urmări, dintre care cea mai de căpetenie e înstrăinarea de limba națională.

Copilăria fiecărui om, în concepția mea, trebuie să fie etnică. Fiecare om trebuie să știe să înjure în limba lui — fără dicționar — trebuie să poată rîde, plînge și iubi la fel. Cînd n-ai amintiri din copilărie, în limba ta națională, ci într-o limbă învățată cu dascăli, vei fi o corcitură lamentabilă, cum avem atîtea. *Ori*, studiile în străinătate nu urmăresc, și nu trebuie să urmărească, *înstrăinarea*, ci altoiul fertil al unei civilizații superioare, pe un suflet format din punct de vedere etnic, tocmai în clipa cînd mai e permeabil.

Cît despre Germania!... Voi credeți că vreau să-mi trimit toate neamurile în Germania fiindcă acolo mi-am făcut eu studiile? Eroare, dragii mei... Mai întîi, Germania n-a fost pentru mine o *vocațiune*, cum e, de pildă, Parisul, pentru atîtea secături. Ferească Dumnezeu! M-am dus în Germania să învăț în condiții practice ca nicăieri aiurea — după cît știu eu — specialitatea mea: ingineria. Asta nu înseamnă că socot Germania indispensabilă unei bune educații! Germania e o țară cu multe calități sociale și cu multe cusururi vădite pentru sugacii *Lupoaicei*. Mie mi-a folosit, fără ca să mă robească. Dar asta-i altceva!... Sînt în măsură să prețuiesc și alte educații decît cea germană. De altfel, pentru un om întreg e bună orișice civilizație *adevărată*. Contactul cu mai multe chiar nu-i strică. Dimpotrivă, deschide cîteva ferestre adevărate în încăperea cu ferestre pictate care e mintea noastră de cele mai de multe ori. De asta om vorbi mai tîrziu. Deocamdată-i vorba să-l formăm pe Kami-Mura.

— Și?

— Simplu. Îndepărtarea de etacul moldovenesc al excelentei sale mame.

— Grigore, vorbești serios? întrebă domnul Deleanu.

— Dragă Iorgule, tu te uiți prea mult la monoclul meu. Uite: îl scot.

— Grigore, dreptate ai, nu zic ba. Dar îți mărturisesc franc: dorința mea e să-mi văd copiii crescînd la un loc, subt ochii mei, așa cum am crescut și noi subt ochii părinților noștri... De rest... vom vedea...

— Sau, mai exact, nu te supăra, Iorgule, cît despre rest, cum o vrea Dumnezeu! Dumnezeu... și lotul cel mare la loteria statului.

— În definitiv, eu nu m-amestec! Am spus numai care-i dorința mea... Să hotărască Alice... Piedică pentru viitorul copiilor mei nu vreau să fiu... chiar dacă mi-aș călca pe inimă.

Rămasă singură pe cîmpul de luptă, doamna Deleanu își mușcă buzele strîngîndu-și batista în mînă.

— ...? o privi Herr Direktor prin monoclul din nou pus.

— Grigore, vorbește precis, fără ocol. Ce propui?

— Slavă Domnului!... Pe Dănuț mi-l dați mie... Stați, nu vă alarmați! Pe Dănuț îl dați pe mîna mea.

— Precis, nu așa.

— Precis: îl dau intern la o școală din București, la care, vom vedea. Vorbesc principial... Școala luterană, de pildă. Asta la început, provizor. L-aș da acolo numai din pricina sporturilor. La nemți sportul e obligator. Și mediul e destul de românesc... Unde mai pui că în contact cu nemțișorii Dănuț va deveni patriot din clanul românilor de-acolo: tot teatrul social în mic, plus sporturile. Ce ai de zis?

— Vorbim în principiu. Mai departe?

— Bun... Vacanțele le petrece la București — sau aiurea — în tovărășia mea. În tot cazul nu acasă.

— Cum??

— Stai, Alice. Nu-s atît de negru! Vorbesc de vacanța de Paști și de Crăciun; cea mare, evident, o petrece cu voi, la Medeleni — ca să facă o dată pe an inhalații de moldovenism în familie.

— Grigore, e inuman!

— Dragă Alice, șprițurile sînt bune și-și au rostul lor numai în pahar... În astfel de ocazii, ori vin, ori apă. Îl vrei bărbat? Dă-mi răgaz să ți-l fac. Dă-mi-l mie cît îl dai și învățăturii; un an școlar, cu vacanțele cele mici... și nu vei regreta!

— Grigore dragă, să nu-l văd un an întreg?

— N-ai decît să vii cînd nu mai poți, împreună cu Iorgu — el are destule procese la Casație — și să-l vezi... în vorbitor însă.

— Și cine are să se îngrijească de el? Cine-are să-l îmbrace? să-l cîrpească?

— Eee! Asta-i!... Cine are să-i șteargă nasul! Cine-are să-i potrivească pălăria! De ce nu-l însori, Alice?... Nu-nu, n-ai nici o grijă! Îngrijesc eu de el, *cît trebuie* și *cum trebuie*.

— ...Grigore, și casa noastră?... Rămîne goală...

— Da' Olguța? Face cît cinci! Da' Monica? Un copil delicios; tocmai ce-ți trebuie ție: delicată, cuminte, frumoasă... Și vei avea mîndria să-ți iei, cu Olguța și cu Monica, o îndoită revanșă — regională și femeiască — asupra bărbaților de felul meu și asupra muntenilor.

Doamna Deleanu privea în gol...

— Și mai am o ultimă pretenție, necesară, adăugă repede Herr Direktor: vacanța următoare să mi-l lăsați mie pe Dănuț. Vom face împreună o plimbare prin străinătate: Italia, Germania, Franța, Anglia... Vreau să-i dau un aperitiv internațional... Și să n-ai grijă, Alice! Evident, n-o să-i fiu mamă. În schimb, va avea în mine un camarad atent și experimentat. Se va deprinde să stea singur într-o odaie de hotel — de mîna întăia, se înțelege, alături de odaia mea. Va învăța să-și facă singur geamandanul — de piele, cu trusă și înzestrat de un burlac competent în geamandane. Va trebui să se descurce în limbi necunoscute, cu chelnerul, cu portarul... Va asculta muzică bună — vezi, Alice, de ce sacrificii sînt în stare! — ca să învețe cum să-și stăpînească somnul în public... Și peste doi ani îți trimit un alt Dănuț — ceva mai dezghețat și mai neatîrnat — care va aduce, cum se cuvine să facă cineva care vine din străinătate, cadouri alese de el, din banii lui, pentru surori și părinți... Ș-ai să ai vreme atunci — trei luni de zile, mari și late — să-l înzestrezi cu delicatețea și eleganța sufletească — atît de necesare — și care sînt darurile neprețuite ale mamelor de calitatea ta...

Din ochii închiși ai doamnei Deleanu, lacrimi repezi curgeau pe obraji, căzînd pe fața de masă. Uneori, palmele i se ridicau — răzvrătite sau rugătoare — și iar cădeau, învinse de lacrimi.

În sofrageria fără de copii și, cu toamnă, plutea tăcerea și apăsa viața.

Domnul Deleanu întoarse capul spre fereastră, uitînd țigara aprinsă pe fața de masă. Herr Direktor se surprinse oftînd și tușind.

— Ascultă, Grigore, începu doamna Deleanu ștergîndu-și ochii nu cu batista, ci cu palmele, Dănuț... Dănuț — glasu-i tremura, ca și bărbia — Dănuț e un copil, șopti ea, izbucnind în plîns.

Fața de masă începuse să ardă negricios, nebăgată în seamă de nimeni. Domnul Deleanu se retrase lîngă fereastră. Herr Direktor ridică din umeri.

— Dă, Alice dragă, asta-i soarta noastră. Sîntem copii... pînă cînd nu mai sîntem... Sîntem oameni... pe pămînt... Facem și noi ce putem...

— Grigore, îl rugă doamna Deleanu, cu ochii acoperiți, nici nu-i pregătit... N-are uniformă... Nici nu-i pregătit... Cîte-i trebuie... Dacă nu-i pregătit...

— Ia să lăsăm jalea la o parte! Parcă l-am prohodi. Ce Dumnezeu! Doară nu-l trimetem la moarte! Vom face din el un om întreg, un bărbat. Și vom fi fericiți cu toții.

— Grigore, se învioră deodată doamna Deleanu, trebuie să-l întrebăm și pe Dănuț dacă *vrea*. El trebuie să hotărască.

— Ai dreptate, Alice. Altfel decît crezi și decît dorești, dar ai dreptate. Să se învețe de mic să *vrea*. Să-l chem.

— Eu mă duc, izbucni doamna Deleanu.

— Alice dragă, du-te mai întâi și te răcorește. Uite: ai ochii roși. Nu trebuie să te vadă așa!... Noi v-așteptăm.

Doamna Deleanu ieși cu umerii plecați de povara ultimei speranțe.

— Ei, Iorgule, am rămas între bărbați... Trebuie să convii că ce-am făcut e bine...

— Ai dreptate, dragă Grigore... Mediul moldovenesc e cam slab, zîmbi domnul Deleanu ștergîndu-și ochii umezi... Bietul Dănuț!

*

Mingea de *foot-ball*, cu două pîntece — de piele pe dinafară și de gumă pe dinăuntru — înghițise mingile de oină ale copiilor, cum avea să înghită toate mingile de oină ale țării, de-a lungul anilor. Întâile ei victime în casa Deleanu erau ghetele: roase ca de lepră.

— Grigore, să nu uiți, cînd îi pleca, să iei tiparul picioarelor nepoților tăi. După fiecare partidă de *foot-ball*, îți dau o telegramă urgentă: „Trimite". Și tu ai să expediezi cîte două perechi de ghete de cap. După trei telegrame te-ai compromis. Tot Bucureștiul va ști că ai copii clandestini.

— Sau, mai exact, că am nepoți a căror mamă e denaturată, răspundea Herr Direktor încîntat de succesul *balonului*.

După ghete, victimele mingii nemțești erau Anica și Profira. Anica și Profira aveau picioare — Profira, trîndave; Anica, agere. Dar mingea avea aripi și o frunte de berbec...

Și, în sfîrșit, veneau geamurile: niciodată mingea nu intra în casă pe ușă. La marginea satului, în fața cimitirului, se întindea un tapșan: loc mai potrivit decît ograda pentru jocurile cu mingea. Doamna Deleanu însă socotea că-i mai cuminte s-o *audă* pe Olguța — chiar spărgînd geamuri decît să n-o audă de loc.

Herr Direktor proclamase legile jocului, cu demonstrații lămuritoare.

— Bine, Herr Direktor, da' de ce n-ai voie să lovești cu mîna? obiectase Olguța, nevoind să accepte această ciungie sportivă.

— Fiindcă legea-i lege. Nu se discută.

— Atunci eu am să fac altă lege.

— Cum, Olguța? Nu ești tu în stare să faci ceea ce fac sute de nemțișori?

— Bine! Am să le-arăt eu lor!

Și ca să se răzbune pe nemțișori, Olguța se jurase față de Monica să bată acest *cap de neamț*, care nu merită să-l lovești cu mîna, numai cu piciorul.

*

Monica era arbitru.

Dănuț purta mingea lovind-o din fugă cu un picior, îndrumînd-o cu celălalt. Olguța îl aștepta calmă, cu ochi ageri, cum așteaptă un boxeur în *ring* atacul celuilalt. Goana dintr-un capăt al ogrăzii, depănînd mingea cu picioarele, și apropierea treptată de Olguța îl istovise pe Dănuț. Îi zvîcneau tîmplele.

— Haide odată!

Erau față în față la cîțiva pași. Mingea, nemișcată, aștepta lovitura care-i va dezlănțui salturile.

Pierzîndu-și cumpătul, Dănuț întrebuință un vicleșug naiv: se prefăcu numai că lovește mingea spre dreapta cu piciorul drept — cel stîng atacă, hotărît. Dar Olguța sărise spre stînga și primise mingea între picioare încleștînd-o. Dănuț se repezi orbește... în gol. Odihnită, Olguța mînă

mingea, fără grabă, magnetizînd-o cu poruncile îndesite ale picioarelor.

Dănuț gîfîia, alergînd după Olguța cu deznădejdea ghinioniștilor... Olguța întoarse capul... se feri vertiginos — Dănuț căzu — iar mingea lovită puternic săltă lung și intră în *bar*.

Genunchiul lui Dănuț era însîngerat ca o rodie coaptă. Monica alerga cu batista în mînă.

— Te doare, Dănuț?

— Dă-mi pace!

— Ce i-ai făcut, Olguța? întrebă doamna Deleanu, coborînd scările în goană.

— L-am *bătut!* țipă Olguța aducînd mingea în brațe.

— Cum l-ai bătut?

— Ne-am jucat, mamă. M-am împiedecat și-am pierdut partida.

— Olguța, să știi c-am să arunc în fîntînă mingea *asta*. Să te liniștești odată.

— De ce ești supărată, mamă dragă? întrebă Olguța blînd, privind-o cu băgare de seamă.

— Nu-s supărată!... Da' nu-mi plac jocurile violente!

— De ce-ai plîns, mamă?

— Lasă-mă, Olguța!... Dănuț dragă, hai cu mama în casă.

— Mamă, azi nu mai dormim?

— Lasă... Mai joacă-te cu Monica.

Șchiopătînd, cu batista Monicăi în jurul genunchiului și mîna doamnei Deleanu, dezmierdătoare, pe creștetul capului, Dănuț păși spre viitor...

— Monica, să știi că s-a-ntîmplat ceva! Haidem în casă... Stai: numai o dată s-o mai arunc.

Picioarele Olguței se desfăcură în unghi drept; mingea zvîcni sus-sus-sus... pînă ce derapă în jos din cerul îngerilor.

— Ai văzut lovitură! Acuma hai.

*

Scrumelnițele erau pline de mucuri; fața de masă cărunțită pe-alocurea de scrum.

Herr Direktor fuma. Domnul Deleanu fuma. Amîndoi tăceau, urmărind dansul oriental, învăluit în voaluri, al fumului aromat.

Olguța-și luă la masă locul obișnuit. Monica se strînse lîngă Olguța.

— Herr Direktor, de ce nu mă-ntrebi de ce am venit?

— A! tu ești, Olguța! Iaca te-ntreb: de ce-ai venit?

— Așa!

— Bine.

— Papa, da' tu nu mă-ntrebi?

— Ce să te-ntreb?

— Ce vrei tu.

— ...Ce-ai făcut pînă acuma?

— M-am jucat afară.

— Bine.

— Tot ce fac eu azi îi *bine:* de ce, papa?

— Ce-ai spus?

— Nimica. Am glumit.

— Bine.

Olguța o privi pe Monica, răsfrîngîndu-și buza de jos. Monica mătură fărmăturile de pe fața de masă.

— Herr Direktor, ai migrenă?

— Nu.

— Atunci tu ai migrenă, papa?

— De ce, Olguța? N-am.

— Atunci eu am migrenă.

Și tăcu încruntată.

— Te doare capul, Olguța? o întrebă domnul Deleanu privind-o în sfîrșit cu luare-aminte.

— Știu eu!

— ...Spune tatei, Olguța. Te văd cam înfierbîntată.

— Nu mă doare capul... Eu nu spun minciuni.

— Ești supărată?

— De ce să fiu supărată?

— Atunci ce ai?

— Da' tu ce ai, papa?

— ?... Nimic. Fumez. Mă gîndesc...

— La ce te gîndești, papa?

— La tine... la Dănuț...la voi.

— Bine, papa.

Se auzi un zgomot la ușă. Toți întoarseră capetele într-acolo. Profira intră mestecînd. Venea din bucătărie să-și ia desertul în sofragerie.

— Conașule, pot să strîng masa? întrebă ea potolindu-și un căscat, cu ochii la strugurii rămași.

— După ce-i isprăvi de mîncat, îi răspunse crunt Olguța.

— Am isprăvit.

— Du-te și te uită-n oglindă.

— ...?

— Hai du-te, Profiro; ai să strîngi masa mai tîrziu, interveni zîmbind domnul Deleanu.

Profira ieși. Un voluminos sughiț crăinici mersul pașilor ei masivi.

— Papa, de ce stăm noi aici?

— O așteptăm pe mama.

— Și tu o aștepți, Herr Direktor?

— Eu îl aștept pe Dănuț.

— Să aștept și eu?

— Dacă vrei...

— Tu ce zici, papa?

— Cum vrei tu, Olguța!

— Eu fac așa cum vrei tu.

— Stai și tu... de ce nu!

Olguța ciuguli cîteva boabe dintr-un ciorchine, rostogolindu-le pe masă.

— Papa, numărul treisprezece poartă ghinion?

— Tu știi ce-i *ghinion*, Olguța? o cercetă prin monoclu Herr Direktor.

— Sigur, dac-am spus!... Ghinion e cînd ai tu bac la cărți... și cînd am eu crampe.

— Bravo! Și cine te-a-nvățat?

— Tu, Herr Direktor.

— Unde-i Alice să te-audă! Aș căpăta o papară!

— Spune, papa, numărul treisprezece poartă ghinion?

— Știu eu, Olguța?... Așa cred unii.

— Da' tu ce crezi?

— Dă!... Da și nu.

— Mai mult da sau mai mult nu?

— Parcă mai mult da.

— Ca și mine, papa... Herr Direktor, nu cumva azi îi treisprezece?

— De ce? Azi ai ghinion?

— Mă rog!... Spune tu și spun și eu!

— Nu-i treisprezece. Acuma spune.

— Eu n-am... da' poate că au alții!

— Iaca n-ai nimerit: *alții* au noroc azi.

— Știu, Herr Direktor, îl iscodi Olguța.

— De unde știi? Ai ascultat la ușă?

— Eu n-ascult la ușă!

— Atunci ce știi?

— Întreabă-l pe papa.

— Ce știe, dragă?

— Știu eu!

— Mare drac mai ești, Olguța!

— ...Herr Direktor, ce faci tu cînd ți-i ciudă?

— Depinde! Uneori înghit... alteori...

— Alteori?

— Alteori fumez!

— Eu înghit.

— Înghiți! Ce înghiți?

— Poamă, Herr Direktor, răspunse calm Olguța, strivind în dinți ca pe-o alună un fraged bob de busuioacă.

*

În etacul doamnei Deleanu, prin storurile lăsate în jos, lumina amiezii de toamnă pătrundea ostenită și odihnitoare.

Cu o mînă, Dănuț se rezema pe umărul mamei lui, îngenunchiată lîngă el. Piciorul cu pricina și-l ținea întins. Genunchiul zdrelit fusese spălat și badijonat cu iod... Acum venise rîndul bandajului antiseptic.

Un pronunțat miros farmaceutic măgulea nările lui Dănuț. Ochii nu i se mai desprindeau de pe învelitoarea bandajului, însemnată cu o cruce roșie.

„...Rănit în războaie soldatul căzuse,
Și-n puține zile chinuit muri.
Departe de-o mamă care îl crescuse și care-l iubi..."

Neștiind că Dănuț murea „departe de-o mamă care îl crescuse și care-l iubi", doamna Deleanu era îngrijorată de gravitatea obrajilor lui.

— Te strînge pansamentul, Dănuț?

— Da, pansamentul... Nu. Nu mă strînge pansamentul!

— Spune mamei, Dănuț. Dacă te strînge, să ți-l fac din nou.

— Nu, mamă. Așa e foarte frumos. *Merci.*

Pornind de deasupra genunchiului, pansamentul ajungea pînă la mijlocul pulpei, dînd piciorului un vestmînt de rană pentru decorații.

Il pressent quelque chose!..."

Mai demult, doamna Deleanu vorbea franțuzește cu domnul Deleanu mai ales atunci cînd vroia să n-o înțeleagă urechile copiilor. Deprinderea de prisos în vorbe — acum cînd copiii știau franțuzește — se refugiase înăuntru, pentru gîndurile tainice.

— Ești trist, Dănuț? îl întrebă ea dezmierdîndu-i fruntea.

— ...

Întrebarea se prefăcuse în îndemn: Dănuț deveni trist.

„*Pauvre petit! Quel sourire navrant!...*"

Pătruns de vanitatea tristeților poetice, Dănuț primi dezmierdări pe frunte, pe obraji, cum ar fi primit aplauze.

— Vrei tu să-ți dau ceva? Hai! Cere ceva mamei...

— Mamă, azi nu mai trebuie să dorm? întrebă Dănuț cu glas din ce în ce mai nesigur.

— Ești obosit, Dănuț? Ți-i somn!

— Nuu!

— Atunci de ce să te culci? Nu-i bine-aici, cu mama?

— Ba da.

— Hai să te pieptene mama.

„Poate că m-am îmbolnăvit", nădăjdui Dănuț, simțindu-se *la putere*.

Prin vălurele moi și încîlcite, pieptenele vîslea ușor, ascultînd mai mult de melancolia ochilor decît de mînile care-l purtau c-un scop practic.

Pentru oricine altul decît doamna Deleanu, părul lui Dănuț era castaniu și buclat. Dar ochii străinilor sînt distrați și văd convențional: nu mai mult, nici altfel decît ochii funcționarilor de la pașapoarte.

„Castaniu și buclat!" Adică la fel cu sute și mii de capete prin care trece foarfecele și cosmeticul bărbierilor!... Bieții băieți! Trebuie să fii femeie ca să bage de seamă lumea că ai păr frumos!

Inima doamnei Deleanu se strînse amar, simțind nepăsarea oamenilor. Și mînile mamei ocrotiră, o clipă, zadarnic, împotriva ochilor și-a foarfecilor — risipa buclelor lui Dănuț.

— Stai jos, Dănuț. Să te pieptene mama frumos.

Dănuț se așeză pe dormeuza de la picioarele paturilor alăturate.

— Întinde-te bine... Așa... Știi, Dănuț, cînd erai mic...

Se lungise de-a lungul dormeuzei, cu capul pe genunchii doamnei Deleanu. Ghetele prăfuite odihneau pe șalul turcesc, și — ciudat! — nici o observație! Dimpotrivă, un zîmbet zărit printre gene.

„Rănit în războaie..."

— Să-ți spuie mama o poveste?

— Daa!

— Ce să-ți spuie mama?

— ...

— Dănuț, se întristă ea deodată, nu mai știe mama povești pentru tine! Ești mare, Dănuț!... Cum trece vremea!

Doamna Deleanu oftă și, lăsînd pieptenele în păr, alintă capul pentru care nu mai avea povești.

„...Departe de-o mamă..."

Ochii doamnei Deleanu cunoșteau nuanțele buclelor lui Dănuț ca notele unei *Nocturne* de Chopin...

Bucle castanii!... Castanii pe dinafară: da. Dar cîte flăcări mocneau înăuntru! Cîte ape ruginii! Ce delicate chenare arămii ardeau pe marginele șuvițelor!

La sfîrșitul vacanțelor, buclele lui Dănuț erau altele decît cele de la începutul vacanțelor. În roșul lor de soare cuprins de întuneric simțeai o dogoare parcă, simțeai apropiindu-se toamna, cum simți în luminișul unor tablouri de Rembrandt nimbul lui Isus.

„Și buclat!" Buclă cu buclă altfel buclat. Dimineața, cînd Dănuț se deștepta din somn — în clipa hîdă cînd părul oamenilor e zburlit și dezmățat — părul lui răsărea ca o grămadă de lalele — cînd arămii, cînd castanii — înflorite în grădinele somnului.

Atîtea dimineți! Atîtea deșteptări copilărești! O clipă, tot trecutul anilor din urmă se acoperi de brunul lan de aur al lalelelor rotunde...

...Și iată, începea liceul... viața... uniforma... tunsul... bătrînețea pentru unii, tinerețea pentru alții... și copilul cu bucle de fată, întins pe dormeuză, niciodată, niciodată nu va mai fi la fel...

— Dănuț.

— ...

Furată de gînduri, doamna Deleanu nu băgase de seamă că Dănuț ațipise pe genunchii ei. Ridicîndu-i capul cu mînile, îl așeză pe căpătîiul dormeuzei, încetișor, ca pe un vas cu flori și fluturi.

Cranț... Dănuț se deșteptă înspăimîntat, în sunet de săbii parcă.

— Ce-i?

— Nimic, Dănuț. Uite...

— Mă tunzi, mamă? se alarmă el văzînd șuvița de păr și foarfecele din mîna doamnei Deleanu.

— Nu, Dănuț, zîmbi ea cu tristețe la gîndul că alții îl vor despuia. Am tăiat o șuviță numai... pentru mine.

— De ce, mamă? întrebă Dănuț căscînd cu poftă.

— Așa... s-o vezi și tu cînd vei fi mare... Dănuț...

— Poftim?

— Tu ești mare, Dănuț?

— Da, mamă.

— N-ai vrea tu să rămîi așa cum ești: mititel?...

— Nu!

— ...împreună cu mama.

— Daa.

— Dacă nu se poate, Dănuț!... Hai să-ți dea mama ceva bun.

— Din șifonieră?

— Din șifonieră, zîmbi doamna Deleanu în fața șifonierei de mahon a mamei și-a bunicei ei.

...Parfumul dătător de nostalgii al șifonierelor copilăriei din etacul somnului și al răsfățului! Parfum care se duce cu trecutul... Parfum pe care-l regăsești — trecînd grăbit de viață pe o veche uliță cu zarzări înfloriți... Te ține-n drum ciudata adiere, venind cu-a primăverii printr-o fereastră necunoscută la care poate să răsară un chip de fată tînără... — din casă? ori din trecut? — turburător.

Parfumul de livănțică și sulfină strînse în săculețe colorate, care atîrnă de rafturi ca niște delicați desagi ai amintirilor... Miros de iarbă-mare, de colonie și de parfumuri cu nume pe veci uitate ca ale fericirii... Grămezile albiturilor, zîmbitor de albe-n umbra violetă a rafturilor...

...Și zăngănitul argintiu al cheilor, și scîrțîitul muzical al șifonierelor deschise de o mînă albă, cînd în oglinda lor răsare — o clipă numai — un etac și un copil cu buze umede și ochi duioși fiindcă în șifonieră e șocolată...

— Mamă, cîte am voie să iau? întrebă Dănuț, rontăind o tabletă rotundă de șocolată „Marquis", mîncînd din ochi cutia rămasă în mîna lui.

— Ia-ți-le pe toate... să ai și tu la tine în odaie.

— Adevărat?

— Adevărat.

Dănuț închise cutia după oarecare dibuire cu capacul: era emoționat.

— Ș-acum hai să te parfumeze mama.

Dănuț plecă capul ca pentru încoronare. Dopul de sticlă, umezit, șerpui printre bucle, pe după urechi, pe tîmple, lăsînd o adiere de luncă jilavă și de bomboane acre.

— Dănuț...

— Poftim.

— Dănuț...

Mînile doamnei Deleanu umblau repede printre rafturi, sucind și frămîntînd teancul batistelor.

— Dănuț, șopti ea rar, în silă, du-te în sofragerie... Te așteaptă moșu Puiu.

Dănuț ieși. Curentul trînti ușa, smulgînd-o mînii distrate. În afara ușii, Dănuț aștepta cuvenita observație: „Ușile *se-nchid*, nu se trîntesc?" Neauzind nimic, se miră, și porni spre sofragerie cu buzunarul umflat de cutia șocolăților, șchiopătînd din pricina bandajului.

Oglinda șifonierii oglindi în treacăt o mînă care acoperea un obraz...

*

— Uite și pe Kami-Mura! izbucni voios Herr Direktor, azvîrlind cărțile.

În așteptarea — cam lungă — a lui Dănuț, Herr Direktor jucase cîteva partide de *écarté* cu domnul Deleanu.

— Da' ce-i cu tine, Kami-Mura?

— M-am julit la genunchi, moșu Puiu.

— Și ai primit cadou un pansament... Bravo ție! Ia stai jos.

Herr Direktor își strîmbă scaunul spre Dănuț... Olguța, care îndurase cazna unei silnice tăceri, își turti bărbia de masă, cu ochii la pîndă. Domnul Deleanu își statornici privirea pe plafon; Monica, pe genunchi.

— Ți-a spus mama pentru ce te-am chemat?

— Nu.

— Foarte bine. Atunci să vorbim noi amîndoi, ca doi bărbați... ca doi prietini: da?

— Da, îngînă Dănuț, strîngînd cutia cu șocolată.

— La vrîsta ta — cîți ani ai? doisprezece?

— Neîmpliniți, regretă Dănuț roșindu-se.

— N-are-a face! La doisprezece ani nu mai ești copil. Ești gogeamite băiat mare! Așa *trebuie* să fii.

Vocea lui Herr Direktor răsuna categorică, directorală. Dănuț se pregăti pentru un lung șir de „da".

— Tu știi, Dănuț, că moșu Puiu te iubește... ca și mama, ca și tata...

— Da.

— ...și că-ți vrea binele și numai binele...

— Da.

Olguța se frămînta.

— Bine, Dănuț. Să vedem numai dacă-l iubești și tu pe moșu Puiu cît te iubește el pe tine...

Dănuț clipi. Atîtea vorbe adresate lui, și numai lui, îl amețeau. I se părea că între cap și picioare, erau kilometri. Capul se înălțase sus-sus, dimpreună cu plafonul; picioarele coborîseră afund-afund, dimpreună cu podelele. Și peste prăpastia dintre cap și picioare, alerga mereu trenul asurzitor al vorbelor...

— Ia să-mi spui tu mie, Dănuț, dacă vrei s-ajungi într-o zi la fel ca moșu Puiu...

— Da.

— ...Să cîștigi și tu bani — cît vrei — să cheltuiești cît poți, să ai automobil, să porți monoclu, să fii într-un cuvînt stăpîn pe tine, și cînd îi spune o vorbă să tremure ceilalți în fața ta și să te-asculte ca pe un rege...

— Da.

— Atunci, Dănuț, *trebuie* să faci cum îți spune moșu Puiu.

— Da.

— Bine... Dar fiindcă ești băiat mare, și deștept, și învățat, și ascultător...

O licărire de spaimă îl neliniști pe Dănuț, ca un fulger prin ceața deasă.

— ...Moșu Puiu vrea să hotărăști tu singur... Și hotărîrea luată de tine va fi sfîntă. Cum vei spune tu, așa vom face noi. Și tata, și mama, și moșu Puiu te vor asculta pe tine, ca și cum noi toți am fi copiii tăi... Dar tu, Dănuț, trebuie să chibzuiești serios și să răspunzi ca un bărbat. Dacă vei face așa cum credem noi, te vom iubi mai tare și te vom trata ca pe un om mare și cuminte, nu ca pe un copil... Ne-am înțeles?

— Da, vorbiră singure buzele lui Dănuț.

— Acuma ascultă bine...

„Rănit în războaie soldatul căzuse..." Ce s-a întîmplat?...

— Începînd din anul acesta, fiindcă acuși se isprăvește vacanța...

Dănuț strînse mai tare cutia din buzunar.

— ...tu intri la liceu... Hei! Nici nu-ți închipui tu, Dănuț, ce mîndrie-i să fii licean! Ce înseamnă asta: școală primară? Fleac! Pentru copii mici!... Liceul e altceva! Și tata și eu am fost liceeni. Și ce rău ne pare că nu mai sîntem!...

Dănuț trase cu coada ochiului la Olguța, dar întîlni numai ochii triști și mirați ai Monicăi.

— De-acuma înainte ai să ai pantaloni lungi, cu dungă! Auzi, Dănuț? *Pantaloni lungi*. Așa cum poartă tata și cu mine. Ce mai vrei?

Dănuț începu să asculte.

— Ce se-ntîmplă însă: noi cu toții vrem ca tu să ai parte în viață de ce-i mai bun și ce-i mai ales... Și fiindcă la Iași nu sînt licee de samă, am dori să urmezi liceul la București. În capitala țării, Dănuț! Să stai într-un oraș cu regele! Duminica te scot din internat, și după ce tragem un... o masă grozavă la Enescu — unde-ai să comanzi tu ce-ți trece prin cap — ne trîntim într-o trăsură cu doi cai negri și facem o plimbare la Șosea... Și să știi, Dănuț, muscalul care l-oi alege eu întrece caleașca regelui! Hei-hei! Saracul rege! Noi înainte, picior peste picior, și el în urma

noastră... Știi tu că moșu Puiu se pricepe!... Și la anul — după ce-i învăța tu bine, ca să nu-l faci de rîs pe moșu Puiu — facem amîndoi o plimbare în străinătate. Cînd cu trenul, cînd cu vaporul!... Și cînd ti-i întoarce, vorbind atîtea limbi străine, rămîne Olguța cu gura căscată, glumi Herr Direktor, făcînd cu ochiul Olguței.

Vra să zică, Dănuț, iaca ce-ți propune moșu Puiu: ori rămîi la Iași — într-un liceu dărăpănat, unde vin toți desculții și nespălații, într-un liceu cu uniforme urîte — ori vii la București cu moșu Puiu, la un liceu ca cele din povești, în orașul în care stă regele, în orașul în care duminicile o ducem numai într-o petrecere, și de unde, cînd vine vacanța, hop în tren și tot înainte...

Acuma tu gîndește-te și alege... Tu știi cum e bine și ce vrea moșu Puiu. Hotărăște.

— Hai, Monica. Noi n-avem ce căuta *aici*.

Ușa pocni... Herr Direktor aprinse o havană... Dănuț își roti privirea prin odaie... Domnul Deleanu privea plafonul încruntat, ca și cum acolo sus ar fi fost zugrăvită vînzarea lui Isus.

Privirea lui Dănuț întîlni capul tuns al lui Herr Direktor, cicatricea de Schläger; înfricoșată, se abătu înspre bufet... Bietul bufet! Cînd Dănuț era mic se ascundea în bufet... Acum era mare!... Și mama nu era în sofragerie...

Înghiți uscat, iar înghiți... Singur pe un scaun deasupra lumii. Și trebuia să răspundă *da*.

Ridică ochii înfrînți spre Herr Direktor.

— Nu te grăbi, Dănuț, îl îmbărbătă Herr Direktor. Gîndește-te bine.

Capul lui Dănuț zvîcnea gol.

Mîna-i înțepenise pe cutia din buzunar... O viespe venită de-afară îi bîzîi subt nas. Scutură capul, se apără cu mînile. Viespea se așeză pe struguri. Mîna lui Dănuț încleștă din nou cutia.

„...A!... Vra să zică de asta mama..."

Și tata, și Olguța! Toți știuseră, numa el nu!... Îl alungau din casă... Toți îl părăseau... Nimănui nu-i păsa de el... și mama? Chiar mama!... Dănuț nu mai avea pe nimeni...

Închise ochii umeziți... Și deodată, turbinca lui Ivan se întredeschise. Din ea năvăliră — ca niște umbre uriașe,

într-o lume pustie — Barbara Ubric, Genoveva de Brabant, Cenușăreasa, toate domnițele și împărătesele nefericite... și printre ele, cînele soldatului mort în războaie, cinele Azor.

„Vra să zică așa! Vra să zică așa!"...

Pe obrajii lui Dănuț și peste lumea jalnicelor umbre alunecară două lacrămi... șterse cu mînie de mîna lui Dănuț... Căci din turbinca lui Ivan — cu plete negre-n vînt, cu ochi scînteietori, cu palașul într-o mînă și buzduganul în cealaltă — ieșise Făt-Frumos din lacrimă.

Mîna lui Dănuț smuci cutia cu șocolată, izgonind-o pe masă.

„Nu-mi trebuie! Dacă-i așa, bine!... Lasă, că v-arăt eu!"...

Cu glas ridicat, neobișnuit de tare și de hotărît, Dănuț rosti marile vorbe:

— Da, moșu Puiu, merg cu mata la București. Așa vreau eu.

— Bravo, Dănuț, bravo! Așa băiat mai înțeleg și eu! Vino să te sărut.

— Dănuț, strigă doamna Deleanu, scoțînd capul prin ușa întredeschisă, fără să intre, ca în așteptarea rezultatului unei operații.

„Ce-am făcut?..."

Ca roua dimineții, Făt-Frumos se risipi în ploaie de lacrimi pe obrajii sărutați ai lui Dănuț.

— Alice! Hai, Alice! S-a făcut! Să ne trăiască Dănuț! O sticlă de cotnar.

— Lasă-lasă, dragul mamei, are să fie bine, îl alină doamna Deleanu strîngîndu-l în brațe așa cum l-ar fi strîns pe peronul unei gări lugubre, subt țipătul locomotivei care l-ar fi dus la măcel.

*

În cîteva clipe sofrageria își schimbă înfățișarea. Profira, iuțită de-o poruncă scurtă, strînse fața de masă cu scrum și fărmături, mătură pe jos, aruncînd priviri crunte sprintenei și zîmbitoarei Anica, ale cărei mîni purtau farfurii și zăngănitoare tacîmuri, ca pe niște castaniete. O altă față de masă, albă, împodobită cu broderii simple,

acoperi masa, dîndu-i un aer duminical. Herr Direktor ajuta pe doamna Deleanu, potrivind cu un fel de galanterie falduriile și căderea feței de masă.

Domnul Deleanu se duse în beci. Dănuț, nemișcat pe scaun, avea privirea gravă și distrată a figuranților pentru schimbarea decorului piesei în care și ei sînt decor.

— Alice, fac prinsoare pe ix kilograme de maroane că n-ai bișcoturi de șampanie.

— Bine, Grigore. Privește...

Într-un raft de sus al bufetului, alături de tradiționalul paneraș cu struguri de malaga și migdale, bișcoturile se înălțau în vraf pudrat, ca niște galbene vîsle ale veseliei.

— Am pierdut. La poruncă!

— Ai să ne trimiți de la București, cînd începe sezonul maroanelor, un vagon... Facem un praznic. Dănuț! Așa-i?

— Poftim?

— Nimic... Spune mama prostii.

O strîngere de inimă... Cînd îi vremea maroanelor, Dănuț va fi la București... O odaie goală în casă și alta în suflet...

S-auziră lovituri de picior în ușă.

— Deschideți.

Anica smuci ușa-n lături. Gîfîind, cu pălăria pe cap și pardesiul pe umeri, intră domnul Deleanu.

— Asta-i pentru Alice și pentru copii.

— Prezint-o!

— Mumm nouă sute șase.

— Se aprobă! exclamă Herr Direktor, descifrînd eticheta în timp ce degetele încercau soliditatea dopului cu cască războinică.

— Grigore, ia privește.

— Bine că mai văd și eu colb autentic pe o sticlă de vin!...

— ...de cotnar, rectifică domnul Deleanu cu un ton heraldic.

— Uite ce mi-ați făcut fața de masă!

În mijlocul mesei, domnul Deleanu culcase cotnarul, făcîndu-i căpătîi dintr-un șervet. Sticla neagră, cu dopul îmbrobodit în ceară, avea straiul de praf și ațe de paianjen al anilor subterani.

— Anica, du-te în odaia fetițelor și poftește-le.

— Să ne așezăm.

— Cum?

— Dănuț lîngă mine, hotărî doamna Deleanu, luîndu-l de după gît.

— Vra să zică pe mine m-ați dat afară! protestă Herr Direktor.

— Tu stai cu șampania. Noi, moldovenii, stăm cu Dănuț și cu cotnarul.

— Mă lepăd de Satana!

— Nu se leapădă ea de tine!

— Da' Olguța unde-i? întrebă doamna Deleanu pe Monica.

— Tante Alice, Olguța... Olguța a spus că doarme, șopti Monica, subțiind pe cît cu putință pe *a spus*.

— Nu se poate. Să vie și Olguța.

— O doare capul, tante Alice.

— Ia să mă duc eu să văd ce-i, se ridică domnul Deleanu, simțind că nu-i lucru curat.

— Pot să intru?

— ...

— Olguța.

Domnul Deleanu crăpă ușa, privi și încetișor se îndreptă spre patul Olguței.

— Dormi? o întrebă el, dezmierdîndu-i pletele.

— Nu, răspunse ea cu ochii închiși, cu pumnii închiși.

— Te doare capul?

— Nu.

— Atunci de ce nu vrei să bei și tu un pahar de șampanie pentru Dănuț?

— Nu vreau.

— Ia uită-te la tata.

De subt genele negre, privirile negre izbucniră. Olguța — ca și cum deschiderea ochilor ar fi implicat imperios schimbarea poziției — se ridică, așezîndu-se pe pat. Privea fără să clipească.

— Ei! Văd că ești supărată! Ia spune tatei ce s-a întîmplat.

— Sînt supărată.

— De ce?

— Fiindcă am dreptate.

— Asta-i bucurie, Olguța, nu supărare!

— Nu. Fiindcă eu am dreptate și tu n-ai... și eu vreau ca tu să ai dreptate totdeauna.

Domnul Deleanu abia își stăpîni un zîmbet: Olguța gesticula cu degetul: asta însemna că supărarea-i pe sfîrșite.

— Ia explică-mi cum vine asta.

— Papa, începu Olguța vehement, cine-s eu?

— Tuu? Fata mea.

— Și mai cine sînt eu?

— Fata mamei.

— Și mai cine, papa?

— ...Și prietina lui moș Gheorghe.

— Ei, papa! Tu mă faci să rîd și eu vreau să fiu serioasă! Spune, papa.

— Am ajuns la fundul sacului! Mai spune și tu.

— Papa, cine-i Dănuț?

— Aha! Fratele tău.

— Vra să zică el e fratele *meu*?

— Sigur.

— Papa, vra să zică Dănuț e rudă cu mine tot atît cît e și cu tine și mama?

— Da, Olguța, zîmbi domnul Deleanu.

— Ș-atuncea, dacă eu aș fi tot așa de mare ca și mama aș fi mama lui Dănuț.

— Așa-i. Ar avea două mame. Vai de el!

— Papa, zău că nu glumesc... Vra să zică, eu sînt sora lui numai fiindcă-s mică...

— Nu, Olguța! Ești sora lui Dănuț fiindcă amîndoi sînteți copiii noștri.

— Sigur, papa. Eu ce spun!... Vra să zică eu sînt ca și mama pentru Dănuț, numai că eu sînt mică și mama-i mare... Da' și eu am să fiu mare.

— Te-ai supărat pe tata fiindcă-l trimete pe Dănuț la București?

— ...

— Spune, Olguța. Tu știi că tata te ascultă cu plăcere.

— Papa, de ce nu *m-ați* întrebat și pe mine?

— Tu îl iubești mult pe Dănuț?

— Mă rog!... Eu sînt sora lui. De ce nu m-ați întrebat?

— ...Știu eu!... Așa-s părinții, Olguța: n-au încredere în copii. Și poate că n-au dreptate... întotdeauna.

— Te-ai supărat, papa?

— Nu. M-am posomorît poate fără să vreau.

— Papa, eu nu vreau să te supăr. Eu vreau să ai tu dreptate... De ce-a plîns mama?

Mîna domnului Deleanu îi răspunse dezmierdîndu-i mîna.

— Și ție-ți pare rău, papa. Sînt sigură.

— Cum îți pare rău și ție, Olguța! Așa-s părinții! glumi el melancolic.

— Vezi, papa! Pe mine nu m-ați întrebat!

— Olguța, tu știi că Dănuț *vrea* să plece? El a hotărît, nesilit de nimeni... În sfîrșit!

— Știu eu. El face cum vrea Herr Direktor.

— Și moșu Puiu îl iubește pe Dănuț ca și noi. El îi vrea binele... altfel decît noi... și cred că are dreptate.

— Spui drept, papa?

— Da-da.

— La noi acasă nu-i bine?

— Îi bine, Olguța... Dar pentru un băiat e mai bine să crească între băieți... strunit cum trebuie.

— Mai bine eram eu băiat.

— De ce, Olguța?

— Așa! ... N-ar fi plîns mama.

— Ba da, Olguța. Mama vă iubește deopotrivă pe amîndoi.

— Știu, papa, nu zic!... Da' eu nu vreau să plîngă mama.

— Și-l lăsai pe tata singur dacă erai băiat?

— Tu ești bărbat, papa!

— Și?

— ...Nu te-aș fi lăsat, papa, izbucni ea mînioasă, fiindcă-s fată.

Domnul Deleanu o sărută.

— Ți-a trecut supărarea?

— Dacă ai tu dreptate, sigur.

— Am, Olguța. Avocații au totdeauna dreptate!

— Și părinții, papa!

— Ei, bravo! Așa te vreau: veselă. Haidem în sofragerie.

— Papa, Herr Direktor e mai sever decît tine: așa-i?

— Decît mine — mi se pare — nu-i greu să fii mai sever... Ce zici?

— Adevărat! Tu nu ești de loc!... Nici nu-i nevoie să fii!

— Da! Spui tu!

— Ba da, papa. Dacă ai fi tu sever, eu...

— Tu?...

Olguța îl privi cu vicleană seriozitate.

— Eu m-aș arunca de pe acoperiș... cum erai să faci și tu cînd erai mic — și ți-ar părea rău!

— Oare!

— Da' tu nu ești sever. Tu nici nu poți să te superi, papa.

— Ei?!

— Da. Îți spun eu! Ție-ți vine să rîzi cînd te superi — ș-atunci *vrei* să te superi și mai tare...

Domnul Deleanu rîdea.

— Tu sameni cu mine, papa.

— Da, Olguța. Ar trebui să-l pui la colț pe tata, fiindcă nu știe să fie tată serios.

— Ei, papa! Eu te-ascult pe tine. Știi, eu te-am supărat odată, și fiindcă tu nu mi-ai spus nimica, eu singură m-am pus la colț... Vezi! Nu mi-i rușine! Eu îți spun... Da' vreau să știu dacă Herr Direktor e sever...

— Cît trebuie, Olguța. Grigore vă iubește.

— Știu, papa... Lasă, am să vorbesc eu cu Herr Direktor... Ce cauți aici? De ce nu bați la ușă, Anica?

— Întreabă conița de ce nu mai veniți...

— Hai să mergem, papa... Îmi pare bine că mi-ai făcut o vizită. Am să învăț să fac cafea. Cînd mi-i mai face tu o vizită am să te tratez cu cafea neagră.

— Mă omoară Alice, măi drăcușorule!

— Și dulceață-ți dau, papa.

— Ai tu dulceață?

— Sigur. Uite, papa... Da' să nu mă spui!

Ochii domnului Deleanu sclipiră de rîsul amintirilor, privind gavanoasele din sobă.

— Acolo-i bufetul tău!

— Da, papa, acolo am să ascund cafeaua și ibricul.

— Și de unde ai să ai tu cafea și ibric?

— Îmi cumperi tu, papa... ca să-mi pot primi musafirii.

— Și dacă ne prinde mama?

— Are să guste și ea din cafea... să vadă dacă-s bună gospodină!

— Și dacă se supără?

— Ne pune la colț pe-amîndoi!

— V-ați împotmolit? îi întîmpină doamna Deleanu scuturîndu-și gîndurile.

— Tăcere! cuvîntă Herr Direktor. Dau cuvîntul lui Mumm. Aviz urechilor delicate!

— Grigore, să nu spargi oglinda.

— N-ai grijă, Alice! Dopurile de șampanie au predilecție pentru urechile tale! De rest, n-ai grijă, că are dopul!

Într-o pornire, doamna Deleanu și Monica își astupară urechile. Totuși, pocnetul festiv le făcu să tresară. Dopul zbură ca o vrabie dintr-un exuberant zarzar înflorit în sticlă, scuturat în cupe.

— Impecabil! se autocomplimentă Herr Direktor, umplînd cupele... Serviți-vă. Cea mai plină pentru Kami-Mura.

— Umple-o bine, Herr Direktor, nu mă persecuta! îl luă în primire Olguța, arătînd cu degetul adevăratul nivel al șampaniei subt cel decorativ al spumei.

— Alice, ce ai de spus? Fiică-ta vrea abatajuri alcoolice?

— Dă-i, Grigore. În norocul lui Dănuț!

— Stai, Olguța, nu începe... N-ai grijă, te-amețești îndată.

— Ai să ții un discurs, Herr Direktor? întrebă Olguța cu buzele pufoase de spumă.

— Nu mă interpela! Tu ești veșnic în *opoziție*... Dragii mei, începu Herr Direktor ridicînd cupa, de azi înainte am pierdut un nepot, dar am căpătat un băiat în aceleași condiții ca și Fecioara Maria. Beau mai întăi în cinstea noului tată — vrednic tată! — care-și botează fiul în șampanie, nu în apă ortodoxă... Și în ce șampanie! adăugă el muindu-și buzele în blonda roire. *Gaudeamus igitur*.

Ciocnite, cupele cîntară pura arietă a cristalelor subțiri.

— Hai, Alice, nu fi mamă vitregă! Ciocnește cu tatăl copilului vostru!

— Umple-o, Grigore.

— Cum? Ai și băut-o! Tu, Alice!

— Eu.

Herr Direktor turnă veselie acolo unde era nevoie de multă. C-un foșnet, spuma crescu. În mișcarea ei, cupa se înălța parcă, palpitînd, asemeni unei balerine-n vîrfuri, furată de zborul voalurilor desfășurate.

— Ș-acum, dragii mei, urmă Herr Direktor ciocnind cu doamna Deleanu, să bem în sănătatea *fiului îndrumat*. Dorința mea cea mai fierbinte e ca peste vreo zece ani, adunați în jurul acestei simpatice mese, să ciocnim din nou toți cei de-acum. Ș-atuncea, Dănuț, să mă privești tu prin monoclu — cum te privesc eu acuma — și să zici: „Acest ramolit care în viața lui n-a știut să aibă un copil... a izbutit să facă un om". În așteptarea acelei zile, s-o cinstim pe aceasta cum se cuvine să cinstim pe mame.

— Ești bine dispus, Herr Direktor! îl apostrofă Olguța c-un biscot în mînă.

— Mi se pare că sîntem amîndoi... Bună-i șampania! Ce zici, Olguța?

— Îi bună, Herr Direktor! Te pișcă de limbă!

— Atunci ține și tu un toast.

— Crezi că mi-i frică?

— Ia să te vedem! o provocă Herr Direktor, răsturnîndu-se pe speteaza scaunului.

Olguța se ridică în picioare.

— Mamă, dă-mi voie să mă sui pe scaun.

— Ce vrei să faci?

— Vreau să țin un discurs... pentru Herr Direktor.

— Suie-te. Vezi numai să nu cazi!

— Parcă ești o statuie! exclamă Herr Direktor privind-o cu gîtul strîmb.

— Nu mă *interpela*, Herr Direktor!

Domnul Deleanu nu-și găsea locul pe scaun. Cunoștea tracul debuturilor oratorice, și, deși glumă, debutul Olguței îl emoționa.

Olguța își trecu palma peste frunte, umplîndu-se de fărămături, fiindcă avea în mînă un ciot de biscot.

— Dragă Herr Direktor, vorbi ea fără șovăire, privindu-l, noi doi și pînă azi am fost rude fiindcă tu ești moșul meu. Și nu-mi pare rău!

— Nici mie, Olguța.

— Atunci avem noroc la rude amîndoi!

— Bravo, Olguța! aplaudă domnul Deleanu.

— Mare noroc, Olguța! Să știi de la mine.

— Știu, Herr Direktor, de cînd am fost rudă cu Fița Elencu... Da' de azi înainte sîntem *mai rude*.

— Chiar foarte rude! superlativă Herr Direktor comparativul Olguței.

— Ba nu! Foarte rudă sînt numai cu tata, cu mama și cu *cineva*...

— Cine-i misteriosul *cineva?*

— Ai să vezi, Herr Direktor.

— N-o întrerupe, Grigore! o apără domnul Deleanu.

— Lasă, papa, eu îi răspund... De azi înainte, Herr Direktor, tu ești tatăl fratelui meu. De asta sîntem noi mai rude: fiindcă doi e mai mare decît unu, și fiindcă tu, de azi înainte, ești de două ori rudă cu mine.

— Și-ți pare bine, Olguța?

— Sigur că-mi pare bine!

— Atunci hai să ciocnim.

— Stai, că n-am sfîrșit!... Și eu doresc, Herr Direktor, să aibă și fratele meu noroc la rude cum avem și noi doi.

— *A bon entendeur, salut!* exclamă Herr Direktor luînd-o în brațe.

— Bravo, Olguța! Nota zece la discurs!

— Dragii mei, vociferă Herr Direktor, așezînd-o pe Olguța la locul ei, că am căpătat un băiat nu-i mare lucru! Dar văd că nu scapă omul de ce e scris să i se întîmple. M-a ferit Dumnezeu de nevastă, și iacătă că-n schimb îmi trimete o soacră!... Să bem în cinstea celei mai minore soacre de pe globul terestru și să dorim ca toate celelalte să-i samene.

...Dănuț mîncase mai multe bișcoturi muiate în șampanie, fără poftă. Auzea răsunînd cupele ciocnite, vorbele, glumele, rîsetele, fără să le asculte... Vra să zică, se întîmplase ceva *bun*. Toți erau veseli fiindcă Dănuț spusese da. Dănuț ar fi putut să spună da sau nu... Șezuse pe un scaun din sofragerie, înalt, ciudat de înalt — ca toate scaunele clipelor solemne — și toți așteptaseră să hotărască el... *Da*.

Cînd îi scosese dentistul, mai demult, o măsea, Dănuț, cu măseaua în mînă, plînsese privind-o cu nedumerire și dușmănie. *Ș-atunci*, ca și acum, părinții lui îl felicitaseră, rîzînd alături de scaunul caznei... Ciudat! Atunci o măsea,

acuma un da, din gura lui Dănuț ieșite... Și toți erau veseli! Dac-ar fi spus nu? Toți ar fi fost triști... Săracu Dănuț! Numai el era trist... și parcă nu... Era odată un împărat care cu jumătate față rîdea și cu jumătate plîngea...

Răsturnat pe scaun, domnul Deleanu respiră cotnarul din păhăruț.

— Grigore, începu el zîmbind cu ironică melancolie, mult ai mai terfelit tu astăzi biata noastră Moldovă!...

— Scopul scuză mijloacele!

— Nu-nu! Criticele tale erau sincere, și mai bine decît copiii nimeni nu știe să vadă paiul din ochii părinților... Dar eu, dragă Grigore, am băut șampanie, ș-acuma beau cotnarul acesta roznovenesc, care are cincizeci și nouă de ani: e tocmai din o mie opt sute patruzeci și opt!... Și închin, la rîndul meu, pentru această Moldovă în care s-a făcut cotnarul amar și blînd, pentru această Moldovă în care mai răsar suflete asemănătoare cotnarului, și fiindcă-s amare, și fiindcă-s blînde, și fiindcă-s rare. Ș-atît doresc eu copilului meu: să fie din acele suflete atunci cînd în pivnițele Moldovei cotnar nu va mai fi.

— Papa, cotnarul e mai bun decît tutunul?

— Vrei să guști, Olguța?

— Dacă spui tu!

— Ia să vedem.

Olguța își muie buzele, sorbi cu încordată atenție și ridică din umeri încrețindu-și fruntea.

— Îi amar, papa! Mai bună-i șampania!

— Tu nu te pricepi, Olguța! zîmbi domnul Deleanu. Asta-i pentru moșnegi ca noi!

— Papa, da' spune-mi dacă-i mai bun decît tutunul!

— Hei! Cred bine! Și-i mai rar!

— Atunci am să te rog ceva.

— Spune.

Olguța se ridică de pe scaun, se apropie de domnul Deleanu și începu să-i șoptească la ureche, trăgînd cu ochiul la ceilalți.

— Olguța, nu-i politicos ce faci tu! o dojeni doamna Deleanu.

— *Merci*, papa!... Mamă dragă, așa-i cînd faci un chef!

— Uite, Olguța... Și spune-i să-l bea în cinstea voastră a copiilor.

Olguța ieși cu paharul de cotnar în mînă, călcînd ca o acrobată pe frînghie.

— Pentru moș Gheorghe? întrebă doamna Deleanu.

— Mai încape vorbă?!

— Rămînem fără copii, zîmbi doamna Deleanu oftînd. Pe Dănuț ni-l ia Grigore, pe Olguța ni-o ia moș Gheorghe... Numai Monica e a noastră... Hai să ne sculăm.

— Noi mai rămînem, Alice, protestă Herr Direktor, arătînd paharul pe jumătate plin.

Herr Direktor și domnul Deleanu rămaseră singuri în fața paharelor.

— Cînd pleci tu, Grigore?

— Mîne.

— Și pe Dănuț cînd ți-l aduc?

— Peste vreo săptămînă.

— Așa degrabă?

— Acuși începe școala.

— Și tribunalul.

— Încep toate!... Trebuie să-l pregătesc: să-i fac uniformă, să-l mai plimb prin București...

— Bine... Să trăim!

— Noroc!

Pornită tocmai din îndepărtate vremi — cu alean de soare îngălbenit pe foi de nuc — aroma cotnarului se răspîndi în tăcerea odăii. Și adierea toamnei de afară, învăluind suflarea toamnei din cotnar, se umplu de amintiri...

*

Doamna Deleanu ieșise din sofragerie dezmierdînd cu degetele buclele lui Dănuț, urmată de Monica. Ajungînd în dreptul ușii etacului, se opri.

— Haideți la mine, copii.

Mut, Dănuț trecu înainte, spre odaia lui, cu capul aplecat. Intră. Ușa se închise. Părăsită de buclele lui Dănuț, mîna doamnei Deleanu rămase o clipă în aer, cu degetele răsfirate, ca o frunză desprinsă de pe creangă și răzletită de fructul pe care-l ocrotea... Căzu.

— Tu vrei să vii cu mine, Monica?

Fetița apucă mîna cea tristă, o strînse cu toată puterea ei copilărească și intră în etac, furișînd o privire abătută spre ușa lui Dănuț.

Două tăceri, una lîngă alta, mînă în mînă.

Doamna Deleanu ședea întinsă pe pat, cu ochii închiși; Monica, așezată pe marginea patului.

Ochii Monicăi nu se desprindeau de pe chipul neclintit al doamnei Deleanu. Îi venea să-și ție suflarea ca să nu facă zgomot.

De la o vreme, genele doamnei Deleanu tremurară...și două lacrimi alunecară de-a lungul obrajilor. Ținîndu-și suflarea, Monica se aplecă și sărută cu timiditate mîna doamnei Deleanu.

— Tu erai aici, Monica? tresări doamna Deleanu.

— Cu mata, tante Alice.

— Pui mic... tu du-te lîngă Dănuț... Eu am să dorm.

Monica ieși în vîrfuri. Se opri în fața ușii odăii lui Dănuț. Bătu încet cu degetul.

— Dănuț, șopti ea aplecînd urechea.

— ...

Apăsînd binișor clampa, întredeschise ușa.

— Doarme!... Săracu Dănuț!...

După ce se închise ușa la loc, Dănuț deschise ochii din nou — și nu zîmbi.

Monica intră singură în odăița fetițelor.

În trei odăi, trei tăceri priveau viața...

•

Venind de la moș Gheorghe cu paharul gol, Olguța dădu buzna în sofragerie. Profira sări de pe scaun, cu gura plină, ca o mătăhăloasă elevă surprinsă mîncînd în clasă, de profesoară. Anica plecă ochii în jos, ascunzînd bișcotul la spate, cu gestul revelator al școlarilor fumători.

— Poftă mare! Anica, hai cu mine.

Profira le așteptă să iasă. De îndată ce se închise ușa, învie, ca statuia unui tablou alegoric după ce se lasă cortina... Aplecîndu-se, luă bișcotul aruncat de Anica și-l înghiți.

— Ascultă, Anica, o cercetă aspru Olguța, ai mîncat numai, sau ai și băut?

— Nici n-am apucat să mănînc, duduie Olguța, se tîngui Anica arătîndu-i mînile goale.

— Bine! Atunci trebuie să te grăbești, fiindcă Profira mănîncă tot. Stai, nu pleca. Ai treabă cu mine... Ia să-i dau și Profirei o treabă!

Meditînd încruntată, și repede deschise ușa sofrageriei.

— Profira!

— Of! M-am speriat, duduie!

— Du-te și spune vierului să-ți dea poamă fragă: auzi? S-o aleagă frumoasă.

— Da' aici cine să curețe?

— Știe și Anica să mănînce bișcoturi! Du-te și mănîncă poamă. Hai, repede!

Profira oftă și porni... scoțînd un alt bișcot din buzunarul pestelcii.

— Ascultă bine, Anica.

— Ascult, duduie.

— Ai să te duci în odaia turcească, la moșu Puiu, ș-ai să bați la ușă *încet*. Și dacă nu răspunde ai să bați *tare*... Ia arată-mi, cum ai să faci?

Anica se apropie de ușa sufrageriei... și intră.

— Anica te joci cu mine?

— Am uitat, duduie Olguța!

— Fă cum ți-am spus.

— Da. Bat încet... Toc-toc, bocăni ea cu degetul... Și dacă nu răspunde bat tare. Buf-buf, bătu ea cu pumnul.

— Așa. Și dacă nici atunci nu răspunde, intri în goană, trîntești ușa, te bați cu mîna peste gură și spui în gura mare: „Păcatele mele! Eu gîndeam că erați în sofragerie!" Ai înțeles? Da' să faci zgomot, ca să-l trezești!

— Și dacă se supără, duduie Olguță? întrebă Anica abia ținîndu-și rîsul.

— Nu-i treaba ta! Ai să-i spui că duduia Olguța vrea să-i vorbească.

În așteptarea Anicăi, Olguța se plimba cu mînile la spate, din ce în ce mai repede, ca cineva care născocește dialoguri cu replici scurte. Uneori se oprea, își descoperea fruntea mereu bătută de șuvițele negre și iar pornea.

— A spus să poftiți.

— Dormea?
— Nu, fuma.
— Bine. Acuma du-te și mănîncă tot ce-a rămas pe masă. Să nu lași nimic Profirei!

— Bucuros de musafiri? întrebă afabil Olguța intrînd la Herr Direktor.
— Încîntat!
— Ce mai faci, Herr Direktor? Nu te deranjez?
— Tu! Prietina mea! Îmi pare rău!... Ce vînt te-aduce pe la mine?
— Nimic, Herr Direktor! Am venit să te văd, să mai stăm de vorbă...
Herr Direktor se ridică într-un cot pe divan, încrustîndu-și monoclul în orbită.
— Îmi faci o *vizită?*
— Sigur... Da' frumos halat ai! Tu ești elegant ca o cucoană.
— Așa-s burlacii, Olguța.
— De ce numai burlacii?
— Fiindcă ei n-au nevastă! În schimb, au un halat frumos.
— Și cei însurați nu trebuie să aibă?
— N-au nevoie. Ei au o nevastă frumoasă.
— Și dacă-i urîtă?
— Se consolează! Adică nu. Dă! Oftează și ei!... Da' stai jos. Ce pot să-ți ofer: o țigară?
— Azi ești vesel, Herr Direktor!
— Ca întotdeauna.
— Azi nu-i ca întotdeauna.
— Ai dreptate. Azi e o zi mare.
— Pentru tine?
— Și pentru Kami-Mura... și pentru toți. N-ai văzut?
— Atunci de ce-a plîns mama?
— De unde știi tu c-a plîns?
— Am văzut eu.
— Bine. A plîns... fiindcă-i mamă.
— Ei! Atunci ar trebui să plîngă în fiecare zi!
— A plîns de bucurie, Olguța.
— Nu, Herr Direktor.
— Așa cred eu.

— Să-ți spun eu de ce-a plîns: fiindcă pleacă fratele meu.
— Dragă Olguța, mama a înțeles că-i mai bine pentru Dănuț să învețe la București, și ea singură a hotărît — cum de altfel a hotărît și Dănuț.
— Atunci de ce-a plîns?
— Așa-s cucoanele, Olguța. După ce se hotărăsc să facă ceva, plîng, și le trece.
— Și-a *călcat pe inimă*, Herr Direktor!
— Măi! că multe mai știi!
— Herr Direktor, cînd pleci?
— Mîne, Olguța.
— Pleci singur?
— Da. Dănuț vine cu Iorgu, peste o săptămînă.
— ...Îmi pare bine, respiră ea.
Herr Direktor îi dezmierdă pletele.
— Bună fată ești tu!
— Herr Direktor, începu Olguța, privindu-l drept în ochi, tu ești sever?
— Cu cine, Olguța?
— Știu eu!... La București, cu funcționarii tăi.
— Sigur. Altfel nu merg treburile.
— Și ce faci tu cînd ești sever?
— Dă!... Vorbesc mai aspru, mă încrunt... și dacă nu m-ascultă îi dau afară.
— Și dacă n-are să te-asculte fratele meu?
— Dănuț m-ascultă.
— Cine știe?! Dacă face-o prostie?
— Îi fac morală.
— Și dacă mai face una?
— Hm!... Om vedea!
— Hm!... Herr Direktor, tu ai bătut vreodată pe cineva?
— Poate! Nu-mi mai aduc aminte! Cînd eram băiat...
— Da-ți place să bați?
— Nu, Olguța. E urît și sălbatec.
— Vra să zică, n-ai să-l bați pe fratele meu?
— Pe Dănuț!? Ferească Dumnezeu!
Olguța respiră adînc.
— *Merci*, Herr Direktor. Știam eu! Tu ești sever, da' bun... Îmi dai voie să umblu în geamandan?
— Mă rog!

— Închide ochii, Herr Direktor... Astupă-ți ochii cu mînile... Acuma să-mi spui ce-am să fac!

— Ai să-ți faci un duș cu colonie!

— Bine-mi pare că n-ai ghicit!... Azi nu te doare capul, Herr Direktor?

— Slava Domnului, am scăpat!

— Ce rău îmi pare! Eu vroiam să-ți fac o fricțiune.

— Ba mă doare! Cum nu!

Revărsîndu-se, colonia gîlgîia; palma Olguței se rotea repede, împrăștiind-o pe capul zimțat aspru de părul mărunt, în timp ce buzele suflau din răsputeri spre creștet.

— Îți place, Herr Direktor?

— Strașnic! Parcă s-a mutat Polul Nord în capul meu! Numai ia-o mai încet, că acuși capăt o migrenă.

— Nu-i nimica, Herr Direktor! Îți mai fac o fricțiune. Azi îi *o zi mare*!

— Pe capul meu!

— Și pe altele, Herr Direktor, adăugă Olguța, frămîntînd amarnic.

*

Era o dărăpănare atît de străvezie, că parcă nu era, în văzduhul toamnei — și o blîndețe vastă în lumină... ca un trecut...

Dănuț coborî treptele pridvorului cu mînile în buzunar și umerii plecați. Zărind mingea de *foot-ball*, uitată în ogradă, își aminti că se jucase cu Olguța, că se rănise la genunchi mai adineori — și i se păru că treptele pe care le coboară sînt altele decît acele pe care le suise, și că ograda-i alta, și că Dănuț e altul...

Ca și cum treptele suite *atunci* și coborîte *acum* ar fi fost ale vremii, nu ale pridvorului casei părintești.

Închise ochii...

De multe ori, spre sfîrșitul vacanțelor mai ales, Dănuț visa că i s-a întîmplat o nenorocire. Și-ntotdeauna, deschizînd ochii, nenorocirea se isprăvea. Și Dănuț era fericit, cu sufletul frăgezit de zîmbete desprinse din spaima somnului. Astfel, nenorocirile din somn îl deprinseră să socoată nenorocirea ca un prag peste care treci — deschizînd ușa cu o deschidere de pleoape — pentru a intra în alba încăpere a

luminii, cu oglinzi numai pentru zîmbete și ferestre numai pentru soare...

...Deschise ochii. Mingea de *foot-ball*, aceeași; cerul, înalt și întins; începea școala, se apropia plecarea; Dănuț, mic și singur...

Vra să zică l-au dat afară din casă... Nu-i venea să plîngă, nu. Oftă.

Cum ar fi vrut Dănuț să se facă cerul mic-mic, și jos-jos, așa cum era cuvertura măsuței pe care făcea uneori, iarna, doamna Deleanu pasiențe sau cetea o carte. Și dedesubtul cerului, micșorat și coborît așa cum ar fi vrut Dănuț, să fie un covor luminat de flăcările sobei și o pisică somnoroasă...

Deasupra măsuței mai era o lampă cu *abat-jour*. Subt măsuță se vedeau picioarele mamei în pantofi subțiri, stînd locului, sau strîmbîndu-se pe-o coastă de nedumerire, sau bătînd tactul unei supărări cu vîrfurile. Dănuț, firește, ședea subt măsuță. Olguța se juca pe-afară, în omăt. Dar lui Dănuț nu-i trebuia altă joacă. Acolo, lumea se micșora ca o căsuță de păpușe. Nimeni nu mai era pe lume decît picioarele măsuței, Dănuț la mijloc, pantofii mamei și pisica. Dănuț știa ce face mama fiindcă vedea ce fac pantofii. Știa cînd zîmbește, cînd se încruntă, cînd se supără. Pisica, de la o vreme, torcea. Și era o tăcere!... Căldura sobei ajungea acolo molatecă și somnoroasă... Acolo începeau poveștile cu Statu-Palmă-Barbă-Cot, cu Prichindel... Acolo făurise Dănuț o lume măruntă, cu oameni mici ca literele, cu animale de statura majusculelor, și căsuțe niciodată mai mari decît o carte de povești, să-ncapă-n ele numai basme. Dănuț numai era uriaș, dar ce uriaș cumsecade!... Era bine acolo! Aceea era patria lui Dănuț, luminată de focul din sobă ca de un soare al covoarelor pe care dorm copii și visează pisici...

L-au izgonit.

Ce înalt era cerul! Ce mare pămîntul!

Porni încet spre livadă... Ce se întîmplase în turbinca lui Ivan? Ce vînt veștejise, scuturase și alungase împărații, feți-frumoșii și poveștile? Turbinca lui Ivan era goală?

Dănuț mergea *singur*. Nimeni nu-l mai însoțea. Oștile care întotdeauna veneau în urma lui Dănuț sau îl așteptau înainte pieriseră. Pustiu înainte, pustiu în urmă! Din casă-l izgoniseră, înainte-l aștepta școala...

Turbinca lui Ivan era goală și era grea fiindcă în ea intrase durerea din viață în locul celei din basme, cu duioasa apăsare de moarte a toamnei pe păduri.

În drum spre livadă îl ajunse Ali, gudurîndu-se pe lîngă el.

Numai Ali îl iubea pe Dănuț. Și după ce va pleca Dănuț, amîndoi vor rămînea singuri: Dănuț la București, Ali la Medeleni.

— Dănuț!

Cu cozile fluturînd pe spate, Monica alerga după el.

— Dănuț, stai puțin, Dănuț!

Îl ajunse în livadă. Gîfîia.

— Dănuț... îmi pare-așa de rău că pleci! se spovedi ea gata de plîns, luîndu-l de mînă și privindu-l cu ochii măriți.

— Ce v-am făcut eu? Ce mai vreți cu mine? De ce nu-mi dați pace?

Smulgîndu-și mîna din mîna Monicăi, porni înainte, înstrăinîndu-se de-ai lui în toamnă.

— Ce i-am făcut eu? murmură Monica, acoperindu-și obrajii cu mînile... Saracu Dănuț!

Și fiindcă numai Ali mergea după Dănuț, deși gonită, Monica porni după Ali.

*

Arome dulci și amărui, mirodenii pipărate, miresme stinse, suflări umile, abia simțite, deslușite totuși...

Soarele umed — adierile vîntului de pe miriști și grădini și arături — fructele și frunzele crengilor — trunchiurile pomilor — pămîntul — frunzele și fructele căzute — și firele de iarbă-ncovoiate miroseau de-a valma toate-toate.

Pluteau suflete printre pomi și suflete se desprindeau din iarbă și din vînt, și căderea frunzelor dezmierda mîhniri fără de frunte și sfîșieri fără de mîni.

Și pretutindeni începea o plecare și nicăieri nu se vedea tristul cufăr al plecărilor, nici femeia care stă pe el înfrigurată, cu genunchii strînși și coatele împreunate, acoperindu-și ochii: să nu mai vadă și să nu mai plîngă.

Dar toamna?

Monica se tupilase după trunchiul unui măr domnesc. Deasupra ei, merele pline încovoiau crenguțele, împovărîndu-le, ca cerceii cu prea grele nestimate urechile micilor infante.

De-acolo, Monica ținea tovărășie lui Dănuț, într-ascuns. Ostenise. De aceea îngenunchease.

Dănuț ședea pe banca de sub nuc, nemișcat. Monica-i vedea numai capul aplecat asupra mesei de stejar. Soarele-l bătea în plin cîrlionțîndu-l cu aramă.

Pe masa de stejar cădeau frunze, lumini de soare și nuci întunecate în cojile verzi. Se desfăcuse parcă un străvechi gromolnic, cu scoarțele de foi de nuc suflate cu lumini de soare. Și capul unui pui de faun, aplecat, visa...

O lacrimă de-ar fi lucit în soare, căzînd din ochii lui Dănuț, Monica ar fi cutezat să iasă din ascunzătoare. Dar numai frunzele cădeau din crengile de nuc.

*

Sufletul lui Dănuț se îndepărtase atît de mult de trupul lui Dănuț, că murmurul buzelor lui era al unui copil care abia știa să vorbească, și numai zîmbetul era poate al lui Dănuț, dacă nu al soarelui de pe obraz.

Unu Ilă
Duduilă
Ești caș
Toporaș
Pe la moara Murgului
Trece fata turcului
C-un cojoc
De moțoc
C-o pestelcă
Strecătoare
Una mara
Două para
Triaria
Compania...

Fără înțeles, versurile căpătau odinioară farmecul naiv al buzelor care mai degrabă știau să rîdă decît să vorbească. Pe-atunci, Dănuț avea vreo trei ani. Purta rochiță, ca și Olguța, și cînd îi era somn anunța: „Vau naniți". Și o bucovineancă, dadaca lui, poate în dorul satului de peste graniță, îl învățase încetul cu încetul versurile copilăriei ei. Dănuț

le recita din brațele doamnei Deleanu, și după ce isprăvea căpăta bomboane și sărutări. Cînd se culca, le recita în șoaptă, pentru el, pînă ce adormea.

Unu Ili
Duduili...

— Nani, Dănuț! răsuna ca prin vis glasul doamnei Deleanu din patul slab luminat de lampa cu *abat-jour* verde. Și Dănuț șoptea mai încet:

Esti cas
Topoas...

— Sst!

Pe la moaa Murgului
Tece fata tucului...

— ...? Ţt-ţt!

Și Dănuț zîmbea fiindcă numai gîndul lui mai auzea că fata turcului avea:

Un cozoc
Di moţoc...

Și adormea zîmbind.

...Cădeau frunzele nucului cîte una și mai multe laolaltă pe masa de stejar.

Și pomii astă-primăvară erau înfloriți, și-acum nu mai aveau flori și cădeau frunze galbene din ei, foșnind uscat. Poate de asta versurile cantilenei care lăsa zîmbetul somnului pe buzele lui Dănuț — pe cînd avea trei ani — acum, fără de înțeles și atît de trist i se desprindeau de pe buze, rupte din trecut:

Unu Ilă
Duduilă
Eşti caş
Toporaş...

Se ridica-n livadă — pe măsură ce se lungeau umbrele — răcoarea umedă. Monica își acoperise pieptul cu mîinile: tremura.

Și Dănuț era îmbrăcat subțire! Dacă răcea? Se ridică în picioare, frecîndu-și genunchii îndurerați. Începu să se îndepărteze de-a-ndăratelea, ascunzîndu-se pe după trunchiuri. Se opri, uitîndu-se: Dănuț nu se mișca. O luă la fugă din răsputeri ca să aducă mai degrabă pelerina lui Dănuț.

...Cînd ești trist de tot, îți vine să dormi. Îți vine să-ți culci capul pe genunchii altcuiva care te iubește, sau dacă ești singur și n-ai pe nimeni, să ți-l culci pe palmele tale... Da. Îți vine să dormi cînd ești trist. Și să uiți... Dar cînd te deștepți? Iar ești trist și nu mai poți s-adormi din nou!...

Dănuț oftă.

...De ce cădeau frunzele? ... Fiindcă venise toamna... Frunzele erau moarte?... Nu. Frunzele cădeau și mureau jos pe pămînt fiindcă venise toamna... Toamna...

Frunzele cădeau sau *vroiau* să cadă?... Dacă venise toamna!... Ce să mai facă ele pe crengi!...

Cînd vine toamna, pasările pleacă și frunzele cad...

Dacă Dănuț ar fi fost o frunză pe creanga nucului, și-ar fi venit toamna, ce-ar fi făcut?... Toate frunzele din jurul lui ar fi căzut, și el ar fi rămas din ce în ce mai singur — așa cum era acum...Da. Și el s-ar fi *aruncat* de pe creangă... și l-ar fi luat vîntul, și l-ar fi amestecat cu celelalte frunze, și cine știe unde l-ar fi azvîrlit... și nimeni-nimeni n-ar mai fi știut de el...

...Cînd ești trist de tot îți vine să dormi și să uiți...

Un gînd ciudat se apropia de Dănuț, de dinafară parcă, așa de ciudat, că ochii lui Dănuț se deschiseră mari și orbi, ca în întuneric, cînd se apropie spaima care-ți apucă inima și ți-o gîtuie...

În fundul livezii era o rîpă înaltă — tot atît de înaltă pentru Dănuț cît era pentru o frunză creanga de pe care se zvîrlea în jos. ...Frunzele plutesc, alunecă și se așază lin... Nucile cad și se sfarmă!... Nucile n-au sînge. Dac-ar avea, le-ar curge sîngele pe coajă... ca unui om... ca unui om cu capul sfărmat... ca unui biet om trist...

„Dănuț! Dănuț! Unde ești, Dănuț? Unde-i Dănuț?"...

Și l-ar fi găsit boarul jos, lîngă rîpă, cu capul sfărmat, cu șiroaie de sînge pe obraz...

Mort Dănuț?... *El, Dănuț, mort?*...

— Eu?

„Nu se poate!" murmură un gînd îndepărtat și învăluitor ca orizontul răsăritului.

...Toți sînt în doliu. Merg în urma sicriului lui Dănuț. Plîng... Și lui Dănuț îi vine să plîngă fiindcă și el merge în urma sicriului.

— Mort?

Singur în sicriu? Singur în groapă? În pămînt negru?... Și noaptea cu strigoii? Singur!

„Nu. Mai bine la școală."

Dănuț oftă adînc.

...Toamna mor nucile sfarmate și frunzele căzute. Dănuț pleacă la școală.

Monica răsări îndărătul băncii ca o icoană luminată de candelile apusului. Fără să spuie o vorbă, așeză pelerina pe umerii lui Dănuț... și fără să vrea și fără să știe de ce, brațele ei subțiri îi încolăciră grumajii și buzele închise îi sărutară buclele...

Văzînd că brațele nu sînt ale mamei lui, Dănuț sări în picioare, scuturîndu-și buclele.

— Cine ți-a dat voie să mă săruți?

— ...

— De ce mi-ai adus pelerina?

— Ca să nu răcești, Dănuț, îngînă Monica, înghițind.

— Mai bine-aș răci. Ce te-amesteci?

— Dacă mi-i milă de tine!...

— Cine ți-a dat voie să-ți fie milă? N-am nevoie!

Aaa! Nu se isprăvise vacanța! Are să le-arate el! Întîlnind cozile Monicăi, apucă și trase. Capul Monicăi zvîcni îndărăt, docil. O amintire trecu pe dinaintea ochilor lui Dănuț: la începutul vacanței, pe vremea caiselor, în livadă, o trăsese pe Monica de cozi... Și parcă se temuse de Monica... și-i păruse rău. Ce repede trecuse vacanța! Începea școala! Pleca. Era frig, toamnă!

— Te-ai supărat, Monica? o întrebă el dulce, lăsînd să-i cadă cozile din mîni.

— ...

Nu-i vedea fața: numai cozile blînde și grele.

— Îmi pare rău, Monica. Pardon... Nu ți-i frig?

Capul Monicăi făcu semn că nu.

— Da' vrei să fugim împreună?

Capul Monicăi făcu semn că da.

— Tu ești căluț și eu te mîn: da?

— Da.

— Hii, căluț! răsună puternică și ascuțită vocea lui Dănuț.

Tot nu se isprăvise vacanța!

Trezit din somn, Ali țîșni săgeată. Cu cozile de aur în mîni, Dănuț fugea subt foile de aur. Și-n fața lui fugea Monica, zveltă, cu fața plînsă și zîmbitoare. Și pretutindeni printre ei, Toamna.

*

Nori lungi și subțiri se așternuseră din înaltul cerului siniliu pînă în zarea apusului, ca nenumărate trepte de marmură ale palatelor din basme.

În gloria luminilor — ca-n para unor torți înălțate de brațele curtenilor — un punct negru tresări și pieri. O rîndunică poate. Și soarele apuse dincolo de lume, ducînd cu el condurul delicat pierdut de vară pe cea din urmă treaptă a palatului ceresc, și melancolia prinților îndrăgostiți de o cenușăreasă.

*

Monica tresări prin somn, îngăimînd cuvinte nedeslușite.

Dormea pe-o coastă, dezvelită, cu picioarele îndoite de la genunchi, c-un pumn adus lîngă frunte, celălalt repezit de-a lungul coapsei, albă în goliciunea copilărească și cea lunară, ca statueta fugii, răsturnată.

— Hii, căluț!

...Alerga prin livadă, fără să-l poată vedea pe cel care-o mînă de la spate trăgînd-o de cozi...

Se smunci atît de tare, încît visul, ca un lung păr despletit, îi flutura pe dinaintea ochilor... Se acoperi cu pledul pe picioare, ridicîndu-se.

— Hii, căluț! murmură ceresc glasul din vis.

Un zîmbet fericit îi răsturnă capul pe spate... Și ce cuminte era Dănuț! Ce surîs blînd avea!... Și ce ochi dulci, verzui și aurii! Și buclele lui cu miros de castane coapte! Și ce repede-i trecea supărarea!...

— Hii, căluț!

Rîzînd cu ochii închiși, Monica-și răsturnă capul pe pernă, așteptînd somnul... și visul care avea să unească din nou cozile ei cu mînile lui Dănuț.

*

Cu foșnetele toamnei și țîrîitul greierilor, balul alb al lunii ondula pe la ferești.

Prin întuneric, domnul Deleanu răsuci o țigară și o aprinse aplecîndu-se pe marginea patului.

— Nici tu nu dormi?

— Fumez, Alice.

— Cîte ceasuri?

Flacăra unui chibrit clipi, răscolind umbrele.

— Cam tîrziu... Unu.

Doamna Deleanu se coborî din pat, își aruncă pe umeri chimonoul... Intră în vîrfuri în odaia lui Dănuț, apăsînd și ridicînd clampa, mut. Dănuț dormea cu buzele întredeschise. Se dezvelise. Cămeșa albă se îngrămădise înfoiată deasupra genunchilor, descoperind picioarele lungi cu genunchii zgîriați, pulpele lin rotunjite, gleznele subțiri.

În palma desfăcută îi juca o lumină de lună. Lumini de lună îi tremurau prin păr și pe obraji.

Ca un copil de casă adormit la picioarele unei albe castelane al cărei evantai de pene albe îi lumina somnul.

Doamna Deleanu îl înveli, îi alintă cu vîrful degetelor buclele rotunde și ieși încet.

— Ce face?

— Doarme.

— Bine-i să fii copil! dădu din cap domnul Deleanu, turtindu-și țigara în scrumelniță.

— Bieții copii! îngînă pentru ea mama lui Dănuț.

Cu mișcări nesigure și albe, cădeau petalele unui trandafir de pe măsuța de noapte: cum se dezvelesc copiii mici prin somn cînd visează...

II

ROBINSON CRUSOE

Ploua...

Cea din urmă căruță a șatrei de țigani se oprise în drum, ceva mai încolo de poarta ogrăzii boierești. Caii firavi muriseră parcă în picioare, cu capetele grele, și mîța unghiulară, legată cu o frînghiuță îndărătul căruței, mieuna slab.

Subt coviltirul de culoarea norilor, zdrențele galbene și roșii ale țigăncilor și sclipirea focoasă a salbelor abia se deslușeau prin întunericul încețoșat de fumul lulelelor, înstelat cînd și cînd de luceferi rubinii.

Un glas femeiesc momea încetișor, cînta poate, adormind un copil sau o durere.

Anica, zgribulită în burniță, își odihnea sufletul și mîna desfăcută în palma castanie a ghicitoarei. Cînd rare, cînd repezi și bolmojite, vorbele sorocului aduceau nădejde sau înfricoșare. Anica privea cu spaimă degetul vrăjit, căutîndu-i în palmă cărările vieții, potecile norocului și dumbrăvile dragostii.

Ploaia se întețea răscolită de vînt. De subt coviltir un glas aspru bodogăni răstit.

Ghicitoarea își luă banii și porni spre căruță. Anica intră în ogradă cu capul plecat în jos. Trecînd pe subt stejarul de la poartă, zări urma slabă a unui pneu de automobil. Privirile-i alunecară spre zarea afumată... Oftă. Toate drumurile erau șterse de cenușiul des. Se scutură

înfrigurată și alergă spre casă. Cînii strînși pe subt streșini abia o priviră.

În priveliștea moartă, căruța cu țigani se îndepărta, ducînd subt coviltir cele din urmă focuri și culori ale toamnei, lăsînd în urma ei văzduhul sur ca o bolnavă lumină de lună...

Nu s-auzea nici un lătrat. Ploaia vorbea singură, ca o cerșetoare nebună.

*

Prin ferestruicile de mansardă ale podului — zăbrelite de ploaie pe dinafară, zbîrcite de paianjeni pe dinăuntru — lumina intră ca un val de dantelă de mult aruncată acolo printre celelalte vechituri. Și cîte nu erau! Pe măsură ce porniseră bătrînii din casă luînd drumul cimitirului, podul se umpluse cu tot ce le îndestulase mai curînd tabieturile și ciudățeniile lor, cît și ale vremii lor, decît trebuințele.

Odaia Fiței Elencu fusese surghiunită în pod, în întregime, ca osemintele unui ciumat. Încăpătoarele fotolii și canapele cu picioare arcuite și primitoare speteze, căptușite cu mătasă albastră — înadins adusă din Franța — cărunțiseră de cînd tăcerea moțăia în ele. Taburetele, ca niște broaște-țestoase cu albastră carapace, înțepeniseră subt apăsarea vremii. Și toate cărțile, bucoavnele, gromolnicele și ceasloavele răsfoite de uscatul deget al Fiței și colindate de ochii ei verzi zăceau în lăzi sau grămădite pe jos.

Într-un ungher, stranii instrumente de muzică — născociri ale unui strămoș meloman și șui — așteptau pe strănepotul, în care avea poate să învie sufletul străbunului, să le dezlege melodiile amuțite. Vioare de lemn blond, cu gîtul curb; vioare brune ca zaharul ars, cu gît șerpuitor de lebede; viole cu pîntecele bombat ca al voluptății; cobze, mandoline și chitare, care de care mai sucite, mai întortocheate. Și toate înecate în tăcere!

Teancuri de portrete cu rame negre, castanii sau aurii, ovale sau pătrate, de lemn sau catifea, mari și mici — desprinse treptat de pe zidurile odăilor de jos — se rezemau laolaltă pe umărul aceleiași uitări; și chipurile lor păreau

icoane ale colbului și ale paianjenilor, nu ale unor fețe omenești.

Mirosea a lemnărie încinsă de căldură, a putregai uscat și a colb de arhivă.

Așa că aroma de proaspete piersici, în pod, era îngrozitor de veselă...

„...Mîncam ca un rege în fața curții. Nu avea voie să-mi vorbească decît papagalul, ca un favorit. Cînele meu, care îmbătrînise, ședea totdeauna la dreapta mea; cele două pisici, la fiecare capăt al mesei, așteptînd să le arunc cîte o bucățică de carne..."

Ajungînd la acest pasaj, Dănuț întoarse cartea pe dos, așezînd-o pe podea, luă o piersică fardată și mușcă din ea zgomotos.

Cel mai fericit om din lume era Robinson Crusoe, așa cum îl arăta lucioasa cromolitografie de pe copertă:

Între coliba — mai mult peșteră — și palmierul de trunchiul căruia atîrna o nucă de cocos, se vedea marea, dincolo de gărduț, inofensivă și drăguță ca o grădiniță de albăstrele.

La intrarea colibei, în gaura neagră-verzuie, un paianjen alegoric își țesuse o pînză neglijent poligonală. Din colibă pornea iarba tînără cu reflexe verzi de acuarelă udă.

Trebuie să fi fost tare cald cînd se fotografiase Robinson, fiindcă deasupra căciulei țuguiete — care-i acoperea și urechile și ceafa, ca o glugă — radia o umbrelă făcută din frunze de palmier cu marginele roze de soare subt cerul albastru prin care literele titlului defilau roșii: Robinson Crusoe. Da, așa-i plăcea lui Robinson: să umble gros îmbrăcat pe orice vreme! Sarica de blană bărboasă era croită pe talie. Robinson avea o față foarte simpatică — aducea cu Moș Crăciun, numai că barba și mustețile-i erau castanii. Mustețile, spiritual răsucite; obrajii rumeori; barba, frumos retezată. De subt căciulă îi năvăleau cîrlionții pînă deasupra sprincenelor, ca un breton drotat.

În mîna stîngă, ridicată deasupra genunchiului stîng, ținea papagalul. Adică papagalul susținea mîna, fiindcă toate degetele — corect alineate — se rezemau pe spinarea verde, ca pe găurile unui fluier; iar cele patru degete

de păpușă ale mînii drepte pluteau pe spinarea căpriței, care întindea botul spre papagal, ca și cum ar fi vrut să-l sărute sau să-l pască.

Robinson era așezat pe... nu se vede pe ce! Ședea cum stau fachirii, pe aer. La picioarele lui — depărtate unul de altul și în vîrfuri, ca ale cuiva care saltă un copil pe genunchi — se încrucișa o lopată cu altă unealtă decapitată de chenarul coperții. Pisicile dormeau pesemne în colibă sau pe acoperișul ei. Cînele fugise de pe copertă și sforăia în pod la picioarele lui Dănuț. Se numea Ali. Tot în pod veghea și un papagal — aidoma cu cel de pe copertă — numai că era împăiat.

Insula lui Robinson, cu vesela sihăstrie a cromolitografiilor, se mutase în podul cu vechituri. Dănuț era Robinson Crusoe în insula lui Robinson Crusoe. Și era foarte bine!

Barba lui Robinson de pe coperta cărții era umedă și plină de picuri aromați... fiindcă în podul cu vechituri al Medelenilor Robinson Crusoe mînca piersici în tovărășia unui cîne adormit și a unui papagal împăiat.

•

Hîrtiile și cărțile celor două biurouri — de la Iași și de la moșie — ale domnului Deleanu aveau flux și reflux, datorite pe rînd magnetismului ordonat al doamnei Deleanu și izbucnirilor tumultoase ale domnului Deleanu.

În epocile fluxului, biuroul era o odaie ca oricare alta, înzestrată cu masivă mobilă de biurou bărbătesc, ținută în cea mai amănunțită ordine și curățenie. În acele epoci domnul Deleanu ori nu era acasă, ori nu lucra.

În epocile refluxului, din dulapuri, de pe dulapuri, din saltare, de pe etajere, din buzunarele tuturor hainelor, pardesiurilor, halatelor, pijamalelor și paltoanelor năvăleau tomuri multicolore și proteiforme, dosare, reviste, ziare, caiete, carnete, coli, scrisori, telegrame, recipise, fițuici, cutii cu tutun, cu țigări, cutii de chibrituri... peste tot. În acele epoci, doamna Deleanu nu intra în biurou. Domnul Deleanu lucra ca Neptun în vîltoarea valurilor.

O telegramă sosită, de dimineață, de la Iași, dezlănțuise refluxul.

„Arestat bancrută frauduloasă. Confirmat mandat. Rog lucrați memoriu cameră acuzare. Interveniți urgent. Soție sosește bani, informații. Nu mă lăsați. Respect.

Blumm"

Arțăgoasă, penița alerga de-a latul colii de hîrtie. Madam Blumm, vehement izgonită din biurou, aștepta în salon, cu umbrela și sacoșa în mînă, cu pălăria în cap, trăgînd cu urechea și oftînd pe nas de durere și gutunar.

Domnul Deleanu aprinse mînios o țigară, aruncă o privire piezișă pe motivarea stereotipă a mandatului de arestare... și oratoria întemnițată în peniță izbucni:

„E revoltătoare"...

Șterse... Zîmbi, închipuindu-și spasmul clopoțelului justiției statuare și irascibile ca toate femeile care fac puțină mișcare.

„...E ciudată și jignitoare ușurința cu care se răpește libertatea unui om într-o societate civilizată, care știe să respecte averea și nu știe să respecte omul. O arestare preventivă, în definitiv, e un sechestru asigurător asupra persoanei..."

Cînd lucra, nimeni nu intra în biuroul domnului Deleanu — afară de Olguța, firește.

— Îți aduc cafeaua, papa... O vărs sau n-o vărs? întrebă ea, apropiindu-se cumpănitoare cu ceașca în mînă.

— Ce versi e pentru tine!

— Ei! Papa! Vrei să nu vărs de loc?

— De ce?

— Ai să crezi că fac dinadins.

Domnul Deleanu sorbi din ceașcă; Olguța, din farfurioară.

— Tare-i frig și urît, papa! Îți vine să fii bolnav!

— Mi se pare că n-ai ce face, Olguța...

Olguța îl privi pe subt sprincene, stăpînindu-și un căscat din senin, venit ca un strănut.

— Am! oftă ea. Mă plimb prin casă... da' mi-i ciudă că nu-i frumos!

— Ce să facem noi oare? se întrebă domnul Deleanu c-un ochi la Olguța și altul la memoriu.

— Lasă, papa. Te deranjez. Văd eu că ai de lucrat.

— Cînd ai să fii tu mare, Olguța?

— De ce, papa?
— Să lucrăm noi doi împreună.
— Ce bine-ar fi, papa! am rîde tot timpul și-am bea la cafele!
— Da... Ne-am face de cap!
— Da' am face și treabă, adăugă Olguța ridicînd sprîncenele.
— Mai încape vorbă?!
— Tu mi-ai dicta, papa, și eu aș scrie... și după ce-aș obosi, eu ți-aș dicta și tu ai scrie... și n-ai mai avea nevoie de secretar!
— Pe tine te-aș pune să primești clienții.
— Clientele, papa. Le-aș arăta eu!
— Ai dreptate! Clientele-s teribile! Ar trebui să plătească dublu.
— Papa, femeia ceea din salon divorțează?
— De unde și pînă unde?
— Oftează, papa! Nu pot s-o sufăr: a vrut să mă sărute!
— I-auzi!
— Da, papa! Da' ce-s eu?... Ce au, papa, cucoanele că sărută tot timpul?
— Asta-i ocupația lor!
— Eu n-am să sărut niciodată!
— Nici pe tata?
— Ba pe tine da. Asta-i altceva.
— Bine ne mai împăcăm noi doi, Olguța!
— Păcat că nu ești tu mic, papa. Ne-am fi jucat împreună! Eu aș fi vrut să fim frați.
— Sîntem prietini.
— Da' eu nu te las să lucrezi, papa. Mă duc.
— Unde?
— În salon.
— Cu madam Blumm?
— Lasă, papa!... Tu lucrezi și ea oftează! Am să fac atîtea game la pian, că are să plîngă!
— Bravo, Olguța! Și după asta o dăm afară și-o expediem la gară.
— Da, papa. O dăm afară.
— Și facem amîndoi ordine în biurou!

Olguța zîmbi. Știa ea ce înseamnă să facă ordine!
— Halal tată ai tu, Olguța!
— Papa, tu nu trebuia să te faci tată... Da-i foarte bine așa cum ești!
— Pe placul tău?
— Da, papa... Parcă te-aș fi căpătat cadou de la moș Gheorghe!

*

Sofrageria era năpădită de funigei colorați, ca toate croitoriile: într-aceasta se lucra la zestrea școlară a lui Dănuț. Cu mînii intermitente, dar mereu împrospătate, mașina de cusut își învălmășea zornăitul metalic într-un galopant crescendo, brusc amuțea, și iar începea, ca o soție care-și ceartă soțul în rate pasionate.

Limbuția etnică și profesională a cusutoresei adusă de la Iași, negăsind nici un ecou, se convertise în mutenie posacă, dezmințită de dansul picioarelor pe pedale și de jargonul roș al părului.

Doamna Deleanu, ermetic albă în șorț de soră de caritate, cu metrul de mușama încolăcit pe după gît și foarfecele în mînă, croia pe masa întinsă.

Monica, așezată de profil lîngă fereastră, pe un scaun cu două pernuțe, cu spatele puțin adus, broda inițiale pe batiste. DD — adică Dan Deleanu. Așa avea să-l strige la școală, la catalog.

Monica broda pe întîiul D puțin mai mic decît pe-al doilea, imperceptibil mai mic, fiindcă nici mînile Monicăi nu puteau să-i spuie lui Dănuț altfel decît Dănuț.

Dac-ar fi știut cineva!... DD, adică Dănuț Deleanu... Acul șovăia în mînile Monicăi. Adevărul, ca un parfum de garoafe, năvălea aprins pe obrajii aplecați asupra sufletului... DD, adică... „dragă Dănuț".

Cele două inițiale erau întîia scrisoare de dragoste a Monicăi.

— Monica, n-ai văzut tiparul?

Monica tresări, scăpînd batista pe genunchi. În locul ei răspunse c-un surîs afabil, plin de pistrui, madmazel Clara, care știa orice, chiar și locul tiparului.

„Cine ți-a dat voie să mă săruți?" se supărase Dănuț cînd îl sărutase în livadă.

„Cine ți-a dat voie să-ți fiu drag?" s-ar fi supărat Dănuț dacă ar fi știut.

„Dragă Dănuț..."

Da. Cine i-a dat voie să-i fie drag?

Și zîmbi... Cine știe! Poate că Dănuț i-ar fi dat voie să-i fie drag...

*

— Cucuțî!

— Doo, replică pianul, profund.

Madam Blumm dădu din cap.

Cu degetul cel mic al mînei stîngi și cu cel gros al mînei drepte, Olguța bătuse înverșunat un dublu do, în extrema stîngă a clavirului, punînd și pedala. Un bubuit bas de furtună în munți zbîrnîi prin salon, lovindu-se de geamuri și oglinzi.

Olguța vroia să facă *douche écossaise* timpanului clientei. De aceea gama începu să alerge într-un tempo zglobiu, subțiindu-și sunetele, pînă cînd, cu ajutorul pedalei din nou puse, se prefăcu într-un viscol de vibrații urzicătoare, într-un țiuit străpezitor de chinină în urechi, din care se prăvăliră îndărăt, spre cruntele sonorități din stînga, stridențele din dreapta...

Vaierul creștea... Se dărîmau sunetele, îmbrîncite de pedala cu deșanțată brutalitate a unui rix într-o tavernă de apași.

Olguța lăsă pedala. Gama sireapă amuți... Acalmia se lăsă ca un parfum de tei... Și domol, cu o blîndețâ iezuită, procesiunile de călugărițe ale gamei normale se strecurară prin salon.

Olguța trăgea cu urechea și coada ochiului.

Însă timpanul auditoarei era deprins mai demult și cu notele enervate, drept răspuns la casnice întrebări, și cu tumultul muzicei pentru care ai plătit bani și-ți dă ameteli de cap... dar și invidia celorlalți comercianți. Madam Blumm avea o fată absolventă a clasei de pian de la Conservatorul din Iași. Domnișoara Rașela cetea *Fleurs du mal* și cînta la pian operele lui Wagner.

Nici nu i-ar fi trecut prin minte Olguței că auditoarea devenise admiratoare. Madam Blumm aproba, minunîndu-se de lipsa notelor. Pentru ea, Olguța cînta pe dinafară. Așa da! La fel cu Rașela, numai că notele Rașelei multe parale mai costau! *Cucuțî* samana lui conu Iorgî. Și el bine mai vorbea, și tot pe dinafară! La el era scăparea...

— Ooff!

Brațele Olguței osteniseră. Încetul cu încetul, începu să scurteze cîmpul gamelor, făcîndu-le egal și monoton ca un exercițiu de dimineață, după somn.

În salon era frig. Ploaia întuneca geamurile. Lumina intra alburie ca o pîclă...

— Cum?

Nu-și crezu urechilor. Întoarse capul, privind peste umăr. Madam Blumm adormise, fără să-și fi lepădat sacoșa și umbrela. Adormise orchestral: sorbea aerul suspinînd, ca o supă fierbinte, horăia, ofta și șuiera pe nas și pe gură.

Olguța întoarse capul cu scîrbă... Era rău dispusă... și nu mai avea pe cine să se supere. Monica era prietina ei. Buftea... Dănuț pleca... Pe lîngă asta, de două zile, o dată cu ploaia intrase în sufletul Olguței o neliniște pe care ar fi vrut s-o bată și n-avea cum. Niște vorbe, din întîmplare auzite:

— Ce să fie cu moș Gheorghe? Că tare s-o mai sfrijit! întrebase vatavul unei moșii învecinate.

— Ia, ce să fie! Îl ajunge și pe el ceasul morții... că-i vremea! oftase Ion, succesorul lui moș Gheorghe la grajd.

— Nu ți-i rușine să spui minciuni? sărise Olguța, bătînd din picior.

Ș-atît.

De-atunci, de cîte ori rămînea singură se temea de *minciunile* lui Ion. Și-i era ciudă pe ea, pe teama ei, ca și cum astfel și ea ar fi crezut că-s adevărate minciunile lui Ion, îndemnîndu-le oarecum să se adeverească.

Începu să cînte concertul de Mozart în la major, pentru piano și orchestră — de astă dată cu note. Ca și în viață, în muzică Olguța avea simpatii și antipatii violente. Concertul de Mozart era prietinul ei.

— Ce mai studiezi tu, Olguța? o întreba doamna Deleanu în timpul vacanței, cînd o vedea cam rar prin salon.

— Am să studiez *concertul meu*, răspundea Olguța, expropriindu-l pe Mozart și viitorul.

Concertul ei suna a melancolie. Închise caietul... Madam Blumm horăia lugubru... Toți *lucrau* în casă. Afară ploua. Olguța își lăsă fruntea pe claviatură. Clapele, adîncite brusc, scîncira. Cu mînie și revoltă, piciorul Olguței lovi în pedala a doua: a surdinei.

*

...Trecuseră ani mulți prin file și prin pod de la masa lui Robinson în tovărășia papagalului, cînelui și a pisicilor.

Odinioară rîdeau cărnoase piersici; acum nu mai erau decît sîmburii, ca inimi mici de lemn. Ali îmbătrînise, dormind — poate murise. Papagalul cu pene veștede și prăfuite amuțise, împăiat cu trecut. Ninsoarea colbului și a ațelor de paianjen așternuse peste toate cele cenușii troiene, vechi tăceri. Iar pe la geamuri, ploaia, ploaia și iar ploaia sură în văzduhul toamnei și-n clepsidrele vremii.

Nici Dănuț nu fusese cruțat de lunga trecere de ani. Pe chipul lui, altfel decît în sarbăda tălmăcire, se vedea că Robinson își părăsește insula, că se desparte pentru totdeauna de-o poveste îndelung trăită.

„Spunînd adio insulei, luai cu mine căciula și umbrela..."

Dănuț oftă — și începu din nou lectura, cu cinci rînduri mai de sus, cum un îndrăgostit așteaptă trenul nu pe peron, ci în sala de așteptare, fiindcă-i ceva mai aproape de casa iubitei și ceva mai departe de ultimul prag al despărțirii.

...„Puțin după aceasta"...

Ochii ceteau din răsputeri „puțin după aceasta", dar violele și dulcile violoncele-ale melancoliei plîngeau cu-aceeași lungă aplecare de arcuș, „spunînd adio insulei"...

...„Puțin după aceasta, barca cu proviziile promise fu trimisă în insulă. După rugăciunea mea, comandantul puse într-însa și lăzile cu hainele marinarilor, pe care aceștia le primiră foarte bucuroși"...

Și iarăși:

„Spunînd adio insulei"...

Împainjeniți de lacrămi, ochii lui Dănuț își luară un lung adio de la cromolitografia de pe coperta pătată de la-

crimile bucuriei. Plîngea și Robinson, zîmbind, ce-i drept Lacrimile erau ale lui Dănuț, nu ale textului. Pe-atunci — pe cînd zîmbise pe copertă — nu știa c-are să plece. Preocupat de căciulă și umbrelă, tălmăcitorul uitase lacrimile.

Urgent și implacabil, textul pleca subt ochii lui Dănuț.

„Spunînd adio insulei, luai cu mine căciula, umbrela și papagalul, neuitînd nici banii despre care am vorbit și care stătuseră ascunși atîta vreme, încît ruginiseră"...

...„În insulă", adăugă, fericindu-i, gîndul lui Dănuț.

Mai erau șapte rînduri pînă la sfîrșit.

...„Astfel îmi părăsii insula, la 19 decembrie 1686, după o ședere de 28 de ani, două luni și nouăsprezece zile, salvat din viața aceasta tristă în aceeași zi a lunei în care scăpasem din sclavia maurilor din Salé."

Și nici n-a mai privit insula, de pe vapor, pînă ce n-a mai văzut-o? Și nici n-a fluturat batista?

Dănuț privi din nou cromolitografia de pe copertă: Cum? *Tristă* viața din insulă? Atunci de ce rîdea Robinson?... Și de ce rîdea parcă și insula în jurul lui, într-aceeași culoare ca și obrazul lui Robinson?

Începu iarăși:

„Astfel îmi părăsii insula"...

Își așezase cartea pe genunchi. Cetea și plîngea ștergîndu-și ochii cu mînile.

„Călătoria mea fu norocoasă. Sosii în Englitera la 11 iunie al anului 1687, după ce lipsisem din patria mea treizeci și cinci de ani."

— Treizeci și cinci de ani, murmurară încă o dată buzele lui Dănuț în tăcerea podului.

Și nu luase nimic din insulă! O pietricică măcar! Un pumn de nisip! O floare sau o frunză!... Nimic, nimic!

Dănuț închise cartea, își plecă obrajii uzi deasupra copertii și sărută adînc și lung întristarea colorată a fericirii.

Sufletul lui Dănuț era o insulă din care plecase Robinson Crusoe, luîndu-și numai căciula, umbrela și papagalul.

...Clasa întăia... a doua... a treia... a patra... a cincea... a șasea... a șaptea... a opta; și alte clase încă...

Și Dănuț singur în fața oceanului de bănci școlare...

În pod era numai *ce-a fost odată*. În pod era insula lui Robinson Crusoe. Dincolo de pod începeau băncile școlii...

„Spunînd adio insulei", Dănuț își rîndui cartea în lădița jucăriilor stricate și-a poveștilor cetite, îl strigă pe Ali și ieși din pod... Dar turbinca lui Ivan, deznădăjduit de larg deschisă, înghiți și pod și insulă și clipă, cu ațe de paianjen, lacrimi, colb, parfum de piersici, zîmbitoare poze...

De asta, pesemne, umerii lui Dănuț erau plecați.

Se cobora pe scări, trecînd din podul cu vechituri în plină toamnă.

*

În grabă, negăsindu-și galoșii, Olguța-i luase pe-ai lui Dănuț. Îi erau prea mari. Trebuia să meargă tîrîș prin mîzga lunecoasă.

Cînd te alungă o spaimă din urmă și nu poți fugi, drumul îți înădușă pieptul și-ți lovește inima, ca un coșmar.

Cu trupul înfășurat în pelerina de cauciuc și capul gol acoperit de glugă, Olguța înainta greu. Îndesa cu toată puterea degetelor în botul galoșilor, ca să nu-i piardă... se afunda în glod... și ca să treacă mai departe își încorda pulpele smuncindu-se pieziș.

Parcă mîna o minge de fier cu pași de piatră în fundul unei mări împaienjenită de meduze.

Îngenunchiat în fața icoanelor, moș Gheorghe se închina.

În jurul unui om bătrîn care se închină tăcerea e ca răsunătul unui cor îndepărtat.

Plutea parfumul religios al busuiocului. Luminița din păhărelul roș al candelii rumenea chipurile întunecate ale icoanelor, ca o presimțire de auroră trunchiurile codrilor adînci.

În răstimpuri, moș Gheorghe își desfăcea mînile din împreunarea rugăciunii, acoperindu-și pieptul scurmat de tusă.

Dumnezeu îi împlinise statornic rugăciunile: avea să i le-mplinească și de-acum înainte.

Era drept să tușească: fiindcă era bătrîn.

Era drept să se-nădușe și să-l înjunghe prin piept: fiindcă era bătrîn.

Era drept să sufere cît mai avea de trăit și să moară cît mai curînd: fiindcă era bătrîn.

Tot ce era drept era să fie. Nici nu cîrtea, nici nu se căina, nici nu ofta. Moș Gheorghe nu vroia ca tocmai acum, în pragul ceresc al morții, un blestem — cugetat sau șoptit — să întoarcă de la el fața milostivă a Domnului și urechea lui îngăduitoare. Moș Gheorghe cerea îndurare pentru greșelile altora: boierii lui de-acum nu se împărtășeau niciodată, și rar călcau prin biserica ctitorită de strămunii lor. Încolo, erau buni la inimă, milostivi și drepți — dar uitaseră de casa Domnului și de frica Domnului.

— Iartă-i, Doamne, că mare-i mila ta!

Iar tusa, ca o toacă de vecerne omenească.

Dumnezeu îi împlinise rugile. Nu se ruga pentru el. Moș Gheorghe avea să pășească *dincolo*, urmat de privirea bieților cai, pe care-i îngrijise și cruțase ca pe niște orfani.

Se ruga pentru copilul nevinovat ca roua și frumos ca florile, de care curînd avea să se despartă.

— Duduița moșului...

Să nu apese asupra ei rătăcirea părinților. Și să-i fie viața blîndă, fără de dureri și-amărăciuni.

Sufletul lui moș Gheorghe se așternea la picioarele lui Dumnezeu, ca un covor de bunătate, pe care ar fi vrut să tot copilărească duduița moșului de pe pămînt în fața slăvitului bunic din cer...

Cu galoșii în mînă, Olguța trecu în goană prin ograda lui moș Gheorghe. Ajungînd în fața ușii, dădu să intre. Zăvorul era tras pe dinăuntru. Bătu cu pumnii în ușă. Nici un răspuns.

Zvîrlind galoșii, izbi cu amîndoi pumnii în ușă.

— Moș Gheorghe! țipă ea poruncitor și tremurat.

— ...Ce-i, duduița moșului! Mata aici? Pi vremea aiasta!?

Auzindu-l, văzîndu-l, Olguța respiră adînc. Ridică galoșii tencuiți de glod și, căpătîndu-și cumpătul, zîmbi viclean, scuturîndu-se de ploaie.

— Moș Gheorghe, am venit să te-ntreb dacă nu li-i frig cailor...

*

Dănuț cutreierase casa pe dinafara odăilor fără să intre în nici una. Nu-și găsea loc, nici astîmpăr. Îndelungata lectură din pod îl înstrăinase de toate cele. Îi era dor de insula

lui Robinson; îi era milă de singurătatea ei, milă de singurătatea lui.

Decorul familiar, întîmpinîndu-l pretutindeni cu prezențe concrete, îl îndepărta de casă, ca o asprime cînd ești trist. Astfel, parfumul femeii de care te-ai despărțit plîngînd, plutindu-ți în suflet și în nări, te face să-ți pară tri-vială melodia oricărui alt glas femeiesc, și brutală delicatețea oricărei alte solicitudini.

Înstrăinări, mîhniri și nostalgii, sortite să-și găsească alinare și cămin numai în scrisorile acele scrise cu mîni calde încă de strînsoarea mînilor dorite — scrisori cu tînguiri umile și amare ca parfumul tomnatecelor tufănele.

Intră în salonașul doamnei Deleanu. Zărind calendarul de pe biurouaș, se apropie de el. Era deschis la o zi neagră; tot neagră și cea care urma. Negre erau toate. Parcă murise toate sărbătorile roșii din calendar, o dată cu vacanța și cu frunzele...

Intră la el în odaie.

Hainele groase, de curînd scoase din cufere, și rînduite pe spetezele scaunelor, miroseau a naftalină. Soba rece, zbuciumată de vînt, ofta și se văita ca un țăran bolnav de piept — sporind frigul odăii și pustiul ei.

Și mai era așa de mult pînă la noapte, că lui Dănuț îi venea să caște și să scîncească. Se trînti pe pat, aducîndu-și genunchii la bărbie, vîrîndu-și mînile în căldura mînicilor, ghemuindu-se în el; cercînd să-și ție singur tovărășie cu trupul, ca pisicile...

Capul Olguței răsări întrebător și obraznic.

— A! Tu ești aici?

— Da.

— Ce faci?

— Nimica. Stau.

— Am venit să te văd.

„Ce-o fi vrînd Olguța?" se întrebă Dănuț apatic pe dinafară, atent pe dinăuntru.

Olguța intră cu galoșii lui Dănuț în mînă, lucioși ca niște galoși de abanos. Era desculță, în papuci.

— Îi pun subt pat.

— Ce?

— Galoșii.

— Galoșii?? De ce?

— Galoșii tăi. Unde vrei să-i pun?

— Pune-i.

„Ce-o fi făcut cu galoșii mei?"

— Olguța, ce-ai făcut cu galoșii?

— I-am spălat, îi explică ea, apropiind galoșii de nasul lui Dănuț, ca pe niște flori atunci culese.

— *Merci*, se feri Dănuț. De ce i-ai spălat?

— Așa mi-a venit. N-aveam ce face!

— Ți-ai spălat și botinele? o întrebă serios Dănuț, ridicîndu-se într-un cot.

Olguța se încruntă. Răzgîndindu-se, zîmbi.

— Ai fost în pod? îl iscodi ea cu ochii micșorați.

— Cine ți-a spus? tresări Dănuț.

— Știu eu!

— Te rog să nu mă spui, Olguța!

— N-ai grijă! îl asigură ea gesticulînd cu galoșii.

— *Merci*. Da' tu unde-ai fost?

— M-am plimbat.

— Cu galoșii mei.

— Cu niște galoși! se supără Olguța zvîrlindu-i subt pat.

— Văd!

— Nu vezi nimica! Ascultă: ți-i poftă de roșcove?

— Ai tu?

— Sigur.

— De unde ai?

— Răspunde: vrei sau nu vrei?

— Vreau.

Făcîndu-și vînt cu brațele, Olguța sări peste prag în odaia ei.

— Aha! se dumeri Dănuț, făcînd legătura dintre roșcovele Olguței și galoșii lui.

— Poftim roșcove.

— *Merci*... Îs bune, Olguța, grozav îs de bune! exclamă Dănuț, știind că-s de la moș Gheorghe!

Olguța zîmbea, măgulită. Dănuț zîmbi și el, mîndru c-a fost mai șiret decît Olguța.

— Olguța, dacă te vede mama fără ciorapi?

— De ce să mă vadă?

— N-ai ciorapi?

— Ba am eu... da' mi-i lene să-i caut.

— Pot să-ți dau eu o pereche.
— Lungi?
— Da. Din cei pentru școală. Nu i-am pus niciodată.
— Dă-mi-i. Îți dau eu alții.
— Nuu! Ți-i dau cadou.

De cîte ori se întîmpla să fie complicele Olguței, Dănuț răsfrîngea și asupra lui admirația pentru isprăvile ei. Ofranda ciorapilor era și o îndatorire, și plata unei măguliri.

Olguța se așeză turcește pe patul lui Dănuț, își scoase papucii și începu să-și privească picioarele goale, așteptînd ciorapii.

— Tu poți să miști degetul cel mare *fără să le miști pe celelalte?*
— Nu pot.
— De ce rîzi? se încruntă Olguța, demonstrînd acrobația în care excela.
— Nu știu... Îs caraghioase degetele picioarelor!
— Mele? complectă amenințător Olguța.
— Nu. Toate degetele de la picioare.
— Ai dreptate, reflectă Olguța cu glas tare, întinzînd piciorul și examinîndu-și degetele răsfirate... Îți vine să rîzi cînd te uiți la ele!
— Olguța, începu Dănuț, încurajat de intimitatea convorbirii, așezîndu-se pe marginea patului, eu am observat ceva.
— Spune.
— Da' tu ai să rîzi... Ai să spui că vorbesc prostii!
— Văd eu! Mai întăi spune.
— Eu... cred, vorbi rar Dănuț, cu ochii îndreptați spre piciorul Olguței, că-i mai bine să fii picior decît mînă...
— Cum??

Dănuț se înroși.

— Mai spune o dată.
— ...
— Stai. Vra să zică, tu spui că-i mai bine să fii picior decît să fii mînă? medită Olguța, examinîndu-și alternativ mîna și piciorul... Nu m-am gîndit niciodată! De ce spui tu așa?
— Eu m-am gîndit la asta într-o zi, la școală...
— Hai, spune-odată!

— Știi... ședeam în bancă. Era ora de aritmetică. Eu făceam o împărțire pe caiet... și m-am încurcat.
— Sigur, dacă nu era mama cu tine!
— Ș-atuncea m-am gîndit că-i mai bine să fii picior decît mînă... Fiindcă picioarele nu făceau nimica: ele ședeau în botine, și ședeau așa... degeaba. Pe cînd mîna mea se muncea să facă împărțirea...
— Da. Sigur: picioarele nu făceau nimica.
— Nu-ți spun! Cu picioarele ce faci? Te joci în recreație și în clasă se odihnesc! ridică din umeri Dănuț, înfierbîntîndu-se la vorbă.
— Bine, da' cu picioarele *mergi*, obiectă Olguța.
— Nu zic! Da' ție nu-ți place să mergi?
— Sigur că-mi place!
— Vezi! Cu picioarele faci numai ce-ți place!
— Ție-ți place să mergi la școală? îl interogă Olguța.
— ...Ei, nu.
— Vezi că picioarele nu fac numai ce-ți place?

Dănuț medită mușcîndu-și degetul.

— Stai, Olguța! Da' lor nu le pasă! Picioarele nu *învață* la școală.
— Așa-i! Ele-s tot timpul în recreație!
— Foarte bine ai spus! Asta vroiam să spun și eu!
— Stai! Tu ai spus la început că-i mai bine să fii...
— ...picior. Da, îi luă Dănuț vorba din gură, gesticulînd convins.
— Nu-i rău să fii nici mînă! Iarna ai mănuși, stai în buzunarul de la palton sau în manșon... Mînile-s deștepte! zîmbi Olguța, privindu-le pe ale ei cum trăgeau ciorapii lui Dănuț după ce luaseră galoșii lui Dănuț.
— Dacă ești picior ai șoșoni, își apără Dănuț, cu timiditate, punctul de vedere.
— Ce-are-a face! Șoșonii îs urîți și picioarele-s proaste! De asta nici nu le vezi: le-ascunzi în botine... Eu țin cu mînile... Buni ciorapi! *Merci!*
— Olguța, ce-ai vrea tu: să-ți taie mînile sau picioarele?
— Da' nu vreau nici una, nici alta!
— Nu. Zic așa! Dac-ai fi într-o poveste și împăratul ar porunci să-ți taie mînile sau picioarele, ce-ai alege tu!
— M-aș face haiduc și i-aș tăia eu lui și mînile, și picioarele, și limba.

— Nu vrei să răspunzi! oftă Dănuț.

— Nu ți-am răspuns? N-are decît s-aleagă el! Eu nu dau nimic!

Olguța sări pe covor. Dănuț rămase gînditor pe marginea patului.

— Olguța, tu îți închipui cum ar fi cu capul tăiat?

— Foarte rău!

— Eu pot să-mi închipui... Da' amețești!

— N-ai nevoie să-ți închipui!

— Tu nu te-ai gîndit niciodată?

— De ce să mă gîndesc la asta! Am eu la ce să mă gîndesc! De asta ai cap, ca să te gîndești că nu-l ai?

— Eu m-am gîndit... Oare mori dacă-ți taie capul?

— Sigur.

Dănuț nu îndrăzni s-o dezmintă pe Olguța, dar clătină din cap cu îndoială.

— ...Eu m-am uitat odată în oglindă... și mi-am închipuit că n-am cap.

— Trebuia să ți-l tai mai întăi.

— Nu l-am tăiat... Eu mă uitam în oglindă și-mi închipuiam că trupul e *afară* și capul numai în oglindă.

— Hei! Da' tu te gîndeai cu capul tău! Vra să zică, gîndul nu era în oglindă, era în cap.

— În capul din oglindă, stărui Dănuț.

— Și n-ai spart oglinda cînd ți l-ai pus la loc?

— Mi-a fost frică, Olguța. Eu mă uitam din *oglindă*, numai la picioare. Vra să zică, picioarele erau *într-o parte* și capul în altă parte... cum ar fi doi oameni față în față, numai că unul n-avea cap. Uite-așa, Olguța.

Dănuț își ridică palmele una-n fața celeilalte.

— Acuma, să spunem că aici ar fi ochii, în vîrful degetelor. Vra să zică, mîna dreaptă e capul din oglindă. Vezi: îmi aplec degetele și văd din *oglindă* numai picioarele.

— Asta înseamnă că tu te uiți în oglindă... și vezi prostii!

— Să încerci și tu, Olguța. După aceea îți vine să închizi ochii și să dormi.

Olguța nu-l mai asculta. Pîndea pe fereastră în livadă.

Dănuț oftă... El ar fi vrut să-i spuie multe Olguței, de plecare. Să-i spuie, de pildă, că dacă-ți taie capul nu mori *tot*. Moare capul: da. Moare trupul: da. Dar mai este ceva:

turbinca lui Ivan. Ea nu poate să moară fiindcă nici nu trăiește: n-are nici trup, nici cap. Ea este „cînd închizi ochii". Cînd ești mort, închizi ochii. Vra să zică, turbinca lui Ivan rămîne acolo unde este. Atunci nici Dănuț nu moare, fiindcă deși turbinca lui Ivan e a lui Dănuț, și el, Dănuț, e în turbinca lui Ivan. Cînd închide ochii se poate gîndi la el ca la altcineva. Și Olguța-i în turbinca lui Ivan. Toți îs acolo. Vra să zică, dacă moare Dănuț, rămîne turbinca lui Ivan. Cînd Dănuț trăiește, turbinca e a lui. Cine ia turbinca după ce moare Dănuț? Dumnezeu... Dacă vrea Dumnezeu, suflă în turbinca lui Ivan, și toți cei de-acolo învie; Dănuț împreună cu ei... Da, numai că atunci Dănuț nu va mai avea turbincă. Turbinca o ține Dumnezeu. În schimb, toți cei care-au fost în turbincă sînt ai lui Dănuț, fiindcă el i-a adus la Dumnezeu, în turbinca lui. Ș-atunci Dănuț va fi stăpîn *în afară* așa cum e acuma stăpîn înăuntru...

Dacă Olguța nu vrea să-l asculte!

— Unde-s cartușele? întrebă iute Olguța, desprinzînd pușca din cui.

— Ce vrei să faci?

— Lasă! Dă-mi-o repede!

Mergînd în vîrful picioarelor pînă la fereastră, o deschise binișor. Fumegarea toamnei aburi odaia... Pipăită de ploaie, o cioară se legăna în cumpănă pe o crenguță și pe țelul pușteі.

— Las-o, săraca!...

Olguța își strîmbă gîtul îndărăt, fără să clintească pușca, măsură din ochi pe Dănuț — cu privirea jucătorilor de cărți pentru cei care dau sfaturi de la spate, în plin joc — întoarse capul la loc, rectifică ochirea și trase. Cioara căzu. Și toate ciorile livezii izbucniră, carbonizînd livada și cerul cu o explozie de negru sonor.

Olguța încărcă pușca din nou.

— De ce ți-i milă de ciori? Am împușcat-o în cap: vroiam să văd dacă trăiește fără cap... ca tine!

— Nu mi-i milă! minți Dănuț roșindu-se. Am crezut că vrei să împuști o vrabie.

— Ai văzut ce lovitură?

— Da.

— Uite-o! tresări Olguța, săltînd pușca.

Înadins parcă, ușa se deschise o dată cu pocnetul puștii. Cioara căzu departe. Doamna Deleanu se feri îndărăt, scăpînd din mînă pijamaua lui Dănuț.

— Olguța! Asta ce mai este?

— Împușc ciori.

— Să știi c-am să dau odată pușca asta!

— Mamă dragă, nu-i a mea; e-a lui!

— Ți-o dau ție! zîmbi Dănuț.

— Dă-o mamei; mie-mi dă Herr Direktor una de vînătoare.

— Închide fereastra și du-te-n odaia ta. Și tu dezbracă-te, Dănuț, să-ți încerc pijamaua.

— Ia s-o văd și eu, se rugă Olguța închizînd fereastra.

— Lasă-mă, Olguța! Nu știi ce să mai faci ca să mă superi! Asta mai lipsea: vînătoare în casă.

— Dacă plouă! Tu coși, mamă dragă — frumoasă pijama! — eu ce să fac? Trag și eu cu pușca.

— De ce nu studiezi la pian?

— Asta nu! Ce-s eu, lăutar? Clienta sforăie și eu să-i cînt!?

Speculîndu-și indignarea, Olguța trecu pragul închizînd ușa. Totodată salvase și pușca de sechestru, din care pricină zîmbi enigmatic.

Monica tocmai intrase în odaie, cu teancul de batiste lirice; însușindu-și-l, zîmbetul Olguței o neliniști. Îi ocoli privirea, ascunzînd batistele la spate.

— Ți-am adus zece roșcove, o vesti Olguța.

Monica se roși și mai tare.

— De ce ești tu așa bună cu mine? vorbi ea privind papucii Olguței.

— De ce spui că-s bună cu tine! izbucni Olguța mînioasă.

— Fiindcă ești prea bună... și eu nu merit.

— Nu-i adevărat! Nu-ți dau voie să vorbești așa! Tu ești prietina mea. De ce mă superi?

Ușa zvîcni în lături, făcînd loc doamnei Deleanu.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic!

— Atunci de ce țipi?

— Țip? La cine să țip? Vorbesc tare... ca să mă încălzesc.

— Încălzește-te fără să te-aud!

Ușa se închise la loc.

Monica se așeză pe pat, alături de batiste.

Olguța ascunse pușca după sobă și se apropie de Monica. Dînd cu ochii de batiste, o luă pe cea de deasupra, și înainte ca Monica s-o poată opri, își suflă nasul.

— Olguța! Ce faci?

— Nu vezi?

— Na-ți-o pe-a mea.

— Asta nu-i bună?

— I-a lui *Dănuț*.

Din fericire, batista lui Dănuț slujise numai de instrument muzical. Monica o păturи la loc.

— Monica, tu ai băgat de samă că dacă vezi mai multe batiste îți vine să-ți sufli nasul?

— Fiindcă tu n-ai niciodată batistă la tine! clocoti Monica.

— Cine are batistă? Numai tu ai!

— Și Dănuț are, protestă Monica, apăsînd batistele cu podul palmei.

— Crezi tu! Într-o săptămînă le pierde pe toate! o încredință Olguța autoritar.

— Vai! Nu-i adevărat! De ce spui așa?

— Cum nu-i adevărat? Atunci de ce i-a făcut mama atîtea batiste? Ca să aibă de unde pierde!

Monica privi în sus, în jos; întoarse capul la dreapta, la stînga...

— Vezi, Monica! Mie-mi vine să-mi suflu nasul cînd am batiste... și ție-ți vine să plîngi! Mai bine să n-ai de loc!

*

În pijamaua de flanelă albă, Dănuț părea mezinul lui Pierrot.

— Nu te strînge subțioară, Dănuț?

— Nuu!

— Și să știi, Dănuț, ai să îmbraci pijamalele numai cînd ți-o fi frig *acolo*. Nu-i bine să dormi gros îmbrăcat!

Doamna Deleanu ocolea cuvîntul: dormitor.

Dănuț nu-și mai lua ochii din oglindă. Pantalonii pijamalei erau cei dintăi pantaloni lungi ai copilăriei lui.

Îi pipăia mereu, cu o nedeslușită teamă să nu-i simtă desprinzîndu-se brusc de deasupra genunchilor — acolo unde era vechiul hotar al pantalonilor — și să rămîie scurți și aceștia. Aveau și dungă: omagiul spălătoresei. Grația obrăznicuță a genunchilor și a pulpelor se mistuise în rigiditatea dungii.

Dănuț era mîndru. Așa de mîndru, că ar fi dorit spectatori, chiar pe cei din dormitorul internatului.

— Nu te taie, Dănuț? urmă doamna Deleanu cu întrebările, care făceau din cea mai desăvîrșită haină un provizorat.

Dănuț scutură capul și picioarele în același timp.

— Nu, mamă! Pantalonii cei vechi mă tăiau! îi învinui el postum.

— Să-i porți sănătos! De-acuma dezbracă-te.

— Mamă, lasă-mă să rămîn azi cu pijamaua... Mi-i frig la picioare.

— Bine, Dănuț. Cum vrei tu!

Doamna Deleanu ieși repede. Alba hăinuță de flanelă era grea pentru sufletul ei.

— Olguța!

— Ce vrei?

— Ai uitat cartușele la mine.

— Bine. Adă-le-ncoace.

Monica se îndreptă spre fereastră, ștergîndu-și ochii, ca și cum glasul lui Dănuț, pătrunzînd prin ușa închisă, ar fi putut s-o vadă.

Dănuț făcu un actoricesc popas în fața ușii. Îi venea mereu să rîdă. Compunîndu-și o seriozitate demnă, intră, întinzînd Olguței cutia cu cartușe.

— Dacă o vedea mama! Noroc c-am ascuns-o eu!

— De ce te lauzi? Mama nu pune mîna pe cartușe!... Cum îi cu pantaloni lungi?

— Îm!

— Diseară am să-i încerc și eu.

— Tuu!? se muie Dănuț.

— Eu. De ce te miri?

— ...Fetele nu poartă pantaloni!

— Eu am să port. Eu am și pantaloni de călărie!

— De ce nu vrei tu să porți chimonoul? se jertfi Monica.

— Fiindcă am poftă de pantaloni!

— Nu mai împuști ciori? cercă Dănuț s-o abată spre alte victime.

— Nu... Nu vreau s-o sperii pe mama.

— Atunci ce facem? se deznădăjdui Dănuț.

— Știți ce? Vouă vi-i frig?

— Da, răspunseră într-un glas Monica și Dănuț.

— Vreți să stați la foc?

— La ce foc? se miră Dănuț.

— Nu te privește! Vrei?

— Vreau.

— Veniți după mine... Și-ncet, să n-audă nimeni!

Cu umbletul de taină al celor care merg să se închine unor zei prigoniți, Monica și Dănuț, unul după altul, urmară pașii călăuzei în papuci.

Uitaseră necazurile și amărăciunile posomorîtei după-amieze de toamnă.

Dănuț zîmbea fiindcă-și plimba pijamaua și fiindcă împreună cu Olguța se îndrepta spre o ispravă nouă.

Monica zîmbea fiindcă era-mpreună cu Dănuț.

Zîmbea și Olguța, fiindcă misteriosul foc la care îi ducea să se încălzească era, pur și simplu, focul din bucătărie.

*

Venirea copiilor în bucătărie schimbase înfățișarea plitei. În locul meditativelor oale de toate mărimile — înghesuite acuma în fund — izbucneau rîsetele albe ale grăunțelor de păpușoi, preschimbate în *cucoșei*. Pe marginea plitei, trei mere domnești se coceau, privegheate de baba, ca o trinitate bosumflată de repetente, strunită de ochii profesoarei și zeflemisită de colegele mărunte.

La gura sobei, pe trei scăunele joase, Olguța, Monica și Dănuț își rumeneau obrajii în bătaia flăcărilor, ronțăind cucoșei fierbinți.

— Îî! 'Tă-te Dumnezeu! Acuși!... se răsti baba la oala nervoasă, care-și strîmbase capacul bufnind.

Tustrei bufniră de rîs.

Baba se sfădea cu oalele, cu tingirile, cu mușteie necontenit. Așa că cineva care ar fi ascultat din odaia de alături și-ar fi închipuit că bucătăria-i plină de bărbați muți, dresați de o matroană cu glas bărbătesc. Și-ntr-adevăr, în bu-

cătărie baba era stăpînă peste tot ce era înăuntru. Zeloasă și harnică stăpînă ca vara în livezi. Și groasă! Atît de groasă, că părea supranatural dospită în cuptorul vast din care cozonacii ieșeau opulenți și falnici ca pașalele de la sultan.

Trăgînd cu coada ochiului la mere, baba crăpă portița rolei, aruncă înăuntru o privire savantă și repede o închise la loc.

Dintr-acolo, căldura se revărsă parfumată.

— Miroase a turtă dulce, babo! se stropși Olguța rîzînd.

— Are cine-o mînca! oftă baba răsucind un măr.

Pe plită, merele îmbătrîneau văzînd cu ochii. Feciorelnicul lor ten se-ntuneca zbîrcindu-se. Suspinau înădușit și lăcrimau somnoros. În schimb, aroma lor creștea mai vărătică, mai îmbătătoare, ca sufletul spre cer purces al mucenicelor arse pe rug.

Olguța ședea la mijloc, drept în fața flăcărilor, care-i îmbrăcau fața în aur și aramă fluidă; Monica și Dănuț ședeau la dreapta și la stînga ei.

Pe jos, de-a lungul cuptorului, motanii și pisicile, numai puf și arabescuri, torceau de lene și de cald ce le era. Mai la o parte de pisici — prudență sau demnitate — dormea Ali. Mai toate mușchii ațipiseră amorțite. Totuși, se găseau destule să-l necăjească. Urechile lui Ali — veșnic atente — pălmuiau și trăgeau sfîrle.

Subt cuptor, într-un paneraș plin de fîn, o cloșcă își dospea puișorii de aur. Un greier, cine știe subt ce grindă ascuns, ținea ison subtil corului primăvăratec.

Și soba duduia de flacări și de vînt, ca o horă.

Intrînd în bucătărie, domnul Deleanu dădu cu ochii de copii stînd în jurul unei mesuțe rotunde. Mîncau mere coapte cu mînile. Pe mesuță, în loc de mămăligă, se răcorea o turtă dulce tăiată felii.

— Aici îmi erai, Olguța?

— Da' tu ce cauți *aici*, papa?

— Mamă Marie, spune te rog lui Ion să puie caii la trăsură... Ei! ș-acum să vă răfuiesc eu! se încruntă domnul Deleanu frecîndu-și mînile.

— Rămîi cu noi, papa! se rugă Olguța, urmată de Monica și Dănuț.

— N-am loc, Olguța!

— Uite-aici, lîngă mine.

Cînd se întoarse, baba găsi patru oaspeți grămădiți pe trei scaune în jurul mesuței. Își acoperi rîsul cu mînile.

— Mamă Marie, da' pe mine nu mă cinstești cu nimica?

— D-apoi cu ce, conașule?

— Ei!... c-o cafeluță... Da' nu de-a *noastră*, de-a *dumitale*.

— Lasă, că are baba! se făli ea făcînd cu ochiul.

— Mușcă, papa.

Domnul Deleanu mușcă din mărul întins de Olguța.

— Pii! Grozav de bun!... Așa ceva n-am mîncat de cînd eram copil!

— Papa, știi ce? Povestește-ne ceva de cînd erai tu mic.

— Hai, papa! se rugă și Dănuț.

— Și eu te rog, moșu Iorgu.

— De cînd eram eu mic... Hei!

— Mai mușcă o dată, papa. Așa ai să-ți aduci aminte!

Aroma merelor coapte, parfumul cald de turtă dulce, flacările sobei și trei chipuri de copii care-ți sînt dragi nu sînt numai îndemn, ci chiar izvor de basm și amintiri.

În jurul mesuței erau patru copii.

Afară, ploaia curgea cenușie, bătînd în geamuri.

Peste sate, șesuri, codri, dealuri și orașe cădea ursuzul potop al tristeței, mucezind frunzele, sporind glodul, întețind tusa, alungînd zîmbetele.

Dar bucătăria rumenă de flacări, plină de copii, pisici, pui de găină și povești plutea prin ploaie și prin toamnă ca o nouă arcă a lui Noe.

Și umbra babei pe zidurile albe avea o amploare biblică.

III

PĂPUȘA MONICĂI

În odaia lui Dănuț ardea focul încălzind lumina soarelui. Pe podele s-aliniau ghetele, pantofii, papucii și galoșii. Patul, masa și scaunele erau troienite de albiturile pregătite pentru cufărul din mijlocul odăii.

— De ce te-nghesui? mormăi Dănuț, strîngîndu-se mai tare.

— Taci... Ți-am mai spus o dată să taci! îl amenință Olguța, scuturîndu-l de umăr.

Ședeau îngrămădiți în cufărul golit de rafturi, cu atitudini rigide de fachiri. Cufărul era al lui Dănuț; *ideea*, a Olgutei. Dănuț blestema ideea — Olguța disprețuia cufărul. Numai că Olguța își ducea ideile pînă la capăt.

— Nu mai pot. Eu ies afară, se răzvrăti Dănuț.

— Ba ai să stai.

Dănuț oftă acru.

— Macar deschide puțin... să răsuflu.

Cu multă zgîrcenie, Olguța crăpă capacul. Dănuț își umplu plămînii de libertate și repede bătu din cap o mătanie berbecească, din pricina plafonului grăbit.

Presiunea psihologică sporea necontenit, ca într-un submarin naufragiat, pe măsură ce se scufundă.

Din antret venea zvon de glasuri. Acolo, subt diriguirea doamnei Deleanu, Anica și Profira umpleau celălalt cufăr: cel cu așternutul.

Profira icnea îndesînd salteaua, ca Ion la frămîntatul cozonacilor. Treaba o făcea Anica; Profira trudea numai verbal.

Alături de cufăr, Monica, îmbrăcată cu rochiță și bluză de postav albastru, se uita în gol... Apucînd deodată, ca prin somn, mîna doamnei Deleanu, o strînse tare.

— Ce-i, Monica?

— Nu... Nimic, tante Alice! tresări ea.

Își încleștă pumnii. Ochii i se-năspriră de mînie împotriva ei. Vroise să și-l închipuie pe Dănuț și nu izbutise. Și doar îl știa mai bine decît se știa pe ea! Și doar acuma îl văzuse!... Atunci? După ce va pleca Dănuț — mai era o noapte numai — să nu-l mai vadă de loc?

„Nu-i adevărat!"

Cum era Dănuț?... Avea ochi verzui-aurii, bucle castanii, nasul în sus. Purta hăinuțe de catifea gris care-i veneau așa de bine...

— Da' unde-i Dănuț?... întrebă doamna Deleanu încuind lacata.

Monica își scutură cozile și întoarse capul spre ușă, de teamă să nu vadă tante Alice că Dănuț se juca de-a ascunselea în sufletul ei.

— Dănuț! Olguța! Unde sînteți?

— ...

— Vezi, nu-s dincolo, Monica?

— Nu-s, tante Alice!

Monica se uită subt patul lui Dănuț: doamna Deleanu scotoci prin dulap.

— Sărut mîna, coniță.

— Ce-i, mamă Mario?

— Am venit să iau poruncă de la stăpînul meu — zîmbi ea, clipind — ce dulciu să-i fac de rămas bun?

— Auzi, Dănuț! îl ispiti doamna Deleanu ca pe un duh mîncăcios.

— Eu ies, Olguța! explodă Dănuț, îmbrîncind capacul.

Zburlit, congestionat, buimăcit de lumină, stăpînul bucătăresei și-al Monicăi încălecă marginea cufărului.

— Aii! se schimonosi el, mușcîndu-și limba.

— Ce-i, Dănuț?

— M-a pișcat de picior!

— Să te-nveți minte să privești unde calci! tună Olguța, căutîndu-și nou-născutul cucui pe frunte.

— Bată-i norocul să-i bată copii! chihoti bucătăreasa, ajutînd Olgutei să iasă.

— Babo, să faci bezele.

— Lasă, Olguța. Azi poruncește Dănuț.

— Nu vezi că tace, mamă dragă! Pînă ce se hotărăște el, vine masa!

— Eu nu tac... spun... să... facă...

— Ce să facă? Bezele. Uite: nu poți spune nimic! îi porunci Olguța, țintindu-l cu ochi de hipnotizator.

— Spune, Dănuț, îl încurajă doamna Deleanu: ce-ți place ție mai mult? O cremă de vanilie? Clătite cu dulceață de căpșune? Niște crafle?...

— Bezele-s cele mai bune. Eu vreau bezele cu frișcă.

— Cu frișcă? Cataif cu frișcă! o contrazise Dănuț inspirat.

— Bezele! sfidă Olguța.

— Văd eu că am doi stăpîni! Face baba și cataif cu frișcă, și bezele cu frișcă.

...La fereastră, mărul despuiat de frunze clocotea de vrăbii. Gălăgia lor subțire și destrăbălată semăna atît de mult cu întâia recreație a unei școli primare după sfîrșitul vacanței, că te-așteptai mereu să răsune clopoțelul de intrare în clasă, curmînd-o.

■

Întrecerea la fugă pornea din fața ogrăzii. Monica își înnodă cozile subt bărbie. Întinzîndu-și brațele și îndoindu-și trupul, Dănuț își verifica elasticitatea mușchilor greu încercați în cufăr. Ali lătra, gudurîndu-se pe lîngă ei. Cu muchia tălpii, Olguța trase o linie pe șosea; în dreptul pietrei care marca locul Olguței linia era dreaptă, se strîmba însă cotind îndărăt, pe măsură ce se apropia de piatra lui Dănuț.

— Nu mă țin! protestă Dănuț, privind pieziș linia vicleană.

— Tare-i prost! Fă-o tu, Monica.

Monica-și cruța tălpile. Luă o piatră ascuțită și zgîrie conștiincios pe șoseaua jilavă o linie tremurătoare.

— Un... doi, murmură Olguța, istovitor de rar, încordîndu-și pulpele.

— Trei! țipă Dănuț, pripindu-se.

— Napoi! Eu număr.

Dănuț își reluă locul, încruntat.

— Un, doi... trei.

Porniră în pas alergător, cu Ali în frunte: Monica în rînd cu Dănuț, Olguța în urmă. Dănuț privea casa lui moș Gheorghe, spre care alergau. Monica trăgea cu coada ochiului la Dănuț, cu care alerga; Olguța-i urma calm, ca și cum amîndoi ar fi fost înhămați la goana ei.

Cozile Monicăi se desfăcură: și le-nnodă la loc, întorcînd capul spre Dănuț. Ce bine ar fi fost să alerge cu cozile în mînile lui prin frigul de aur! Nimeni nu i-ar fi întrecut!

Dănuț gîfîia. Întoarse capul îndărăt; Olguța și-l plecă în jos, zîmbind. Adunîndu-și puterile, Dănuț își dădu drumul. Se-mpiedică.

Oprindu-se, Monica-i ajută să se ridice.

— Din cauza ta am căzut!

Olguța trecu pe lîngă el în goana mare, cu ochii la moș Gheorghe, care-i aștepta în pragul porții.

— Buftea, acuma te ții?

Dănuț suspină. Monica-și încetini goana, jertfindu-se pentru Dănuț.

— Ai văzut, moș Gheorghe?

— Ca o rîndunică, duduița moșului!

— Cine-i al doilea? se interesă distrat Olguța.

— Dănuț! triumfă Monica.

Dănuț nu mai putea vorbi: respira. Aruncînd din treacăt o privire haină învinsei, intră pe poartă înaintea ei, dimpreună cu Olguța: așa-s biruitorii.

— Cine merge cu mine la scrînciob? întrebă Olguța, umplîndu-și gura cu vișine uscate.

Monica aștepta răspunsul lui Dănuț. Moș Gheorghe își scutură luleaua, pregătindu-se de plecare.

Dănuț tăcu. Ședea întins pe laviță, în fața vetrei. Îi era așa de lene, că-i venea să rîdă și nu putea.

— Tu nu mergi, Monica?

— Mi-i frig.

— Atunci mă duc singură.

— Da' pe moșu nu-l iei?

Olguța zîmbi.

— Da' casa cine-o păzește?

— Hei! Moșnegii care stau la foc. Noi, tinereii, ne dăm huța în scrînciob.

Singură cu Dănuț!... Necutezînd să se așeze pe laviță, alături de el, Monica se așează pe un scăunel, lîngă laviță, cu fața la foc. Dacă flacările vetrei ar fi putut străbate prin sufletul Monicăi, deasupra lui Dănuț ar fi lucit un curcubeu...

...Atîtea vitejii făptuise Făt-Frumos, că toate la un loc n-ar fi încăput într-o bibliotecă ticsită cu cărți de povești. Și totuși, nu era sătul. Pornise pe alte tărîmuri, spre alte isprăvi.

În inima lui Dănuț, copitele calului năzdrăvan băteau un trap eroic... Un vîjîit de buzdugan? Nu. O muscă. Făt-Frumos opri calul. Dănuț deschise un ochi: pe spinarea nasului, gîdilitor, o muscă peregrina. Strîmbă nasul; musca zbură, ilară. Ochiul deschis o întovărăși pînă cînd se așeză pe capul Monicăi. Dănuț închise ochiul.

Monica avea cozi de aur, ca și Ileana Cosînzeana? Oare ce făcea Făt-Frumos cînd era singur cu Ileana Cosînzeana? O trăgea de cozi?

Nu. Se sărutau. Așa spunea povestea.

Da' de ce se sărutau?

— Monica, tu știi de ce se săruta Făt-Frumos cu Ileana Cosînzeana?

Ileana Cosînzeana știa, dar îi bătea inima atît de tare, că nu putu răspunde lui Făt-Frumos.

O spaimă ciudată trecu prin sufletul lui Dănuț... ca și cum Făt-Frumos ar fi rupt-o la fugă... Cum? Nu se temea Făt-Frumos de zmei și de balauri și-are să-i fie frică de o Ileană Cosînzeană?

Deschise ochii. Întinse mîna. Apucă o coadă de-a Monicăi și trase înspre el. Capul Monicăi se îndoi pe spate; nemaiavînd sprijin, căzu pe laviță, cu ochii închiși și fața palidă ca parfumul crinilor.

Dănuț se aplecă asupra Ilenei Cosînzeana. Simțindu-i respirația dulce și caldă — de tainică zmeură — se dădu puțin îndărăt.

Aceeași muscă stăruitoare și concretă începu să colinde obrajii legendari. Lui Dănuț îi veni inima la loc. Cu degetul alungă musca.

„Unde s-o sărut?" zăbovi Dănuț, plimbîndu-și vîrful degetului pe conturul obrajilor. Alese vîrful nasului, parcă

era mai puțin primejdios, fiind punctul cel mai depărtat de restul feții.

Fără să vrea, simțind buzele lui Dănuț pe vîrful nasului, Monica tresări. Sărutarea alunecă și căzu ca o floare umedă pe buzele Monicăi.

— Dă-mi pace! se smulse Dănuț, trăgîndu-și capul îndărăt. Nu mă mai joc cu tine de-a Făt-Frumos.

Ileana Cosînzeana nu se jucase.

*

Odaia lui Dănuț se golise treptat. Razele soarelui luminaseră palid fundul cufărului înfățat cu un cearceaf; străluciseră aurii pe albiturile raftului de sus; acum se stingeau roșii pe capacul închis, printre etichetele hotelurilor cosmopolite.

Erau și surprize în cufărul lui Dănuț. Cîte un napoleon de aur în buzunarul fiecărei hăinuțe; o pușculiță de argint, căptușită cu catifea violetă, plină, firește, cu bani de argint; o cutie cu bomboane englezești; pachete de șocolată „Velma Suchard"; o cutie cu tablete „Marquis"; săculețe cu livănțică; un șașeu parfumat pentru batiste... O bună parte din sufletul șifonierei pleca la internat în cufărul lui Dănuț, fără să știe el.

— Anica, deschide fereastra, s-aerisim puțin.

Cu zările roșii, străpunse de asprul croncănit al ciorilor, amurgul de toamnă părea uriașa oglindire a unui cîmp de luptă acoperit de înfrîngeri. Venea vînt rece dintr-acolo.

Doamna Deleanu încuie cufărul, încercîndu-i încuietorile.

— Anica, închide dulapul.

Era plin de jurnale mototolite, ca dulapul unei camere de hotel după plecarea pasagerului.

— Doamne, coniță! Mata!? Lasă, că-l trag eu.

Doamna Deleanu împingea cufărul din mijlocul odăii spre părete.

— Lasă, Anica; tu curățâ pe jos.

— Coniță, întrebă Profira intrînd cu lampa aprinsă, unde să-i fac patul lui conașu Dănuț?

— Cum unde? Aici... Ce-i musafir?

— Da' n-are saltea!

— Ţţ! Ia de la alt pat.

Doamna Deleanu mai aruncă o privire prin odaie, oprindu-şi-o apoi asupra cufărului gata de plecare: era greu cum uneori o inimă e grea.

Ocolind lumina lămpii, ieşi afară.

Anica şi Profira se priviră lung.

*

Le istorisea moş Gheorghe o poveste de pe vremea cînd Dumnezeu umbla printre oameni, însoţit de sfîntul Petru, cu chip şi strai de cerşetor.

Tustrei îl ascultau cuminţi şi reculeşi, grămădiţi pe laviţă. Moş Gheorghe şedea pe un scăunel, cu spatele la vatră şi faţa la copii. Îl auzeau mai mult decît îl vedeau, fiindcă lumina scăzuse, viorie, albastră, apoi vînătă ca prunele — şi ferestruicile odăii erau mici. În vatră, cenuşa brumase mormanele de jar, învălindu-le cărunt roşeaţa.

Răsunaseră în urechile copiilor glasurile a tot felul de oameni: şi buni, şi haini, şi nepăsători, şi milostivi. Pe toţi îi întîlnise Dumnezeu pe căile basmului, cu toţi vorbise — şi trecuse mai departe. Şi nici unul din drumeţi nu auzise inimile celor trei copii cîntînd prin veacuri la urechea lor, ca trei mici clopote de argint: „Vorbiţi cu Dumnezeu. Vorbiţi cu Dumnezeu. Vorbiţi cu Dumnezeu."

Şi basmul trecuse înainte, minunat ca umbra Dumnezeului cerşetor pe albe drumuri de ţară.

Cînd vorbea sfîntul Petru lui Dumnezeu, moş Gheorghe se ridica în picioare, plecîndu-şi capul alb în semn de smerenie şi adîncă supunere. Şi glasul lui sfîntul Petru şi cuviinţa lui semănau atît de mult cu glasul şi felul de-a vorbi al povestitorului, încît copiii, prin poveste, îşi aduceau aminte de moş Gheorghe şi-i zîmbeau fără să-l vadă. Dar glasul lui Dumnezeu nu semăna cu nici un glas ştiut de ei, şi totuşi, parcă le era prietin.

Vorbea Dumnezeu o dulce moldovenească de ţară, în şoaptă, lămurită, însă şoaptă: atît de tainică, încît trei rînduri de urechi se plecau s-o asculte şi trei capete.

...Se lăsa noaptea în poveste cum se lăsa şi pe ferestruicile căsuţei lui moş Gheorghe. Dumnezeu cerea adăpost şi hrană la uşa unei căsuţe dărăpănate.

— Intraţi, oameni buni; cum de nu. Că loc, slavă Domnului, este. Da' mîncare n-am de unde să vă dau, că-s vadană nevoieşă, cu trei copii.

Moş Gheorghe deschise uşa. Cu vîntul sineliu al nopţii, Dumnezeu şi sfîntul Petru intrară în căsuţa primitoare, unde trei copii scînceau de flămînzi ce erau. Femeia cocea la foc o turtă de cenuşă ca să le-amăgească foamea.

— ...Şi cînd dă biata femeie să rîdice sărăcia de turtă de pe foc, ce să vadă?...

Dilataţi şi candizi, ca soarele, ochii copiilor aşteptau.

— ...O pîne cît un soare... Dumnezeu făcuse minunea. Saracul de lîngă vatră era chiar Dumnezeu.

Tăcere şi întuneric.

— Moş Gheorghe, unde eşti? ţipă tare Olguţa.

— Aici-s, duduiţa moşului.

Olguţa-şi trecu mînile peste ochi. O străfulgerase teama că moş Gheorghe-i Dumnezeu şi că l-a pierdut.

*

— Moş Gheorghe! răsună un glas la uşa tindei, curmînd o lungă tăcere.

— Asta-i mama, le şopti Olguţa sărind de pe laviţă. Ascundeţi-vă repede. Aici-aici! Gata, moş Gheorghe.

— Sărut mîna, cuconiţă. De mult n-ai mai venit pe la moşu! întîmpină moş Gheorghe pe doamna Deleanu, care intră cu trei paltonaşe pe braţ.

— Lasă, că are cine să vie! Da' unde-s?

Moş Gheorghe aruncă o privire prin odăiţă...

— O fost ei trei iezi cucuieţi, da' se vede că i-o mîncat lupul!

Amintindu-şi cum aflase lupul din poveste pe cei trei iezi — şi mai cu seamă pe unul dintre ei — Dănuţ bufni în rîs. Alte rîsete aclamară şoaptele lămuritoare. Dibuind cu mîna prin umbră, doamna Deleanu descoperi izvorul: trei capete înghesuite subt masa cu bucoavne. Între timp, moş Gheorghe aprinse lampa. Pe zidul alb se perindară, albastre, umbrele a trei urşi ieşind din bîrlog de-a buşelea.

— De-acuma nu mai ai nevoie să mături, moş Gheorghe! zîmbi doamna Deleanu, arătîndu-i ciorapii copiilor.

— Daa! se minună moș Gheorghe. Tare-s gospodari copiii moșului! Au ei cui samana!

Alte hohote de rîs izbucniră.

— De ce rîdeți? îi cercetă doamna Deleanu, alergînd cu privirea de la unul la altul.

— Să-ți fie de bine... nașule! izbuti Olguța să îngîne printre gemete de rîs.

— Ce spui tu acolo?

Copiii se priviră între ei. Și din ochii lor măriți, rîsul din nou clocoti, abătîndu-i ca un uragan, care pe laviță, care pe jos, cu ochii uzi de lacrimi și mînile pe stomah.

— Ce-au pățit, moș Gheorghe?

— Copii, cuconiță! își mușcă musteața moșneagul, abia stăpînindu-și rîsul.

— Nașul, mamă, nașul!

— Ce-aveți cu *nasul?* Ce-i cu *nasul?* se miră doamna Deleanu, pipăindu-și nasul, involuntar.

Monica și Dănuț plîngeau de-a binelea. Olguța se văita, legănîndu-se ca o bocitoare.

— Povestea cu lupul și cu cei trei iezi, cuconiță! ridică din umeri moș Gheorghe, zguduit de rîs.

— Cu lupul?

— Ți-o spus-o el moșu și matale, da' erai mititică pe-atunci. Ei...

Tusa îi înecă vorba începută. Cu mînile pe piept, împleticindu-se puțin, moș Gheorghe trecu în tindă, tîrînd tusa după el. O clipă, rîsetele și cu tusa răsunară împreună, ca un ciudat zvon de jale. Apoi rîsetele se sfiiră și conteniră brusc. Intrase parcă ceva străin în căsuța lui moș Gheorghe, dincolo de lumina lămpii, în tindă, prin umbra neagră. Și toți așteptau cu strîngere de inimă sfîrșitul unei lupte parcă. Pe obrajii copiilor, ultimele lacrimi ale rîsului se întristară, lunecînd de-a lungul altor obraji.

O suliță neagră se desprinse din flacăra lămpii, și dreaptă se înălță, veghind tăcerea și așteptarea.

După un timp, moș Gheorghe răsări din nou în lumină.

— Ei, copii, hai să plecăm. Spune-ți buna sara lui moș Gheorghe, și tu, Dănuț, ia-ți rămas bun... și mata, moș Gheorghe, ai să faci bine ș-ai să stai în casă și mîne și poimîne... pănă cînd ți-oi spune eu. Auzi, moș Gheorghe?

Dănuț oftă încet: uitase că pleacă. Și Monica uitase.

Moș Gheorghe desprinse o iconiță îmbrăcată în argint — cea mai scumpă din cîte avea — o sărută și o întinse lui Dănuț.

— Să te aibă Dumnezeu în paza lui. Să crești mare și voinic... s-ajungi să faci fericirea stăpînilor mei...

Vorbea răgușit, privind în pămînt.

Fără să-și dea bine seama, Dănuț se aplecă și sărută mîna care-i întindea iconița. Aplecîndu-se mai adînc decît Dănuț, moș Gheorghe-i răscumpără greșala, sărutînd mînuța copilului stăpînilor săi.

...Într-un tîrziu, moș Gheorghe, așezat pe marginea laviței, înălță capul, aruncînd o privire prin încăpere: mirosea a funingine. Lampa fila de mult. Sticla era neagră. Dînd din cap, moș Gheorghe stînse flacăra și se așeză din nou pe marginea laviței. Pleca Dănuț; curînd va pleca și Olguța... Apoi și el...

*

— Mama, de ce-s trei chei? întrebă Dănuț intrînd în etac după doamna Deleanu.

Trei cheițe zăngăneau captive în inelul cheilor celor două cufere ale lui Dănuț. Două groase și cenușii; una subțire, nichelată.

— Fiindcă ai două cufere și un geamandan.

— Și un *geamandan*! tresări Dănuț.

Doamna Deleanu zîmbi.

— Care, mamă? întrebă el, arătînd cu nădejde și neîncredere geamandanul de marochin albastru, așezat pe dormeuză.

— Sigur, Dănuț. Ți l-am dat ție.

Subt ochii nedumeriți ai doamnei Deleanu, Dănuț o rupse la fugă afară, smuncind ușa... și se întoarse, întovărășit de Olguța și Monica, gesticulînd.

— Mamă, Olguța nu mă crede! Uite: geamandanul care miroase frumos. Dacă ți-am spus!

— Sigur că nu te cred! Mai întăi vreau să văd.

— Ai văzut?

— Mda!... Da' nu mai miroasă așa frumos!

— Spui minciuni! Ai tu gutunar, se indignă Dănuț, respirînd cu nesaț declamator marochinul.

— Nu-l deschide, Dănuț. Ai să-l desfaci la București.

— Și eu să nu văd ce-i înăuntru? se îmbufnă Olguța.

— Nu-i nimic de văzut! ridică din umeri doamna Deleanu, deschizîndu-l. Iacătă: batiste, o cămeșe de noapte...

Dar Olguța avea ochi de vameș socialist.

— Da' acolo ce-i?

Și fără să aștepte răspunsul, scoase la iveală o plumieră de lac japonez.

— Nu pune mîna, Olguța! se supără Dănuț, pescuind și el o pungă de piele plină de reliefuri.

— Stați, stați! Vă arăt eu singură, oftă doamna Deleanu văzînd invazia.

Și, cu resemnarea zîmbitoare a unui artist silit să biseze, desfăcu geamandanul.

Geamandanul de marochin — el singur dar — cuprindea atîtea alte daruri, încît închiderea lui avu drept urmare deschiderea șifonierei. Altminteri, Olguța ar fi spus că-i persecutată — necuviință pentru care doamna Deleanu ar fi trebuit s-o pedepsească, sau ar fi gîndit numai că-i persecutată — cum ar fi gîndit poate și Monica despre Olguța — gînduri pe care doamna Deleanu le socotea mai primejdioase decît obrăzniciile.

Olguța primi un pachet de șocolată și făgăduința unui cuțitaș la fel cu acel din plumiera lui Dănuț; Monica, o sticluță elegantă, plină cu *eau de cédrat*.

Dănuț se plimba prin etac, aruncînd priviri posesive geamandanului înfășurat în învelitoarea de pînză. Frămînta cheițele din buzunar cu vîrful degetelor, zăngănindu-le înădușit: căpătase ticul tuturor acelora care poartă în buzunare chei sau bani de metal.

— Hei! Da' pe mine m-ați uitat!... Nu stăm la masă? întrebă domnul Deleanu din pragul ușii, scuturîndu-și scrumul țigării pe covor...

— Ai-ia-ia! Otravă mi-ai dat, Olguța! se schimonosi domnul Deleanu, mozolind bucata de șocolată.

— Mama mi-a dat-o! se apără Olguța rîzînd. Papa, cînd faci așa semeni cu motanii! Mai fă o dată.

— Ia lăsați șocolata! Așa vă stricați pofta de mîncare. La masă!

Din pricina însuflețirii copiilor, a focului din sobă și a darurilor, ajunul plecării lui Dănuț părea un ajun de Crăciun. Așteptai parcă să răsune la ferestre glasuri subțiri, cîntînd vechea vestire:

Stea-ua sus ră-sa-a-re
Ca o tai-nă ma-a-a-a-re...

Dar după ce ieșiră toți, luînd și lampa, la geamurile palide-n lumina lunii răsunară trilurile greierilor toamnei.

■

Din voluptățile prelungite răsare melancolia ca un înger păzitor, bolnav de rău de mare. De astă dată răsărise din frișca bezelelor — pentru Olguța — și din a cataifului, pentru Dănuț. Afară de domnul Deleanu, toți erau gravi și taciturni în jurul mesei. Monica abia gustase din cataif; doamna Deleanu, de loc. Nici Profira. În schimb, ochii ei, cînd întîlneau faldul de frișcă revărsat pe vrejii rumeori ai cataifului, deveneau umani ca ai cînilor flămînzi.

— Mamă, pot să mă scol? întrebă Dănuț, ocolind privirea cataifului și a Olguței.

— Da. Sculați-vă cu toții... Puneți-vă paltonașele și plimbați-vă pe-afară.

Monica se apropie de doamna Deleanu, îi sărută mîna și vorbi încet, privind în jos:

— Tante Alice, dă-mi voie, te rog, să mă culc.

— Nu ți-i bine, Monica?

— Ba da... Da' mă doare capul.

— Să nu fi răcit cumva!... Bine, culcă-te. Dănuț, ia-ți rămas bun de la Monica.

— De ce ? se opri Dănuț din drum, amar.

— Fiindcă tu pleci dis-de-dimineață. Monica are să doarmă atunci... Hai, sărutați-vă, copii!

Monica întinse buzele; Dănuț, obrazul.

„Nu mai mănînc niciodată cataif", se jură Dănuț în gînd, ferindu-și obrazul de buzele Monicăi, a căror suflare îi

adusese încă o dată aminte de nesuferita dulceață a cataifului.

Și se ținu de cuvînt, deocamdată, lăsînd obrazul Monicăi să plece nesărutat și roșu subt ochii lui blazați.

*

Monica încuie ușile. Aprinse lumînarea. Trase un scaun lîngă șifonieră și, înălțîndu-se în vîrfuri, luă de deasupra un pachețel învălit în hîrtie de matasă. Așeză scăunelul la loc. Și-n loc să se dezbrace ea, începu să-și dezbrace păpușa: Monica cea mică.

Două nopți de-a rîndul, după ce adormea Olguța, Monica lucrase rochița de matasă albă — din pachețelul ascuns deasupra șifonierei — pe care trebuia s-o îmbrace păpușa în locul rochiței negre purtate necontenit de la moartea bunicei... pînă în ajunul plecării lui Dănuț.

Îi puse mai întîi șosetele și papucii albi, luați din piciorușele păpușei dăruite de doamna Deleanu. Cînd veni rîndul rochiței, degetele Monicăi tremurară mai tare... Dacă-i venea rău? Dacă-i era prea scurtă?

„Dă, Doamne, să-i stea bine! Dă, Doamne, să-i stea bine!"

Îi încheie ultimul nasture de la spate și o așeză pe măsuța de noapte în lumina lumînării.

— Vai, ce frumoasă-i!

Dolofană, prea rumenă și țapănă de stîngăcie, păpușa părea o miniatură de țărăncuță în rochie de mireasă, la fotograf.

„Monica, tu știi de ce se săruta Făt-Frumos cu Ileana Cosînzeana?"

Fiindcă Ileana Cosînzeana era frumoasă... frumoasă cum era păpușa gătită cu rochiță albă.

Obrajii Monicăi ardeau. Inima-i bătea repede. Și maimai că-i venea să plîngă în fața păpușei fiindcă prea era frumoasă, pe cînd ea...

Se uită în oglindă. Văzîndu-și rochița întunecată, ghetele prăfuite, plecă ochii în jos. Capul nu și-l privise.

Prea era frumoasă păpușa... Și Dănuț, și Dănuț — pieptul Monicăi se zbătea ca după fugă — și Dănuț se va îndrăgosti de păpușa ei.

Scuturîndu-și cozile, începu să se dezbrace repede, în goană. Își puse cămeșa de noapte, își despleti părul, luă păpușa de cîte-o mînă și, răstignind-o pe trupul ei, se privi din nou în oglindă.

Păpușa avea rochiță albă...

Monica avea cămeșa albă...

Păpușa avea bucle blonde...

Monica zîmbi și se roși, respirînd adînc.

Păpușa-i semăna. Avea ochii negri, gene compacte, o gropiță în mijlocul bărbiei. Avea *și ea* bucle blonde... *dar scurte*. Saraca păpușă! Ea nu putea face din părul ei hățuri lui Dănuț.

— Da' ești așa de frumos îmbrăcată! o consolă Monica.

Înseninată, luă lumînarea de pe măsuța de noapte, așezînd-o pe masa de scris. Totul era pregătit de cu ziuă: și condei cu peniță nouă, și cerneală, și scrisoare: o scrisoare din acele mici cît o foiță de țigară, colorată, cu un trifoi pe plic.

Încet, cu o pasionată caligrafie, scrise pe hîrtiuța liniată:

„Monica îl iubește pe Dănuț din toată inima"...

Opt vechi cuvinte pe o hîrtiuță: opt ceruri tropicale imens înstelate.

Rochița albă a păpușei avea o singură taină, candidă: un buzunărel pentru scrisoarea de dragoste. Sufletul Monicăi era la fel cu rochița păpușei.

*

Olguța și Dănuț mergeau alături prin ogradă. Tăceau, explorînd buzunarele paltonașelor, în care mai găseau resturi din iarna trecută. Dănuț descoperise un bilet de intrare la patinaj și două bomboane acre încrustate în fundul căptușelii sparte; Olguța frămînta un ghemotoc de hîrtie de cositor, care învelise odinioară niște castane zăhărite.

Paltoanele miroseau a naftalină. Aerul intra rece și ascuțit pe nări, înroșindu-le. Suflările abureau. Subt pașii lor, pămîntul suna tomnatec.

Linia dealurilor hotărnicea noaptea cu plutitoare ondulări, ca o cădere de voaluri lente de pe goliciunea lunară.

Două umbre trecură pe la poartă — ireal de albastre în argintul profund. Cînii se repeziră, hămăind. Intonată cu

glas de bas răgușit, o sudalmă națională autentifică decorul.

— Tu nu știi să te bați! ridică din umeri Olguța, oprindu-se brusc.

— Cum nu știu?

— Nu știi.

— Ai să mă-nveți tu?!

— Sigur, afirmă Olguța cu tărie.

— Hm!

Totuși, inima lui Dănuț — de altă părere decît buzele bătu mai tare.

Olguța îl privi cu solicitudine compătimitoare.

— Dacă-ți trage cineva o palmă, ce faci?

— Îi trag și eu.

— Și dacă-ți trage un pumn?

— Trag și eu.

— Și dacă-ți trage încă unul?

— Îi mai trag și eu.

— Și dacă te-apucă de mîni?

— Mă smuncesc.

— Și dacă-ți dă cu piciorul?

— Fug, răspunse Dănuț sincer din cauza repezelii.

— Vezi?!

— Adică nu! reveni Dănuț furios. Lasă-mă-n pace! Știu eu ce să fac!

— Bine, atunci dă-mi o palmă.

Dănuț o măsură.

— Vrei să ne batem? întrebă el împăciuitor.

— Nu. Vreau să-ți arăt.

— Și dacă-ți dau o palmă nu te superi?

— Nu, fiindcă nu poți!

— Zău?!

— Încearcă.

— Ai să te superi!

— N-am să am de ce! zîmbi Olguța.

— Ei!

— Ei-ei! Încearcă.

Dănuț își pregăti mîna pentru o palmă sinceră, țintind obrajii Olguței. Cînd brațul lui Dănuț porni, piciorul Olguței îi pusese piedica. Dănuț căzu în mîni, pălmuind pămîntul.

— Asta-i porcărie!

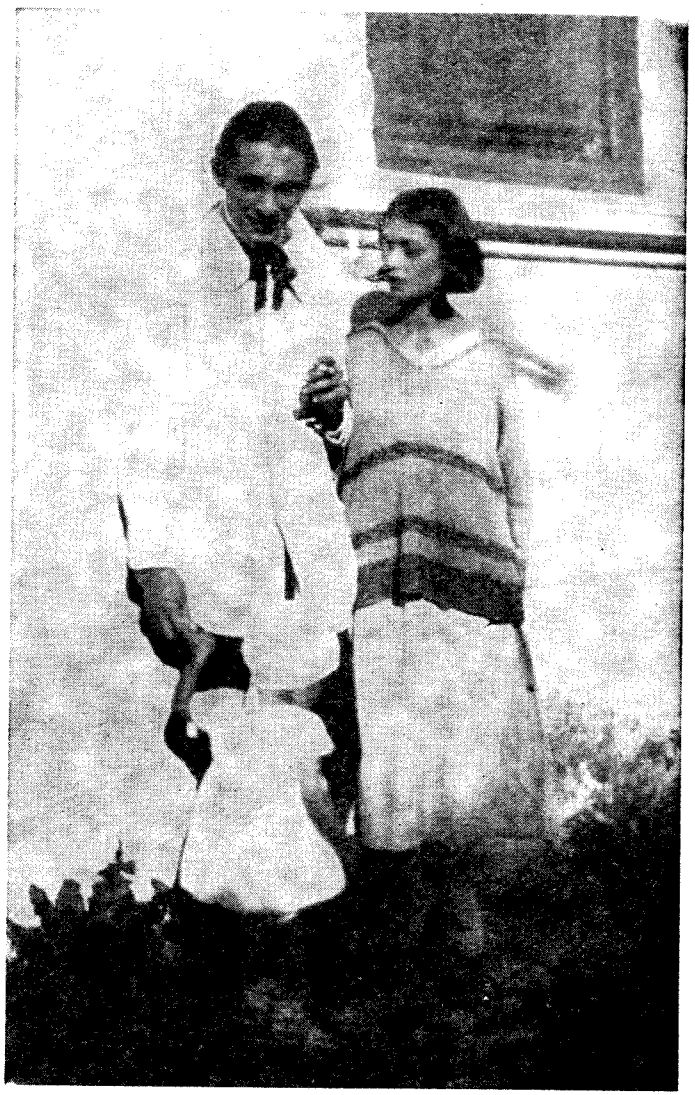

Ionel Teodoreanu cu soția și unul din fiii săi

Ionel Teodoreanu cu familia, mama, soția, copiii

Trei copii
Roman
Partea I^a
Cap. I
Zmeul lui Dănuț.

Ionel Teodoreanu

Proiect de titlu la vol. I din *La Medeleni*

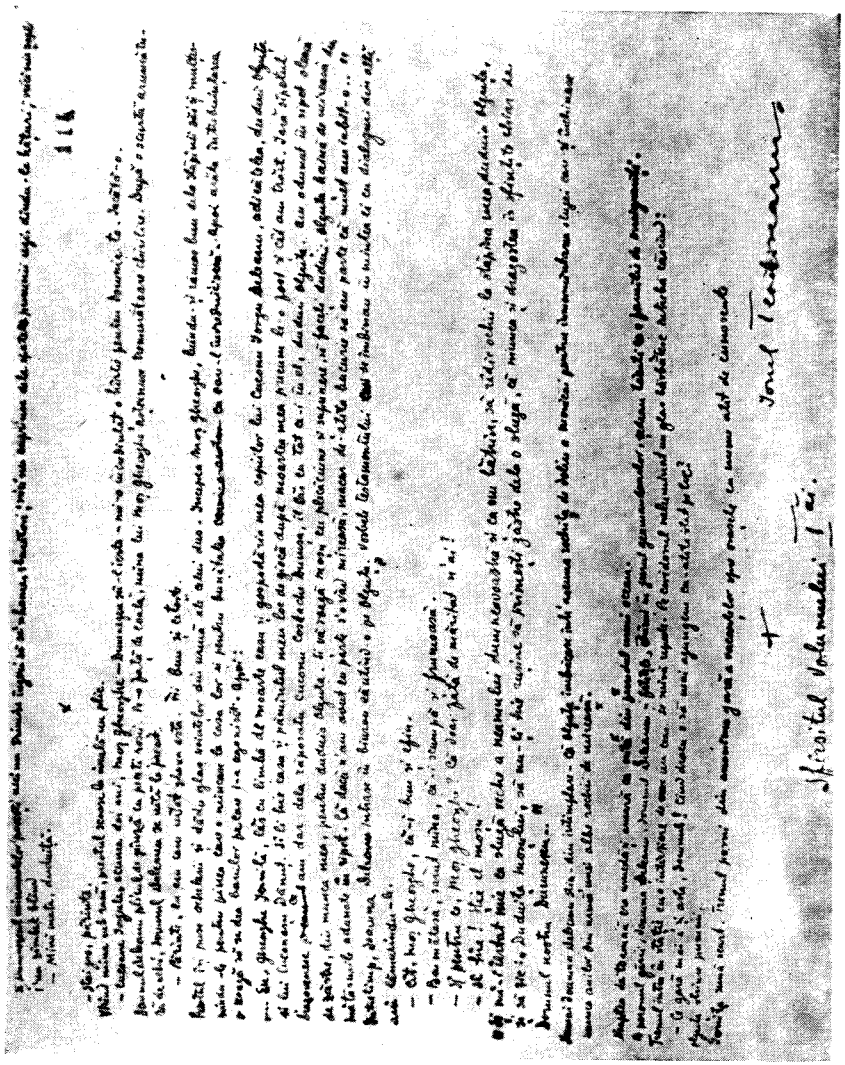

Facsimil după vol. I, ms. 5984, B.A.R.

Rîzînd, Olguța se plecă să-l ridice, cu brațele desfăcute.

— Dă-mi pace!

Îndepărtîndu-se cîțiva pași, Dănuț luă o piatră cu degetele tremurătoare de mînie, o aruncă în Olguța și fugi în goana mare spre scări.

— Nu m-ai lovit! țipă Olguța după el. Lașule! Buftea!

Dănuț n-o mai auzea. Intrase în etacul doamnei Deleanu.

Șchiopătînd, Olguța porni spre casă. Piatra o lovise drept în fluierul piciorului.

Monica era culcată. Olguța se dezbrăcă pe tăcute, fără să-și privească piciorul îndurerat. Înainte de-a stinge lumînarea, se uită lung spre ușa lui Dănuț.

— Monica, dacă ești prietina mea, sprincenele Olguței se îmbinară, să nu mai vorbești cu Buftea, explodară buzele ei, niciodată! Auzi, Monica? Nu vreau eu să mai vorbești cu Buftea.

Lumînarea stinsă fumega înecăcios. Subt oghial, Olguța își masa piciorul.

Monica se prefăcuse numai că doarme: genele-i tremuraseră. Să nu mai vorbească cu Dănuț?... Ca niciodată, uitase să își spună rugăciunea, fiindcă în sufletul ei, scăldate-n aur, murmurau coruri de Înviere:

„Monica îl iubește pe Dănuț din toată inima."

*

Tăiatul unghiilor de către doamna Deleanu, și mai ales al pielițelor, fusese totdeauna o cazną umilitoare pentru Dănuț; de data aceasta, binecuvîntată. Uitase că s-a isprăvit vacanța; că mîne dis-de-dimineață, cînd somnul e mai dulce, va pleca de acasă pentru tare multă vreme; că va fi intern la București; uitase. Totul era abstract: numai răzbunarea Olguței era concretă, fără să i se arate, ca cineva care-ți stă la spate și se face nevăzut numai cînd întorci capul.

Nouă unghii deveniseră ovale și roze. *Polissoir*-ul aluneca pe-a zecea. Dănuț ar fi vrut să aibă o sută. Pe măsură ce unghia se rumenea, Dănuț vedea stingîndu-i-se steaua polară.

Dar doamna Deleanu zăbovea. Ea singură hotărîse ca Dănuț să plece dimineața la Iași, împreună cu domnul Deleanu, și de-acolo, în seara aceleiași zile, spre București.

— Are să-ți pară rău, Alice. Mai ține-l acasă o zi, și sara mi-l aduci la gară; nu-i păcat să-și piardă o ultimă zi, petrecută acasă, pentru vizite?

— Nu. E datoria lui să-și ia rămas bun de la rude. O zi mai mult sau mai puțin...

— Bine. Te-ai molipsit și tu de la Grigore!

Acum îi părea rău. Da, dacă trenul de sară cu care Dănuț avea să plece la București nu s-ar fi oprit la gara Medelenilor, ar fi fost mai ușor parcă să-l îndemne să-și îndeplinească datoriile, cu sacrificiul unei zile petrecute acasă. Dar așa!

— Dănuț... dacă vrei, dacă ții tu mult, nu mai pleci mîne dimineață. Stai cu mama toată ziua, și sara mergem la gară să-l așteptăm pe tata. Vrei, Dănuț?

— Nu. Plec cu tata, vorbi Dănuț pe nerăsuflate.

— Ce? Nu v-ați culcat? se miră domnul Deleanu, intrînd în etac. Știți că-s unsprezece? Acuși trebuie să ne sculăm. Hai la culcare.

Doamna Deleanu, cu degetul lui Dănuț într-o mînă și *polissoir*-ul în cealaltă, ridică ochii, deschise buzele... și le închise la loc: „așa-s bărbații!"

— Haidem, Dănuț. *Nouă* nu ne e somn.

Papucii erau pe covorașul din fața patului; cămeșa de noapte pe pat. Dănuț își căutase papucii subt pat; cămeșa de noapte în dulap. Olguța nu era nici subt pat, nici în dulap. Mai rămînea numai ușa dinspre odaia ei.

— Mamă, eu n-am avut niciodată cheia la mine! începu Dănuț cu ton plîngător.

— Ce cheie, Dănuț?

— Cheia de la odaia mea.

— Da' ce vrei să faci cu ea?

— Să-nchid ușa, mamă... De ce stă cheia la Olguța? Eu îs mai mare.

— De ce nu mi-ai spus?

— Am uitat.

— Tare mai ești copil, Dănuț! îl dezmierdă doamna Deleanu. Uite cheia, șopti ea închizînd ușa la loc.

I-o întinse rîzînd. Dănuț încuie ușa, învîrtind cheia de două ori.

— Mamă, nu ne culcăm? respiră el, congediindu-și paznicul inutil.

Întinzîndu-se în pat, Dănuț simți ceva tare alături de el, subt oghial. Sări din pat: i se păruse că mișcă. Aprinse lumînarea.

— Aa!

În locul șoarecelui de care se temuse, descoperi păpușa îmbrăcată în rochie de mireasă.

— Aha! Îți bați joc de mine! ridică el pumnul spre ușa închisă. Lasă, că-ți arăt eu! Rîzi tu, rîzi!

Are să vadă Olguța! Să-i puie o păpușă în pat! Da' ce-i el? Fată?... N-are decît să se bată dacă i-i poftă! Da' să nu-l insulte.

Din geamandanul de marochin Dănuț luă plumiera; din plumieră, cuțitașul cu limbi tăioase. Apoi se așeză pe marginea patului, cu păpușa între genunchi. Și-ncet cu-ncetul, buclele blonde, de curînd parfumate cu *eau de cédrat* începură să cadă pe cămeșa lui Dănuț, tunse sarcastic.

Păpușa năpîrlise de-a binelea. Buclele împachetate într-un jurnal mai pîlpîiră o dată, blonde, în blondul flăcărilor sobei. Dănuț, bine învelit în oghial, din căldura patului, zîmbi flăcărilor și ușii închise de două ori cu cheia.

Subt pat, păpușa, în care aștepta dragostea Monicăi, proaspătă și delicată ca întîia cireașă de mai, dormea complect transfigurată de tunsoare și de barbișonul și mustețile Hardtmuth, no. 1.

*

...Dănuț plînge. Olguța îl ajunge din urmă și-l lovește în spate cu pumnul și piciorul. Dănuț nu spune nimic. Știe bine că merită să fie lovit.

— Tu plîngi? îl întrebă Olguța, punîndu-i mîna pe umăr, pacific.

— ...

— Lasă, Dănuț! Hai să ne împăcăm.

Se sărută amîndoi. Dănuț ar vrea să-i spuie ceva... da' nu-și aduce aminte ce!

Şi plimbarea prin ogradă reîncepe; de data aceasta, însă, merg la braţ amîndoi, ca doi fraţi model. Dănuţ vede că Olguţa-i aliata lui şi-i pare foarte rău că *trebuie* să-i ascundă ceva. Dacă nu-şi aduce aminte ce!

— De ce să pleci tu la Bucureşti? Asta-i persecuţie!

— Dacă vrea mama! oftează Dănuţ din greu.

— Da' nu vreau *eu*.

...Amîndoi fug de-acasă la moş Gheorghe. Noaptea e grozavă, dar Dănuţ nu se teme, fiindcă Olguţa e lîngă el.

Au ajuns. Ciudat! Căsuţa lui moş Gheorghe luceşte în noaptea neagră ca o lună.

Bat la uşă. Lui Dănuţ îi sare inima. Uşa se deschide de la sine, şi-n tindă răsare moş Gheorghe. Olguţa şi Dănuţ cad în genunchi, înaintea lui Dumnezeu, fiindcă moş Gheorghe e chiar Dumnezeu.

Îi sărută mîna.

Olguţa spune că Dănuţ e persecutat, că vor să-l trimeată intern la Bucureşti şi că de asta au fugit de-acasă. Dumnezeu îi primeşte în casă.

Olguţa şi Dănuţ stau pe laviţă; Dumnezeu, pe scăunaş. Deodată, răsare un înger cu zmeul lui Dănuţ în mînă. E chiar zmeul cel mare de la începutul vacanţei, cu sfoara tăiată de Olguţa.

Dumnezeu se uită la Dănuţ. Dănuţ zîmbeşte iertător.

Răsare un alt înger, cu păpuşa Olguţei în mîni. Dănuţ tremură.

Dumnezeu ia păpuşa pe genunchi, îi trece mîna peste faţă, şi-n locul chipului cu musteţi şi barbişon zîmbeşte Monica. Numai că n-are păr.

Dumnezeu vîră mîna în sobă, ia un pumn de flăcări şi-l răstoarnă pe capul tuns al Monicăi.

Dănuţ închide ochii. Oare a ars Monica?... Nu. I-au crescut cozile la loc.

Dumnezeu dăruieşte păpuşa lui Dănuţ şi zmeul Olguţei... Vra să zică, Monica a rămas păpuşa...

S-aud bătăi în uşă. Îi caută de-acasă. Olguţa se încruntă. Dănuţ se cutremură. Numai Dumnezeu zîmbeşte.

Ce-i de făcut? Casa e înconjurată. Herr Direktor, tata şi cu mama bat în uşă din răsputeri.

Fără să-i pese de cei care bat, Dumnezeu ia o iconiţă din cui, îi preface pe toţi trei în sfinţişori zugrăviţi şi aşază iconiţa la loc. De-acuma poate să-i caute!

Herr Direktor îşi pune monoclul şi se uită prin odaie.

Dănuţ face cu ochiul sfintelor de pe iconiţă. Sfintele se prăpădesc de rîs.

Herr Direktor se uită la ei, vede icoana şi-şi face cruce. Sfinţii îşi trag coate şi se încruntă aşa de sever, că Herr Direktor mai face o cruce.

L-au păcălit pe Herr Direktor.

Iacă şi mama! Şi ea se uită la ei... cam lung.

Sfinţii clipesc.

Mama ia icoana, s-apleacă asupra ei — Dănuţ simte lămurit parfumul mamei — şi sărută pe frunte tocmai pe Dănuţ...

— Hai, Dănuţ, scoală-te, şopti doamna Deleanu, dezmierdînd pe frunte cea din urmă deşteptare în casa părintească a copilului cu bucle castanii.

*

Deşi s-apropia dimineaţa, casa părea deşteptată în negru miez de noapte.

Femeile intrară în antret cu lămpile aprinse, urmate de Ion şi de Pricop, celălalt argat de la grajd. Cu toate semnele şi poruncile date în şoaptă de doamna Deleanu, cizmele lui Ion şi ale lui Pricop bocăneau aspru pe podele, primejduind somnul fetiţelor.

Anica şi Profira, îmbrăcate gros, cu capetele înfăşurate în tulpane negre, erau încă buimăcite de somnul neisprăvit.

Dănuţ, cam palid în hainele de catifea albastră, cu guler tare, *rabattu*, şi elegantă lavalieră, se uita distrat în jurul lui. Mesteca mereu, cu un aer nemulţumit; vărsase din greşeală prea multă apă de dinţi în paharul cu apă: îl usturau gingiile.

Curentul făcu să tresară şi să tremure flacăra lămpilor. Cufărul cu aşternutul fu scos afară. Ali intră în casă pe uşa deschisă. Nimeni nu-l goni.

Oamenii ridicară cufărul din odaia lui Dănuț. În tăcerea de șoapte, curmată doar de bocănitul cizmelor, umbrele oamenilor care duceau cufărul erau lugubre.

*

În podul cu vechituri, la lumina slabă a lumînării, Dănuț ștergea cu radierul mustețile și barba păpușei. Nimic nu se schimbase în pod de cînd se despărțise de Robinson Crusoe. Același miros, aceeași pace, aceiași sîmburi de piersică, uscați și prăfuiți.

Subt hărnicia radierului, obrajii păpușei își recăpătară tenul feminin. Bărbia-și arătă din nou gropița; buzele-și pierdură aroganța zîmbetului mușchetăresc, regăsindu-l pe acel suav. Numai lipsa buclelor mai amintea urgia care se abătuse asupra ei.

Cuprinzînd-o c-o mînă de mijloc, Dănuț o îndepărtă puțin, privind-o. În sufletul lui Dănuț era visul nopții, și-n visul nopții păpușa se oglindi.

— Păcat c-am tuns-o! dădu din cap Dănuț.

Păpușa din vis semăna cu Monica, era chiar Monica — păpușa din mînă, de cînd era tunsă, nu mai semăna cu păpușa din vis. Și lui Dănuț îi părea rău, fiindcă abia acum își aducea aminte că în vis Dumnezeu îi dăduse lui păpușa care semăna cu Monica și îi bătuse inima ciudat, dar nimeni nu știuse, fiindcă-i era rușine de Olguța. Oftînd, Dănuț îi făcu loc în lada cu cărți, alături de Robinson Crusoe. Păpușa cu rochiță de mătasă albă, singură între atîtea cărți, avea cocheta dezolare a unei domnițe în bejenie. De acuma și pe ea o aștepta colbul, ca o bătrîneță între străini. Dănuț închise capacul.

Noaptea păpușei începu o dată cu cîntecul cucoșilor — și insomnia — fiindcă Dănuț uitase să închidă ochii de sticlă în care aflase melancolic de ce se sărută Făt-Frumos cu Ileana Cosînzeana cînd erau singuri.

*

La loc de cinste, în capul mesei, samovarul de aramă sclipea și fumega, obez. În șoldurile lui gălbuie se oglindea sofrageria, masa și cei trei comeseni, comic deformați, de rasa mongolică parcă.

Așteptînd să i se răcorească ceaiul, Dănuț rontăia îngîndurat cornulețele presărate cu chimion, abia scoase din rolă: bucătăreasa se sculase înaintea tuturora.

Doamna Deleanu desena cu degetul pe fața de masă capul lui Dănuț.

Domnul Deleanu își sorbea ceaiul cu lapte, controlîndu-și uneori nodul cravatei. Era bine dispus. După o lungă, necurmată și tihnită vacanță la țară, în familie, Bucureștiul...

Apucînd mașinal sticla cu rom, turnă în paharul lui Dănuț cam mult... așa cum torni din sticlă, cînd la spate cîntă lăutarii.

— Nu-nu-nu! Asta nu!

— Lasă-l, Alice! E băiat mare, ce Dumnezeu!

Băiat mare! Departe de-a-l măguli, aceste două cuvinte îl înfricoșau, ca un tren negru care-l ducea de-acasă între străini. În ceaiul cu rom căzură lacrimi.

Treptat, zorii profirii ca sănătatea tinereții bucurară ferestrele. Doamna Deleanu se sculă de la masă și începu să privească afară.

În tăcerea deplină, samovarul bufnea și șuiera ca o ironică locomotivă.

*

— Bună dimineața și sărut mîna!

— Ei, moș Gheorghe! Ce bine-mi pare!! se lumină Dănuț, văzîndu-l pe capră.

— Moș Gheorghe! îl dojeni doamna Deleanu cu degetul ridicat; parcă ne-a fost vorba să stai în casă?

— Da, duduie! D-apoi cu sumanul ista sau în casă nu-i totuna?

Toți servitorii ieșiră pe scări. Copitele cailor dansau pe loc. Dănuț se așeză la mijloc, între domnul și doamna Deleanu. Anica și Profira păturiră pledul de o parte și de alta.

— Parcă-i un prințișor! exclamă tare bucătăreasa.

Dănuț își trăgea mănușile de piele. Doamna Deleanu zîmbi pentru el. Caii se smunciseră. Dănuț făcu un semn cu mîna spre casă și servitori, și o clipă numai zări în pragul ușei pe Monica — visa? — cu părul desfăcut și chimonoul prea larg, ținîndu-și mînile pe gură...

Cîmpiile erau albe de brumă; cerul, vînăt; zarea răsăritului, tumultoasă de aur roșu.

Ali se luase după trăsură. La intrarea în sat, dulăii ciobănești se repeziră crunți spre el. Palid, Dănuț se ridică în picioare.

— Mamă, uite, mamă! Hai să-l luăm în trăsură, se rugă el dezmierdînd mîna doamnei Deleanu.

— Oprește, moș Gheorghe.

Ali se urcă în trăsură, ocrotit de șuierul biciului, grămădindu-se pe pled la picioarele lui Dănuț. Trapul cailor răsuna din nou. Satul rămase în urmă. Și vacanța...

Unu Ilă
Duduilă
Ești caș
Toporaș...

— Bun aer! exclamă domnul Deleanu. Cînd mă gîndesc la infecția din București!

— St! Doarme! șopti doamna Deleanu, luînd pe brațe capul îngreuiat al lui Dănuț.

Pe la moara Murgului
Trece fata turcului...

*

Într-un capăt al băncii de pe peronul gării, Dănuț și doamna Deleanu ședeau alături, ținîndu-se de mînă. Așezat pe marginea celuilalt capăt, domnul Deleanu răsfoia grăbit teancul de citații, còpii și extracte, ascultînd explicațiile domnului Șteflea cu privire la procesul ajuns la Curtea de apel... Domnul Deleanu cerea de la clienții săi, cînd se întîmpla să-i asculte, celeritate și preciziune, însușiri care lipseau cu desăvîrșire domnului Șteflea. Dialogurile dintre ei erau o necontenită ciocnire între un expres și-un tren de marfă.

— Dă, cucoane Iorgule, pe mine așa mă taie capul. Cum adică?... Da' aduc martor tot județul!

— Domnul meu, îl întrerupse glacial domnul Deleanu, ridicînd ochii de pe hîrtii.

Domnul Șteflea își șterse fruntea nădușită și oftă.

Doamna Deleanu vorbea lui Dănuț pe șoptite.

— Să-i scrii mamei cum ajungi... tot-tot-tot ce faci. Auzi, Dănuț?

Îi mai îndreptă o dată lavaliera și bereta.

— Domnule Șteflea... începu domnul Deleanu categoric.

Domnul Șteflea se înclină cu deferență.

— ...Eu stau la Iași pînă diseară. Azi îți fixez termenul de judecată și văd dosarul. Diseară ai să mă aștepți la trenul de București. Am să-ți spun ce trebuie să faci.

O sonerie vibră teatral prin pacea cîmpenească a peronului. Doi țărani se sculară. Doamna Deleanu se ridică. Mîna lui Dănuț îi încleștă mîna.

Trenul intră în gară, lung, murdărind lumina dimineții. Vagonul de clasa întăia se opri dincolo de peron. Alergară într-un suflet. La ferestre clipeau somnoros chipuri palide și unsuroase.

— Hai, Ioane, îl grăbi domnul Deleanu, îmbrîncind cu piciorul în vagon geamandanele. Și tu de ce nu bagi de seamă?

Dănuț înghiți în sec. Îl lovise peste picioare.

— Dănuț, Dănuț! îl chemă doamna Deleanu, mergînd alături de trenul pornit.

Abia avu vreme să-i sărute mîna întinsă.

— Mamă, îngînă Dănuț ștergîndu-și ochii, nu-l lăsa pe Ali; ia-l în tră... în trăsură, țipă el nemaivăzînd-o.

În urma trenului o cioară coborî între șine, ciugulind prin prund.

— Duduiță, vorbi moș Gheorghe, ridicînd de jos batista doamnei Deleanu, mai *avem* pe cineva acasă.

*

Prea mare fusese sofrageria pentru tăcerea în trei din timpul dejunului și al mesei; prea mare salonașul doamnei Deleanu pentru tăcerea de după masă, cu noaptea la ferestre.

— Hai la culcare, copii!

Olguța și Monica îi sărutară mîna. Doamna Deleanu nu le mai însoți în odaie. Se despărțiră în antret.

Se făcuse grijitură mare în odaia lui Dănuț. Ușa cu panoplia ruso-japoneză era dată în lături. Mirosul de terebentină al podelelor proaspăt ceruite pătrundea răcoros în odaia fetițelor, ca o indiferență.

Înainte de a se dezbrăca, Olguța închise ușa. Monica se așeză îmbrăcată pe marginea patului, privind în jos.

— Tu nu te culci? o întrebă Olguța.

— Ba da.

Începu să-și scoată rochița cu mișcări ostenite. Olguța se sui în pat. Monica-și spuse rugăciunea mai repede ca de obicei.

— Noapte bună, Olguța.

— Noapte bună, Monica.

Olguța suflă în lumînare. Monica rămase în picioare între paturi, prin întuneric, multă vreme... Ținîndu-și suflarea, se apropie de patul Olguței.

— Ce faci? tresări Olguța, simțind o lacrimă pe obraz.

— Olguța, vorbi Monica zguduită de suspine, te-am trădat... Eu îl iubesc pe Dănuț.

— Sigur. Tu ești prietina mea... Și eu îl iubesc.

♦

Îngrășat de confort, îmbrobonat de lumini rotunde, mirosind a piele C.F.R.-istă și a fum de havană, vagonul de dormit gemea și scîrția molatec de-a lungul kilometrilor.

Pe fotoliul din fundul coridorului conductorul, cu chipiul pe ceafă și tunica desfăcută la gît, își făcea socotelile, muind mereu în gură creionul chimic.

În cabina mică — no.10 — 11 — domnul Deleanu juca o partidă de *écarté* cu un confrate bucureștean. Alături, pe măsuță, tresărea o sticlă de Cherry Brandy; două pahare cu monograma companiei de „*Wagon-Lits*" cîntau ciocnindu-se cristalin.

În fața cabinei, așezat pe strapontinul de lîngă fereastră, Dănuț privea afară, cu fruntea rezemată de sticla rece. Nimeni nu-i mai spunea „Du-te la culcare, Dănuț" sau „Cum? Nu te-ai culcat?" deși trecuse ora cînd copiii „trebuie să se culce".

— Pă asta, nene, greu s-o cîștigi!

Huruitul roților și vorba muntenească a partenerului domnului Deleanu țineau tovărășie gîndurilor lui Dănuț.

Locomotiva țipă ascuțit. Trenul își încetini mersul.

— Papa, am ajuns! se ilumină Dănuț văzînd la fereastra vagonului oprit figura familiară a domnului Șteflea.

— Ce, nene, te-așteaptă clienții pă la gări?

— Un imbecil care mă pisează!

Cu cărțile de joc în mînă, domnul Deleanu ridică geamul din dreptul lui Dănuț, dădu cîteva ordine laconice domnului Șteflea și, grăbit, își reluă partida. Domnul Șteflea rămase aiurit la geam. Dănuț își frîngea mînile... Să fi putut, i-ar fi dat domnului Șteflea și turbinca lui Ivan... Dacă nu știa ce să-i spuie! Gornița de plecare răsună, dramatic.

Deznădăjduit, Dănuț scoase cutia cu bomboane de mintă și o întinse pe geam. Domnul Șteflea o luă nedumerit și rămase cu ea în mînă, privind-o... Trenul pornise. Dănuț, aplecat pe fereastră, flutură batista îndelung spre șeful gării, care prea tîrziu alerga după tren să restituie cutia cu bomboane.

Pierzîndu-l din ochi, Dănuț se așeză din nou pe strapontin și, ca și cum șeful gării i-ar fi fost singura și ultima bucurie de-a lungul drumului amar, începu să plîngă.

O doamnă, din ușa cabinei alăturate, privise toată scena. Se apropie de Dănuț cu un pachet de șocolată.

— Cum te cheamă, puiule?

— Dănuț! suspină el ridicîndu-se în picioare.

— Bravo, nene! Halal fecior! Îți seamănă! clipi confratele către domnul Deleanu, arătîndu-i cu degetul idila de pe coridor.

...Trei gînduri urmăreau prin noapte același tren, căutînd pe-același călător.

IV

„MOȘ GHEORGHE, NU TRAGI DIN LULEA?"

La tante Julie,
La tante Sophie,
La tante Mélanie
Et l'oncle Léon...

— Ah! Papa! Iar ai greșit! îl dojeni Olguța zburlindu-i părul cu podul palmei.

Domnul Deleanu, aplecat peste umărul Olguței asupra pupitrului, descifra cu glas de bariton răgușit șansoneta adusă de la București o dată cu răgușeala. Olguța îl acompania la pian.

— Vezi, papa, tu cînți: si-sol-mi-do în loc să cînți si-*la-si*-do. Ascultă-mă pe mine.

Începu din nou, șuierînd melodia și bătînd tactul cu piciorul. Domnul Deleanu fredona cu buzele închise, dînd din cap.

— Ei, papa, iar!? Ce-are să spuie mama?

Domnul Deleanu își luă o figură de școlar prins cu lecția neînvățată.

— De ce greșești tu, papa, tocmai la *L'oncle Léon*?

— Mare mister! se-ncruntă domnul Deleanu. Eu cred că *tante Mélanie* îmi pune piedică!

Olguța bufni de rîs.

— Vai, papa! Dac-ai ști tu cine-i tante Mélanie, n-ai spune una ca asta!

— Da' tu de unde-o cunoști?

— Așa!... Mi-o închipui eu... Știi, papa, are ochelari pe vîrful nasului și se uită pe deasupra lor, o invocă Olguța, sculptînd-o cu degetele în aer.

— Și ce mai are?

— Aa! Un neg... un neg păros deasupra buzei! Și-i slabă ca un țîr...

— ...Cu ochelari, adaugă domnul Deleanu.

— Stăi, papa! Are musteți!

— I-auzi!

— Zău, papa. Mă jur! Cînd mînîncă ouă fierte, îi rămîne gălbănuș pe musteți. Asta-i grețos! Vai, ce urîtă-i!... Papa, tante Mélanie e nevasta lui oncle Léon, saracul de el!...

— Ce-ți spuneam eu! Vrea să divorțeze și m-a angajat pe mine avocat.

— Nu primi, papa. Oncle Léon are dreptate. Tante Mélanie e o zgripțuroaică. Ea îl persecută.

— Ce-i de făcut?

— S-o persecutăm și noi pe ea.

— Atunci hai să mai cîntăm o dată.

— Hai!

Și din nou, glasul de soprană și cel de bariton silabisiră pomelnicul ritmat al tantelor.

Dimineața intra pe ferestre ca un viscol de polen, aurind sclipitor covoare și oglinzi. Monica ședea pe divan lîngă sobă, ținînd pe genunchi o carte din *„Bibltothèque rose"*.

— Saraca Olguța! oftă ea dînd din cap.

Din întîmplare, Monica aflase adevărata pricină a contramandării plecării la Iași, dar făgăduise doamnei Deleanu să nu spuie nimic Olguței.

...Et l'oncle Léon...

— Bravo, papa!

— Cu așa profesoară ajung departe!

— Știi ce, papa? Hai să te-nvăț acompaniamentul!

— Vrei să mor?

— Hai, papa... c-un deget macar.

Vrînd-nevrînd, domnul Deleanu se așeză la pian. Olguța începu să-i călăuzească degetele nedibace printre clapele uniforme.

Ușa salonului se deschise încetișor. Anica-și vîrî numai capul, așteptînd. Monica ieși afară.

— A venit doctorul?

— Da, duduie, înghiți Anica, ștergîndu-și ochii cu pestelca... Cere conița spirtul din dulap și un prosop curat.

Cu prosopul și sticla în mînă, Anica o luă la goană pe scări. Monica intră în salon, cu fruntea încrețită și ochii grei.

La tante Julie,
La tante Sophie,
La tante Mélanie
Et l'oncle Léon...

Doamna Deleanu ieși cu doctorul în tindă.

— ...?

— Dă, doamnă... azi... mîne: e o chestie de ore.

— Să-l transportăm la Iași, la spital...

— Păcat de cheltuială! Nu rezistă.

— ...Anica, du-l pe domnul doctor la curte... Domnule doctor, vorbi doamna Deleanu trecîndu-și mîna peste frunte, fetița mea îl iubește pe moș Gheorghe... Aș vrea să nu știe... O lăsăm să creadă că ești un client al bărbatului meu, venit pentru afaceri.

— *Voyons!* N-aveți nici o inchietudine, zîmbi doctorul ridicînd mîna. În cinci minute sîntem cei mai buni amici. *J'en fais mon affaire.*

Văzîndu-l pe doctor, țăranii așezați pe prispă se ridicară în picioare, salutîndu-l adînc.

— Scapă, domnule doftor? întrebă unul.

— Ceva moștenire? glumi doctorul, ascuțindu-și privirea. N-aveți nici o grijă. Mult nu mai are.

Urmat de Anica, doctorul trecu înainte; trăsura-l aștepta la poartă cu Ion pe capră.

— Spurcăciune! scuipă printre dinți Oțăleanca, urmîndu-l c-o privire dușmănoasă pornită din ochii uzi de lacrimi curate.

*

Moș Gheorghe cercă să închege un zîmbet mucalit cu colțul buzei și coada ochiului; zîmbetul răsări trist pe fața topită în jurul ochilor amari de suferință.

Doamna Deleanu se așeză pe marginea laviței, binișor.

— Vrei ceva, moș Gheorghe?

— Duduie, șopti el rar, frămîntîndu-și degetele subțiate, di ci m-o mai împus?

— Fiindcă așa trebuie, moș Gheorghe. Asta-ți dă sănătate.

— Sărut mîna... da' eu aș zice să vie părintele.

Ochii lui moș Gheorghe stăruiră umili subt privirea doamnei Deleanu, care încet întoarse capul.

— Bine, moș Gheorghe, are să vie și părintele... dacă vrei.

Un oftat greu curmă tăcerea.

— Te doare, moș Gheorghe?

— ...

Ochii moșneagului, îndreptați spre ferestrele luminoase, se umplură de lacrimi.

— ...Am să *ți-o* aduc mai încolo, moș Gheorghe.

Odăița în care Olguța descoperea fructele din livada Oțălencei, după aromă, de cum intra pe ușă, mirosea acum a iod, a eter și a spirt ars.

— Bună țuică, domnule Deleanu.

— Bătrînă.

— Bună și bătrînețea la ceva! clipi doctorul. Și, întorcîndu-se către Olguța: *A la vôtre, mademoiselle.*

Olguța îl privi cu ochi de miop și-și vîrî din nou nasul în carte, obraz în obraz cu Monica.

— Monica, ai băgat de seamă? Clientul se rade pe frunte! șopti ea, prefăcîndu-se că cetește.

Profira ieși cu tablaua, aruncînd doctorului o privire scîrbită: mîncase toate aperitivele.

— Și cu ce se delectează, mă rog, domnișoarele, dacă nu-s indiscret? le întrebă doctorul, așezîndu-se pe divan alături de ele.

— *Les malheurs de Sophie*, recită repede Monica titlul cărții, strîngîndu-se în Olguța.

— *Les malheurs?* A! Nu! Cu-așa cetitoare trebuie să schimbăm titlul. Eu propun: *Les bonheurs de Sophie.*

Spiritual, aspiră aer pe nas. Olguța se încruntă.

— Și vra să zică Sofia dumneavoastră e nenorocită? Ia puneți-mă și pe mine la curent cu nenorocirile ei.

— Cum nu! se oferi Olguța, privindu-l drept în ochi.

— *Vous avez la parole.*

— Sofia noastră, începu Olguța descoperindu-și fruntea, combativ, era o fetiță ca și noi...

— Frumoasă, cuminte și amatoare de povești, îi luă doctorul vorba din gură.

— Și binecrescută, adăugă scurt Olguța.

— Bucuria părinților, încheie doctorul.

— De unde știi mata?

— Aa! Ce nu știu eu?! Îmi spune degetul cel mic.

— Daa? Te rog să spui mata degetului cel mic — care? de la mîna stîngă, de la mîna dreaptă... sau de la picior?

— Iacătă-l!

Olguța îl privi cu deosebită și lungă atenție.

— Te rog să-i spui mata că spune minciuni și drept pedeapsă să-i tai unghia.

Unghiile doctorului erau tăiate — sau, mai exact, mîncate — scurt. Numai degetul cel mic al mînii drepte era privilegiat cu prisosință, datorită pesemne unei concepții estetice.

— Ha-ha! Și de ce spune minciuni, domnișoară?

— Fiindcă Sofia noastră nu era bucuria părinților.

— Nu-mi vine a crede!

— Ascultă mata și ai să vezi.

— *Je suis tout oreilles.*

— Odată, vine un domn în vizită la părinții Sofiei...

Domnul Deleanu, subit, se așează pe divan, la picioarele Olguței.

— Sofia tocmai cînta la pian. Ce să facă? Se scoală și ea să-l primească pe musafir, fiindcă era o fetiță binecrescută. Dar musafirul n-o lăsa în pace. În loc să stea de vorbă cu părinții Sofiei — cum stau oamenii mari — el vorbea cu Sofia...

— Olguța, eu aș propune să ne așezăm la masă, se amestecă domnul Deleanu.

— N-o așteptăm pe mama?...Ș-atunci, urmă Olguța îndîrjită, Sofia nu s-a mai putut ține și i-a spus în față: „Domnule musafir, nu pot să te sufăr: fiindcă te razi pe frunte, fiindcă miroși ca o farmacie și fiindcă nu-mi dai pace".

Tăcere gîtuită.

Ușa se deschise. Doamna Deleanu intră cu o prefăcută însuflețire.

— O veste bună: o scrisoare de la Dănuț.

— Ia să văd, sări Olguța.

— Haidem la masă... Ei, cum vă-mpăcați? întrebă doamna Deleanu pe doctor.

— Admirabil! Ne tachinăm deja. Știți: *„Qui s-aime se taquine"*.

Domnul Deleanu își mușcă musteața, strănutînd.

*

Din plicul deschis se revărsă pe farfuria doamnei Deleanu un teanc de fotografii.

— Dănuț! Uite Dănuț! se bucură doamna Deleanu.

— Ia să vedem, mamă.

— Tuns! se-ntristă doamna Deleanu, privind cu de-amănuntul fotografia proaspătului licean.

Singur doctorul își mînca omleta cu brînză și verdețuri.

— Mamă, uite: scrie ceva pe dos.

„Pentru Monica de la Dănuț", ceti doamna Deleanu slova caligrafică... Poftim, Monica.

Sugrumată de emoție, Monica-și luă fotografia fără s-o privească, o așeză pe genunchi pipăind-o cu degetele, înghiți și-și trecu șervetul peste obrajii aprinși.

— „Pentru papa de la Dănuț."

— Hei! Ca o ridiche! Căpățînosul tatei!

— Asta-i pentru mine. „Pentru Olguța de la Dănuț."

— Mamă, da' aceea pentru cine-i?

— „Pentru moș Gheorghe..." ceti repede, oprindu-se prea tîrziu, doamna Deleanu.

— Bravo, Dănuț! jubilă Olguța. Eu i-o duc lui moș Gheorghe.

Toți se posomorîră. Numai doctorul zîmbi, clipind cu înțeles către doamna Deleanu.

— Stați, mă rog, interveni el mestecînd. Dați-mi și mie o fotografie. Nu-s eu prietenul junețiI?

— Poftim omletă, ripostă crunt Olguța, îndesînd farfuria înspre el.

— Chiar așa. Hai să mîncăm, se scutură doamna Deleanu.

— Ce scrie, mamă? Cetește scrisoarea.

— „Dragă mamă, mi-e foarte dor de voi toți, de moș Gheorghe și de Ali"...

O pauză lungă.

— Lasă, Alice. Cetește fiecare după masă.

Dacă n-ar fi fost doctorul la dejun, omleta s-ar fi întors așa cum venise, fără ca bucătăreasa să se mire.

— Mamă, eu mă duc la moș Gheorghe să-i duc fotografia, anunță Olguța, urmărind cu o privire cruntă pe doctorul, care intra în salon.

— ...

— Lasă mai tîrziu, Olguța. Moș Gheorghe-i dus la pădure. Mergi cu tata cînd s-o întoarce.

— Mergi și tu, papa?

— Nu ți-am promis? Îi facem noi doi *o vizită!*

— Și ne dăm în scrînciob?

— Vai!

— Și pe client îl lăsăm acasă, nu?

— Nici vorbă!

— Bravo, papa! respiră Olguța. Nu pot să-l sufăr. Ai văzut cum mănîncă?

Doamna Deleanu întinse Olguței scrisoarea lui Dănuț.

— Cetește-o cu Monica. E vorba de niște gavanoase! cercă ea să zîmbească.

Auzind cuvîntul gavanoase rostit de doamna Deleanu, Olguța tresări. Luînd-o pe Monica de mînă, se grăbi spre odaia ei, în care nu se făcuse încă foc fiindcă Olguța pretindea că-i prea cald.

— ...

Doamna Deleanu începu să plîngă.

— Biata Olguța! dădu din cap domnul Deleanu.

Olguța cetea cu glas tare scrisoarea lui Dănuț; lîngă ea, Monica urmărea cu privirea șirurile neregulate pe care ar fi vrut să le alinte și să le sărute.

„... Băieții de aici mă rîd fiindcă vorbesc moldovenește. Chiar m-au poreclit «Șoldoveanu» și «domnul Măi». Mie nu-mi pasă. Numai mi-i ciudă că spun minciuni! Spune și tu, mamă dragă, dacă-i adevărat că eu spun «și mai fași» în loc să spun «ce mai faci»"...

— Nu-s eu acolo, că v-aș arăta eu *și mai fac!* se stropși Olguța la nevăzuții munteni, prigonitori ai lui Dănuț.

— Da' nu-i adevărat, Olguța. Dănuț nu spune-așa! sări și Monica, aprinsă de mînie.

— Sigur că nu spune! Da-s proști muntenii! Știi, ei îs cam surzi! explică Olguța, compătimitoare. Cînd vorbești cu un muntean trebuie să țipi, altfel nu te-nțelege. N-ai auzit? Ei nu spun *măi*, ca *noi*. Ei țipă: *băăă!*

...„Da nici eu nu m-am lăsat", urmă Dănuț îndărătnic.

— Bravo ție! aprobă Olguța pe neștiute.

Monica primi omagiul.

...„Ieri, cînd intram în clasă, un băiat spunea arătînd pe niște băieți din altă clasă: «Mă, ei are liber, al dracului!" Atunci eu am sărit și i-am spus că nu știe să vorbească românește, fiindcă în românește subiectul se acordă cu predicatul, ș-atunci trebuia să spuie: «ei *au* liber». Toți băieții rîdeau și spuneau că el are dreptate, fiindcă eu sînt șoldovean căpățînos. Eu n-am spus nimica"...

— Foarte rău! dezaprobă Olguța.

— Ce era să facă saracu Dănuț? îl apără Monica.

— Să-i insulte și să-i bată.

„...da' în ora de română l-am întrebat pe domnul Ilie Popescu cum se spune. El mi-a dat dreptate. Da' eu nu mai pricep nimic! Chiar el spune tot așa: «Ei *are*»! Spune tu, mamă dragă, și-a bătut joc de mine sau nici el nu știe românește?"

— Ilie Popescu, ești un prost! Se cunoaște și după nume că-i prost: nu-i așa, Monica?

— De ce, Olguța? El i-a dat dreptate lui Dănuț.

— Nu trebuie să ții cu proștii, Monica. Ei *n-are* dreptate niciodată.

„De cînd m-am tuns mi-i foarte frig. Și nu știu de ce, da' mi-i rușine cu capul gol! Ce-ar mai rîde Olguța să mă vadă așa!"

— Săracu Buftea! zîmbi Olguța, privind fotografia din mînile Monicăi. Parcă-i dat cu var pe cap!

Olguța reîncepu lectura. Monica nu-și mai lua ochii de pe fotografie. Asculta și privea. Dănuț, în uniformă cu pantaloni lungi, avea o poziție foarte fotografică: un picior înainte, ca la comanda militărească „pe loc paus!"; o mînă voivodal înfiptă în șold, cealaltă, purtătoarea chipiului, atîrnînd țapănă de-a lungul coapsei; capul strîmbat

în sus. Surîdea serafic mînei nevăzute a fotografului. Roși, obrajii Monicăi își însușiră zîmbetul.

Scrisoarea se isprăvea cu următorul post-scriptum:

„... Și eu am mîncat dulceață din gavanoasele de la Olguța. Bună mai era, mamă dragă! Numai la noi acasă se face așa bună dulceață!"

— Bravo, Dănuț! Așa aș fi scris și eu.

Olguța admira retorica măiestrie cu care Dănuț îmbinase spovedania jafului dulceților păstrate pentru iarnă cu slăvirea lor și măgulirea păgubașului — fără să-și dea seamă că acel „bună mai era, mamă dragă!", departe de a fi un vicleșug, pentru Dănuț era o naivă și deplină doină.

*

După împărtășanie, moș Gheorghe privise lung aburii albăstrii ai fumului de tămîie, plutind înfloriți prin odaie. De la o vreme ațipise. Acum dormea cu fața în sus. Brațele-i atîrnau în lături, grele. Și trupul, și chipul păstrau parcă întipărirea resemnată a unei răstigniri.

Doamna Deleanu îl veghea, așezată pe un scăunel alături de laviță, cu coatele sprijinite pe genunchi și fruntea cufundată în palme.

Veghea și Oțeleanca. Neîndrăznind să stea jos, subt același acoperemînt cu doamna Deleanu, și fiind ostenită de lunga ședere în picioare, îngenunchease în fața icoanelor.

Doctorul, întins pe prispă la aer curat, cetea un roman franțuzesc, făcînd reflecții specific românești.

...Pe cînd era de-o samă cu Olguța, doamna Deleanu căpătase de la moș Gheorghe un dar nepieritor ca trandafirii Iericonului: zîmbetul copilăriei. Fără de moș Gheorghe nu l-ar fi cunoscut. Nu doar că n-o iubeau părinții! Dar mama doamnei Deleanu, greu zdruncinată de la naștere, trăise mai mult prin străinătate. Venirile ei acasă — din ce în ce mai rare — nu aduceau decît o față mai istovită, un zîmbet mai chinuit și o poruncă de *liniște* sfătuită de doctori și rostită de Fița Elencu în fața mormanelor de jucării proaspăt aduse. Conu Costache Dumșa, prins de viața politică, dezmierda distrat, uneori numai — ș-atunci c-un oftat de mîhnire — capul fetiței timide cu care avea

să i se stingă numele. În schimb, străjeri neclintiți ai copilăriei ei în căminul părintesc fuseseră ochii Fiței Elencu, verzi, ca un mucegai nimicitor al oricărei frăgezimi. Mai tîrziu, dascăli și guvernante, tot subt diriguirea Fiței Elencu, o învățară să fie bătrînă la minte, deșteaptă, posomorîtă și savantă, și în alte limbi decît cea românească.

Moș Gheorghe-i ținuse loc de mamă și bunic. El alungase tot atîtea lacrimi pe cît deșteptase zîmbete și-nviorări pe chipul palid al fetei istovite de învățătură și singurătate.

Și ea fusese odată „duduița moșului". Acuma era Olguța... Și moșul copilăriei lor se ducea...

Degetele doamnei Deleanu mîngîiară ușor părul alb al moșneagului.

Alte amintiri, de mai tîrziu, înlocuiră pe-ale copilăriei; și acestea tot de moș Gheorghe legate și de căsuța lui.

... Fița Elencu prinsese la Iași — era mult de-atunci — o scrisoare de dragoste de la tînărul Iorgu Deleanu, profesorul de filozofie al nepoatei sale.

— Ce-i asta, Alice? întrebase ea cu scrisoarea în mînă și un zîmbet oțetit în ochi.

Inima nepoatei simțise greutatea întregei planete.

— Ia să vedem noi ce-a scris *domnul profesor*, începuse Fița Elencu, așezîndu-se într-un fotoliu. „Draga mea Alice"... Bre-bre!... Vra să zică, scumpa mea nepoată, un slugoi, un Deleanu oarecare, are cutezanța să te tutuiască pe *tine*, odraslă de neam boieresc! Frumos! Tare frumos! Știi tu, fetițo, pentru ce-s făcute bicele?... Nu știi. Ei, să te-nvețe mătușă-ta, că-i mai bătrînă. Bicele, dragă nepoată, sînt făcute pentru tălpile groase, ca să le facă mai subțiri... și mai simțitoare.

Și cum mai spune? „Dragă!" Un *adiectiv* foarte necuviincios!... Și ce mai spune? „Mea!" Cum se poate!? Nu-ți pare ție, scumpa *mea* nepoată, că acest posesiv nesăbuit pornește dintr-o minte cu totul smintită? Că altfel nu-i cu putință să îndrăznească un fecior de robi să fure un cuvînt așa de boieresc!... Mata, fetițo, încheiase Fița păturind scrisoarea ca pe un document de mare preț, ai să mergi cu mine la țară, și acolo am să-ți spun eu „draga mea Alice" pănă ce ți-i sătura de dragoste, ca să nu mai simți nevoia să ți-o spună slugile.

Fița se ținuse de cuvînt așa de vertiginos, încît tînărul Iorgu Deleanu găsise numai o ușă închisă în casa unde preda lecții de filozofie. Pe cînd nepoata Fiței învăța la Medeleni să-și stăpînească lacrimile subt atenta priveghere a ochilor verzi, tînărul Iorgu Deleanu le lăsă să curgă în voie, la Iași, căpătînd bile din ce în ce mai roșii la examenele de drept.

Într-o bună zi, vine la curte mama Anica, nevasta lui moș Gheorghe.

— Sărut mîna, duduie, oftase ea ca să-și ascundă zîmbetul, a căzut la pat moșneagul...

Fără să mai aștepte încuviințarea Fiței, „duduița moșului" pornise într-un suflet. Moș Gheorghe o întîmpinase — mohorît de vesel ce era — în tindă.

În loc de boală, tînărul Iorgu Deleanu.

Moș Gheorghe știa bine cine-i și ce poate Fița Elencu. Totuși, nu pregetase.

O după-amiază întreagă moș Gheorghe și mama Anica pîndiseră pe geam pentru fericirea de la spatele lor. O noapte întreagă dormiseră pe prispă, fiindcă în odăița lor dormea somn fericit, somn tineresc „dragul duduiței".

...Cresc uneori în fața caselor copilăriei masivi și blînzi stejari, al căror zvon de frunze, al căror cor de cuiburi cu zilele și anii tot mai scump îți este, fiindcă în frunză și în cuiburi trăiesc și cîntă amintiri, și fiindcă umbra lor e dulce ca o dragoste. Și dacă se întîmplă ca securea să-i abată, căderea lor e-o prăbușire de trecut, și golul lipsei lor, vaier de jale.

În tăcerea odăiței nu s-auzea decît suflarea hurducată și șuierătoare a lui moș Gheorghe. Cu hîrșcîit de ferestrău, moartea dobora un blînd stejar.

Doamna Deleanu plîngea.

Oțăleanca se închina la icoane.

*

Cînd povestea sau cînd pleda, domnul Deleanu era stăpînit de un zbucium meridional care-l făcea să nu-și găsească astîmpăr. Odată, la Curtea cu juri, înfierbîntat de oratorie și de întreruperi, părăsise, încetul cu încetul, *banca apărării*; și începuse să înainteze... Ajunsese în mijlocul sălii, între acuzat și jurați.

Fără să-și dea seama, valsa mereu, înaintînd spre masa Curții, pînă cînd președintele sunase clopoțelul:

— Domnule avocat, îmi permiteți să chem aprodul să mute masa Curții... ca să aveți loc!

— Mă iertați, domnule președinte, replicase domnul Deleanu, oprindu-se. Adevărul te poartă înainte, ca un asalt spre dreptate. Mulțumesc onoratei Curți că m-a trimes la timp îndărăt.

De astă dată subiectul povestirei era în cel mai desăvîrșit acord cu temperamentul povestitorului. Isprăvile celor „trei mușchetari" nu erau numai povestite, ci și redate prin gest și atitudine. Spada neînvinsă a lui „d'Artagnan", redusă la proporțiile pitice ale *coupe-papier*-ului de pe biurou, doborîse atîția guarzi de-ai cardinalului Richelieu, încît domnul Deleanu, cînd înainta, de bună-credință, dădea la o parte cu piciorul imaginare cadavre. *Coupe-papier*-ul nu mai avea pic de praf: după fiecare duel, domnul Deleanu îl ștergea de sînge.

Abat-jour-ul lămpii, răsturnat pe covor, arăta că slujise de feutru ceremonioaselor saluturi schimbate între bravii Athos, Porthos, Aramis și al patrulea mușchetar al treimei: gasconul d'Artagnan.

Ceașca de cafea neagră era mînjită pe dinăuntru de drojdie, fiindcă — deși golită de pe la mijlocul povestirei — domnul Deleanu o răsturna pe gît, mușchetărește, sorbind din ea închipuirea acelor savuroase vinuri care răscumpărau — în scurtele popasuri — truda și încercările celor patru bravi.

Monica și Olguța aveau mișcări de rîndunele, urmărind zig-zagurile povestitorului prin larga încăpere.

— ...Porthos îi vede, da' ce-i pasă lui de patru-cinci-șase guarzi de-ai șnapanului de cardinal! C-un brînci numai, răstoarnă cal cu călăreț cu tot...

Un scaun căzu trosnind.

— ...Înșfacă pe călăreț...

Cea mai nimerită întruchipare a călărețului cardinalicesc era statuia Justiției, cu balanțele veșnic strîmbe. Domnul Deleanu înșfăcă Justiția de bronz.

— ...și-ncepe să facă mulineuri: trei guarzi cad morți, doi, răniți, ceilalți fug.

Ultimul guard — Justiția — căzu din greu pe covor, în aplauzele Olguței. Caritabilă, Monica ridică Justiția, punînd-o la locul ei pe biurou.

*

Ca un „Hristos a înviat" rostit de preot și apoi de mii de guri, roșeața soarelui — din nor în nor, din zare în zare — iluminase cerul.

Ograda casei lui moș Gheorghe, încetul cu încetul, se umpluse de țărani. Veniseră să afle vești despre cel mai bătrîn și cel mai bun dintre ei. Unii ședeau jos la pămînt, alții pe prispă, alții în picioare, tăcuți și solemni ca la moartea unui voievod.

Moș Gheorghe deschise ochii: erau turburi. Îi închise iar. O luptă fără trupuri se încinse în tăcerea odăiței... Moș Gheorghe deschise din nou ochii. Gîndurile se mișcau anevoie, ca niște care troienite prin nebulosul îngheț al iernii.

Doctorul îi luă pulsul. Întîlnind chipul străin, ochii lui moș Gheorghe se întunară. Privi prin încăpere... o recunoscu... începu să caute... Ochii doamnei Deleanu întîlniră privirile muribundului.

Doamna Deleanu își trecu mîna peste frunte: uitase.

— Du-te acasă, șopti ea Oțălencei, făcîndu-i semn să se apropie, și ad-o pe Olguța.

Cu multă trudă, moș Gheorghe își urni capul din loc: aplecîndu-și-l, sărută mîna doamnei Deleanu.

Alexandru Dumas scrisese aventurile celor trei mușchetari; domnul Deleanu le istorisea prin viu grai. Pornind poate de la adagiul juridic: *„La plume est serve, la parole est libre"* — povestitorul imensifica romantismul romancierului. Domnul Deleanu nu mai era avocatul Iorgu Deleanu, ci al cincilea mușchetar inedit: verbalul viteaz Tartarin de Tarascon.

Așa că mușchetarii luptau cu oștiri întregi, pe care, firește, le biruiau neglijent. În plin galop, Porthos smulgea buchete de stejari — sau alți giganți vegetali — pe care le arunca în capetele urmăritorilor, fără ca armăsarul de subt el — de cea mai romantică rasă — să bage de seamă adaosul miilor de kilograme.

D'Artagnan trecea singur prin rîndurile dușmane — ca Isus pe valurile mării — împărțind în dreapta și-n stînga trăsnete de spadă și interjecții românești.

Iar cînd toți patru mușchetari luptau delaolaltă, vîntul celor patru spade dezrădăcina pădurile. Dacă *șnapanul* de Richelieu ar fi fost mai practic, ar fi apelat la patriotismul mușchetarilor în loc să-i prigonească. Și mușchetarii — *flamberge au vent* — ar fi făcut mulineuri din zori și pînă-n seară, purtînd astfel cu vîntul galic al spadelor toate corăbiile Franței pe mări și oceane...

De-acum înainte, haiducii naționali aveau serioși rivali în stima Olguței.

Anica bătu de cîteva ori în ușă. Neprimind nici un răspuns, intră.

— ...O lovitură la stînga: bang! Adversarul o parase...

Olguța se încruntă: palpita.

— ...O lovitură la dreapta... Ce vrei? întrebă d'Artagnan dînd cu ochii de Anica.

— Afară! țipă Olguța. Spune, papa.

— Adversarul era chiar Athos?

— Eeei!

Anica nu-și lua ochii de la domnul Deleanu, care urma aprins povestirea. Văzînd că nu-i luată în samă, înaintă spre biurou.

— A trimes cuconița după duduia Olguța.

— ...Adversarul lui Porthos era chiar Aramis!

— Aaa!

— Lui moș Gheorghe-i rău de tot, vorbi tare Anica.

— Ce-ai spus? sări Olguța.

Anica fugise. Olguța se uită la domnul Deleanu cu fruntea încrețită.

— Ce-a spus, papa?

— ...

Domnul Deleanu, trezit, cuprinse cu palmele capul Olguței, strîns de tot, sărutîndu-l pe frunte. Olguța clipi, se smunci, deschise ușa și o rupse la fugă.

*

Văzînd-o pe Olguța, țăranii din ogradă se descoperiră, ridicîndu-se în picioare. Olguța trecu în goană printre ei, privindu-i zăpăcită.

— Moș Gheorghe! țipă ea din tindă, gîfîind.

Oțăleanca intră după ea. Doamna Deleanu și doctorul se ridicară în picioare. Olguța se uită cînd la unul, cînd la altul, fără să primească nici un răspuns.

În vîrful picioarelor intrară domnul Deleanu, Monica și Anica. Tinda se umpluse de capete. Toți tăceau apăsător.

Obrajii Olguței albiră. Se apropie de laviță, privindu-l pe moș Gheorghe cu spaimă și neîncredere. Moș Gheorghe nu mai putea nici să-i vorbească, nici să-i zîmbească. Abia o zărea — poate — cu aburul de suflet rătăcit în ochi.

— Moș Gheorghe, nu tragi din lulea? îl întrebă Olguța tainic, aplecîndu-se asupra lui, ca să n-o audă nimeni.

Pleoapele moșneagului se zbătură pe albul ochilor. Olguța luă luleaua de pe masa cu bucoavne. Toți se fereau din calea ei. Așeză luleaua în mîna lui moș Gheorghe, zăbovind îndelung cu mînuța ei rece pe înghețul degetelor albe.

Se duse din nou la masa cu bucoavne, luă cutia cu chibrituri, se apropie de laviță. Ap rinse chibritul. Luleaua căzu din degetele țapene... Chibritul ardea pîlpîind în mînuța tremurătoare.

Oțăleanca întinse lumînarea și o aprinse de la chibritul pe sfîrșite, stingînd totodată flacăra care ardea degetele Olguței.

— Dumnezeu să-l ierte!

— Pentru ce? întrebă rugîndu-se Olguța, cu o sfîșietoare duioșie.

Dar toți plecară capetele.

Și icoanele din părete tăceau severe.

*

O amiază rece, cu cerul îmbătrînit de nouri suri.

Deasupra satului suna clopotul, amintind cerului depărtat intrarea în pămînt a unui om. Pe ulița cea mare și

prin fața ogrăzilor nu se vedea țipenie de om în vrîstă; numai copii de cei mărunți, care vorbesc cu gîzele, se sfădesc cu vrăbiile și se supără pe copaci. Satul părea al copiilor.

La cimitir, sătenii, cu capetele plecate îndărătul familiei Deleanu, ascultau clopotul jalnic.

Cînd începuse slujba la mormînt, Olguța se descoperise. Pletele ei negre fluturaseră în vîntul aspru, laolaltă cu pletele flăcăilor și-ale moșnegilor.

Preotul era bătrîn. Cimitirul, blînd. Vorbele slujbei semănau cu-acele amuțite în bucoavnele căsuței deșarte.

„Moș Gheorghe, unde ești?"

— Fie-i țărîna ușoară!

Și deasupra mormîntului țăranii adînciră crucea de stejar.

Dacă ar fi văzut moș Gheorghe ochii duduiței lui, încercănați ca niciodată și pironiți fără de lacrimi asupra mormîntului — „Aici-s, duduița moșului" — privirea lor l-ar fi împovărat mai greu decît țărîna umedă care-l pecetluise între morți.

Îndărătul caselor boierești începuse praznicul de pomenire pregătit de doamna Deleanu după datini.

Cu mîna ei, Olguța vărsa vin din cană în ulciorul fiecăruia. Doamna Deleanu și Monica împărțeau păhărele cu rachiu de pe tablaua purtată de Oțăleanca.

Anica, Profira și Safta — bucătăreasa oamenilor de pe moșie — aduceau felurile de bucate.

Sfiala posomorîtă adusă de la cimitir nu ținu mult. Mai întăi vorbiră amintirile bătrînilor. Pe urmă izbucniră glumele tinerilor: la început în șoaptă, la ureche, apoi fățiș. Rachiul, supa fierbinte și priveliștea bunătăților calde înteție voioșia.

Olguța se încruntă. O vorbă aprigă îi aprinse ochii... dar porni spre casă, strîngîndu-și buzele uscate. În fața scărilor se opri, ca alungată de cineva. Se îndreptă spre grajd. Acolo nimeni nu rîdea...

...Acolo, pe capra trăsurii neclintite, fără de cai, fără de hățuri, un copil plîngea cu mînile pe ochi.

Și dumnezeul minunatelor povești nici nu trimise îngeri să se-nhame, zburători; nici nu cuprinse de la

spate pumnii uzi, dîndu-le hățuri, nici nu șopti c-un zîmbet blînd:

— Mînă mata, duduiță...

*

— Stai jos, părinte.

Vîrînd mîna subt rasă, preotul scoase la iveală un plic.

— Cucoane Iorgule, acum doi ani, moș Gheorghe, Dumnezeu să-l ierte, mi-o încredințat o hîrtie pentru domnia-ta. Iacăt-o.

Domnul Deleanu luă plicul de pînză cu peceți roșii. Pe-o față de coală, mîna lui moș Gheorghe așternuse tremurătoare chirilice. După o scurtă aruncătură de ochi, domnul Deleanu se uită la preot.

— Părinte, eu am cam uitat slova asta. Fii bun și cetește.

Preotul își puse ochelarii și dădu glas voințelor din urmă ale celui dus. Începea moș Gheorghe luîndu-și rămas bun de la stăpînii săi și mulțumindu-le pentru pînea care o mîncase la casa lor și pentru bunătatea cu care-l învredniciseră. Apoi arăta întrebuințarea ce roagă să se dea banilor pe care i-a agonisit. Apoi:

...„Eu, Gheorghe Iernilă, lăs cu limbă de moarte casa și gospodăria me copiilor lui cuconu Iorgu Deleanu, adicătelea duduii Olguța și lui cuconașu Dănuț. Sî li hie casa și pămîntul mieu loc de gioacă după moartea me, precum le-o fost și cît am trăit. Iară sipetul brașovenesc ce am dar de la răposatu cuconu Costache Dumșa îl lăs cu tot ce-i în el duduii Olguța. Am adunat în sipet oleacă de zăstre, din munca me, pentru duduia Olguța. Și vă roagă moșu, cu plecăciune și supunere, să faceți duduii Olguța haină de mireasă din mătăsurile adunate în sipet. Că dacă n-am avut eu parte s-o văd mireasă, măcar de-atîta bucurie să am parte, că mult am iubit-o"...

Între timp, doamna Deleanu intrase în biurou, căutînd-o pe Olguța. Vorbele testamentului se îmbinau în mintea ei cu dialoguri din alți ani, lămurindu-le.

— Cit, moș Gheorghe, că-i bun și ieftin.

— Ba mătasă, sărut mîna, că-i scumpă și frumoasă.

— Și pentru ce, moș Gheorghe? Că doar fată de măritat n-ai?

— Sî hie! Știe el moșu!

„Și mi-i iertat mie, ca slugă veche a neamului dumneavoastră și ca om bătrîn, să rîdic ochii la stăpîna me, duduia Olguța, și să zic: «Duduița moșului, sî nu-ți hie rușine să primești zăstre de la o slugă, că munca și dragostea îs sfințite chiar de Domnul nostru Dumnezeu»"...

Numai doamna Deleanu știa — din întîmplare — că Olguța îmbrăcase într-ascuns rochița de doliu a Monicăi pentru înmormîntarea slugei care-și închinase munca anilor din urmă unei albe rochii de mireasă.

*

Noaptea de toamnă era umedă și amară, ca izgonită din fundul unui ocean.

Pe peronul gării, doamna Deleanu, domnul Deleanu și fetițele, strînși în jurul geamandanelor, ședeau tăcuți ca o familie de emigranți.

Trenul intră în stație cu o întîrziere de un ceas. Se suiră repede. Pe coridorul neluminat, un glas bărbătesc întrebă căscînd:

— Ce gară mai e și asta, domnule? Cînd dracu o să mai ajungem cu-atîta stat pe loc!

Olguța strînse pumnii.

Gornița sună scurt. Trenul porni din anonima gară a vacanțelor spre orașele cu nume atît de cunoscute.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

Familia Teodoreanu (Ionel Teodoreanu, cel din dreapta) ..... XXXII—XXXIII
Ionel Teodoreanu, la 10 ani ..... XXXII—XXXIII
Ionel Teodoreanu cu bunicul dinspre tată, Alexandru Teodoreanu ..... XCIV—XCV
Ionel Teodoreanu, în primii ani de școală XCIV—XCV
Osvald Teodoreanu (tatăl scriitorului) și fiul său, Alexandru (Păstorel) ..... 66—67
Cel mai mic dintre frații Teodoreanu, Laurențiu (Puiuțu) ..... 66—67
Ionel Teodoreanu — Kami-Mura ..... 98—99
Cu unchiul său, Laurențiu Teodoreanu (Herr Direktor) ..... 98—99
Facsimil după vol. I, ms. *5984*, B.A.R. .... 210—211
Facsimil după vol. I, ms. *5984*, B.A.R. .... 210—211
Ștefana Lupașcu (Teodoreanu) în iarna lui 1919 210—211
Ionel Teodoreanu în iarna lui 1919 ..... 210—211
Ionel Teodoreanu cu soția și unul din fiii săi 322—323
Ionel Teodoreanu cu familia, mama, soția, copiii ..... 322—323
Proiect de titlu la vol. I din *La Medeleni* 322—323
Facsimil după ms. *5984*, vol. I B.A.R. .... 322—323

CUPRINS

Drumul creației lui Ionel Teodoreanu VII
Notă asupra ediției LXXXV

ULIȚA COPILĂRIEI

Bunicii 3
Ulița copilăriei 6
Vacanța cea mare 15
Cel din urmă basm 31

LA MEDELENI • I

HOTARUL NESTATORNIC

Partea întîia

I Potemkin și Kami-Mura 93
II Căsuța albă și rochița roșie 156
III Herr Direktor 186

Partea doua

I „Mediul moldovenesc" 233
II Robinson Crusoe 283
III Păpușa Monicăi 308
IV „Moș Gheorghe, nu tragi din lulea?" 334
Tabla ilustrațiilor 353

Redactor responsabil : AURELIA RUSU
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Dat la cules 05.01.1968. Bun de tipar 15.05.1968. Apărut 1968. Tiraj 20 180 ex. 1/1 legate. Hîrtie scris I A de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 25,24. Coli tipar 23. Planşe tipo 9. A. nr. 19 150/1967. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859—0.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România, comanda nr. 80 013